

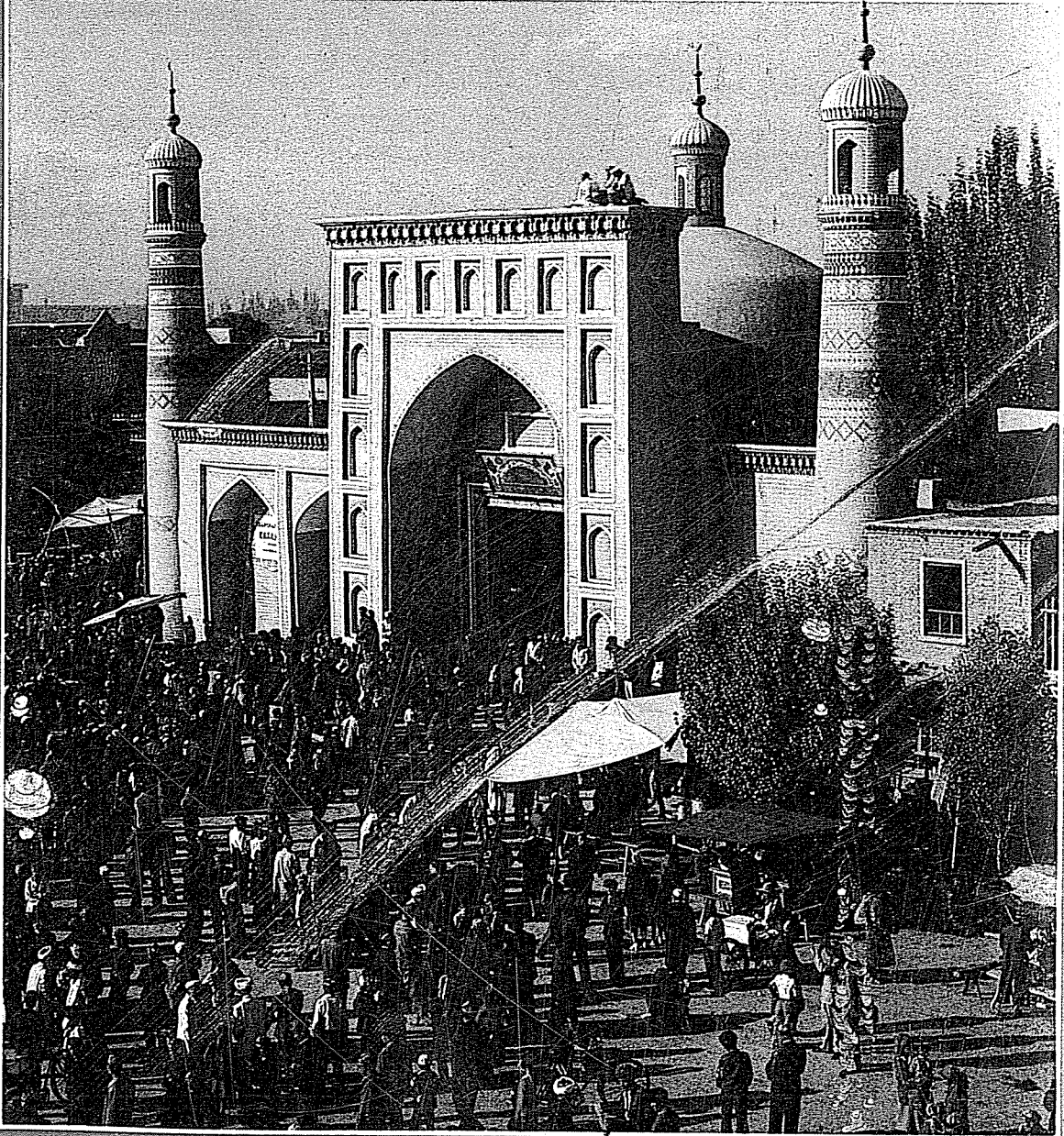
Doğu Türkistan'ın Sesi

Voice of Eastern Turkistan

ETV

Doğu Türkistan Vakfı Yayınıdır.
**A Publication of
Eastern Turkistan Trust**

Yıl-Year:4, Cilt-Vol:4, No:13, Mart-March 1987.

Üç ayda bir çıkar. Türkçe, Arapça, İngilizce İlmî, Millî, Edebî Mecmua.
A Quarterly Review of News and Views in Turkish, Arabic and English.

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ' ni güçlendiriniz.

- Abone olmak,
- Abone bulmak,
- Yazı yazmak suretiyle

Mecmuamıza yazı göndermek isteyenler!
Arapça veya İngilizce biliyorsanız, yazınızı bu dillerle de
yazarak gönderiniz, Doğu Türkistan'ın Sesi'ne
daha büyük hizmette bulunmuş olursunuz.

Lend strength do The **VOICE OF EASTERN TURKİSTAN** by

- Subscribing to it,
- Finding other subscribers,
- and writing to it.

Those who desire to send articles or news items to
"The Voice of Eastern Turkistan" may do so
in Arabic or English, too.

ادعموا مجلة " صوت تركستان العرقية " بكتاباتكم واعتراكاتكم فيها
وتأمين اعتراكات أخرى

يمكنكم أن تكتبوا الينا بالعربية، والانجليزية ان كنتم ممن يحسنون احدى
ها تين اللغتين وتسدون بذلك خدمة كبيرة لمجلة " صوت تركستان العرقية "

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

Üç Aylık Mecmua

(Ocak-Şubat-Mart: 1987)

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 13

*

Kurucusu:
İsa Yusuf Alptekin

*

Sahibi:
Doğu Türkistan Vakfı Adına
Mehmet Rıza Bekin

*

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden
Mes'ul Müdür:
Niyazi Yıldırım
Gençosmanoğlu

*

İdare Yeri:
Doğu Türkistan VakfıMillet Cd. 26/3 - Küçük Saray Apt.
Aksaray - İstanbul - Tel.: 524 41 21

*

Fiyatı: 1000 TL.

Dış Memleketlere: 8 \$

*

Abone
Yıllık: 4000 TL.
Dış memleketlere 30 \$Gönderilen yazılar iade edilmez.
Yazılar idare yeri adresine
gönderilmelidir.Mecmuamızda çıkan
yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

Yuluğ Tekin Dizgi Merkezi

Baskı: Flaş Matbaacılık

Bu SayıdaDış Türkler..... M. Sadi Koçaş
Türkiye ile İslâm Ülkeleri
Arasında Kültür Münasebetleri
Prof. Dr. Emin BilgiçAmerika'da Türkistan Günü.....
Gulameddin Pahta
Birlik ve Beraberlikten Kuvvet
Doğar Doç. Dr. Mehmet Saray
Türklük, İslâmiyet, Lâiklik.....
Muzaffer ÖzdağDoğu Türkistan'da Muhtariyet ve
Türk-İslâm Varlığını Yoketme
siyaseti.....Rahmetullah Ahmed Rahmeti
Bir Muhtıra..... Rıza Bekin
Hacı Kasım Emrullah Efendi'nin
Vefatı üzerine Niyazi Yıldırım
GençosmanoğluUygur Etnoğrafyası ve Çokan Ve-
li Hanov..... İsmail Cengiz
Doğu Türkistan Mücahitlerinden
Muhammed Kasım Damolla.....A. Şekür Turan
HABERER Haberler

Sayın Okuyucular:

“Doğu Türkistan’ın Sesi” dergisi bu 13. sayısı ile yayın hayatının dördüncü yılına basmış bulunuyor.

Sizlerin maddi ve mânevi destekleriyle 13. sayısını idrâk eden bu dergi; bundan sonra da yine sizlerin destek ve himmetleriyle nice yıllara erişecektir.

Üç dilde çıkan bir derginin bir çok teknik zorlukları olduğu gibi, mâli bakımdan da, yükü bir hayli ağırdır. Elinizde bulunan tek derginin mâliyeti -1000.TL. dir. Satış fiyatı da -1000.TL. dir.

Bu mâliyeti düşürmenin tek çaresi ise; abone sayısının çoğalmasındır. “Doğu Türkistan’ın Sesi” ni Türkiye çapında, şimdilik dağıtamıyoruz. Çünkü: Dağıtım teşkilâtlarının şartlarına uygun sayıya henüz ulaşabilmiş değiliz.

“Doğu Türkistan’ın Sesi”, dünyanın en uzak ve ücra köşelerine kadar gidebilmesine rağmen, baskı sayımız -3000-i gecemekteyiz.

“Doğu Türkistan’ın Sesi”, daha güler ve olgun bir şekilde çıkmaya devam ederken, yine siz okuyucularımızın destek ve gayretleri sayesinde baskı sayısını arttırabilecektir. Başladığımız mücadelede bizleri yalnız bırakmayacağınıza olan inancımız, yegâne güç kaynağımızdır.

Bir çok okuyucumuzdan aldığımız değerli öneri ve eleştiriler, çalışma şevkimizi ve heyecanımızı arttırmıştır. Bizleri mükemmeliyete ulaşmaya sevkeden en büyük güç, sizlerin ilgileri olmuştur.

Bundan sonra da Allah’ın inâyeti, sizlerin devamlı desteğiyle “Doğu Türkistan’ın Sesi”nin, aranan bir dergi olacağına inanıyoruz. Bu suretle, millî kültürümüze ve Doğu Türkistan Vakfının gayesi istikametinde Doğu Türistan Davasına hizmette birinci derecede âmil olacaktır.

Her abone ve okuyucumuza ayrı ayrı teşekkür eder, bu güne kadar olduğu gibi ilgilerinin devamını dileriz.

Mehmet Rıza BEKİN

DIŞ TÜRKLER

M. Sadı Kocaş

□ “Diş Türkler konusuna değinince ırkçı, şöven kafatasçı, faşist damgalarından hiç olmazsa birini yemekten korkan birçoklarının bu nedenle içleri yakan bu derdi dile getiremediklerini duymuşuzdur. İnancımız odur ki; konuya değinmek, ırkçılık, faşistlik şöyle dursun, yalnız her Türkün milliyet borcu değil; hattâ “Ben insanım” diyen herkesin duyması ve yapması gereken bir insanlık borcudur.”

Bir süre evvel posta ile bana gönderilen bir kitabı alıp okumuştum. Batı Trakyada bir süre süründükten sonra anayurda kaçıp gelmiş olan yazar, yirminci yüzyılın bu ikinci yarısında, Batı Trakya Türklerinin hangi koşullar altında yaşamaya çalıştıklarını bir roman havası içinde anlatmaya çalışıyordu. Kitabı bitireli aylar oldu. Fakat hâlâ okuduklarımın acı etkisinden kurtaramıyorum kendimi.

Yunanistanda yaşayan Türkler için bu durum tabii yalnız Batı Trakyalılara da has değil. Günün konusu olduğu için Kıbrıs Türklerinin yıllardır süregelen durumunu anlatmaya bile lüzum yok ama, öteki adalarda yaşayan ve çeşitli metodlarla yok edilmek istenen, Türklerin durumu da ayrı bir dert.

Bunları düşününce soruyorum kendi kendime (nedir bu insanların günahı ve bitmeyen çileleri?) diye. Ve sonra düşünüyorum, yüzyıllarca içimizde, tıpkı bizim gibi değil, bizden bile rahat yaşayan ve bir kısmı hâlâ yaşamakta devam eden, hattâ Yunan uyruklu, Rumların durumunu.

Kısa bir süre önce başka ve küçük bir kitap daha geçti elime. Yazarı bir sovyet düşünürü. Bugünkü Sovyetler Birliğini diğer ülkelerle karşılaştıran, gerçekten ibret erici bilgiler var kitapta. Konumuz dışında kalan bu bilgiler bir yana ama, Türklerle ilgili bazı şatırlar da var kitapta. Sovyet düşünürü, Kırım'ın Türk asıllı tarihi sahiplerine karşı girişilen insanlık dışı davranışın iç yüzünün

de artık açıklanması fikrinde. Bu halkın artık yurtlarına dönmelerine izin ve imkân verilmesini öneriyor kitabında.

Bu öneriyi okuyunca ister istemez Sovyetler Birliğine bağlı ve 40-50 milyondan aşağı olmadıkları bilinen diğer Türk asıllı Orta Asyalıların ve Kafkasyalıların durumu geliyor insanın aklına.

DOSTLARIMIZ BİLE...

Irak bizim yakın dostumuz ve komşumuzdur. Bizimle içtenlikle dost olmak isterler. Biz de hem devlet hem millet olarak onların gerçek dostlarıyız. Ama Irak'ta yaşayan, bir zamanlar stratejik nedenlerle veya kendi istekleri ile kitle halinde o zaman bir ilimiz olan Irak'a yerleştirilen ve yüzlerce yıl devlete unutulmaz hizmetler yapan katıksız Türk kitesinin durumuna da şöyle bir göz attım. Gördüm ki, acı duymadan onları anlamak da mümkün değildir.

1958 ihtilâlinde sonra uğradıkları zulüm, hatta katliam gerçekten yürekler acısıdır. 1958 de değiştirilen bu yılda yenilenen Irak Anayasasında orada yaşayan Türklerden hiç bir farkı olmayan Kürtlere tanınan haklarla Iraklı Türklerin durumu arasında uçurumlar var.

Durum İran'da da hemen hemen aynıdır. İran bizim hem en yakın komşumuz hem de dostumuz ve müttefikimizdir. Sevgimiz, sempatimiz bir yana ama her alanda yakın işbirliğimiz var İranlılarla.

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

Buna rağmen İran'da yaşayan Türk asıllı insanların durumu da ayrı bir konu. Bu Türkler yüzlerce (hatta binlerce) yıl İran devletine hep sadık, hep yararlı olmuş, gerek nicelik, gerek nitelik yönünden İran'ın en önemli bir parçasıdır.

Ama Türk sözünü ağızlarına alamadıkları, örneğin Türkiye'de yaşayan, ayrı din-den, ayrı kültürlerle sahip azınlıklara bol bol bağışladığımız bir çok insanca haklara sahip olmadıkları bir yana, hattâ İran'da yaşayan diğer azınlıklar kadar bile imkâna sahip olmadıkları da bilinen bir gerçektir.

YA DİĞERLERİ...?

Az da olsa diğer dost Orta Doğu ülkelerinde yaşayan Türk asıllı azınlıkların durumlarının da bu saydıklarımızdan pek bir farkı yoktur.

Balkanlar da böyle...Yugoslavya'da, Bulgaristan'da Romanya'da yaşayan Türk azınlıklarının durumu da aşağı yukarı aynı.

Bütün bu dış Türkleri sayınca komşumuz olmamalarına, hattâ aramızda diplomatik ilişki de bulunmamasına rağmen, Kıt'a Çin'i Kıt'a Çin uyuğundaki Türk asıllı kitleden de söz etmeden geçmek elbette mümkün değildir. Onlar için duyduklarınız da pek içi açıcı şeyler değil...

BİZİMLE İLGİLERİ

Dünyanın özellikle üç büyük kıt'asına yayılmış, yadelerde değişik koşullar altında yaşayan, ırk, dil, din ve kültürlerle olduğu kadar gönülleri ile de bizimle bir olan bu Türk kitlelerinin bize karşı tutumları üzerinde de biraz durmak gerekir.

Her ne kadar bu saydığımız ülkelerde yaşayan Türk asıllı insanların hepsinin durumları, bizimle olan ilişkileri aynı değilse de, yine biz tamamının durumuna değinmekte yarar görüyoruz.

Bunların bir kısmı ile yüzyıllardan beri, soybirliği dışında, hattâ belki de hiç, siyasal birliğimiz olmamıştır. Büyük bir kısmı ise, 50 yıl, 100 yıl evvel aynı imparatorluğun

sınırları içinde kader birliği yaptığımız toplumlardı. Siyasî tarihin garip tecellisi olarak, anayurdunu kitle halinde ve bir millî görevle terk ederek, ya da kişisel sebeplerle büyük imparatorluğun geniş topraklarına ve özellikle sınır boylarına gönderilen veya göç eden bu insanlar, o topraklar teker teker bizden ayrıldıkça, birer birer ve ellerinde olmayan nedenlerle o ülkelerde kalmış,acı çekmiş, ıztıraplara göğüs germiş, ama ne Türklüklerini unutmuş ne de anayurttan ümitlerini kesmişlerdir.

Bunların bir çoğu Türk olduklarını bilmenin tam şuuru içinde, yüzyıllar boyu bizi tek bağımsız Türk devleti olarak görmüş, lider tanımışlardır. Bir çıkarları olmadığını bile bile bizim bağımsızlığımız ve güçlü oluşumuz onlar için bitmeyen bir teselli ve iftihar kaynağı olmuştur. Ellerinden başka bir şey gelmese bile, içtenlikle bu durumumuzun devamına duacı olmuşlardır.

Bir kısmı içinde yaşadıkları cehennem azabından, diğer bir kısmı maruz kaldıkları eşit olmayan işlemlerden dolayı bize bir gün doğacak bir ümit ışığı olarak bakmakla beraber, büyük kısmının böyle bir ümitleri hattâ düşünceleri bile yoktur. Fakat bizi sever, sayar kurtuluş savaşımızdan beri de tüm esir ülkelerin bağımsızlıklarını kazanma ümitlerine ve eylemlerine örnek ve ışık olan tutumumuzdan dolayı bizi lider veya örnek olarak görürler.

DIŞ POLİTİKAMIZ

Onların bize karşı tutumlarını bu suretle özetledikten sonra, biraz da bizim onlara karşı tutumumuza değinmek isterim. Hattâ bu yazımızın asıl maksadı da bu tutumumuza yön veren dış politikamızı incelemektir.

İtiraf etmek gerekir ki, bu konuya üzüntü duymadan değinmek zordur. Dış Türkler konusuna değinince ırkçı, şöven, kafatascı, faşist damgalarından hiç olmazsa birini yemekten korkan bir çoklarının bu nedenle içlerini yakan bu derdi dile getiremediklerini bir çok kereler birçok kimselerden duymuşumdur.

İnancımız odur ki, bu konuya değinmek, ırkçılık, faşistlik şöyle dursun yalnız her Türkün değil bir milliyet borcu, hatta (ben insanım) diyen herkesin duyması ve yapması gereken bir insanlık görevidir.

Buna rağmen yıllar yılı, yardıma muhtaç olan, ızdırıp içinde yaşayan bu insanların yaralarına merhem olamamış hattâ bizden sadece sembolik bir ilgi bekleyenlerini bile tatmin edememiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin dış politikası ortadadır. Ve memnuniyetle belirtmek isteriz ki, bu politika uzun yıllar üzerinde münakaşa dahi bahis konusu olmayan bir millî politika vasfı taşımıştır.

Bu gün bile, iktidar ve muhalefet partilerinin büyük kısmı hemen her konuda çok değişik ve farklı görüşlere sahip oldukları halde dış politikada çoğunlukla ve genellikle büyük görüş farkları yoktur. Münakaşa ve ayrılık konusu olan hususlar ya teferruat, ya da uygulamaya aittir.

Bu politika bütün dünya ile, özellikle komşularımızla iyi ilişkiler kurmak ve yürütmek esasına dayanır. Ne kimsenin bizim iç işlerimize karışmasını isteriz, ne de başkalarının iç işlerine karışmak bizim aklımızdan geçer.

Ama bu politikanın, o ülkelerde yaşayan Türklerle hiç ilgilenmemek şeklinde anlaşılmasından ve uygulanmasından yana da olmak istemiyoruz.

Komşularımızla, dostlarımızla, müttefiklerimizle bir çok dış ilişkileri görüşürken, dostluk anlaşmaları yaparken, o ülkelerde yaşayan Türklerle hiç ilgilenmemek şeklinde anlaşılmasından ve uygulanmasından yana da olmak istemiyoruz.

Komşularımızla, dostlarımızla, müttefiklerimizle bir çok dış ilişkileri görüşürken dostluk anlaşmaları yaparken, o ülkelerde yaşayan Türkleri, onların durumlarını haklarını söz konusu etmemiz kadar tabii bir tutum olamaz.

Oysa son yıllarda bu devletlerin çoğu ile buna benzer ilişkileri değinildiğine dair iç açıcı bir haber görememiştir.

Böyle bir tutum hiç bir zaman o ülkelerin iç işlerine karışmak değildir. İlişkilerimizde bu konuya yer verdiğimiz takdirde dostluklar ve anlaşmalar da tek taraflı olmaktan çıkar. Ancak bu suretle karşılıklı sevgi ve saygıya karşılıklı haklara yer ve değer verilmiş olabilir.

Bu yüzden, karşılıklı iyi niyete dayanan milletlerarası ilişkilerde, dostluk ve ittifak anlaşmalarında, o ülkelerde yaşayan ve bizi bir lider olarak gören veya bizden sadece bir ilgi ve sempati bekleyen kitlelerin durumlarını mutlaka söz konusu etmemiz lâzımdır. Onların sosyal, ekonomik ve kültürel durumları ile ve özellikle güvenlikleri ile yakından ilgilenmemiz destek olmamız mutlaka gereklidir.

Eğer böyle olursa, bu dış Türkler, bizimle beraber yaşadıkları ülkeler arasında bir anlaşmazlık konusu olmaktan çıkar, hattâ çok etkili bir dostluk bağı bile olurlar.

Bu sözlerimden, elbette bu işler hiç yapılmıyor anlamını da çıkarmamak lâzımdır. Ama gerek Türk milleti, gerekse dış Türkler bu yapılanlardan, onlar için sağlananlardan haberdar olmak isterler.

Ancak böyle olursa, hükümetler arasındaki dostluklar ve ittifaklar kağıt üzerinde kalan ve ömürleri siyasî iktidarların kısa ömürlerine bağlı geçici bir anlaşma durumuna düşmezler. Aksine, milletler arasında, gönülden benimsenen, köklü, güçlü, değerli ve samimi bir işbirliğine imkân verirler.

BU YAZININ ÖYKÜSÜ

Bu yazı yeni değildir. Yani ilk defa "Doğu Türkistan'ın Sesi" için yazılmamış ve ilk kez yayınlanmamıştır. Yıllar önce gördüğüm zorunluluk sonunda 1970 yılı ortasında yazılmış ve Ağustos 1970 sonunda MİLLİYET gazetesinde yukarıda okuduğunuz şekilde küçük bir farkla aynen yayınlanmıştı.

O fark bu gün dostça ilişkileri sahip olduğumuz Çin Halk Cumhuriyeti ile o zaman diplomatik ilişkilerimiz olmadığının buna rağmen Doğu Türkistan'lı soydaşlarımızın

acı durumlarından bahsetmeden geçemeyeceğimizi belirtmiş olmamızdır.

O tarihten itibaren bir çok dergi ve gazete tarafından aynen ve iznimle yayınlandı. Ayrıca, Türkiye'yi ve Türkleri çok iyi tanıyan, gerçekten iyi niyetli olduğundan emin olduğumuz bir İngiliz gazeteci tarafından yayınlanan (The Turks) adlı eserinde çok yanlış bir yoruma da neden olmuştur (David Hotham, TÜRKLER, s:270).

Biz Doğu Türkistanın Sesi'nin bu sayısı için başka bir yazı hazırlamıştık. Ama geçen yazımızı okuyan ve eski yazımızı hatırlayan bir dostun duyurusu üzerine, yeni yazımızı bir sonraya bırakıp bu eski yazıyı aynen ve bu öykü kısmını ekleyerek tekrar yayınlamanın daha uygun olacağı hakkındaki öneriyi kabul ettim.

Bu yazının öyküsünü 1977 yılında yayınlanan "Atatürk'ten 12 Mart'a" adlı kitabımızın 2. cildi (dipnotu 167, s.587) içinde aynen şöyle yazmıştım.

ATATÜRK'TEN 12 MART'A

"Bu makalenin niçin yızıldığı içinde belirtilmiş; yapılabilecek yanlış yorumlara ve suçlamalara, gerekli karşılık önceden verilmişti. Buna rağmen yine reaksiyonları oldu.(.....)" "Sadece hümanist bir anlayış ve Atatürk'ün benimsettiği; Anayasamızda yer alan Milliyetçilik anlayışının etkisi ile makaleyi Davit Hotham'dan sonra da A.B.D. Büyükelçiliğinde bu işlerle görevli bir zat, Mr. Cheer de Turancı bir görüş olarak değerlendirdiyordu." Ama bu 2 yabancımla yanlış yorumlarını (...) hiç yadırgamadım. **Ben hiç Turan hayali kurmadım. Ama "Turan" denilen hayali Türk yurdunu sevmek de bir suç değildir bana göre. Ama biz Vietnamda Ölenlere acırken; Batı Trakyada, Türkistan'da ve diğer yerlerde ezilenlerin hakkını arayanları ırkçı diye kınayan maksatlı kişilerin, maksatlı yorumlarına değil, makaleyi bizzat**

okuyarak değerlendiren ve yazılarla teşekkür eden, içtenlikle ve çıkar düşüncelerinden uzak Atatürk milliyetçilerinin fikirlerine daha çok değer veriyoruz."

Yanlış yorumlayan ve bir elçilik yetkilisini evime kadar gönderip "selâmı şahaneleri" ile beraber yanlış anlamalarına da sebep olacağını tam bir imparatora yakışan nezaketle hatırlatan Majeste İran Şahı'nın değerli temsilcisine de "Haklı olduğumuzu" rahatça belirtmişim. 500 yıllık tarihimizi iyi bilen, kimsenin "HAYIR" diyemeceği gerçek vardır. O da Türkiye İran ilişkilerindeki samimiyetten yoksun dostluk teraneleridir. Ama Şah İsmail, ama şah Pehlevî, ama Humeyni İrani olsun, bu tutumum hiç değişmediğini, komşumuz İranın bu günkü yöneticeleri de -Başları Azim belâ'da olmasına rağmen, son aylardaki tutumları kanıtlamadılar mı? Bu nedenle diyoruz ki, Türke dostluk yalnız Türk'ten beklenebilir. Ama Oğuz, ama Uygur; ama Kırgız, ama Kürt, Ama Azeri, özbek vb...vb. Türk boy-larından içtenlik ve dostluk bekleyebiliriz ancak... **Dönemlerin yöneticileri nasıl düşünür, nasıl bir politika uygularlarsa uygulansınlar. Türk milliyetçilerinin aklı biraz bu konulara erenlerinin hepsinin samimi inancı budur, hep bu olarak ebediyete kadar devam edecektir.**

Bu suretle ta... 1970 yılında yazılan bu makalemizin aslında da, bu kez anlattığım öyküsünde de hiç bir değişiklik yapmadan aynen "Doğu Türkistan'ın Sesi" dergisi okuyucuları için yayınlanmasında da yarar gördüm.

Bu yazının, sanırım en büyük yararı, bu konuda 1970 de ve bu gün aynı şeyleri düşünenlerin (ve tabii savunuların) huzurunu, bütün okuyucularımın da duyması ve yaşaması içindir.

Ocak 1987

Türkiye ile İslâm Ülkeleri Arasında Kültür Münasebetleri

Prof. Dr. Emin Bilgiç

Bugünün dünyasında milletler arasında münâsebetler, siyâsi, idârî ve iktisâdi olduğu kadar ve belki daha ziyâde “kültür münasebeti” şekil ve mahiyetini kazanmaktadır.

Böyle bir görüş ortaya koyarken, bundan önceki devirlerde de, milletler arasında, hele müstemlekesi olan sömürücü devletlerle müstemlekeleri arasında tek taraflı olarak kültür nüfuzu politikası tâkip edile gelmiş olduğunu gözden uzak tutmuyoruz.

Kendi dilini, kendi kültürünü, kendi maârif ve idâre sistemini kendi hayat tarzını hâkim kılmaya ve yerleştirmeye mâtûf bu gayretlere rağmen müstemlekeci devlet ve milletlerin de, idâreleri altında bulundurdıkları memleket ve milletlerden bir takım kültür unsurları, içtimâî bâzı usûller ve âdetler aldıkları ve benimsedikleri şüphesizdir. Yâni, idâre eden ve edilen devlet ve millet durumunda olunmasına rağmen, münâsebetlerin tamâmîyle tek taraflı işleme-diği de muhakkaktır

Fakat artık bugün, rengi soyu ne ve yaşadığı kıt'a neresi olursa olsun, dünya insanlığı bütünü ile uyanmış, fikrî ve medenî seviyesi yükselmeye ve denkleşmeye başlamıştır. Müstemlekecilik sistemi milletlerin istiklâllerini kazanmalarını geciktirmiş olsa da dolayısı ile onların modern ve medenî hayata intibaklarına âmil olduğu da bir hakikattir. Bu uyanış ve intibakı, medeni âlemde son asırların ve hele son on yılların başdöndürücü teknik keşif ve gelişmeleri ile kazanılan

yayın ve haberleşme vasıtaları daha da sür'atlendirmiş bulunmaktadır.

Şu halde bugünkü dünyada idare eden ve edilen milletler diye bir ikilik kalmamış veya kalmamak üzeredir. Tamamiyle müstakil, kendi mukadderatına sahip, bunu kendisi tayin eden milletler ve devletlerden müteşekkil dünya meselelerinde fikir ve ağırlık koyabilecek yeni üniteler ortaya çıkmıştır. Bu yeni durum ise yeni blokların meydana gelmesini yeni gruplaşma ve denkleşmelerin kurulmasını zarurileştirdiği gibi, milletlerarası münasebetlerde eski metod ve alışkanlıkların terkedilerek yeni metodların ve yolların aranmasını gerektirmiştir.

Kanaatımızca, milletlerin birbirlerini daha yakından tanıyıp anlamalarını, birbirlerini gerçekten sevme ve saymalarını telkin edecek, böyle daha mes'ut ve rahat bir dünya kurulmasını sağlayacak bu yeni yol “kültür alışverişi” yoludur.

Yüzyıllardan beri devam eden ilerlemiş millet, geri kalmış millet, idare eden millet, idare edilen millet tasnifi artık tarihe karışmak üzeredir. Bu hakikat bu derece kesinlikle gözler ve idrakler önünde âşikarlaştığı içindir ki, bugün daha geniş medenî imkânlarla sahip olan ve gerçek demokratik hürriyet rejimine bağlı milletler ve devletler; yeni uyanmakla, millî hürriyet ve şahsiyetlerini yeni kazanmakta olan milletlerin kalkınmasına yardımcı olma, onlar üzerinde insânî ve kültürel yoldan tesirler uyandırma yoluna girmiş, başta gelen iktisadî menfaat-

leri ile diğer mülâhaza ve münasebetlerini devam ettirebilmek için kültür nüfuzunu öne almış bulunmaktadırlar.

Değişik coğrafi bölgelerde, arka arka ya değişik adlar altında, fakat umumi hatları ve hedefleri, temel karakterleri ve intibaları aynı olan ve devamlılık arzeden devletler kuran; doğuşunu takip eden asırlardan itibaren islâm inancına cânü yürekten bağlanarak, Hak Dini ve samimi akideleri bildikleri İslâmın ve Müslüman milletlerin himaye ve müdafaalarını üzerine alan Türklerin ise İslâm Alemi karşısındaki tutumları tamamiyle kardeşâne olmuştur. Kaynaklarda Türklerle verilen vasfın asâlet olduğu bilinen bir gerçektir.

Başlıca asil Türk devletleri olarak Gazneliler, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda, İslâmiyeti kabul eden bütün milletler ve bunlar arasında bilhassa Hz. Muhammed'e kaynak olan "necip Arap Kavmi", her türlü itibar ve itimada lâ-yık görülmüştür. Bu bakımdan İslâmî Türk devletlerinin hepsinde, soy tefriki yapılmadan, bütün müslümanların en yüksek mevkilere ve hizmetlere geçtikleri müşahede edilir.

Bilhassa Osmanlı Devleti'nde bu bakımdan emsalsiz bir geniş görüşlülük ve müsahahanın hâkim olduğu mâlumdur. Bilindiği üzere Büyük Selçuklu İmparatorluğu Doğu Türkistan'dan Adalar Denizine, Kafkaslardan Yemen'e ve Mısır'a kadar Osmanlı İmparatorluğu ise yine Kafkaslar'dan Yemenê İran'ın batısından Viyana'ya, Endonezya sularından Fas'a kadar hakimiyeti altına aldığı yerlerde Türk'ün ruhunda saklı ve İslâmın temel fikirleri arasında bulunan islâmî ve ilahî adâleti tesis ve asırlarca tatbik etmişlerdir.

Halbuki, İslâmın, ve Müslüman milletlerin yükseliş çağını teşkil eden Orta Çağ'da ve Yeni Çağın ilk yarısında, Hıristiyan Alemi müsamahasız bir şekilde birbirleriyle mezhep kavgaları yapmakta idiler.

Binâenaleyh islâmiyetin ilerlemeye mâni teşkil ettiği şeklindeki kasıtlıların ileri sürdüğü, muhâkemededen ve bilgiden mahrum hafif akıllı kimselerin kolaylıkla kapıldıkları telkin, tamamiyle yersizdir. İslâm Aleminin son asırlarda eski kudretini ve medenî seviyesini kaybetmiş olmasının asıl sebebi dünyada ola gelen yenilikleri, ilim ve fikir hareketlerini takip edemez hale düşmeleri, onların birbirleri arasında görüş ve mezhep ihtilâfına kapılmaları; Türklerin de hem kendi hususları hem de yakın, uzak ve yabancı devletlerin entrika ve rekabetleri yüzünden arka arkaya mağlubiyetlere uğrayıp İslâm liderliğini yitirmiş olmasıdır.

Aslında dini ilerlemeye mâni oluyorsa, batıl temellere dayanan Hıristiyanlığın bir akıl ve tesâmuh dîni olan Müslümanlıktan daha çok terakkiye engel olacağı düşünülmelidir. Halbuki Hıristiyanlar arasında böyle bir şeyi düşünmek dahi gülünç sayılır.

Yüksek mertebedeki devlet ve idare adamları da, ilim adamları da iftiharla ibadetlerini yaparlar. Modern insanının hayatında mühim olan ilmî zihniyettir, mantikî ve mâkûl tefekkürdür. Zaten makûl olmayan tefekkür safsatadır.

Şu hâlde Türkler ve bütün Müslüman milletler bir akıl ve mantık dîni olan İslâmiyet inancının sâliki olarak, önce olduğu gibi şimdi de medeniyet safında ilmî zihniyeti ve buna dayanan tefekkürü hâkim kılmak suretiyle yeni buluşlara, yeni yaratıcılıklara namzet olmakta daha çok hak sahibidirlere.

Müşterek İslâm Medeniyeti'nin 1400 yılı aşmış bir kökü ve mâzisi olduğu gibi, Türklerin, Arapların, İranlıların, Batı ve Doğu Pakistanlıların, Efganistanlıların, Endonezyalıların ve İslâmiyetten önceki kültürleri bir tarafa başlangıcından bugüne İslâm potasında yoğrulmuş çok orijinal ve renkli birer kültürü vardır. Yeni yeni istiklâllerine kavuşmakta olan bir çok Afrika İslâm Milletleri'nin de gerek coğrafi ve târihi köklerine dayanan , gerekse islâm kaynağından

usâresini alan zengin kültürleri olduğu şüphesizdir. Burada ilk saydığımız eski milletlerin aynı inançtan fikrî temellerini almaları yanında, târih, san'at, edebiyâta yakınlıkları, yeni Afrika müslüman Milletleri'nin de aynı im'ân kökünden özünü ve ana fikirlerini alan yakın benzerlikleri mevcuttur. bu sebeblerle bu milletler arasında geliştirilecek "kültür münâsebetleri" neticesinde, aynı islâmî kültür dâiresinin bütün üye milletlerinin, birbiri ile sıkı kültür temasına girişmeleri suretiyle her birinin yeni ufuklar ve ihâatlar, yeni unsurlar ve renkler kazanacağı muhakkaktır.

Türkiye'de Kültür Bakanlığı bizim de görevle müsteşarlık yaptığımız devrelerde kendi millî kültürümüzü, yurt ve millet içerisinde orijinalitesine uygun şekilde, târihi, dili, edebiyâtı, san'atı, musikisi, folkloru, etnoğrafik değerleri, dîn ve inanca taallûk eden yönleri ile işlemek, korumak ve geliştirmek üzere çalışmalarda bulunmuş ve bunları hem yayın yolu ile hem de il ve ilçelerde kültür Merkezleri açmak suretiyle tanıtmaya başlamıştır. Fakat bu hizmetlerin yanında, târih, kültür, inanç bakımından berâberlik ve yakınlığımız olan İslâm memleketleri ile, soydaşlarımızın yurt tuttuğu veya işçi olarak kalabalık bir şekilde bulunduğu memleketlerde de "Türk Kültür Merkezleri" açmaya karar vermiştir. Yurt içinde il ve ilçelerimizde kurulacak merkezler gibi bu dış kültür merkezleri de iyi yöneticiler, kuruldukları memleketler halkı ve milletimiz arasındaki kardeşlik, sevgi ve takdir duygularını takviye edecek güzel programlarla ve halis niyet ve fikirlerle kısa zamanda faaliyete geçirilmeleri kararlaştırılmıştır. Bir taraftan kültür, menfaat birliği veyâ yakınlığı olan veya komşuluğu bulunan milletlerin daha iyi anlaşabilecekleri kanaatindeyiz. Milletlerin birbirlerinin kültürlerini tanıyarak daha iyi anlaşacağı bölgelere ise huzûr geleceği ve bu huzûrun daha ömürlü olacağı muhakkaktır.

Bunun içindir ki, bugün, uzak yakın bütün milletler arasında kültür temasları ve an-

laşmaları diplomatik mesâinin mühim konusu hâline gelmiş bulunmaktadır. Kanâatımızca, gerçekten de dünya milletlerine huzur belirttiğimiz gibi, kültürel temaslar yoluyla sağlanacak samimî yakınlık ve dostluklarla gelecektir.

Bu anlayışla biz, uzun bir uzaklaşma ve duraklama devresinden sonra, aralarında yaklaşma ve uzlaşmanın dünya meselelerinin çözülmesindeki şuuruna vararak İslâm Memleketleri'nin bir araya gelmelerini, siyasî, iktisadî ve kültürel konulara birlikte çareler arama kararı almalarını, İslâm Aleminin kalkınması ve huzuru yönünden olduğu kadar, dünya milletleri bakımından da bir hayırlı adım ve teşebbüs olarak değerlendiriyoruz.

Hükümetimizin ön ayak olmasıyla İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde 9-17 Mayıs tarihleri arasında 42. İslâm Ülkesi dışişleri bakanlarının bir konferans akdî, dünya siyasi muvazenesinde İslâm ülkelerinin değerini ve bunlar arasında Türkiye'nin yerini Hükümetimizin hakkı ile idrak etmiş olması bakımından da derin mânâ taşımaktadır.

Engin ve şerefli mâzisi, köklü ve renkli kültürü, İslâm Aleminde tarihi hatıralara dayanan nüfuzu olan millet ve devletimize yakışan da aslında budur ve böyle bir imkân ve fırsatlarını zamanında ve yerinde değerlendirmesi ile büyük millet ve devletlik vasfı kazanılabileceği de aslâ hatırdan çıkarılmamalıdır.

İslâm Ülkeleri Konferansı'nın memleketimiz ve konumuz bakımından en ehemmiyetli kararlarından birisi, kültür konusunda alınan karardır. Türk hükümetinin teklifi üzerine alınan bu karara göre İstanbul'da bir "İslâm Târih San'at Kültür Merkezi" kurulmuş olup bu merkeze Suudi Arabistan başta olmak üzere diğer İslâm memleketlerince Türk Hükümeti nezdinde mâlî yardımda bulunulacaktır.

Bu karar da, belirtmeye gayret ettiğimiz kültür çalışmalarının ve temâslarının ehem-

miyetini teyid eden ve İslâm Alemlerinde modern anlayış seviyesinde idrâk edilip ciddiye

alındığının bir açık ve tâze delili teşkil etmektedir.

AMERİKA'DA TÜRKİSTAN GÜNÜ

G. Pahta

1959 senesi Birleşik Amerika Parlamentosu, Başkan Dwight Eisenhower'ın tasdikinden geçen 86-90 numaralı Amerika Devlet Kanunu'na uygun olarak Birleşik Amerika'da yaşayan Türkistanlıların 13 Aralık "Türkistan Günü" olarak anmalarını çoğunlukla kabul etmiş ve bunu resmi kayıtlara geçirmiş bulunmaktadır. Bundan dolayı her sene, Aralık'ın 13 ünde Birleşmiş Milletler Teşkilatı merkez binası önünde toplanma ve Türkistan hakkında istek ve arzularını dile getirme ve büyükyürüyüşler tertipleme hareketleri, bilhassa New York'ta adetâbir milli gelenek hâlini almış bulunmaktadır. Bu sene 13 Aralık günü "Türkistan Günü"nü 3. cü senesi New York'ta büyük gösteri ve şenliklerle kutlandı. Sabah saat 10 da, Birleşmiş Milletler teşkilâtının tam karşısındaki sahaya toplanmaya başlayan milli kıyafetli Türkistanlılar ellerinde taşıdıkları ay yıldızlı milli bayrak ve büyük yazılarla herkesin dikkatini çekiyordu. Amerika'da Türkçe neşriyat yapan 4 den fazla Radyo, neşriyatında dinleyicilerine bu "gün" hakkında tam bilgi vermeyi bir görev bilmisti. Bu sebeple Türkistanlılar bu sene milli günlerinde yalnız değillerdi. "Türkistan Günü"ne, Türkistanlı Türkleri'nden başka, Türk, Amerikan Dernekleri Federasyonu'nun başkan ve yardımcılarıyla beraber diğer kardeş Türk müslüman derneklerinin de başkan ve üyeleri de gelerek BMT (Birleşmiş Milletler Teşkilatı) (binası önünde "Anma töreni"ne iştirâket eder. Türkistan'ın millî davasını desteklediklerini bizzat burada BMT önünde işbat ettiler. Türkistan Günü'ne iştirâkeden

Türkiye'li Bulgaristanlı, Kıbrıslı; Yugoslavyalı, Arnavutluklu, Batı Tırakyalı, Kırmızı, Kazanlı, İdil-Ural, Azerbaycan ve Afganistanlı Türk müslüman soydaşlarımıza, sırası gelmişken burada bir kerre yine teşekkür etmeyi, her bir Türkistanlı'nın bir millî borç bildiğini arz etmek istiyorum.

Bu tarihi "Türkistan Günü"nde Amerika'da neler yapılıyor.

Geleneksel bir milli bayram haline gelen bu "gün" için "Amerika'daki Türkistanlılar derneği" onun "Gençler Kolu", "Hanımlar Kolu", "Din işleri kolu", "Kültür Kolu" ve "Gençlik Spor Kolu" gibi teşkilâtları bir araya gelerek bu gün için özel programlar tertib ederler ve önceden hazırlanırlar. Özel programın başında BMT (Birleşmiş Milletler Teşkilatı) (binası önünde açık hava "Anma töreni" geliyor. Bu anma töreninde tabii özel demeçler veriliyor broşürler dağıtılıyor ve Amerika kamu oyuna radyo ve televizyon neşriyatlarında. Büyük Türkistan hakkında bilgiler veriliyor. Bundan mâda, aynı gün "Türkistanlılar Derneği"nde; gelmek isteyen bilumum Türk Müslüman soydaşlar için yemekli ve müzikli büyük bir eylenme gecesi tertiblenir ve burada, yemekli ve müzikli büyük bir eylenme gecesi tertiblenir ve burada, yemekten önce konuşmalar yapılır ve yine Sovyet ve Çin hakimiyeti altında bulunan Türkistan ve onun geçmişteki veşimdeki durumları hakkında bilgiler verilir. Genç kız ve erkekler şiirler okur ve herkes bu günün ehemmiyetini bir keredaha iyice kavramış olarak Anavatandaki soydaşlarını anmış olur.

BİRLİK VE BERABERLİKTEN KUVVET DOĞAR

Doç. Dr. Mehmet SARAY

Son günlerde Türk Dünyası'nın muhtelif bölgelerinde yaşayan kardeşlerimizin tarih ve kültürleri hakkında araştırma yapmak maksadıyla yeni yeni vakıfların kurulduğunu görmekteyiz. Hayırlı olsun. Türkiye haricinde yaşayan kardeşlerimizin tarih ve kültürleri üzerinde çalışan bir mütehasıs olarak bu hususta neler yapılabileceğini burada bir defa daha dile getirmek istiyorum.

Bilindiği gibi, bu gün Türkiye haricinde yaşayan 100 milyona yakın kardeşimizin yüzde altmışı Sovyet Rusya'da, yüz de yirmisi İran'da yüzde onu Çin'de ve diğer yüzde onu da muhtelif ülkelerde yaşamaktadır, Türkler'in idaresi altında yaşadıkları ülkeler ve yarattıkları problemler dikkate alındığı zaman 4 (dört) vakfın kurulmasında zaruret görülebilir. Bunlar "Doğu Türkistan Vakfı", "Batı Türkistan Vakfı", "Azerbaycan Vakfı" ve "Balkan Türkleri Vakfı". Bir müddet sonra bu dört vakfın biraraya gelmesi ile de "Dış Türkler Vakfı" kurulabilir ve kurulmalıdır. Zira, birlikten kuvvet doğar. Her Türk boyu için ayrı bir vakıf kurmakla işe başlarsak, bu vakıfların sayısı yirmiyi geçer. Enerjimizi ve çalışmalarımızı birleştirmek ve halka sesimizi daha kuvvetli ve tesirli bir şekilde duyurmak varken niçin kuvvetlerimizi ayırıyoruz? Bu sahada tesirli bir mücadele verebilmemiz için ihtisas elemanına ne kadar çok ihtiyacımız olduğunu takdir edersiniz. Yetiştirmekte olduğumuz bir düzineye yakın ilim adamının ihtisaslarında yolun yarısını başarıyla tamamladıklarını müjdelemek isterim. Bütün Türk boylarının kültür ve tarihleri ile uğraşacak sayı va kaabiliyetteki bu genç ilim adamlarının yetişmelerine niçin yardımcı olmuşsunuz? Bu saha da ilim adamı yetiştirmez ve gerekli ilmî neşriyatı yapamazsak devamını nasıl ve kimlerle ortaya koyacağız? Yabancı ülkeler bu sahada yüzlerce mütehasıs yetiştirmiş ve elliye yakın enstitü kurmuş iken bizim hâlâ eleman yetiştirmemiş ve yetiştirenlere de yardım etmemiş olmamız ilgilileri üzümöyr mü? Bu dava için eleman yetiştirmemizin bizim için ekme-su kadar zarurî olduğunu hâlâ anlayamadık mı?

Türkiye haricinde yaşayan kardeşlerimizin tarih ve kültürü üzerinde çamışmak için yetişmekte olan ve ileride yetişecek meslekdaşlarımız da bir ekip halinde çalışacaklardır veya çalışmak mecburiyetindedirler. Ayrı

ayrı hareket etmeleri halinde davaya yeterince hizmet edemeyeceklerini, birlikte hareket ettikleri veya bir ekip çalışması yaptıkları zaman daha faydalı ve tesirli olacakları muhakkaktır. Bunun güzel örnekleri yabancı ülkelerde bütün canlılığı ile görülmektedir. Bunların en güzeli ise bendenizin de dahil olduğu bir çalışma merkezidir: **Society for Central Asian Studies**. Merkezi Oxford'da bulunan ve **Central Asian Survey** adıyla çıkardığı dergi etrafında dünyanın en iyi Orta Asya mütehasıslarını toplayan böyle bir araştırma merkezini biz Türkiye'de niçin kuramıyalım? Bu dergide yazan elemanlar ayarında ilim adamlarını biz niçin yetiştiremeyelim?

Aziz kardeşlerim, bu söylediklerim altından kalkılamayacak kadar güç işler midir? Asla! Yeterki birlik olalım, birlikte hareket edelim. Ayrı ayrı hareket ederek enerjimizi ve çalışmalarımızı tesirsiz hale getirmeyelim.

Unutmayalım ki, Türk tarihi birlikt hareket edememenin yarattığı acılarla doludur. Orhun abideleri Türk tarihinin ilk Türkçe yazılı vesikalarıdır. Bu kitabelerde Türkler arasındaki birliğin nasıl bozulduğu ve bunun neticesinde milletçe acılara nasıl sürüklenildiği anlatılmaktadır. Tarihimiz, birlikten ayrıldıkları için yıkılmaya mahkûm olmuş nice Türk devletlerinin ac hikâyeleri ile doludur.

Şarkî Türkistan Türkleri, birlik ve beraberlektan ayrıldıkları için düşman işgâline uğradılar. Kazan'da, Kırım'da Azerbaycan ve Türkistan'da birlikten uzaklaştığı için Türk İlleri Rus işgâline karşı koyamadı.

Eğer, bu gün esaretté yaşayan kardeşlerimiz haklarına lâyıkıyla sahip olamıyorlarsa, bunun en büyük sebebi; birlik ve beraberliklerini yeterince koruyamadıkları veya birlikte mücadele edemedikleri içindir. Unutmayalım ki, Türk Tarihi'nin en uzun ömürlü devleti olan Osmanlı İmparatorluğu da birlik ve bütünlüğünü koruyamadığı için büyük kayıplar vererek parçalandı ve milletimize büyük acılara sebep oldu.

Önümüzdeki sayılarda millî birlik ve bütünlüğümüzü koruyamadığımız için, başta Türkistan olmak üzere diğer Türk illerinde başımıza gelen felâketlerden bahsedeceğim. Bununla ilgili vesikaları arzedeceğim. Bu acı gerçekleri dile getirelim ki, bu gün için ders alıp yolumuzu doğru çizelim.

TÜRKLÜK, İSLÂMİYET, LAİKLİK

Muzaffer Özdağ

“Türk Milletinin hayatında, Türk Kültüründe Din ve İnanç”

Asya, Avrupa ve Afrika Kıt'alarının oluşturduğu mekâna Eski Dünya denir. XVI. yüzyıl başlarına kadar insanoğlu dünyayı bu üç kıta ile onu çevreleyen denizlerden ibaret sanmış XVII. nci yüzyılın sonlarına kadar dünya tarihi bu üç kıt'anın genellikle iskân ve ümrana müsait bölümlerinde yaşanmıştır.

Eski Dünya'nın, Asya, Avrupa, Afrika karalarının toplam yüzölçümleri 85 milyon km² dir. Türk dil ve kültürüne, Türk soyuna mensup kavimler, Türk milletinin binlerce yıla erişen ve kesintisiz bir bütünlük, süreklilik ifade eden tarihi içinde bu 85 milyon km² lik eski dünya yüzeyinin yaklaşık 55 milyon km².lik bölümünde kısa veya uzun sürelerle (yüzyıllar veya çağlar boyu) hükûmetleri, medeni varlıkları, dil ve kültürleri, siyasi ve askeri kudretleri ile egemen olmuşlardır. Daha derli toplu bir anlatımla Asya kıtasının hemen tamamı, Avrupa'nın ortalarına kadar uzanan vüsatte doğu yarısı ve Kuzey Afrika (Afrikanın medeniyete açık bölümü Sudan, Mısır, Libya, Tunus, Fas Türk hayat egemenlik ve faaliyet alanı olmuştur.

Türk Milleti tarihle yaşıt denebilecek kıdemdedir. Kadim milletlerin büyük bir bölümü munkariz olmuş, isimleri dahi unutulmuştur. Modern milletlerin büyük bölümü kültürel kimlikleri yaşadıkları ülkenin tarihiyle bütünleştirilemeyecek ölçüde muhtelif ve nevezur kuruluşlardır. Tarihle yaşıt Türk milleti günümüzde de yüksek hayatiyeti, özlü orijinal kültürü ile önemli bir varlık ve kudreti temsil etmektedir.

Türklerin İslâm medeniyet dairesine gi-

riş öncesi devrede vatan olarak sahiplendikleri kültürlerinin damgasını vurdukları kesintisiz denebilecek bir süreklilikle ellerinde tuttıkları, millî şahsiyet ve şuurlarını kazandıkları alanın Karadeniz'den Çin Seddi kuzeyine, Pasifik sahillerine kadar uzanan kıtavi genişlik içinde Avrasya eksenine ve Orta asya olduğu belirgindir. Türk kudreti zaman zaman ve eksenin doğu veya batı uçlarında yoğunlaşmakla birlikte Asyanın merkezine sahip ve hakim olmayı sürdürmüş, özellikle, Çin'le mücadele durumunda bulunmuştur.

Millet hayatımızın Saka İmparatorluğu devresi tarihin himmetine muhtaç destanî bir dönemdir. Tür tarihinin İslâm öncesi dönemde yaşanan binlerce yılını, yüzlerce hükûmetle ilgili binlerce ayrıntıdan süzüp ayıklayarak arzettiğimiz alan ve Avrasya eksenine üzerinde siyasi, kültürel birliği temin ve temsil eden BÜYÜK HUN ve GÖKTÜRK İMPARATORLUKLARI çerçesinde kavrayabiliriz. Büyük Hun ve Göktürk İmparatorluklarının millî varlığımız yönünden müstesna önemleri kıtavi genişlikte Avrasya eksenine üzerinde bütün Türk boylarının birliğini ve vatan coğrafyasının bütünlüğünü kurup koruyarak kendi devrelerinde Doğudan ve Batıdan yayılma istidadı taşıyan müstevli güc ve kültürleri durdurmuş olmaları, müteakip safhalar içinde, geçici siyasi ayrılıkların, bölünmelerin yıkıp silemeyeceği ölçüde köklü, güçlü yüksek bir ortak millî kültür ve millî birlik şuuru yaratmış olmalarıdır.

Oğuzhan, Teoman, Çiçi, Mete, Atilla, İlteriş; Kutluk Han, İlbilge Hatun, Kürşat, Bilge Han, Bilge Tonyukuk...gönlümüze, ru-

humuza vicdanımıza Kurtuluş Savaşımızın kahramanları Kuvayı milliye gazisi büyüklerimiz kadar yakın. Damarlarımızda onların kanının dolaştığını, onların seciyesini taşıdığımızı, onların ölümsüz güzellikle esaslarını kurdukları dille konuştuğumuzu biliyoruz.

Türk dil ve edebiyatının ölümsüz şaheseri Göktürk-Orhun Abidelerinde 1250 yıl önce Bilge Kağan atamızın çağlar aşan uyarılarında Aziz Atatürk'ün gençliğe hitap ve vasiyetinin ilham kaynağı olan milli şuur ve imanı buluyoruz.

Kültür bir toplumun maddî ve manevî hayatının toplam ürünleriyle belirlenen yaşama biçimi ve özel kimliği olarak tarif edilebilir. Milleti yaratan, özgünlük, üstünlük kazanan kültürüdür. Kişinin ve toplumun seviye ve seciyesi, yaşama biçimi genel hatlarıyla inanç ve idrakine uygun ölçülerle oluşur. Böylece din ve iman, kültürün en önemli unsurunu oluşturur. Dinin çağlar boyunca bütün medeniyetlerde, bütün kültürlerde, milletlerin hayatında, beşeri münasebet ve faaliyetlerin bütün şubelerini etkileyen bir müessese teşkil ettiği müşahede edilmektedir.

İnsanoğlunun dimağını ve kalbini dolduran en güçlü ve en sürekli bir iştihak doyurucu çözüm, cevap isteyen en müşkil sual çağlar boyunca hiç şüphe yok ki ne olduğunu, nasıl ve niçin yaratıldığını, yaratılış gayesini, yaratanı, yaratana karşı ödevinin ne olduğunu bilmek olmuştur. İnsanı yaratıkların en şerefli yapan da halikini bilmesi, bulması ve ona karşı ödevlerini ifaya yönelmesidir. Din budur. Kişinin kendine, topluma ve yaratana karşı ödevleri inandığı din çerçevesinde belirlenir.

Bilindiği gibi İslam, 'Allah idraki ve tevhid şuurunu olarak gerçek insanlık kadar kıdemlidir. Hazreti Ademle yaşattır. Bir inanç ve yaşama sistemi, bir medeniyet ve semavi kaynaklı ebedi son çağrı olarak 1400 yılını ikmal etmiştir.

Türklerin tarihlerinin son bin yılını teşkil eden ve günümüze erişen bölümü İslâm din ve imanı, İslâm tarih ve coğrafya kadrosu içinde yaşanmıştır.

Türk, İslâm olduğu andan itibaren bu âlemin tarihini yapan ve sürdüren coğrafyasını koruyan ve genişleten, bu dinin sancağını taşıyan ve yücelten yegâne güç, temel güç olmuştur.

Bu sebeple İslâm tarihini Türksüz düşünmek mümkün olmadığı gibi Türk Tarihinin özellikle son bin yılını Türk milletinin cihanşumul faaliyet ve mücadelelerini Türk Milletinin hayat ve hareketlerine yön veren hedef gösteren mefkûreyi, islâmı anlamadan, dikkate almadan kavramak mümkün değildir.

"Türklerin islam öncesi devrede dini hayatları, İslâmiyete girişleri Türklerin İslamiyete girişlerinin Türklüğün kaderi İslâm âlemi ve Dünya Tarihi yönünden ifade ettiği mana ve yarattığı sonuçlar"

Türkler'in Tarihlerinin islâm öncesi döneminde tevhid fikrine ulaştıkları, islâma çok yakın bir ahlâki, mânevî dini hayat yaşadıkları, bütün semavi dinlerin ittifakla nehyettiği, günah saydığı kötülükleri ağır cürüm sayan yüksek bir ahlâki disipline sahip oldukları, Türk toplumunda zinaya, fuhşa, kumara ayaşlığa, yalancılığa, yurt savunmasına ve kamu hizmetlerinden ilişik görevlerden kaçınmağa, korkaklığa nadiren rastlandığı, bu kusurları işleyenlerin Türk toplumu içinde yaşamasına barınmasına imkân bulunmadığı târihi şahid ve belgelerle bilinmektedir.

Millî bir hususiyet taşıyan İslâm öncesi Türk dini, Tanrının birliği fikriyle birlikte ruhun ölmezliğine, ahirete, hesap gününe cennet ve cehennem bilgisine, meleklerle, Tanrıya karşı sorumluluk ve ödev duygusuna inancına da erişmiştir. Türklerin Tanrı hakkındaki tasavvurları da Fatiha'nın İhlas'ın Ayyetel Kürsi'nin ilham ettiği Cenabı Hakka bir yöneliş ve bir arayış merhalesi gibidir. **Bir manâda atalarımızın Hazreti**

Peygamber Efendimizi bekleyen onun teşri-fini hisseden ve müjdeleyen 'haniflerin' manevi ve fikri ortamında ve kıvamında bulduklarını, kendilerini Allah (C.C)'a adanmış bir millet ve "Allah (C.C)'ın Ordusu" olarak gördüklerini belirlemek hata olmayacaktır.

Türklük arzettiğim manevi hayat seviyesi sebebiyle İslamiyeti hiç bir milletin hayatında görülme-yen samimiyet, ihlâs, şuur ve heyecan ile iliğine işleyen benliği ile kaynaşan bir imanla benimseyecektir.

Sevgili Peygamberimiz bilindiği gibi sadece semavi dinlerin en mükemmeli ve sonuncusu İslâmın, Allah (C:C)'ın son elçisi olarak tebliğcisi değil aynı zamanda İslam devletinin kurucusu ve ilk devlet reisidir.

Sevgili Peygamberimiz ilahi vahyin ikmalî ile tebliği ve irşat ödevini tamamlayarak ebediyete, Hakka göçünde "İslam Devleti"ne riyaset görevini Hülafai Raşidin Ciharı yarı güzün, olarak tanımlanan dört büyük Sahabe sıra ile sürdürürler. Hazreti Resulü kaybetmiş olmanın yarattığı mânevi-siyasi kriz imân ve dirayetle giderilir. İslâm bu dönemde Arabistan hudutları dışında Araplığa yabancı ülke ve toplumlara İslami fetihlerle yayılır. İslam Tarihinde Dört Halife, Hülafa i Raşidin sonrası dönem mânevi ve İslami mânâda hilafet devleti değil Emevi Arap Saltanatı olarak şekillenir. İslamiyet Emevi yönetimindeki Arap-İslâm orduları ile doğu ve batı istikametinde yayılır. Hazreti Ömer'in hilafeti döneminde (634-644) Mısır, Suriye, Elcezire, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Azerbaycan, İran ve Horasan İslâm Devletine katılarak Kafkaslarda Hazar, Horasan'da Göktürk yurtlarıyla temas gelinmiştir. Emevi yönetimi doğuda ve batıda yeni fetihler yapacaktır. Ancak İslami evrensellik ruhu ile bağdaşmayan dünyevi maddi hakimiyet ve saltanat, kavmi tahakküm gayesi önde gelen Emevi yönetimi içte ve dışta ciddi mukavemetler görür. Nihayet dahili ayaklanma ve iç savaşlarla son bulur. İslam Tarihinde Abbasi dönemi ge-

nel hatları ile genişleme değil, erişilen hudutları koruma dönemi olarak görülür. Arap din kardeşlerimizin İslâma, İslâmî evrensellik çizgisinde, yani Allah (C.C)'ın emir ve rızasına, Hazreti Peygamber'in irşadına uygun şekilde halisane hizmetleri Hazreti Peygamber'in riyaset dönemi ile Hülafa-i Raşidin'in idare dönemleri ile hudutlu kalır.

Yarım yüz yıllık bu dönemi takip eden 90 yıllık Emevi saltanat döneminde Araplık kavmi plandaki hamle güç ve iradesini son hudutlarına kadar kullanır.

İslâmın Abbasi çağı; Abbasi Halifelerinin, hükümeti İranlı unsurlarla takviye ederek ve Orduyu hizmetlerine aldıkları Türk asıllı gençlerle yeniden kurarak iktidarlarını ve devlet hudutlarını muhafazaya çalıştıkları dönemdir. Ancak çok geçmeden Abbasiler, İslâm yurdunun siyasi birliğini, bütünlüğünü korumakta olduğu kadar, İslâmın iman ve itikad safiyetini korumakta da ciddi zorluklarla karşılaşır. Kabile rekabetleri İslâma yenik düşen zümrelerin batıl itiyat ve itikadlarıyla renklenmiş, şekillenen mezhep muhalefetleri, birliği sarsar. İslâmın iç ve dış düşmanları onu yıkmak için sistemli faaliyete koyulurlar.

Halife; İslâm hukuk nazariyesinde, bütün yeryüzü İslamlarının ortağı, vekili naibi olmayan tek devlet reisidir. Darül İslâmın korunması için asker toplamak vergi koymak onun hakkı ve görevidir. Kanun koyucusu odur. bir süre sonra Abbasi halifeleri değil doğudan batıya bütün İslâm ülkelerinin tek hakim, sahip ve koruyucusu bulunmak, Emir ve nüfuzları hilafet başkenti seçtikleri Bağdat'da ve hatta kendi saraylarının bahçe duvarları içinde dahi geçmeyen arkaik semboller durumuna düşerler.

Hicretin 4 üncü yüzyılı, Miladın X. ncu yüzyılı başlarken İslâm maddi ve mânevi planda müthiş tehlikelere maruz bulunmaktadır.

Basra körfezi bölgesini ellerine geçiren, bütün Elcezire ve Arabistan bölgesini etki-

sine alan Karmatilik, İslâmı tamamen reddeden mal ve kadında iştiraki esas alan ilkel ve vahşi bir komunizm hareketini devletleştirmiş, Basra'yı Kûfe'yi, Şam kapılarına kadar bütün Suriye'yi istila ve tahrip etmiştir. Karmatiler Miladi 930 yılında Mekkeyi de işgal ve yağma ederler. Kâbe'yi soyup tahrip ederler. 30.000 müslüman ve haciyi şehrin sokaklarında ve Kâbe'nin hariminde katledip naşlarını Zemzem kuyusuna atarlar "Kisveyi Beyti Şerifi" paylaşip Haceri Esved'i gasbedip çekilirler. Karmati komünist diktası yüz yıl boyunca bölge için korku ve endişe kaynağı olur. Aynı dönemde İranda Zerdüşti; maziye dönüş ifade eden Büveyhi saltanat ve tegallübü şekillenir. Büveyhiler Bağdat halifesini de denetimlerine alırlar. Geniş, tarihi İslâm ülkesi Mısır, Fâtîmi Şia dalâleti ile İslâmdan kopmuş Mısır halkının İslâm cılası altında şuur altında yaşattığı Firavunlar çağının itikat ve itiyatlarına yönelmiştir. 6. cı Fatîmi halifesi El Hakim bi Emrillah, Fatîmi devlet reisi sıfatıyla halkının bu ruh halletinden yararlanarak kendini Tanrı ilan etmek cüretini gösterecektir. 1017.

Endülüs'te Fransa istikametindeki İslâm hamlesi bilindiği gibi Emevi çağında Puvatya'da durmuş; İslâm hududu Preneler olarak istikrar bulmuş idi.

Emevi hanedanının kanlı bir tasfiyeye tabi tutuluşu esnasında kurtulmak imkânını bulan bu hanedana mensup Muaviye Bin Hişam Oğlu Abdelrahman Şimali Afrika tarihi ile Endülüs'e iltica etmiş, önce müstakil Kurtuba Emirliğini tesis etmekle bu kıtayı Bağdat hıafetinden ayırmış bulunuyordu. 912 yılında 111. Abdurrahman devrinde bu imaret Endülüs Emevi hilâfetine düşmekle İslâmi devletin nazari birliği de darbelenmiş oldu.

Doğu Roma imparatorluğu İslâm dünyasının maddî, mânevi, siyasi plandaki derin sarsıntısından yararlanarak İslâma karşı güçlü bir taarruza geçmiş ve Kilikya'yı, Suriye'nin önemli bir bölümünü, Antakya'yı istilâ ve işgal etmiş Lübnana girmiş. İslâmın

400 yılda tesis ettiği hudutları aşarak ve Avasım ve Sugur'daki İslâm halkı top yekûn katil ve esir ederek Doğu Romayı eski hudutları ile ihya etmek çabasına girmiş bulunuyordu. Bizans İmparatoru bununla da yetinmeyip Kudüs'ü almak, İsa mesih dinini yüceltmek Arapları Hicaz'a, Yemen'e kadar kovalayıp çöle hapsetmek, Mekke'yi işgal ve tahrip orada İsa Mesih için bir taht kurma programını benimsiyordu.

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (aleyhi's-selâm) Miraç'ta Cebrail (aleyhi's-selâm) refakatinde semavati, mânevi mertbe ve irtifaları aşarken selefi olan enbiyayı kiramı görür, tanır, selâmlaşır. Bir mübarek zâtı tanıyamaz. Cebrail (aleyhi's-selâm) a O'nun hangi peygamber olduğunu sorar. Cebrahil (aleyhissel'am) O peygamber değil, Sizden üç yüz yıl sonda dünyaya inerek Sizin dininizi, İslâmı Türk illerine yayaçak olan ruhu mübarektir, deyince çok sevinen peygamberimiz miraç'tan dönüşünde hergün bu mübarek zat için dua eder. Müjde verdiği sahabeler Peygamberimize bu zâtı göstermesi için ricada bulunurlar. Efendimiz Cenabı Hakka yakarır, anında meclislerinde pür silah, börklü kırk atlı belirir. Selâm ve sena ile yaklaşan bu yiğitlerin Türk Hakanı Satuk Buğra Han ile gaza arkadaşlarının ruhları olduğu anlaşılır. Sahabeler sevinirler, hamdü senada bulunurlar.

Üç yüz yıl geçer Büyük Türk Yurdunda Kaşgarda Karahanlı Türk Hakanı'nın bir oğlu dünyaya gelir. Ona Satuk Buğra adı verilir. Doğum anında dağlar tepeler zikirle sarılmış, güzel kaynaklar fışkırmış, bayırlar ormanlar çiçeklerle donanmıştır. Kâhinler bu fevkâlâde halden Buğra'nın büyüyünce müslüman olacağını sezerler. Hakandan onun öldürülmesini isterler. Annesi bir çocuktan ne çekiniyorsunuz, büyüsün, dediğiniz gibi müslüman olursa o zaman öldürürsünüz diyerek suikasti önler. Satuk Buğra 12 yaşında kırk arkadaş edinmiştir. Atlanır, ava çıkar. Peşine düştüğü bir tavaşan onu doruklara çekip yalnız bırakınca heybetli bir ihtiyar

belirir. Buğra'yı İslâm'a davet ve ona rehberlik etmek için Cenabı Hak tarafından görevlendirilen Hızır Aleyhisselamdır. Buğra müslüman olur.

Hakan babası vefat etmiş tahta amcası çıkmıştır. Buğra amcasını islâma davet eder. Hak yoluna girmeyi reddeden amcasını depremle yarılan yer tutar.

Halk Buğra'nın islâma çağrısına koşar, onu ve kirk yiğit arkadaşını izler.

Buğra bütün milletini islâm bayrağı altında topladıktan sonra putperestliği kaldırmak islâmı yaymak için Çin'e karşı savaş açar. Turfan'a ulaşır. 96 yaşında gazi bir pir olarak Kaşgar'da vefat eder. Artuç'te Meşhed'e defnedilir (956) Mümin mücahide dört kız evladından ikincinin adı Alanur'dur. Alanur Cebrail'in gökten getirdiği bir damla ilahi ışıkla hamile kalır. Doğan çocuk Ebu Talip bin Ali gibi Arslan kudret ve seciyesi taşıdığından O na seyit Ali Arslan adı verilir. O da dedesi gibi Türklüğe, İslâmiyete hizmet eder.

İslâmi Türk Edebiyatının en güzel eserlerinden biri olan Satuk Buğra Han Destanı Türk illerinden islâm güneşinin doğuşunu, Türkler'in islamiyete girişlerini, İslâm sancığı altında toplanışlarını böyle anlatmakta, böyle şiirleştirmekte dir. Atalarımızın inancı budur. Türk destan motifleriyle İslâm dinine bağlılığı belirleyen bu edebi eserin tarihi gerçeklik taşıyan yönü Satuk Buğra Han'ın Türk Tarihinin en önemli merhalelerinden birini teşkil eden Karahanlılar Devletinin islâmı kabul edip halkına da benimseten ve Türkistan'a yayan ilk hükümdarı olduğudur. Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın Kaşgar'ın kuzeyinde Artuç mevkiinde bulunan kabri halâ ziyaretgâhtır. 956 da vefat eden Buğra Han'ın X. yüzyılın ilk yıllarında müslüman olduğu anlaşılmaktadır.

Karahanlılar'ın millî tarihimizdeki şerefli imtiyazlı yeri ilk müslüman Türk devletini oluşturmakla birlikte Türk kültürünü ve milli benliğini İslâm iman ve medeniyet çer-

çevesinde ebediyen yaşayacak bir zenginlik, kudret ve berekete erişirmiş olmalıdır.

Daha kesin bir ifade ile belirleyelim. Bugünkü milliyetimiz, Müslüman Türk kimliği Karahanlılarla oluşmuştur.

Karahanlılar islâmı kucaklamada ilk olmakla birlikte tek değildirler.

Hemen hemen aynı tarihlerde yani X. ncu yüzyılın ilk çeyreğinde İdil-Ural boyunca sonradan Kazan Hanlığını oluşturacak, anılan tarihlerde Bulgar adını taşıyan Türk boyları da kitlevi olarak islâmı ihlâs ile benimserler.

Samanoğulları hakimiyet sahasında islâma giren Türkler kısa bir süre sonra çok uluslu Gazneli Türk islâm devletini oluştururlar.

Yukarıda belirlediğimiz gibi Karahanlılar Devleti ilk islâmi Türk devlet ve cemiyetinin teşekkül himmeti, müslüman Türk milliyetinin tekevvünü olaydır..

Gazneliler Devleti ise, Müslüman Türkler'in diğer müslüman milletlerle bir bayrak altında, tek devlet çatısı altında yaşama stajıdır. Gazneliler'in İslâm tarihi çerçevesinde diğer misyonları da Hint kıtasında İslâmlığı yaymaları ve islâm hakimiyetini başlatmalarıdır. Karahanlı ve Gazneli merhaleleri daha sonraki çağ için bir staj, İslâm aleminde Türk Devresi için bir hazırlık ve müjdedir.

Dünyanın çehresini değiştirecek gelişmelere başlangıç teşkil eden bu oluşum İslâm için mucizevi bir yeniden doğuştur.

Zira Türklüğün İslâmiyeti kabulü Allah'ın kelâmını yaymak ve yükseltmek için ordulaştıkları tarihte, yukarıda özetlediğimiz gibi İslâm dünyası akıl almaz bir maddî, manevî anarşi ve perişanlık içindedir. Yorulan ve fitratına uygun şekilde asabiyet ve aşiret nifakına düşen Arap âlemi merkezi bir otorite ve iradeden mahrum bin parça halinde dir. İslâm dairesine giren İran halkı islâmın vahdet ve selametinden çok Sasani İran mazisine ve anılan devletin kalıp, gelenek ve siyasetine bağlılık meylinde dir.

Tarihin bu kesitinde olaylar arasında olağanüstü bir eşzamanlılık, mucizevi bir senkronizasyon vardır. Bizans hacını taşıyan zülüm orduları doğu ve güneydoğu anadolu'yu Suriye'yi istila ile bölgenin İslâm halkını binbir hakaretle katil ve esir ederken, Karmatiler Kâbe'yi tahrip ve telvis ederken Türkler'in İslâm oluşu tesadüfi değildir. Cenabı Hak ordularını sahneye sürmektedir.

Türkler Allahın ordusu olarak göreve çağrıldıklarını hissetmişlerdir. Talim ve eğitimlerini Karahanlı, Gazneli ordugahlarında ikmal eden Türk Milleti, Selçuklu Oğuzları ile İslâmı yüceltmek, İslâm dünyasının birliğini, maddi ve manevi birliğini kurmak, İslâm iman ve itikadının saffetini korumak görevini yükleneceklerdir.

Bilindiği gibi Tuğrul ve Çağrı Beylerin komutasında hareket eden Oğuzlar Horasan'da kurdukları devleti genişletip Hicrî (431 Milâdi 1040) Dendenakan muharebesinde Gazneli engelini de aştıktan sonra İslâm âleminin fiilen ve hukuken hakimi ve nâzımını olma mevkiine yükseleceklerdir.

Tarihin seci, halim, kerim, mümin ve taat sahibi olarak tanıttığı, hiç bir cuma namazını geçirmeyen beş vakit namazını ihmal etmeyen, haftanın iki günü oruçlu bulunur olarak gösterdiği Tuğrul Bey İslâm ülkelerinin perişen durumuna, Halifenin çeresizliğine, Fatimi ve Büveyhi dalâletine, bunun yarattığı buhran ve teessüre vâkıf bulunmaktadır. Arap aşiretlerinin de İslâma hizmet yerine hac yollarında, Mekke çevresinde şekavet ve hacıları soymakla geçindikleri mâlumdur. Tuğrul Bey, Abbasi halife yönetiminin kifa-yetsizliğini bilmesine rağmen, hilafetin Hazreti Peygamberin Devlet Reisliği görevine vekâlet mevkii kabul edilmesi şeklindeki inanç ve geleneğe saygı ile ihlâs ve samimiyetle Halifeye O'nun emrinde olduğunu, hükmüne aldığı bütün ülkelerde hutbeleri Abbasi Halifesi adına okuttuğunu, İslâm dünyasındaki anarşiye, Mekke yolundaki şekavete, Suriye ve Mısır'a hakim dalâlete son vermek istediğini bildirir.

Abbasi Halifesi El Kasım bin Emrillah, Tuğrul beyi Bağdat'a davet eder.

1055 yılı Ramazan ayında Bağdat'a giren ve bu çevredeki Büveyhi müdahalesine son veren Tuğrul Bey'e müteakip safhada tafsili uzun sürecek anarşik karışıklıkları ve isyanları bastırdıktan sonra 449 yılı zilkadesinde (1058 yılı 24 Ocak'ında) Türk Ordusunun ve Bağdat çevresi Arap ve İslâm ahalsinin, mülki erkân ve ümerasının huzurunda yapılan muhteşem bir törenle, halife tarafından şarkın ve garbın, yedi iklimi ile bütün İslâm âleminin dünyevi hakimiyet ve yönetimi, ibadullahın muhafaza ve siyaneti resmen devredilir. Beline iki kılıç başına sarık ve taç sırtına da yedi iklimi işaret eden tek yakalı yedi kaftan konur. bu andan itibaren İslâm dünyasının riyâseti fiilen olduğu kadar hukukende Türk soyuna, Türk Milletine ve hükümetlerine geçmiş olur.

Böylece Kur'anî- Kerimin V.ci suresinin 54. üncü ayetinde tebşir edilen gerçek belirlenir.

Ey iman edenler, içinizden kim dininden dönerse Allah müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu kendisinin onları seveceği onların da kendisini seveceği bir kavim getirir ki Onlar Allah yolunda savaşsınlar ve hiç bir kınayanın kınamasından (dedikodusundan) çekinmezler. Bu Allah'ın Lütfulü inayetidir ki onu, kime dilerse ona verir. Allah insanı bol olan ve en çok bilendir."

Büyük Selçuklular, Karmati artıklarını, Hac yollarındaki şekaveti, Fatimi tasallutunu, Büveyhiler'in İslâmî birlik ve kardeşliğe uymayan zerduşi, kamiyetçi saltanat nifaklarını tasfiye ettiler.

Selçuk Sultanı Tuğrul'a Doğu'nun ve Batı'nın hükümdarı "Sultanül İslam, Rük-niddünya ve'd-din" denişinin kişisel bir iktidar olayı olmadığı Türklüğün İslâmiyet için yüklendiği misyon o çağda bütün Türk aydınlarınca ve milletçe bilinmekte, şevkle övünçle benimsenmektedir.

Karahanlı hükümdar soyundan Prens Kaşgarlı Mahmut 25 Ocak 1072 de yazmağa başlayıp 10 Şubat 1074 de ikmal ettiği 1077 de Bağdat'ta İslâm Halifesi Muhtedi'ye takdim ettiği **Divan-ı Lügat-it Türk** adlı büyük Türk lüğatinde şöyle demektedir:

“Allahın Devlet güneşini Türk burçlarında doğurmuş olduğunu ve Türklerin üzerinde göklerin bütün dairelerini döndürmüş olduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve yeryüzüne hakim kıldı. Cihan imparatorları Türk soyundan çıktı. Dünya milletlerinin dizini Türklerin eline verildi. Türkler Tanrı tarafından bütün kavimlere üstün kılındı. Haktan ayrılmayan Türkler Cenabı Hak tarafından hak üzerinde kuvvetlendirildi. Türkler ile beraber olan kavimler bile aziz oldu. Böyle kavimler Türkler tarafından her arzularına eriştirildi. Türkler himayelerine aldıkları milletleri kötülerin şerrinden korudular. Cihan hakimi olan Türklere herkes muhtaktır.

Onlara derdini dinletebilmek ve bu suretle her arzuya nail olabilmek için de Türkçe öğrenmek lazımdır”

Kaşgarlı Mahmut Abbasi Halifesine, çevresine, Arap aydınlarına Türkçe öğrenmelerini teşvik için hazırladığı bu kitapta Hazreti Peygamber Efendimizden böyle bir hadis te naklediyor. **“Türk Dilini öğreniniz. Çünkü onlar için uzun sürecek bir hakimiyet vardır”** Bu hadis ile ilgili olarak şu görüşünü de kaydediyor.

“Bu hadis eğer sahihse Türkçe öğrenmek vaciptir. Değilse dahi akıl bunu gerektirmektedir.”

Türk dilinin emsalsiz bir hazinesi olan bu eserde Prens Mahmut mütefekkir bir dilci olduğu kadar, çağın şartlarına vâkıf geniş kültür sahibi bir devlet adamı olduğunu gösteriyor. Kaşgarlı eserinde o tarihteki geniş Türk yurdunun, sınırlarını, şehirlerini, göllerini ırmaklarını bu genişlik içinde yaşamak-

ta olan Türk boylarını etraflı şekilde anlatıyor ve tanıtıyor. Bu eserde de Orhun abidelerinde olduğu gibi boyları, aşiretleri aşan seviye ve şuurda millî birlik duygusu, Türkçe konuşan bütün toplumların, Türk kültürüne mensup bütün halkların, tek ve bölünmez Türk milletini oluşturduğu vurgulanmıştır.

Anadolunun Türklüğe yurt olarak açıldığı yıllarla yaşıt olan bu eser Türk Milletinin hayat ve varlığını İslâm aleminin birlik ve saadetine ne ölçüde bağladığına bir işarettir.

Selçuklu Oğuzlarının Maveraünnehir'den büyük kütleler halinde Orta Doğu'ya inişleri, Çin seddinden Akdeniz sahillerine kadar bütün islam toplumlarının saadet ve selametini sağlamayı, korumayı ödev edinişleri ile İslâm tarihinde Asrı Saadet muhtevasında bir ihlasla yani İslâm evrenşelliği duygusu ile yaşanan yeni bir imparatorluk dönemi başlar.

Selçukluların Türk ve İslam tarihi, dünya tarihi için kalıcı mahiyette ve değişmez önemde, Türklük için ebedi şükran sebebi diğer bir hizmetleri, Anadoluyu Türklüğe ebedi yurt olarak açmaları, Türkiye Devletinin kurucusu olmalarıdır. Bu muhteşem misyon Büyük Selçukluların ikinci hükümdarı Alp Arslan'ın Malazgirt zaferi ile gerçekleştirecektir.

Roma imparatorluğunun Doğu ve Batı kanatlarına bölünmesinden, Batı Roma İmparatorluğunun çöküp dağılmasından sonra Bizansın uzun süre Roma dünyasına tümüyle sahip ve varis olma; Hıristiyanlığı Doğu'ya, Hıristiyanlık dışı âleme karşı hakimiyet iddialarını temsil eden ve bu yönde savaş veren temel güç olduğu mâlumdur. Doğu Roma İkinci Halife Hazreti Ömer önünde ağır yenilgiye uğrayarak Filistin'i, Suriye'yi, Mısır'ı terke Ortadoğu'dan çekilmekle birlikte Hz. Peygamberin ümmetine hedef olarak gösterdiği başkentini Arap-İslâm ordu ve donanmalarının beş defa tek-

rarlanan fetih ve istila teşebbüslerine karşı korumayı başardığı gibi Anadolu'yu defaatle kat eden gaza seferlerini Doğu ve Güneydoğu Anadolu dağ silsilesinde durdurduktan sonra IX.uncu asrın ortasından itibaren karşı taarruza geçerek bu çevrede ikiyüzyıl içinde köklenen islâm varlığını radikal şekilde tahribe yönelmiştir. X.uncu ve XI.ncı yüzyıllar Doğu Roma'nın Şark Hıristiyanlığının islâma karşı üstünlük kurduğu, sürekli saldırıda bulunduğu bir devir olmuştur. Selçuklular'ın sahneye girişi ile bu durum kökten değişecektir.

Selçuklular Ortadoğu İslam milletlerinin dörtyüzyıl boyunca erişemedikleri neticeyi bir darbede temin edecektir. Doğu Roma'nın gövdesini oluşturan Anadolu, Malazgirt zaferiyle darül islam haline gelecek, Türk mührü ile mühürlünerek Türkülge ta-pulanacak Türkiye olacaktır.

Malazgirt'teki karşılaşmanın müslüman Türklüğün Anadolu'ya ilk girişi olmadığı hatırlanmalıdır. Alp Arslan'ın babası Çağrı Bey, daha Selçuklu devleti kurulmadan, Mısır Fatimi halifesinin Tanrılığını ilân ettiği yıllarda (1015-16) Gazneli hudut muhafızlarını atlatarak, bütün İran'ı geçip yıldırım gibi Doğu Anadolu'ya dalmış, 1021 yılına kadar akın ve fütühatına devam ederek, pek kıymetli mâlûmat ve ganimetle yine bütün İran ve Horasan'ı geçerek Maverâünnehir'e Tuğrul Bey'e ulaşmağa muvafak olmuştur.

1040 yılında İbrahim Yenal kumandasındaki Selçuklu ordusu Pasin ovasında birleşik Bizans, Ermeni, Gürcü kuvvetlerini bozguna uğratmış, Gürcü kralı Liparit ve maiyet kumandanlarını esir ettikten sonra 6 günlük bir savaşı müteakip Erzurum'u almıştır. Böylece 100 yıl evel Bizans'ın islâmdan kopardığı bu kent tekrar islâm yurduna katılmıştır. Bu zafer'den sonra Bizans'a, dikta ettirilen barış şartları içinde İstanbul'da Emevi Halifesi Valid zamanında kardeşi Maslama B. Abd. Al Malik kumandası altında yapılan dördüncü Arap-İslâm muhasarası döneminden (716-718) kalma harap cami ve

minaresinin masrafları Bizans hükümetince karşılanmak kaydıyla onarılması, imam ve müezzin tayini ile beş vakit ibadete açık tutulması, kandillerinin yakılması hutbenin Abbasi halifesi ve Tuğrul Bey adına okunması maddelerinin yer almış bulunması dikkat çekicidir.

Tuğrul Bey'in vefatıyla, rakiplerini bertaraf ederek büyük Selçuklu tahtına oturan Alp Arslan'ın Türkülge ilk hediyeleri Ani ve Kars şehirleridir. (16 Ağustos-1064) Kars bugün de doğu serhaddimizdir. Sonraki yıllarda da Türkmen akınları Anadolu kalesini her yanından Türklüğe açmayı, Bizans gücünü dağıtmayı yıpratmayı hedef alacaktır. Türkmen boyları, akıncı grupları Büyük bizans orduları ile kati neticeli bir karşılaşmaya girmeden bütün ülkeyi boydan boya kat etmeği imparatorluk idare ve ikmal mekanizmasını mefluç hale getirmeyi başaracaktır. Bu durum karşısında Türkleri keskin olarak Anadolu'dan çıkarmak, savaşı Selçuklu merkez topraklarına intikal ettirecek kesin netice almak kararı ile büyük kuvvetler seferber ederek harekete geçen Bizans imparatoru. Ordularını Doğu Anadolu'ya Selçuklu Başkenti istikametinde yürüyüşe geçirecektir

İmparator gücünden ve zaferinden emin olduğu için Alparslan'ın barış teklifini kabul etmeyecektir.

Sultan Alparslan Romen Diyojenle mukadder karşılaşmasını Cuma gününe tesadüf ettirir. Alparslan'ın âlim, fakih, tarihçi imamı Ebu Muhammed bin Abdül melik'il Buhari Sultan'a "Sen Allah (C.C.)'ın üstün edeceğim diye vaad ettiği dini için cihat yapıyorsun. Düşmanla Cuma günü, zevalden sonra, müslümanların senin için minberde, mescitte dua ettikleri vakit harbe tutuş" öğütünde bulunur. Sultan, yönetimindeki islâm dünyasını bu büyük karşılaşma için uyarılmış, Halife El Kaim tarafından hazırlatılan güzel bir hutbe ve dua metni hilafet makamınca bütün camilere dağıtılmıştır.

Alparslan 26 Ağustos 1071 Cuma günü, Bizans ordusunu planlamış olduğu şekilde karşılamayı, çatışmayı Cuma vaktine kadar geciktirmeyi başarır.

Bütün camilerde: **“Allah (C.C)’ım islahın sancaklarını yükseltmek için hayatlarını esirgemeyen mücahitlerini yalnız bırakma. Alparslanı muzaffer kıl ve askerlerini meleklerle teyit eyle...”** şeklinde yakarılırken, Alparslan’da askerlerinin önünde atından inmiş ve secdeye varmıştır. Üzerinde kendisine kefen olmasını dilediği beyaz bir elbise vardır. Şehadete hazırlanmıştır. Ok ve yayını atmış ön safta vuruşmak için kılıç ve topuz kuşanmıştır Birlikte kılınan namazda Alparslanın duası şudur. **“Ya Rabbi Seni kendime vekil yapıyorum. Azametinin karşısında yüzümü yere sürüyor ve senin uğrununda savaşıyorum.. Ey tanrım, niyetim halistir, bana yardım et sözlerimde hilaf varsa beni kahret.”**

Ve askerlerine hitap eder: **“Burada Alahtan başka sultan yoktur emir ve kader onun elindedir. Bu sebeble benimle birlikte savaşmakta veya benden ayrılmakta serbestsiniz...”** der. Şehadet şerbeti içmeğe hazırlanan muharipler kucaklaşıp vedalaşırlar. Savaşın ayrıntılarına girmeyeceğim. Ebedi Türkiyenin temelleri böyle atılır. Cihan Sultanı, Ebu’ul Feth (Fetihler babası, Sultanül Adil Sultanül azam, Adüd’ud- devle lakaplarını Bührân’u Emir-el müminin ünvanını taşıyan Alp Arslan 25 Kasım 1072 de vefat etti. Mezarı Merv’dedir.

Alp Arslan’dan sonra Büyük Selçuk tahtına oğlu veliaht Melikşah geçecektir. Devlet hudutlarını Kaşgardan Boğaziçi’ne Akdenize Kafkaslar kuzeyinden Aral gölünden, Hind denizi ve Yemen’e kadar genişletmeyi başaran, dünyanın en büyük imparatorluklarından biri haline getirdiği Selçuk devletine Mısır’ı Kuzey Afrika’yı da katarak İslâm birliğini ve Türk Dünya hakimiyetini gerçekleştirmeyi emel edinen Melikşah, Türklerin hakani, Arapların Meliki,

farsların Şahı ve Cihan padişahı mevkiindedir. 18 Yaşında iktidar mevkiine gelen Melikşah’ın Selçuklu Ordularının Antakya’da denize eriştiği noktada atını dalgaların içine sürmesi, Türk hakimiyetini karaların şonuna kadar erişirme mutluluğuna eriştiği için şükran secdesine kapanması, bu sahilden aldığı kumları Merv’de babası Gazi ve Şehit Sultan Alparslan’ın mezarına serpererek onun muazzez ruhuna hitap etmesi dikkate değer bir olaydır.

Anadolu’nun fethi Sultan Melikşah’ın zamanında tamamlanacaktır. 1074 te Alaşehir’i alan Türkmen boyları Adalar denizi sahillerinde milete erişirler. 3 Nisan 1078 de İzmit ve Kocaeli bölgesi Türk hakimiyetine geçer. Anadolu hükümdarlığına erişen Süleyman Şah emrindeki askeri kuvvetleri başında İznik’e girerek (1078) merkez edindiği bu şehirden Üsküdar’a kadar ilerler ve Boğaziçini kontrol etmeğe başlar. Telaşa kapılan Bizans-Selçuk hududu Kartal-Maltepe mevkiindeki Dragos Çayı olarak belirlenir. Bizans Anadolu’ya veda etmiştir. Türklük denizden ve karadan, doğudan ve batıdan hareketle Bizansı tasfiye için son adımı atmaya hazırlanırken Birleşik Avrupa Batı Hıristiyanlığı Doğu Hıristiyanlığını kutsal toprakları kurtarmak bahanesi ile taarruza geçecek tarihin en kanlı ve sürekli boğuşmasını haçlı seferlerini başlatacaktır.

I. Haçlı Seferinin disiplin, kumanda ve eğitimden yoksun milyonluk maceracı çapulcu güruhundan oluşan ilk dalgasının başkent İzmit önünde karşılanıp kırılmasına rağmen Haçlı savleti durmayacak Goldfroy de Bouillion komutasındaki zırhlı şövalye ve nizami birliklerden oluşan 600.000 kişilik ikinci dalga bire karşı on sevsiyesindeki sayıca üstünlük ve zırhlı kitlelere karşı hafif silahlarla netice alınamaması sebebiyle I. Kılıçarslanı İzniki bizanslılara bırakarak oyalama ve gerilla muharebeleri verilerek Anadolu içlerine çekilmeğe mecbur bıraktı. Batı Anadolu’nun muharip unsurlarımızca tahliye edilmesi Bizansın bu bölgeye tekrar yer-

leşmesine, çekilmeği başaramayan kitleler halinde en vahşi yöntemlerle imhasına yol açtı. Kadınlar çocuklar boğazlanarak kaynar sulara atılarak katledildiler. Batı Anadolu gazilere mezar olmuştü.

Kılıçarslan, kanlı ardçı ve gerilla savaşları ile Haçlı istila ordusunun zırhlı kollarını Anadolu derinliğinde beşte dördünü imha etmek suretiyle iyice hırpalamış olmakla beraber bu Ordu Torosları aşarak Kudüs istikametinde yürüyüşe Antakya önüne erişmeyi 7 ay süren kanlı bir muhasaradan sonra Firuz adlı bir Ermeni dönmesinin ihanetle kale kapılarını açması ile bu kente girmeği başarmışlardır. Haçlılar bir yıl sonra da Kudüs'ü alarak şehirde oturan 70.000 Müslümanı ve museviyi son ferdine kadar boğazlayacaktır. Birinci Haçlı seferinin so-

nucu olarak Bizans Batı Anadolu'ya yerleşirken Katolik Latinler de iki asır ellerinde tutacakları Antakya, Prenslığı (1098-1268) Kudüs Krallığı (1099-1187) Akka da (1192-1291) Trablus Kontluğu (1102-1288) Urfa Kontluğu (1098-1146) devletçikleri ile Ortadoğu da mevzilendiler. (III. Haçlı Seferi Kıbrıs Kırallığını IV. Haçlı Seferi İstanbul Latin İmparatorluğunu(1205-1458)Naksos Dükalığını (1207-1566) yaratacaktır. İyonya adaları üzerindeki Kafalonya kontluğu (1184-1483) III. Haçlı seferinin ürünüdür. Sen Jean Şövalyelerinin Rodos Devleti de Akka'dan çıkarılan haçlı artıklarının kuruluşudur. 1521'de Kanunî'nin Rodosu fethi ile Sen Jean Şövalyeleri Anadolu sahillerini Rodosta 217 yıl tacizden sonra Malta'ya taşınmışlardır.

(Devamı gelecek sayıda)

Adam kadrini adam bilür
Altun kadrini zerger.

Aç balam var balam
Tok balam yok balam

Doğu Türkistan'da Muhtariyet ve Türk-İslâm Varlığını Yok Etme Siyaseti

Rahmetullah Ahmed Rahmeti

Bir süreden beri, basın ajanslarından ve uluslararası basından Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'de, Çin Halk Cumhuriyeti başkenti Pekin'de ve son olarak da Çin'in en büyük deniz limanı olan Şanghay şehrinde, Türkistanlı Müslüman öğrencilerin gösterileri yaptığını açıklayan haberler alınmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin çok uzun yıllardan beri kendi içine kapanık olarak yaşadığı göz önüne alınırsa, bu haberlerin gelmesi endişe vericidir. Komünizmin katılığı aşırılığı ve baskısı sebebiyle gizlilik içinde ve geri kalmış olan Mao-Tse Tung'un dönemi sonrası Çin'de, kalkınma ve modernleşme proje lerini hızlandırmak amacıyla son zamanlardaki "açılma" siyasetinin benimsenmesine kadar, bu ülke hakkında pek bir şey bilinmiyordu. Siyaseti esas olarak Den Xiaoping tarafından dile getirilen şimdiki hükümet, bütün vatandaşlarına din ve ırk ayrımı yapmaksızın temel hakları sağladıklarını iddia etmeye başlamıştır.

Bu olaylar, Doğu Türkistan'daki hayatın gerçeklerini yansıttığı için, Müslüman çevreler tarafından dikkate alınmalıdır. Öte yandan bilindiği gibi; Çin Halk Cumhuriyeti, resmi olarak "Şinjiang Uygur Özerk Bölgesi Eyaleti" adını verdiği Doğu Türkistan halkının, ülkelerinde siyasi, dinî, kültürel ve ekonomik haklarından tam olarak yararlandıklarını iddia etmektedir.

Diğer Müslüman gazetelerinde ve günlük "Arap News", "Jeddah" gazetelerinde açıklanan bu haberlere göre, öğrencilerin gösterileri, 15 Aralık 1985 de Urumçi şehrinde başlamıştır. Bu sıralarda, Merkezi Çin hükümeti, eyaletin "özerk hükümet" üyelerini değiştirmiş, İsmail Ahmed'i eyalet hüküme-

tinin başkanlığından almıştı. Dörtbinin üzerinde öğrenci, şehirlerdeki Partinin Genel Sekreteri, Song Han Liang'a aşağıdaki isteklerini iletmışlerdir:

1- Doğu Türkistan'da atom denemelerine devam edilmemesi,

2- Çin'in iç bölgelerindeki Çinlilerin, Doğu Türkistan'a göç etmelerinin yasaklanması.

3. Yönetimin başının ve Halk Komitelerinin başkanlarının serbest seçimlerle seçilmesiyle, ilan edilmiş olan "Demokratik Muhtariyet" kanununun tatbik edilmesi

4- Doğu Türkistan'daki Müslümanlara doğum kontrolü siyasetinin uygulanması

5- Doğu Türkistan kaynaklarının bir bölümünün bölgenin kalkınması ve modernleştirilmesi için kullanılması konusunda yetki verilmesi

6- Yerli teşebbüslerde Türkistanlı gençlerin istihdamının tercih edilmesi ve Doğu Türkistan'ın sosyal ve ekonomik standartlarının yükseltilmesi...

Türkistanlı Müslümanlar, yeni eyalet hükümetinden bir sonuç elde edemeyince, öğrenciler isteklerini doğrudan doğruya merkezi otoriteye ve Pekin'deki Komünist Partisi yüksek komiserliğine götürmeye karar verdiler. 23 Aralık 1985 deki gösterilere 400 ün üzerinde Türkistanlı öğrenci katıldı ve pankartlar taşıyan ve özerkliğin uygulanması için esas yetkilerin verilmesi ve Türkistanlı Müslümanların ve çevrelerinin güvenliğini tehdit eden atom denemelerinin durdurulması isteklerini dile getiren sloganlarla, bu öğrenciler hep birlikte "Zhong Nan Hai"deki parti merkezine yürüdüler. Öğrenciler. Çin

Merkez Komünist Pratisi'nin bir yetkilisine isteklerini ihtiva eden bir muhtıra (memorandum) verdiler. 25-26 Aralık tarihlerinde Pekin'de Merkezi Milletler Enstitüsünde (Central Institute of Nationalities) yapılan toplantılarda, Çinli yetkililer; Pekin'in kendilerine karşı cömert davrandığını ve ülkenin güvenliğinin sağlanması açısından atom denemelerinin gerekli olduğunu ileri sürerek Türkistanlı Müslümanların isteklerini geri çevirdiler. Buna karşılık Müslüman öğrenciler Doğu Türkistanlı kardeşlerinin isteklerini desteklemek amacıyla bu sefer de Şanghai'da bir gösteri düzenlediler. Doğu Türkistan'ın Çin tarafından istila edilmesinden bu yana, Pekin bu bölgeye siyasi ve idari sisteminin bir parçasıymış gibi davranmakta ve Doğu Türkistan Müslümanlarını Çin topraklarında yaşayan "etnik bir azınlık" olarak mütalaa etmektedir. Aldığı sayısız tedbirlerin başında siyonistlerin "Filistin" yerine "İsrail" adını kullanmaları gibi, tarihi "Doğu Türkistan" adının kullanılmasını yasaklayarak, Çince "Şinjiang"ın kullanılmaya başlanmasıdır. Çin otoriteleri, Türkistanlı Müslümanları, geniş Çin topraklarına dağılmış Çinli Müslümanlar olarak kabul etmekte ve Türkistanlıların ırk, tarih, kültür ve dil açılarından Çinli Müslümanlardan tamamen ayrı olmaları gerçeğine rağmen Doğu Türkistanlı Müslümanlarla ilgili haberleri Çinli Müslümanlarla ilgiliymiş gibi vermektedirler. Bu siyasetin amacı dünyayı, Çin de çeşitli ulusların Müslüman cemaatlarının dağılmış olarak yaşadıklarına ve Doğu Türkistan kimliğinde bir Müslüman devletin olmadığına inandırmaktır. Şinjiang'dan, Doğu Türkistan adı ile bahsedilen bir Müslüman gazetesinin ya da derginin çok nadir bulunması dikkate alınır, bu amacında bir dereceye kadar başarı kazandığı anlaşılmaktadır. **Türkistanlılar, Orta Asya'da Doğu Türkistan adında bir Türk-İslâm ülkesinin olduğunu "Müslüman Dünyası'nın" unutacağı korkusu ile Çin'de ayrı bir varlığa sahip olduklarını teyid etmek amacıyla topraklarının tarihi adı olan "Doğu Türkistan"ı koruyabilmeye çalışmaktadırlar.**

Müslüman Türkistanlıların değişik yerlerde, farklı ölçülerde görülen bu gösterile-

ri, milli kimliğin korunması için yapılan zorlu mücadelenin bir bölümüdür. Çinlilere, Müslümanlara ve dünya kamu oyununa, kendilerinin Doğu Türkistan'a ait olduklarını, kendilerine ne ad verilirse verilsin, bu bölgenin yerli halkı olduklarını göstermek istemişlerdir. Çin'in genel anayasasında kabul edilmiş olan "özerk yönetim"deki ulusal egemenlik imtiyazlarını uygulamalarıyla ilgili kanuni haklarını talep etmektedirler. Böylece kendi kutsal anayutlarında, Türkistan adetlerini ve geleneklerini koruma hakkına sahip olacaklardır. Taleplerindeki ana unsur budur. fakat Çin yayın organları, isteklerinin hemen hemen sadece Doğu Türkistan'da mal ve can kaybına sebep olan nükleer denemelerin durdurulması ile ilgili olduğunu iddia ederek konuyu saptırmaya çalışmaktadır.

Atom denemeleri:

Fransız uzmanlar, Doğu Türkistan'da bulunan uranyum miktarının 12 trilyonton civarında olduğu tahmininde bulunmuşlardır. Çin Halk Cumhuriyeti, 19 Nisan 1950 de imzalanan bir anlaşmaya göre, Sovyetlerin yardımı ile 1950 yılında bu bölgelerden uranyum çıkarmaya başlamıştır. Halen sekizin üzerinde ocaktan uranyum çıkarılmakta ve bu madenlerin dördünün çok zengin olduğu belirtilmektedir. Çin, 1960 yılında Urumçi ve Kumul şehirleri arasında bir bölgede radyoaktif elemanları işlemek için ve Tarım nehri kıyısında uranyumdan çıkarılan plutonyumu rafine etmek için birer fabrika kurmuştur.

Ayrıca Urumçi'de ham uranyum üretmek için de bir fabrika kurulmuştur. 1957 Eylül'ünde imzalanan bir Çin-Sovyet anlaşmasına göre iki komünist gücün arasındaki ilişkinin kesilmesi üzerine Rus danışmanlarının ve uzmanlarının geri çekilmelerine rağmen Çin'in atom bombası üretebilmesi için Sovyet yardımı ile bazı nükleer reaktörler inşa edilmiştir. Bu programa, İngiliz atom bilimcisi Borona Bontokorvo da yardım etmiştir.

16 Ekim 1964'de Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Türkistan'da Lop Nor bölgesinde ilk atom bombasını patlatmıştır. bu bomba 20

kilo ağırlığında olup, şiddetli TNT ihtiva etmekteydi. Çin Halk Cumhuriyeti, 22 Eylül 1969 da 250 kiloton kesafette TNT maddeli onuncu atom patlamasından sonra, 29 Eylül'de 3 megaton kesafette ilk hidrojen bombasını patlatmıştır. Çin, sayıları şimdiye kadar sadece Doğu Türkistan'da otuzu geçen atom ve termonükleer bombaları pataltmaya devam etmektedir. Hiç şüphesiz, Doğu Türkistan'ın nükleer araştırma bölgesi olarak seçilmesi sebepsiz değildir.

Bu, insan, hayvan ve bitki türlerinin hepsi için öldürücü olan, atomlar ve tozlar gibi, patlamalara eşlik eden nükleer radyasyon ve elementlerle salgın ve diğer hastalıkların yayılması yoluyla Türkistan halkından kurtulma plânının bir bölümüdür. Çinliler, kurbanları, özellikle Türkistanlı ve Müslümanca ve yer, Doğu Türkistan'sa insan hayatını ve çevreyi düşünmeye gerek duymazlar.

5 Kasım 1985 tarihli "Arab News" de yayınlanan Mary-Louis O Callaghan tarafından yazılan bir makalede Çin teknoloji ve bilim Komitesi başkanı Wu Shing'in Çin'in halâ nükleer güvenlik konusunda geri olduğunu ve kendi sistemini ve planlarını hazırlamadan önce yabancıların güvenlik sistemlerinin incelenmesi gerektiğini söylediği belirtilmiştir. Çin'deki nükleer enerji kuruluşları halâ ilk başlangıçtaki gibidir. Deneylerin etkinliği ve radyoaktif tortudan korunma konusunda bölgeden ve dışarıdan gelen birçok soru cevapsız kalmıştır. Makalede, Çin'in resmi basınının, bir nükleer kaza ihtimalinin ve bunun doğuracağı meselelerin farkında olduğu belirtilmiştir. Makalede ayrıca, geçen yıl Çin basınında; 1969 da Doğu Türkistan'da deneyler sırasında borunun patlaması ve işçilerin nükleer radyasyona maruz kalmaları şeklinde ortaya çıkan nükleer kaza hakkında ayrıntılı bir rapor yayınlandığı belirtilmiştir.

Diğer bir Müslüman dergisi Arabia'nın Kasım 1981 tarihli 3. sayısında Karaciğer, akciğer ve deri kanseri vakalarında artış görüldüğü ve Tarım havzası tarımında bazı sıkıntılarının ortaya çıktığı açıklanmıştır. **Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'yi ziyaret eden Batılı diplomatlar, resmi görevlerin, me-**

selâ: tarım havzasındaki kayıpların lâstik parçaları gibi ve genellikle çürük olduklarını kabul ettiklerini belirtmişlerdir.

1960'dan önce, Doğu Türkistandaki Müslümanlar arasında ciddi kanser vakaları görülüyordu. Ancak daha sonra, kanser, bölgedeki ölüm oranının yükselmesinin en önemli sebebi haline gelmiştir. Bu bölgelerde, bu tür hastalıklarla nükleer tesislerin çalışmaya başlaması tarihlerindeki rastlantı, aralarında yakın ilişki olduğunu teyid etmektedir.

Hernekadar Çin hükümeti, atom patlamaları sırasında gerekli tedbirleri aldığını ve uygulandığını; bu ön tedbirlerin diğer ülkelerle aynı olduğunu iddia ediyorsa da, Pekin, Nankin, ve Shanghai'daki hastanelerde birçok kanserli hastanın bulunması sebebiyle kanser konusunun soruşturulması, yukarıdaki iddialara bir açıklık getirmektedir.

Yine de, diğer komünist devletlerde olduğu gibi, Çindeki Marksist rejimin de, bu tür bilgilerin, siyasetine ve stratejik mütalalarına zarar vermemesi amacıyla yabancıların eline geçmesini önlemeye özellikle dikkat etmesine rağmen, doğu Türkistan'da yürütülen ve Müslümanların karşı karşıya olduğu atom denemelerinin tehlikeleri hakkında ve özellikle Doğu Türkistan halkının nükleer tehlikeyle karşı karşıya olduğunu teyid eden bazı haberlerin dışarıya sızdığı tesbit edilmiştir.

Doğu Türkistan'da Muhtariyet:

Türkistanlı Müslümanların öfkelerinin kıvılcım olarak patlamasına ve "Şinjiang Uygur" (Doğu Türkistan) eyaletinin muhtar hükümeti için daha büyük yetkiler ve siyasi haklar talep ettikleri büyük gösterileri yapmalarına sebep, İsmail Ahmed'in Suudi Arabistan'a yaptığı resmi ziyaret dönüşü, Eyalet Başkanlığı görevinden alınması ve onun yerine keyfi bir şekilde eyalet hükümet başkanı olarak Timur Davamet'in ve eyaletin Halk Kongresi Daimi Komite başkanı olarak Hamiduddin Niyaz'ın tayin edilmesi olmuştur. Hernekadar bu iki kişi de Türkistanlı iseler de resmi görevleri sırasında, Çin liderliğine itiat ettikleri için tenkit edilmekteydiler. Bu kişiler, Çin otoritelerinin elinde; müslüman-

lara ve Türkistan'a karşı olan siyasetlerin uygulanabilmesi için sadece birer alettirler.

Türkistan halkı, bu hükümetin hareketini itham ettiklerini açıklarken Pekin'in saçma isteklerini ve emperyalist siyasetini yerine getirmek üzere kendi arzusu doğrultusunda tayin edeceği ve uşaklık edecek biri yerine, kendi isteklerini gerçekleştirebilecek ve çıkarlarını kollayacak bir kişinin liderliğine sahip olabilmek için eyalet hükümetlerinin başkanının seçme hürriyetini istemişlerdir. Aslında çok cepheli ve yorucu olan muhtariyet mücadelesi 1944 lere, Türkistan'ın silahlı mücadelesine kadar dayanır. Bu mücadelenin sonunda; 2 Ocak 1946 da Çin hükümetinin temsilcisi General Chang Chih Chung ile Doğu Türkistan Cumhuriyeti Hükümeti temsilcileri arasında barış anlaşması imzalanmıştır.

Doğu Türkistan'ın temsilcileri Rahim Can Sabir Hacı Şah Abulhay Töre ve Ahmed Can Kasimîdir. Bu anlaşma; Doğu Türkistan'da muhtariyetin kurulması için ana şartları belirten maddelerden meydana geliyordu. Her iki taraf da anlaşmanın uygulanmasını tam olarak kabul etmiştir. Hükümetin ilk başkanlığına; 31 Mayıs 1967 de Dr. Mesut Sabri Baykuzu getirilmiştir. Daha sonra başa geçen Hacı Burhan Şehidî halen, Çin Genel Halk kongresi siyasi istişare komiteleri başkanlarından biri olarak Pekin'de bulunmaktadır. Şehidî Eylül 1949 da Komünistlerin yönetimi ele geçirmesinden sonra da muhtar hükümetin başkanlığına devam etmiştir. Muhtar hükümetin başkanlığı daha önce imzalanan anlaşmaya uygun olarak Türkistanlılar'ın ellerinde kalmış, ancak Çin rejimi 1 Ekim 1955'de yürürlüğe koyduğu bir muhtariyet yasası ile Türkistanlılar'ın kanlarıyla gerçekleştirdikleri 1946 anlaşmasının özelliklerini ve ruhunu öldürmüştür.

Türkistanlıları hürriyetlerinden mahrum bırakan yeni yasada imtiyazların adları ve adli başlıklar bulunmaktadır. Sıradan bir adam bile resmen ilan edilen bu yasanın ihtiva ettiği şeylerle Çin hükümetinin muhtar eyaletlerde ve özellikle Doğu Türkistan'da yürüttüğü resmi işlemlerin ve gerçek uygulamaların arasında büyük farkı görebilir. Bu makale meseleyi açıklamaya yeterli değildir. Yine de, Türkistanlılar'ın acı çekmelerine se-

beb olan şartlar, Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti tarafından en yüksek perdeden dile getirilen muhtar yönetimin korkunç yüzünü teyid etmektedir.

Çin'in resmi iddialarına göre Doğu Türkistan muhtar bir idare olup, adı "Şin-jiang Uygur Özerk Bölgesidir". Ancak arazi, her biri muhtar olan ve Çince'de "zhou" diye adlandırılan beş bölgeye ve yine muhtar olup, Çince'de "Şian" adı verilen altı mahalli üniteye bölünmüştür. Çin'in resmi dilinde "kabilesel bölünmeler" olarak kabul edilen bu üniteler, Uygur, kazak, kırgız Özbek, Tatar ve Tacik' in hepsinin teker teker Türk ırkına ait oldukları, Müslüman oldukları, Türkçe konuştukları ve müşterek bir tarihe sahip oldukları hakikatini değiştirememektedir. Bu canavarlığın gerisinde halkın feryadının artmasına sebep olan şey, sadece "böl ve yönet" politikasıdır.

1953 yılında, yani komünist yönetimin ilk günlerinde Doğu Türkistan' da Budist Çinlilerin sayısı 324.000 olup %6.63 ü teşkil ediyordu. ve Türkistanlı Müslümanların sayısı 4.218.000 olup, toplam resmi nüfus 4.874.000 in %86.54 ünü teşkil ediyordu. Bu rakamlar hükümet görevlilerinin nüfus sayımları sonucudur. 1983 de Doğu Türkistan'da Budist Çinlilerin sayısının 52.87.000 e yükselerek %40.27'i teşkil ettiği, Türkistanlı müslümanların sayısının da 7.059.000 ile toplam nüfus 13.159 in, %53.64' nüfus sayımları sonucudur. Türkistanlılar'ın söylediğine göre, topraklarına göç eden Çin halkının sayısı halen, açıklanan rakamın üç katıdır. Aslında Çin Hükümetinin planı, gelecek bir iki yıl içinde yüz milyondan fazla Budist Çinlinin müslüman topraklarına transfer edilmesidir ve bu Türkistanlı müslümanların emsali görülmemiş bir insan akını ile yoğun bir kaynaşma, tasfiye ve yok etme siyaseti ile karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Türkistanlılar ülkelerine göçlerin durdurulmasını istemelerinin sebebi budur.

Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Türkistan'ı Müslüman halktan tasfiye etme siyasetini yürütürken, nükleer patlama denemelerine son vermemiş Budist Çinlilerin bu bölgeye göçünü de durdurmamış, hat-

ta doğum kontrolü siyasetini empoze etmiş ve İslâm şeriatına aykırı olan aile başına bir çocuk kısıtlamasını getirmiştir. Çinlilerin kalabalık halinde Doğu Türkistan'a göçlerine karşılık, Türkistanlıların Çinleşmelerini hızlandırmak ve İslamiyetten tamamen soğumalarını sağlamak için nüfus artışını engellemeye çalışmaktadır.

1952'de kabul edilen ve 1984 de değiştirilen muhtariyet kanunu, muhtariyetin tarifini ve esaslarını ihtiva etmektedir. Mamafih gerçek, tarif edilenden ve kağıt üzerindeki kanundan farklıdır. Çünkü bu Kanunun pratikte uygulanmasında, kanunun yasal sınırları içinde verilmiş olan imtiyazlardan yararlanması gereken bu ülkenin yerli halkının, çıkarlarının ve haklarının korunması sağlanmalıdır. Bütün komünist ülkelerde olduğu gibi, yasa ile uygulama farklıdır., aşağıda, hakim olan durumun kısa bir özeti verilmiştir.

1- Şinjiang Uygur (Doğu Türkistan) "Özerk" Bölgesi Hükümeti Üyeleri, bölge halkının seçimiyle başa geçmiş değılllerdir. Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti, siyaset ve çıkarlarına uygun olarak bölgedeki Halk konseylerinden kişileri almakta ve tayin etmektedir.

2- Hükümet üyelerinin büyük bir çoğunluğu, Halk Kongresi, Bölgenin Komünist Parti Daimi Komitesi ve Doğu Türkistandaki diğer hükümet kuruluşları göçmen Çinlilere aittir. Mesela:

a- Bölgedeki en yüksek otorite olan Çin Şinjiang Uygur Özerk Bölgesel Komitesi Komünist partisinin başında vatandaşlıktan çıkarılmış Çinli bir jeolog Song Hankiang bulunmaktadır ve 15 üyeden sadece dördü Türkistanlıdır.

b- Şinjiang Uygur Muhtar Bölgesel Halk Hükümetinin başında halen Timur Davamet bulunmaktadır. 9 üyesinden 5 i vatandaşlık değiştirmiş Çinlilerdir.

c- Şinjiang Uygur Muhtar Bölge-

sel Halk Kongresi Daimi Komitesinin başında halen Hamidüddin Niyaz bulunmaktadır. 16 üyesinin 9 u vatandaşlık değiştirmiş Çinlilerdir.

3- Çinliler sadece hükümetin ve eyaletin liderliğindeki yüksek görevleri tekellerine almakla kalmamış, eyaletin hayatında çeşitli alanlardaki görev ve işleri de ellerine geçirmişlerdir. İş yerlerinde ve fabrikalradaki Çinli görevlilerin oranı % 75'i bulmuştur. Ayrıca, vatandaşlıktan çıkarılan Çinli işçilerin bölgedeki iş gücündeki oranları %80 e ulaşmıştır. Meselâ; 1984 de Urumçi'de "Tian Şian" yünlü dokuma fabrikasına yaptığım ziyarette fabrikanın müdürüne fabrikadaki işçilerin sayısını sorduğumda 450 işçi çalıştığı ve bunlardan 15 inin Türkistanlı olduğu cevabını almıştım. İş alanındaki bu tekelcilik ve hegemonya Türkistan halkı arasında büyük ölçüde bir işsizliğe ve fakirliğe, ekonomik ve sosyal şartlarında genel bir düşüşe sebep olmuştur.

4- Çin Hükümetinin, Türkistan halkının elinden hükümetini seçme hakkını almasını ve işlere tam olarak hakim olmasını takiben bütün resmi ve kamu görevleri ve sektörleri Çinlilerin eline geçmiştir. Çinliler görevlerine ve statülerine bakılmaksızın yönetimi ve otoriteyi ellerinde tutmaktadırlar ve Türkistanlıların onlara soru sorma hakları yoktur. Bu istibdat ve uygulamâ, çalkanlılara ve silahlı çatışmalara yol açmaktadır. 1980 de Aksu da bir sinemada Çinli bir delikanlının kendisine yer vermek istemeyen Türkistanlı bir genci öldürmesi ve 1981 de Kaşgar'da yaptığı işe karşı ücretini isteyen bir Türkistanlı çiftçiye, Çinlinin arabasıyla çarpması bu olaylara birer örnektir.

5- Çin hükümeti; Türkistandaki maden ve tarım kaynaklarını alarak işlemek ve ihraç etmek görüntüsü ile bunları Çin'e mal etmektedir. Meselâ, Doğu Türkistan'dan alınan "Nora Mai" petrolü, Çin'in Kansu eyaletinin başkenti Lanzkou'ya götürülerek burada rafine edilip, Güney-Doğu Asya ülkelerine ihraç edilmektedir. "El Cade" Yeşim taşı, Hoten'den Pekin ve Nanking'e taşınmaktadır. Yine bunun gibi, Altay tarla-

larından alınan Pamuk Şanghay'a getirilerek doğrudan doğruya Sovyetler Birliğine ihraç edilmekte ve böylece Çin Sovyetler birliğine olan borçlarını ödemektedir. Bunlara karşılık ise kalkınması ve yeniden inşası için Doğu Türkistan eyaletine kârdan hiç bir hisse gelmemektedir.

6- Çin hükümetinin tutumu bu olduğuna göre Çinli göçmenlerin tutumu da pek farklı değildir. Çinlilerin yasal veya yasa dışı yollardan kazandıkları bütün zenginlik ve para Çin'in kasalarını doldurmaktadır.

Bu durumun sonucu olarak, Kaynakları her gün yağmalanan Türkistan Komünist yönetimindeki ülkelerde bile zor görülen yoksulluk ve gerilikle etkilenmektedir. 40 yıl kadar sonra topraklarını ziyarete gelen Türkistanlı göçmenler, ülkelerini yarım asır öncesine göre çok daha kötü durumda bulmaktadırlar. Son yıllarda gelen Türkistanlı Hacılar, köyler bir yana, henüz şehirlerin bile büyük bir bölümünün elektriksiz olduğunu ve eyaletin başkendi Urumçi'nin sakinlerinin %30 undan fazlasının elektrik enerjisinden yararlanamadıklarını belirtmektedirler.

Okur yazar sayısının arttırılmaması ve Türkistanlılar arasında cehaletin empoze edilmesi; Türkistanlıları aşağılık işlere yönelterek vasıflı ve eğitilmiş yerlilerin bulunmaması sebebiyle göçmen Çinlilere hükümet saflarında görev verebilme siyasetinin bir bölümüdür. Bu siyasi plânın bir amacı Türkistanlı Müslümanlarda kültürel ve ideolojik bir boşluk yaratarak bu boşluğun Komünist ve Çin propogandasıyla doldurulması, inançlarının ve millî tarihlerinin etkisini azaltarak onları Çin kültürünü kabul etme noktasına getirmek ve böylece Türk kültürünü ve düşüncesini Çinileştirme sürecini hızlandırmaktır.

Bu siyasetin kesin delillerinden biri de millî alfabenin harflerinin 30 yıl gibi kısa bir süre içinde dört defa değişmesidir. 1950 den önce islâmiyetin kabul edilmişinden bu yana Doğu Türkistan'da rağbette olan Arap alfabesi geçerliydi. Bundan sonra Türkistan'a Kiril (Rus) alfabesi getirilmiştir. Çin-Rus ilişkilerinin bozulmasından sonra bu eyaleti için Latin alfabesi uygulanmıştır.

"Gevşeme" siyasetinin başlamasından sonra; müslümanlar artık yeni bir karaktere sahip olan bozulmuş Arap harflerini kullanmaktadırlar. Açıkça anlaşılacağı gibi, bilim ve eğitim alanlarında bu değişiklikler kültürel anarşi ve yozlaşma şeklinde etkisini göstermiştir. Böylece, Çin dilinin her alanda kullanılması konusunda ısrar edilecek ve bu dil, eğitim, bilim ve resmi işler için kullanılacak tek araç olarak kabul edilerek İslâm mirasına büyük zarar verilmiştir. 1984'de yaptığım seyahat sırasında Aksu, Kaşgar ve Urumçi hava alanlarında, bunların Türkistan şehirleri olması ve Şinjiang Uygur (Doğu Türkistan) "Özerk" Bölgesi içinde bulunmalarına rağmen, bütün anonsların sadece Çin dilinde yapıldığını gördüm.

Çinli yazar Shu Wei Golü, 1982 de Şinjiang Üniversite Dergisinin 10. sayısında yayınlanan "Sosyalist Şinjiang'da (Doğu Türkistan) Üniversitesi Seviyesinde Eğitimin Gelişmesi Konusunda Bazı Noktalar" başlıklı yazısında şöyle demektedir: Üniversitelerdeki ve enstitülerdeki Türkistanlı öğrencilerin sayısı 1979'da 5125'dir. Bu sayı Çin'in diğer eyaletlerindeki üniversite öğrencilerinin sayılarıyla karşılaştırıldığında çok düşüktür. SSCB'deki komşu Kazakistan ve Özbekistan Cumhuriyetleriyle bile karşılaştırıldığında, eğitimin Doğu Türkistan'da çok daha geride olduğu görülür. Meselâ Doğu Türkistan'da eğitimlilerin oranı binde 9.4 iken, bu oran Kazakistan'da binde 157, Özbekistan'da ise binde 176'dır.

Halen, Müslümanlara uygulanan ve dünyadaki çeşitli kişilerin ve teşkilatların durumuyla ilgili gerçekler göz önüne alınmadan lehte bir kamu oyu toplamaya başlayan dini hürriyet, Çin Halk cumhuriyeti hükümetinin yeni takip etmeye başladığı gevşeme siyasetinin bir özelliği olarak kabul edilebilir. Aslında, Özel olarak Doğu Türkistan'da ve genel olarak diğer Çin eyaletlerinde uygulanan dini hürriyetin üzerinde ciddi bir inceleme yapılmamıştır.

1982'de ilan edilen yeni anayasa 18 yaşından küçük olanların dini eğitim görmelelerinin "mümkün olmadığını" belirtmekte ve gençlere dini eğitim rehberliği yasaklamak-

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

tadır. Devlet sosyalist ilkelerle çelişkili olmasını sebep göstererek dini eğitime baskı yapmaktadır ve bu sebeble müslümanlarla ilgili hükümet kadrolarını doldurmak amacının dışında İslâmî öğretim yasaklanmıştır. Doğu Türkistan'da öğrenci sayısı 70'i geçmeyen tek "İslam enstitüsü" başkent Urumçi'de bulunmaktadır.

İslamiyetin Şahıs ve aile hayatıyla ilgili bir takım hükümleri vardır. Fakat Hükümet bunların uygulanmasına izin vermediği gibi saygı da duymamaktadır. Hatta, İslâmiyete karşı bir savaş başlatmıştır ve Müslümanlarla Çinli Budustlerin evlenmelerini açıkca teşvik etmektedir. Müslümanları evlilik, boşanma, miras, yeme , giyinme yaşama vs. gibi sosyal davranışlarda Budist adetlerini ve Komünist inaçlarını esas alan ortak hükümleri uygulamaya zorlamaktadır. Müslümanlar ibadetleri sırasında sürekli olarak Çinli Budistler tarafından rahatsız edilmektedirler. Mesela Washington Post'un Peking muhabiri Bayan Lena H. Sun, gazetenin 13 Ocak 1985 tarihli nüshasında yayınlanan bir yazısında; müslümanları kızdırmak amacıyla Budist gençlerin gruplar halinde namaz kılan müslümanların önünde durduklarını ve başın öne eğilmesinin ve yere yatmanın Çinlileri şerefliendirmek için yapıldığını ve Çince "Tov-too" şeklinde adlandırılan, Çinlilere boyun eğmeyi gösterdiğini söylediklerini belirtmiştir.

Çin Anayasası tarafından teminat altına alınmasına rağmen, inanç hürriyetlerinin yasaklanması devam etmektedir. Doğu Türkistan'da "gerici", "emperyalist", "dini" ve "şovenist"(!) ideolojilerin propagandasını yapmaktan sanık 15.000 tutuklu bulunmaktadır. Sık sık İslamiyeti ve Müslümanları küçültücü yazıların ve kitapların yayınlandığı görülmektedir. Komünist bir yazar olan Fong Xi'nin yazdığı "İslam Dinin Tarihi" başlıklı kitap, 1981 de yayınlanmış olup, Çin Halk Cumhuriyetinde bütün dillerde okunmaktadır. Kitapta birçok asılsız iddia vardır. Çin hükümeti, bütün yazarları ve eğitim görevlilerini, yazılarının Çin Komünist Partisinin esaslarına uyması ve felsefesinin, siyasetinin ve programının öncülüğünü yapmaları için zorlamaktadır. Doğu Türkistan'ın

"Yeni Tarihi" Çin'deki proletarya devriminin genel tarihinin bir bölümüymüş gibi hazırlanmıştır. Arab dilinin geçmişe ait olduğu mazareti ile, Arab ifade tarzının yerini çok sayıda Çin tabirinin alması sebebiyle Türkistan (Uygur) lehçesi bir yarı Çin dili haline gelmiştir. Hatta, Türkistanlı Müslüman filozof İbn-Nasr el Farabi tarafından Doğu Türkistan'da "El Makamatel-Itneyn Aşereyn" on iki makam diye bilinen Türkçe şarkıların besteleri, öylesine değiştirilip çin bestelerine benzetilmiştir ki; özü ve aslı çok zor farkedilebilmektedir.

Bu sebeplerin bir araya toplanması sonucu, Türkistan halkı birleşerek, Pekin tarafından onaylanan "özerklik" konusunu vakit geçirilmeden ve gerçek anlamda uygulanmasını istemişlerdir. Hong Kong'da yayınlanan "Sheng Ming" in Eylül 1981 tarihli nüshasında şöyle denilmektedir: "Çinin demir adamı Deng Xiao Peng, Uygurların (Türkistanlılar) Çin rejimine karşı gürültülü bir ayaklanma hazırladıklarını ve "Gerçek özerklik istiyoruz" ve "köle olmak istemiyoruz" gibi sloganlar kullandıklarını tesbit etmiştir"

Bu gözlem 1980-1982 tarihleri arasında Doğu Türkistan'da yer alan kanlı olayları teyid etmektedir. Ayrıca, Doğu Türkistan halkının; Müslüman dünyasının kendi iç ve dış problemlerle çok meşgul olmaları sebebiyle kayıtsız davranmalarının sağladığı fırsatı değerlendiren Çin Halk Cumhuriyetinin takip ettiği, yok etme ve ırkî ve dinî kaynaştırma siyasetinden kurtulma arzularını da yansıtmaktadır.

Mamafih, temeli kutsal Kur'anda kesin bir şekilde belirtilmiş olan İslam kardeşliği mecburiyeti açıktır. Allah (C.C) "İnsanlar kardeşler" buyurmaktadır. bu kardeşliğin dikkat edilmesi ve korunması gerektiğini belirterek bu konuya büyük bir önem atfeden peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "**Müslümanlar kendi aralarında birbirine bağlı manevi bir vücut gibidirler. Bir uzuv hasta olunca bütün vücut hasta olur. uykusuzluk ve acı çeker.**" Bu durumda, müslüman topluluklarından ve fertlerinden Türkistan'ın İslâmî ihtiyaçları-

na ilgi göstermelerini istiyorum. Böylece buradaki kardeşlerimiz, müslüman dünyasının kendilerini terketmediğini ve Çin emperyalizminin kurbanı olmalarına izin vermediğini anlayacak ve böylece Allah (C.C) tarafından kutsal olarak kabul edilen konular için İslâm ilgisinin canlı olduğunu ve Müslümanların kardeşleri ve varisleri tarafından asla terkedilmeyeceklerinin şuuruna varacaklardır.

Bizim İslâmi isteğimiz, Çin Halk Cumhuriyeti Hükümetinden "Çinlilerin Doğu Türkistan'a göçlerinin durdurulmasının daha önce gelenlerin kendi ülkeleri olan Çin'e geri dönmelerini ve nükleer denemeler ve doğum kontrolü şeklinde kendisini gösteren ırk katliamına son verilmesini isteyen" Müslüman hükümetlerin ve teşkilatların arzularına uymalıdır. Doğu Türkistan'da muhtar yönetimin uygulamada da gerçekleşmesi ve Türkistan halkına kendi kendilerini idare etme, ülkelerini kalkındırma ve milli ve dini

hüviyetlerini koruma fırsatı vermek suretiyle Çin otoritelerinin İslâm dünyasına karşı "samimi duygularını" göstermelerine ikna etmek konusunda birlik halinde çalışmalıyız.

Ben ayrıca, İslâm teşkilatlarının Doğu Türkistandaki Müslümanlar konusuna, onların şartları ve durumlarıyla ilgili bilimsel çalışmalar ve araştırmalar yapmak suretiyle daha fazla önem göstereceklerini ümid ediyorum. Böyle bir çalışmada ve araştırmada Türkistanlıların da yer alması, problemin daha iyi anlaşılması için destek sağlamalarını ve konuya gereken yardımın yapılmasını gerçekleştirebiliriz. Ayrıca bu suretle bu teşkilatların, uzun süreden beri ihmal edilen İslam konusu hakkında genel bir bilgileri olabilecek ve artık İslamiyet ve Müslümanlarla ilgili meseleler konusunda tek referans yalnızca Batılı ve Yabancı kaynaklar olmayacaktır.

Allah (C.C) hepimize doğru yolu gösterebilir.

BİBLİYOGRAFYA

Doğu Türkistan'da Atomik Şehirler, (Türkistan'ın Sesi), Kahire: No.4, 1953, 25-26 sh.

Mohammed Harb, "Çin'in Atom Ürünleri ve Bunların Doğu Türkistan'daki Müslümanlarla Bağlantıları" (İslami Uyanışa Doğru), Seri no. 43; Kahire: Al Muhtar al İslami, 1979

Halk Cumhuriyetindeki (Uygur) Milletlerin özerkliği, Beijing: Milletler Yayın evi; 1984

Shu Wei Golu, "Sosyalist Şinjiang'da Üniversitesi Seviyesindeki Eğitimin Gelişmesi Konusunda Bazı Noktalar" Çince, Beijing: Şinjiang Üniversitesi Dergisi, X. Bölüm 1982, 1-7 sh.

Lena H. Sun, "Çin Eyaletinde Etnik Çatışma" Newsday, New York: 26 Mart 1985

Lena H. Sun, "Kuzeybatıda Çin Türk Azınlığı- Gergin Bir Barış Yaşıyorlar" Washington Post, 14 Ocak 1985

Jim Mann "Çindeki Uygurlar- Eşitlik Arayan bir Azınlık" Los Angeles Times, 13 Temmuz 1985.

Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası, 4 Aralık 1982 de tamamlanacağı ilan edilmiştir.

Liu Zheng, Song Jian, et al, Çin Toplumunu, Sorunlar ve Beklentiler Beijing: New World Press 1981

Çin Rehberi, Tokyo Rapiopress, ŞTİ.; 1985. Owen Lattimore, Puvot of Asia, Boston: little Brown ve Şti.1950

Danol H. Mac Millon, Şinjiang'da 1949-1977 arası Çin Komünist Gücü ve Siyaseti, Boulder, Colorado: Westview Press, 1979

Leo Yueh Yun Liu, Dünya Siyasetinde Nükleer bir Güç olarak Çin, Nev York Taplinger ŞTİ., 1972

"Şinjiang'da Radyasyon" Arabistan The Islamic World Review, n.3 1981 sh.29

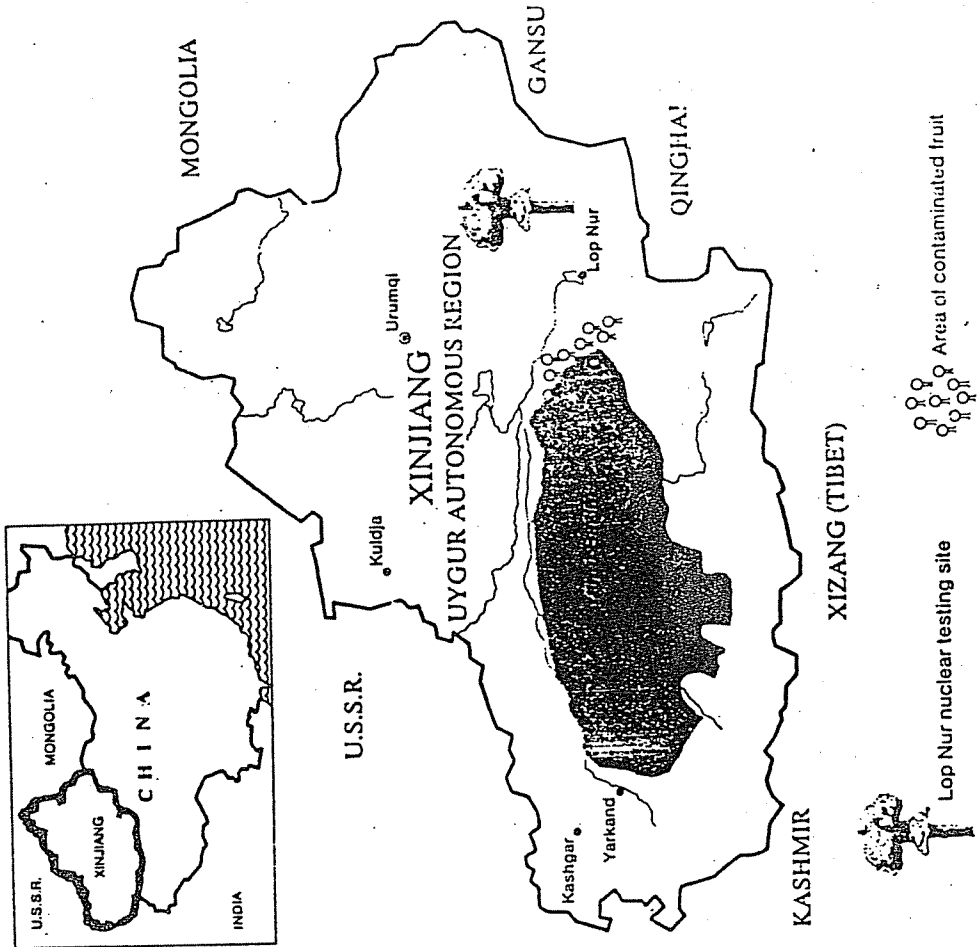
Mary-Louis O. Challaghan, "Çin N. Güvenceli Adım Atıyor." Arab News 5 Kasım 1985

"Nitrojen- testlerine Karşı Peking'de Protesto: Etnik çinliler daha fazla Özerklik İstiyor." Arab News 24 Aralık 1985

"Şinjiang Öğrencilerinin Talepleri için Toplantı İsteniyor" Arab News, 25 Aralık 1985

"Şanghai'daki Müslüman Öğrenciler N. dönmelerini protesto ediyor" Arab News, 27 Aralık 1985

Mark O. Neill, "Çin Alışılmamış Protestolardan Zedelendi": Arab News, 28 Aralık 1985

DOĞU TÜRKİSTAN

BİR MUHTIRA

26-29 Ocak 1987'de KUVEYT'te toplanan İslâm Ülkeleri Zirve Toplantısı Münasebetiyle, İslâm Konferansı Teşkilatı Genel Sekreteri, Sayın Şerifüddin Pirzâde'ye Sunulan Muhtıra.

28 Aralık 1986

Ekselansları Şerif-üd-Din Pirzade,
İslâm Konferansı Teşkilâtı Genel Sekreteri.

1- Bütün dünya müslümanlarının büyük ümutla beklediği İslâm Konferansı Zirve Toplantısı (Kuveyt 26 Ocak 1987)'nin müslümanlararası dayanışma ve birlik ve beraberliğin gerçekleşmesine yönelik asil amaçlarına ulaşmasını niyaz ederim.

2- Çin Halk Cumhuriyetince "Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi" olarak adlandırılan Doğu Türkistan'ın davasını Ekselanslarına sunmak istiyorum. 1878'de Çin tarafından İslâm Dünyasından koparıldıktan sonra, Doğu Türkistan'a bu isim verilmiştir. Stratejik önemi dolayısıyla Asya'da kilit bir konuma sahip olan Doğu Türkistan, tarih boyunca Türkler'in anavatanı ve devletlerinin merkezi olağelmış, Hicretin ilk yüz yılında İslâm dinini benimseme şerefine ulaşmıştır. 880 Miladide "Karahanlar" Devleti döneminde bölgede ilk Türk-İslâm Devleti kurulmuş, yetiştirdiği büyük şahsiyetler ve kültür ve bilim adamları sayesinde İslâm medeniyetinin bir merkezi haline gelmiştir. Türkistanlılar, diğer müslüman milletlerle birlikte Cihad Bayrağını taşıyarak İslâmın yayılmasında önemli yararlık göstermiştir.

3- Yüzölçümü 1.650.000 km² ve müslüman nüfusu yaklaşık 15.000.000 olan Doğu Türkistan, 1878'de, ülkenin hükümdarı Yakup Beg'in devrilmesiyle Çin işgaline uğramıştır. Yakup Beg, 1863-1878 arası 15 yıllık hükümlük döneminde Çar Rusyası, İngiltere, Osmanlı Devleti, Afganistan ve Mısır ile diplomatik münasebetler tesis etmiş idi.

4- Türkistanlılar, (yabancı) Çin yönetimine karşı defalarca ayaklanmışlar binlerce müslüman, ülkelerini yabancı sömürsünden kurtarmak uğruna şehit olmuşlardır. Bu mücadeleler sonucunda 1933'de Hoca Niyaz Hacı başkanlığında "Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti"nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak zamanın müstemlekeci devletlerinin kaba kuvveti bu Cumhuriyete yaşama imkânı tanımadı. Doğu Türkistanlılar 1945'de Çin'de komünist devrimi sürerken Ali Han Töre başkanlığında kendi Cumhuriyetlerini yeniden tesis ettiler. Bu kez, Çin devrimcilerini destekleyen Sovyetler Birliği, Türkistanlı mücahitleri Çin hükümeti ile barış yapmaya zorladı. Türkistanlılar başlangıçta Çinlilerin barış teklifini reddettiyeler de Doğu Türkistan'da özerklik hakkının kabul edilmesi, bölgesel Hükümet üyelerinin serbest seçimle işbaşına getirilmesi ve yönetimdeki yabancı Çinli memurların yerli memurlarla değiştirilmesi gibi esaslar üzerine, bu teklifi kabul ettiler. Anlaşma, General Chiang Kai-shek başkanlığı altındaki Çin yönetimi temsilcisi olarak Kuzey Batı Çin Askerî Bölge Komutanı General Chang Chi-Chung tarafından ve Doğu Türkistan Hükümeti temsilcisi olarak Rehim Can Sabir, Ali Han Töre ve Ahmetcan Kasimi tarafından Urumçî'de 6 Haziran 1946'da imzalandı. Anlaşma, 7 Haziran 1946 tarihinde resmen Çince olarak Çin'in savaş dönemi başkenti Ch'ungking'de yayınlandı.

5- 1947 Yılı'nın başlarında, Doğu Türkistan Özerk Bölge hükümeti üyelerinin.

tesbiti için genel seçimler yapıldı. Mayıs 1947'de Dr. Mesud Sabri Hükümet Başkanlığına getirildi. Ancak komünist devrimcileri destekleyen ve bölgede kendi durumunu güçlendirmeye çalışan Sovyet Rusya, yerli devrimcileri takviye etme bahanesiyle kendi adamlarını ve casuslarını ülkeye soktu; Aralık 1948'de Dr. Mesud Sabri yerine Başkanlığa Burhan Şehidi'nin tayin edilmesini Çin Hükümetine kabul ettirdi. Kısa bir dönem sonra, Çin Komünistleri ve Sovyetler Birliği duruma hakim oldu, General Chiang Kai-shek yenilgiye uğratıldı ve Taiwan Adasına sığınmaya mecbur bırakıldı.

6- 26 Ekim 1949'da Genel Vali Burhan Şehidi ve bölgedeki Çin Orduları Başkomutanı General Tawtsi, Çin Komünist Partisi Lideri Mao Tse-tung'a teslim olduklarını ilan etti. 12 Kasım 1949'da Komünist Birlikleri Doğu Türkistan'a girdi. Böylece müslüman Doğu Türkistan tarihinde yeni bir terör ve baskı dönemi başlamış oldu. Genel Vali Burhan Şehidi, 1 Ocak 1952'de Urumçi Radyosunda yayınlanan bir konuşmasında, ülkedeki ülema, siyasi liderler ve bilim adamlarından 120.000 kişinin idam edildiğini açıkladı. Komünist Doğu Türkistanlı liderlerden Ahmetcan Kasimi, Abdulhair Töre ve Abdul Kerim Abbas'ların Pekin'e doğru uçak yolculukları sırasında bir "uçak kazasında" öldükleri açıklandı, zira bu kişilerin vatanseverliği, komünist olmalarından ve Çin Komünist Rejimine bağlılığından daha güçlüydü

7- Doğu Türkistan'da Çin Komünist Yönetimi aşağıda belirtildiği üzere üç döneme bölünebilir:

a- ÇİN KOMÜNİST YÖNETİMİNİN KONTROLÜ PEKİŞTİRME DÖNEMİ (1949-1965)

Çin Komünist rejimi, Doğu Türkistan'da kendi durumunu sağlamlaştırdıktan ve Aralık 1954'de Doğu Türkistan Çin Komünist Partisi Wang Inmo tarafından tesis edildikten sonra, şu üç istikâmette çalışmalarını yoğunlaştırdı:

- 1- Milliyetçi liderlerin ve ileri gelen din adamlarının değişik ithamlar, işkenceler ve başka yöntemlerle ortadan kaldırılmaları.
- 2- Özel mülkiyetlerin müsadere si ve varlıklı kişilerin ve siyaset adamlarının tutuklanmaları; hırsızlar ve canilerden oluşan bir Millî Millis Kuvvetinin oluşturulması; ve sosyal ve kültürel kurumlara komünist düşmanlığı yaptıkları bahanesiyle saldırılması.
- 3- Yönetim kadrolarına, ve kamu kurumlarına çok sayıda Çinli görevlilerin getirilmesi, etnik çinlilerin Doğu Türkistan'da yerleştirilmesi, kültürel ve eğitsel alanlarda asimilasyon politikalarının uygulanması.

b- KÜLTÜR DEVRİMİ (1966-1975)

Bu dönem içinde komünist Çinliler, Doğu Türkistan'da İslâm dinini, Türk medeniyeti ve millî simgeleri ortadan kaldırmaya çalıştılar. Bütün cami ve mescitleri kapattılar ve binalarını amaç dışı kullandılar. Müslümanları, dinî vecibelerini yerine getirmekten, terörizm ve ölüm tehdidi ile, menettiler. Yerel halkı Çince konuşmaya zorladılar. İslâmî kitaplar ve Türkçe eserler müsadere edilerek yakıldılar. Bütün müslümanlar, Mao Tse-tung'un kitaplarını okumaya mecbur edildiler ve müslümanlar ile Çinliler arasında karma evliliği zorla uygulamaya koydular. Bu dönemin dikkate değer özelliği, bir önceki dönemden arta kalan Doğu Türkistanlıların Millî özelliklerinin kuvvet kullanmak suretiyle ortadan kaldırılması olmuştur.

c- SON ON YILLIK DÖNEM (1976-1986)

Bu dönemin özelliği, açık tedhiş politikasından, laik komünizm ve kültürel Çinleştirme politikasına geçiş olmuştur. Çinliler bu taktiğe;

- 1- Müslümanların gönüllerine dehşet ve korku salmağa ve

aralarında kara-cahilliği ve düşünce cehaletini yaygınlaştırmaya;

- 2- Nüfuz sahibi ve rejime muhalif islâmî ve millî liderleri ve şahsiyetleri ortadan kaldırmaya;
- 3- Ülkenin geleceği üzerine sağlam ve kalıcı bir denetim kurmaya yönelik daha önceki politikalarında başarılı olmaları üzerine bu politikanın uygulanmasına geçmişlerdir. (Beş milyonu aşkın gayri müslüm Çinliyi Doğu Türkistan'a yerleştirebilmeleri bu alandaki başarılarını yansıtmaktadır.)

8- Çin Hükümetinin, bu modern politikası, ki "açık yumuşama politikası" olarak adlandırılır, Doğu Türkistan müslümanlarına bir ölçüde dinî hoş görü ortamı içinde yaşama imkânı vermektedir. Ancak burada tehlikeli olan husus, bu politikanın, müslümanların dikkatini Çinlilerin gerçek hedefinden başka yöne çevirmeyi amaçlamasıdır. Çinlilerin söz konusu amaçlarından biri, bu müslüman ülkeye 200 milyon gayri müslüm Çinliyi getirerek yerleştirmektir. Bu yoğunlukta bir Çinli kolonisi, Doğu Türkistan'ın Türk müslüman halkının ırk, kültür, din ve ekonomi bakımından Çin potasında tamamıyla eritilmesine yeterli olacaktır. Doğu Türkistan müslümanlarının, yalnız dinî eğitimden değil, aynı zamanda her türlü çağdaş eğitimden mahrum bırakılmış olmaları, bu gerçeğe işaret etmektedir. Karacahillik (sevatsızlık) fiilen teşvik edilmektedir. Müslüman Türkler, kamu hizmetinde ve endüstriyel müesseselerde çalışma imkanlarından (mevcut Çin rejiminin müstemlekeci politikasının gerektirdiği haller hariç) yoksundurlar. Bu gerçek, Doğu Türkistan'da yaygın bir işsizlik ve ekonomik ve kültürel çöküntü şeklinde yansımaktadır.

9- Doğu Türkistanlılar, ülkelerinde sürdürüle gelen nükleer denemeler nedeniyle ortaya çıkan öldürücü sağlık tehlikeleri

karşısında savunmasız durumdadırlar. Bu tehlikeye karşı rejim, her hangi bir koruyucu önlem almamaktadır. Ayrıca, ülke halkı temel sağlık ve sosyal güvencelerden de yoksun bulunuyor.

Ekselansları,

10- Doğu Türkistan Müslüman gençliği, Çin Komünist rejiminin müstemlekeci baskı politikasına karşı tepkilerini ortaya koymak üzere 1986 başlarında, dünya basınında geniş yankı uyandıran, tarihi protesto gösteri yürüyüşlerini gerçekleştirdiler. Doğu Türkistan Müslümanlarının etnik ve kültürel varlıklarının yok edilmesine yönelik beslenen acımasız emelleri İslâm Âlemi liderlerinin, barış severlerin ve adalet ve hürriyet savunucularının gözleri önüne seren somut ve sağlam deliller mevcuttur. Bu durum muvacehesinde Doğu Türkistan Müslüman halkı;

- a- Ülkelerine etnik Çinli-göçmen akınının durdurulmasını;
 - b- Bölgede nükleer denemelere son verilmesini
 - c- Doğu Türkistanlı müslümanlara özerklik veren yasa hükümlerini tam uygulayarak bölgede serbest seçimlere gidilmesi ve hükümet başkanı ile Millî Komitelerin Başkanlarının seçimle iş başına getirilmesini;
 - d- Doğum kontrolü uygulamalarının durdurulmasını;
 - e- Hükümetin, ülke kaynaklarından bir kısmının Doğu Türkistan'ın kalkınması ve modernizasyonu için kullanmaya yetkili kılınmasını;
 - f- Doğu Türkistan'ın müslüman gençlerine resmî müesseselerde, kurumlarda ve fabrikalarda çalışma önceliği tanınmasını;
- VII- Doğu Türkistan müslüman gençlerinin eğitim, ekonomik ve sağlık düzeylerinin yükseltilmesi için gereken tedbirle-

rin alınmasını;
talep ediyorlar.

11- 1949'da nüfusunun % 95'i müs-lüman ve %5'i etnik Çinli olan Doğu Türk-istan, örgütlü ve sistemli bir şekilde Çin kolonistlerinin akınına maruz kalmışlardır. Bunun sonucu olarak 1982'de 13.081.681 olan toplam nüfusda müslümanların ora-nı % 54'e gerilemiştir. Bunun üstüne, Türkistan müslümanları, 1964'den beri bölgede sürdürülmekte olan nükleer de-nemeler sonucunda öldürücü hastalıklara yakalanmaktadır. Ayrıca Çin komünist yetkilileri, onlardan gereken tib-bî imkânları esirgemektedir. Ayrıca müs-lümanların, doğum kontrolü kampanyasına tabi tutularak eritilmesine ve Doğu Türkistan'a göç ettirilen Çinli Bu-distler tarafından yutulmasına çalışıl-maktadır.

12- Newsweek dergisi 16 Haziran 1986 tarihli sayısında Çin Komünist Par-tisi lideri Hu Yao Bang'ın bir demecini yayınladı. Bu demeçde Hu Yao Bang, Doğu Türkistan'ın nüfusunun 14 milyon oldu-ğunu, bunun 6 milyonu Uygur, 5,5 milyo-nunun Çinli olduğunu ve bu toprakların 200 milyon kişiyi daha besleyebileceğini belirtmektedir. Bu konuşma, bu müs-lüman bölgeyi Budist Çinli göçmenlerin aki-nına maruz bırakarak, gayri müslim Çinlilerle doldurulmasına yönelik bir pla-nının bulunduğu keyfiyetini ortaya koy-maktadır. Böyle bir planın uygulanması sonucunda Doğu Türkistan'ın İslâmî hü-viyeti son bulacak, neticede bu İslâm ül-kesinin Çin'e ilhaki süreklilik kazanacaktır.
Ekselansları,

13- Tibet, Doğu Türkistan gibi Çin Cumhuriyeti idaresi altında olan ülkeler-den biridir; hem Hindistan ve Budizm ale-mi, hem de Batılı ülkeler, bu ülkenin davasını destekliyorlar. Bu desteğin neti-cesindedir ki Tibet davası üç kez Birleşmiş Milletlerde görüşüldü; Tibet, Çin Hüküme-ti tarafından özel bir statüye tabi tutul-du. Bu uygulamanın bir örneği olarak; 1982'ye kadar Tibet'e yerleştirilen Çin'li-lerin sayısı, 1.892.393 olan nüfusun %

10'unu geçmemiş olduğunu göstere-biliriz.

14- Buna karşın Doğu Türkistan müs-lümanları, İslâm aleminde gerek hükü-metlerden olsun gerekse gayri resmî teşkilatlardan olsun, herhangi bir destek veya yardım görmedi. Dünyada müs-lümanların ve İslâm Devletlerinin sayısı ol-dukça büyük bir oranda çoğalmış olmasına ve Türkistanlı müslümanların ız-diracı giderek artmasına rağmen kendi-lerinden bu destek esirgenmiştir.

Müslümanların; İslâm'ı yüceltme yo-lunda birbirlerini desteklemelerinin Tan-ri buyruğu olduğu, ve İslâm ümmetinin varlığını ve menfaatlarını koruma ve kol-lama görevinin İslâm Konferansı Teşkilatınca üstlenildiği cihetle; Çin komünist rejimi tarafından uygulanmakta olan asi-milasyon politikası neticesinde yok olma tehlikesi altında yaşayan ve İslâmî hüvi-yetlerini ve mevcudiyetlerini koruma mü-cadelesi vermekte olan Doğu Türkistanlı din-kardeşleriniz adına İslâm Konferansı Teşkilatına çağrıda bulunmak istiyoruz ve aşağıda arzedilen hususların gerçekleşme-si yolundaki mücadelemize İslâm Konfe-ransı Teşkilatının ilgisini ve himayesini diliyoruz.

1- Doğu Türkistan'a gayri müslim Çinli akınının durdurulması ve Doğu Türkistan'ın 1949'da komünist istilasından bu yana bölgeye yerleştirilen Çinlilerin tahliyesi için ivedi önlemler alınması. Durumun kri-tik bir hal almasından ve müslümanların göçmen Çinli çoğunluğun altında gömü-lüp gitmesinden önce tedbir alınması ge-rekmektedir. Çin yönetiminin, yakın gelecekte Doğu Türkistan'a 200 milyon etnik Çinli yerleştirilmesine yönelik planını uygulamaya başladığı gerçeği dikkate alın-dığında durumun ciddiyeti daha da açık ortaya çıkmaktadır.

2- Doğu Türkistanlı müslümanları kül-tür, eğitim ve sosyal yönlerden Çinleş-tirme politikasına son verilmesi. Doğu Türkistanlı müslümanlara; İslâmî hüviyet-lerini korumak, dinî vecibelerini yerine ge-tirmek ve İslâmî öğretileri uygulamak için,

tam bir serbestlik tanınması.

3- Bölgede yaşayan müslüman halkın sağlık ve güvenliğini ve hatta hayatını doğrudan tehdit etmesi dolayısıyla Doğu Türkistan'da nükleer denemelere derhal son verilmesi.

4- Doğu Türkistan halkına self-determinasyon hakkı (kendi kaderini tayin etme hakkı) verilmesi. Çin Cumhuriyeti Hükümeti, Doğu Türkistan müslümanlarına serbest ve dürüst seçimlerle kendi yönetimlerini teşkil etme imkânı vermek suretiyle onlara karşı iyi niyetini ortaya koymalıdır.

5- İslâm Konferansı Teşkilâtı bünyesinde, Doğu Türkistan müslümanlarının durumunu incelemek üzere, özel bir komite kurulması ve Doğu Türkistan'daki müslümanların durumu ve onlara karşı beslenen müstemlekeci emeller hakkında bilgi edinilmesi için bir inceleme heyeti gönderilmesi.

6- Doğu Türkistan'daki müslümanların ekonomik, eğitim ve kültür seviyelerinin yükselmesine katkıda bulunacak ve müstemlekeci emellerin ürünü olan cehalet, gerikalmışlık ve sömürüye karşı koyma çabalarında kendilerine yardımcı olacak bazı kalkınma projelerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla, resmi ve özel ekonomik kurumlara çağrıda bulunulması.

7- İslâm ülkelerinde çalıştırılmak üzere Türkistan'dan iş gücü istihdam edilmesi. Bu gerçekleştiği takdirde, Doğu Türkistanlı müslümanların geliri artacak, hayat standardı. Yüксеlecek ve ülkenin kalkınması için muhtaç oldukları bilgi ve beceriyi sağlayacaktır.

8- Doğu Türkistanlı öğrencilere istedikleri alanlarda eğitim ve öğrenimlerini İslam ülkelerindeki yüksek öğrenim kurumlarında yapmaları için burs tahsis edilmesi. Onlar bu yolla, hürriyetlerini daha iyi koruyabilecekleri gibi Çin Cumhuriyeti yönetimi tarafından uygulanmakta

olan Doğu Türkistan müslümanlarını cehalette ve geri kalmışlıkta bırakmaya yönelik politikasına daha kolay direnebileceklerdir.

9- İslâm devletleri ve kurumlarınca Doğu Türkistan'da camilerin tamiri ile okul, teknik müesseseler ve İslâmî araştırma merkezleri inşaatı için parasal yardım temin edilmesi.

Ekselansları,

"Çin Halk Cumhuriyeti" yönetimi, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği" karşısında yeni dostlar ve müttefikler edinmeye çalışırken aynı zamanda siyasi yalnızlığı ile ekonomik geri kalmışlığını da yenmeye çaba göstermektedir. Bu amaçlarına ulaşmak üzere İslâm Alemi ile Batı'ya yaklaşmak için olağan üstü çaba sarfetmektedir. Bu motif, tek başına, Çin'i Doğu Türkistan'daki politikasını değiştirmek için ikna etmeye yeter kanısındayız.

Ayrıca, şundan da eminiz ki Doğu Türkistan meselesi hakkında Çin'in bilinçlendirilmesi, Çin politikasında, mazlum müslüman Türklerin yararına bir değişikliğe yol açacaktır. Taleplerimizin tarafınızca himayesi, Çin hakimiyeti altındaki kardeşlerinizin karşı karşıya bulunduğu zulüm ve baskıları azaltacaktır.

Ekselanslarınızın, bu İslâmî davaya layık olduğu ilgiyi göstermesini, Doğu Türkistan'daki milyonlarca mazlum Müslümanlar ile muhaceretteki yüzbinlerce yurtdaşlarımız adına, rica ediyoruz.

Muhtıramızın layık olduğu ilgiyi göreceğinden ve İslâm Konferansı Teşkilâtının gelecek Zirve Toplantısına sunulacağından ümitvarız.

Muhammed Rıza BEKİN
(Emekli Tuğgeneral)
Doğu Türkistan Vakfı Mütevelli Heyeti
Başkanı

Hacı Kasım Emrullah Efendi'nin Vefatı Üzerine

Niyazi Yıldırım Gencosmanoğlu

Doğu Türkistan, yetişkin bir evlâdını daha kaybetti. Hacı Kasım Emrullah, 1986'nın Aralık ayında, Urumçi'de Cenâbı Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Merhum; Doğu Türkistan'ın Hoten vilayetine bağlı Karakaş ilçesinde doğmuştu. Dindar, milliyet ve hürriyet perver bir aliye mensuptu. Babası Emrullah Efendi, Doğu Türkistan'ın istiklâli için çalışmış ve bu yolda savaşmış bir kimse idi.

Kasım Emrullah, "Çocuk" denilebilecek yaşlarda iken ailesi ile birlikte Arabistan'a hicret etmiş ve Mekke-i mükerrerme'ye yerleşmişlerdir. Burada okumaya başlayan Kasım Emrullah, medrese tahsilini ikmal ederek "Müderreslik" unvanı kazanmıştır.

Suudi Arabistan'ın bellibaşlı şehirlerinde ikamet eden Doğu Türkistanlı hemşehrilerine dersler vermiş, vaazlarda bulunmuş, onların aydınlanmalarına hizmet etmiştir.

Doğu Türkistan'a bir çok defalar gidip gelmiş; oralarda da mensubu bulunduğu Müslüman-Türk halkına milli ve dini telkinlerde bulunmuştur.

Hacı Kasım Emrullah, son yıllarda hemen hemen bütün mesaisini hemşehrilerinin hizmetine adanmıştı. Bu cümleden olarak, 1983 yılından itibaren, ölümüne kadar (Aralık-1986) her yıl Doğu Türkistan'a gittiğini görüyoruz. Bu gidiş gelişleri sırasında Doğu Türkistan'ın büyük şehirlerinin tamamını dolaşmış, hemşehrileri ile tanışıp, bilmiş, onların dertleriyle dertlenip, milletinin acılarını paylaşmaya çalışmıştır. Doğu Türkistan'da gördüklerini, İslâm dünyasındaki yetkili dostlarına anlatmış ve Doğu Türkistan'a maddi, mânevi yardımlar sağlamıştır. bu arada, şahsi itibârı sayesinde temin ettiği üçyüzbin Suudi riyalini sarfetmek suretiyle Hoten'de güzel bir cami yaptırmıştır.

Merhum, 1982 yılında İstanbul'a da gelmiş; Sefaköy'de satın dört dairesel bir bina sa-

tınalmıştır. Bu bina, Doğu Türkistan'dan İstanbul'a gelen hemşehrilerinin ikâmetgâhı olmuş; gelen her Doğu Türkistanlı bu evde teklifsizle kalabilmiştir.

Ben, Hacı Kasım Emrullah Efendiyi 1985 yılında İstanbul'a gelişinde tanıdım. Uzun boylu, yakışıklı, 65-70 yaşlarında gösteren, fakat dinç ve sıhhatli... güler yüzlü, hoşsohbet bir insan olduğu, ilk bakışta anlaşılıyordu. Sonradan, bu zâtın âlim, fâzil, ârif ve son derece zeki bir diplomat olduğunu anladım. O yıl Doğu Türkistan'dan, Hacca gitmek üzere 300 kişi İstanbul'a gelmişti. Bunların bir kısmı, Hacı Kasım efendinin Sefaköy'deki evinde kalıyordu. Doğu Türkistan'lı hacı namzetlerinin, gerek Çin Halk Cumhuriyeti, gerekse Suudi Arabistan Kon-

solosluklarındaki pasaport ve vize işlemlerini büyük bir alışkanlık ve ustalıkla halleden Kasım Emrullah Efendi'nin Suudi ve Çin makamları nezdinde de büyük itibarı olduğu anlaşılıyordu.

Doğu Türkistanlı Hac yolcularının yorğun ve bitkin hallerinin bu insanın huzurunda zail olduğunu fark etmemek mümkün değildi.

Değişmeyen kaide şudur ki; milletler yetiştirdikleri bilgili ve faziletli insanlar sayesinde yükselirler. Unutulmaması gereken en önemli husus ise; böylesi insanların kadrini bilebilmektir.

Yüksel tahsil görmüş, kendi sahalarında başarı göstermiş, yüksek mevkilere gelmiş insanlardan faydalanmak; onlarla işbirliği, elbirliği, gönül birliği yapmak... dinimizin de emrettiği bir vecibe olmakla beraber bilhassa bizlerin üzerinde hassasiyetle durmamız gereken bir husustur.

Yetişkin insanlarımızın tek tek ve sessiz sedasız aramızdan ayrılmalarına elbette ki çok üzülüyoruz. Ama onların bir daha geri gelmeyeceklerini de düşünerek, yerlerini dolduracak insanları vakit geçirmeden yetiştirmek durumundayız. İnsanlar fâni, milletler

ebedi olduklarına göre, asrımız için ve gelecek zamanlar için, millete, vatana faydalı evlatlar yetiştirmek, fânilerin en büyük ve önemli vazifeleri arasındadır.

Hacı Kasım Emrullah Efendi, yaşadığı çevrenin ve bulunduğu şartların içerisinde kendisini yetiştirebilmiş; bilgisiyle, görgüsü ve tecrübeleriyle milletine, vatandaşlarına hizmet etmenin hazzını tadmış olarak bu dünyadan ebedi âleme göçtü. Hizmetlerine şahit olmuş bir insan olarak, onun hakkında bildiklerimi yazmayı vazife bildim. Aynı zamanda Doğu Türkistanlı kardeşlerimin hissiyatlarına tercüman olmak istedim.

Hakkında ancak bilebildiklerimi yazdığım Hacı Kasım Emrullah'ın daha bir çok meziyetlerinin bulunduğu şüphe yoktur.

Hoş görülü, iş bitirici, hayırsever, âlim, ârif... hakiki bir Türk-İslâm efendisi olduğuna şahit olduğum merhuma, Cenabı Hakk'tan rahmet ve mağîret niyaz eder, ailesi efradına ve bütün Doğu Türkistanlılara baş sağlığı diler, oğullarının da babalarının yolunda olmalarını ve İstanbul'daki binalarının, Doğu Türkistan için faydalı ve hayırlı bir şekilde kullanılması hususunda teşebbüste bulunmalarını temenni ederim.

EMEL ESİN HANİMEFENDİYİ KAYBETTİK

Orta Asya ve Türkistan'a dair makaleleri ve eserleriyle tanınmış olan Dr. Emel Esin hanımefendi, 27 Şubat 1987 günü İstanbul'da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Dergimizde de çok kıymetli makaleleri yayınlanan merhumeye Cenab-ı Allah (C.C.)'tan sonsuz rahmet ve mağîret niyaz eder, yakınlarına ve milletimize baş sağlığı dileriz.

D.T.S.

Yılan kendi egrisini bilmez, tevi boynun eğri der
Yılan kendi eğrilğini bilmez, deveye boynun eğri der

Kut belgüsü bilig
Saadetin alameti bilgidir

Kaz kopsa ördet kölig igenür
Kaz gidince ördek göle sahip çıkar

Ulugnu uluglasa kut bulur
Büyüğe saygı duyan saadete erer.

DOĞU TÜRKİSTAN MÜCAHİTLERİNDEN: MUHAMMED KASIM DAMOLLA

A. ŞEKÜR TURAN

Muhammed Kasım Damolla'yı tanıtabilmek için böyle bir maakalenin kâfi gelmeyeceği pek tabiidir. O, çok yönlü olan bir mücahittir. Edebî yönünü anlatabilmek için Arapça, Farsça bilmek ve onun yetiştiği ekolün edebî gelişmesini etraflıca incelenmekle mümkündür. Bu da ayrıca ihtisas isteyen bir iştir. Damolla ünvanından da anlaşılacağı gibi Doğu Türkistan'ın son zamanlarda yetiştirdiği din bilginlerinden biriydi. Bu tarafı da yine medrese kültürüne vakıf olan âlimler tarafından araştırılıp, değerlendirilirse onun ilmî tarafını da öğrenmiş olacağız. Damolla'nın en önemli yönü ise Doğu Türkistan millî mücadelesinde görev almış olmasıdır. Bütün bunlara yurt dışında yaptığı siyasi ve içtimâî hizmetlerini de ekleyebiliriz. Damolla'nın bu siyâî ve içtimâî faaliyetleri hayatta kalan mücadele arkadaşları tarafından ele alınıp işlenirse Doğu Türkistan'ın yakın tarihine ışık tutacağı muhakkaktır.

Görülüyor ki Muhammed Kasım Damolla'yı bütün cepheleriyle anlatabilmek için ekip halinde çalışarak, hayatta kalan yakınları ve eş ve dostlarından bilgi toplamak gibi yoğun uğraşılardan sonra mümkün olabilecektir.

Muhammed Kasım Damolla'nın hayatı hakkında bilgi az da olsa 1952 senesinde Keşmir'de neşrettiği "Neicat Yolu" isimli eserinde bulunmaktadır. Bu eser manzum olup, arapça ve farsça kelimelerle dinî bir havaya bürünmüştür. Esere göre Yazar Hicrî 1325 yılında Doğu Türkistan'ın Hoten Vilayetine bağlı Karakaş kazasının Çağluğa Köyü'nde doğmuştur. Akraları ilim irfan sahibi kişilerden oluşmaktaydı. Muhammed Kasım Damolla, aile ve çevresindeki okul ve medreselerden edinilebilecek bilgileri aldıktan sonra, o dönemin ilim merkezi olan Kaşgar'da yedi sene dinî öğrenim görür. 1932 yılında Mehmet Emin Buğra'nın¹ önderliğinde Hoten vilayetinde Çinlilere karşı Millî mücadele başlarken okulunu bırakıp Hoten'e gelir. Hoten'de

Mehmet Emin Buğra'nın malî işlerini üstlenir. Hoten, Yarkent ve kazaları Mücahitler tarafından kurtarılır ve geçici Hoten hükümeti kurulur. Bu olayı Damolla şöyle dile getirmektedir:

*Berip Tengrim Hoten ehligе nusretü
Kurulmuş erdi İslâmi hükümet
Bulup erdi Hotenlik her biri şir
Çomak algaç koliğa yaki şemşir."*

(Allah (C.C.)'ın yardımıyla Hoten halkı İslâmî hükümetini kurdu, bu mücahitler eline çomak ve kılıç alınca arslan'a benziyordu.)

Daha başka yöreleri kurtarmak için savaş yayılırken Hoten Hükümeti Tungan'ların (Çin Müslümanlarının) saldırısına uğrar ve bir çok nedenlerle savaş kaybedilir. Mehmet Emin Buğra ile beraber sırasıyla Hindistan ve Afganistan'a giderler. Gayeleri bu memleketlerden sağlayacakları silahlarla istilacılardan memleketi kurtarmaktır. Bu haleti ruh içerisinde Hasretî mahlasıyla 1935 senesinde Hindistan'ın Ladah şehrinde vatanın kurtarılması için canını feda ettiğini, herşeyi vatan için yaptığını, Allah (C.C.) nasip ederse vatanının kurtulacağını, bu yolda şahadete ermek istediğini, rahatını düşünen sahte milliyetçilere benzemek istemediğini, iman sahipleri kişilerin zorluklarla da olsa gayesine erişeceğini belirten şu şiirini yazar:

*Feda kıldım uluğ millet için bu can ve malımı
Vatan tarırlığe sarf ettim fikir ve hayalımı
Kaçankim ta tirikmen taşlamaymen bu*

makalımı

*Kabul etkey Hüdayım bir küni uşbu suvalımı
Müyesser eylegey kılmakni meydan içre cevlanlar*

*Vatanımı kutkazişning niyetide bel bağladuk
ihram
Nasip etse Hüdayım pat yakında hasıl kılurmız
kâm
Şahadet şerbetindin ya içermiz toygıçı bir câm*

*Alişkay öz vatan toprağığa bu çehre-i gülfam
Yakılsun ten, tökülsün öz vatan toprağığa
kanlar.*

*Hayatın barıca Hasretî koşışte bul harma
Galat milletçiler dek aşk rahat fikrige barma
Tevekkel kıl Hüdağa başka hiç bir kimge
yalvarma*

Riyazet birle yetti metlubige ehli imanlar...

Muhammed Kasım Damolla, Doğu Türkistan'ı kurtarmak için M. Emin Buğra'nın arkasından Pamir'in karlı dağlarından Hindistan'ın boğucu sıcaklarında çareler arar. M. Emin Buğra, çeşitli sebeplerden ötürü İngilizlerin taziyeki ve Çin hükümetinin gönderdiği kişinin teşvikiyle mücadeleyi siyasî alanda yürütmek mecburiyetinde kalır. Damolla'ya bazı görevler vererek Çin'e gider. Bu tarihlerde Çin istilacılarına karşı direnen ve zulme tahammül edemeyen yüzlerce Doğu Türkistan'lı o zaman İngilizlerin yönetiminde bulunan Hindistan'a sığınır. Bunlar uzun, yorucu bir yolculuktan sonra Hindistan'a geldikleri için sağlık, dil, pasaport, ikamet almak gibi meselelerle karşılaşmış durumdadırlar. Bunların dertlerini duyurmak, bürokratik engelleri hafifletmek ve maddî sıkıntısı olanlara yardım toplamak için Muhammed Kasım Damolla ve arkadaşları Keşmir'in Sirinağır şehrinde "Şarkî Türkistan Muhacirleri Cemiyeti"ni kurarlar. Damolla, 1977 senesine kadar aralıksız bu cemiyetin Başkanlığını yürütür. Bu süre içerisinde yurttaşlarının problemleriyle ilgilenecek, yorulmadan, bıkmadan, hiçbir karşılık beklemeden hizmet eder. Bu Türkistanlılar yurtlarına dönemedikleri için yukarıda Sayılan maddî zorluklardan başka, buldukları yerlerden kovulma ya da o mekânlarda doğan çocukları Türkçe eğitim görmedikleri için benliklerini kaybetme gibi çetin problemlerle karşı karşıyadırlar. Bu durumlara üzülen Damolla Tanrı'ya şöyle yalvarmaktadır:

*Karangu tarçılık boldı bizge saphai dünya
Kayan barsak yutulduk ya sürüldük tapmıduk
mava*

*Yürermiz her taraflarda çekip ming ah vaveyla
Cehan milletleri otrasida bolduk ecep resva
Yürermiz derbeder heran urup ah ve figan ya*

Rab.

Damolla, bu tür faaliyetlerden başka 1940 senesinde Mehmet Emin Buğra'nın "Şarkî

Türkistan Tarihi" isimli eserlerini basıp dağıtır. Bu eserin Doğu Türkistan'a girmesi yasak olduğu için kadın mücahitlerden Bibi Zeynep Hanım² eserin orijinalini sırtında gizleyip Doğu Türkistan'a girmesini sağlamıştır.

İli ayaklanması sonucu elde edilen kısmî muhtariyet 1949 senesi Ekim ayında Kızıl Çinlilerin Doğu Türkistan'a girmesiyle sona erdi. Bunun sonucu ikinci bir göç başladı. Konumuz dışı sebep ve zorluklarla Keşmir'e geldiğimizde Muhammed Kasım Damolla, Mehmet Emin Buğra'yı karşıladı. Damolla'yla ilk tanışmamız böyle oldu.

Damolla, tanıdığım kadariyle paraya pula tamah etmeyen, mütevazî bir hayatı olan bir mücahitti. O, hemşehrilerini çok sever ve sayması gerekenleri de mevki ve zenginlikleri ile değil, yurduna, milletine hizmetleri ölçüsünde değerlendirirdi. Keşmir'e gelebilen Türkistanlıların bir kısmı fakir, bir kısmı siyasî sebeplerden ötürü Doğu Türkistan'ın Kökat hududunda Çinliler tarafından yağmalandıklarından parasızdılar. Fakat çok onurluydular.

Zenginler ise parasız kalmamak için haddinden fazla tutumlu hareket ediyor ve etrafındakilerden hak etmedikleri saygıyı bekliyorlardı. Bu olay karşısında Damolla'nın yazdığı bir taşlamadan örnek verelim:

*Puli yoklar kara yüzdür
Gerçe tolgan ay bolsa
Kıur tazim eşekke
Ger libası hay hay bolsa.*

(Parasızları kara yüzlü sanır, dolunay gibi de olsa Eşeğe dahi tazim eder, elbisesi güzel ise).

Damolla'nın yukarıda saydığımız özellikleri bazı kişi ve kişilerin silik kalmasına neden oldu. Bunlar, Damolla'nın karşısına bir grup taraftarlarını dikip kendilerine şöhret kazandırmak istediler. Az sonra bu grup bir sabun köpüğü gibi dağıldı. Damolla, bildiği şerefli yolda yürüme-ye devam etti.

Bizden daha önce gelmiş olan M. Emin Buğra'nın girişimleri ve bazı zevatın yardımlarıyla Türkiye bizleri göçmen olarak kabul etti. Üç katile halinde Türkiye'ye geldik. M. Emin Buğra, Keşmir'in Doğu Türkistan'a yakın olması dolayısıyla Muhammed Kasım Damolla'nın orada kalmasını doğru bulmuş olacak ki Damolla, bi-

zimle birlikte Türkiye'ye gelmeyip oradakilerle birlikte Keşmir'de kaldı.

1965'de M. Emin Buğra Ankara'da vefat edince, Doğu Türkistan davasını keşmir'de Damolla, kendi başına ve kendi çapında yürütmeye başladı. 1973 senesinde M. Emin Buğra'nın "Şarkî Türkistan Millî İnkılâp Tarihi"³ isimli eserini yayınlattı. Her yıl M. Emin Buğra'nın ölüm yıldönümünde Kur'an okutarak anma günleri tertip edip, oradakilerin millî heyecanını taze tutmaya çalıştı.

Siyasî sebeplerden ötürü Doğu Türkistan ile Keşmir arasındaki yolun Çinliler tarafından kapatılması, Doğu Türkistan'dan haber alınamaması, evlenme çağındaki gençlerin yabancılarla evlenmek mecburiyetinde kalmaları gibi

bir çok zorluklarla karşılaşan Damolla, İsa Yusuf Alptekin Bey'in yoğun çalışmaları sayesinde 1977 senesinde serbest göçmen olarak Türkiye'ye gelip İstanbul'a yerleşti. İstanbul'da da boş durmayan Damolla, Türkistanlılar arasındaki bazı problemlerin çözümünde etkili olmuştur.

1984 senesinde hac farzını eda etmek için Arabistan'a giden Muhammed Kasım Damolla'yı oradaki Doğu Türkistan'lılar karşılamışlardır. Damolla, 1985 senesinde rahatsızlanarak 72 yaşında vefat etmiştir.

Kısaca tanıtmaya çalıştığım bu mücahidin hatırası önünde saygıyla eğilip, hayatı boyunca Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için çabalayan bu büyük insanın Doğu Türkistan gençliğine örnek olmasını dilerim.

DİPNOTLAR

1- M.Emin Buğra Doğu Türkistan davasını silahla ve siyasi alanda yürüten bir mücahittir. Geniş bilgi için Meydan Larousse Ansiklopedisi'ne bakınız.

2- Bibi Zeynep Hanımın iki oğlu Ankara'da ikamet

etmekte olup Dr. Muhammed Yakup Buğra akufuntur uzmanı olarak çalışmaktadır.

3- Adı geçen eserin başki masrafını Ali Rıza Hacı karşılayarak ücretsiz dağıtımını sağlamıştır.

Arslan kökrese at adaki tuşalır
Arslan kükreyince atın ayağı dolaşır

Aç ne yimes tonne times
Aç ne yemez tok ne demez

Bilmiş yek bilmezük kişiden yig
Bilinen şeytan bilinmeyen kişiden iyidir

İvgeg singek sütte tüşer
Aceleci sinek süte düşer

Uygur Etnografyası ve Çokan Veli Hanov

Derleyen: Kaşgarlı İsmail Cengiz

Sovyetler Birliği'nde şarkşinaslık alanında ve bilhassa "Uygurlar'ın" etnoğrafyası hakkında büyük emekleri geçen meşhur Kazak alimlerinden Çokan Veli Hanov'un tetkikleri Rusya'daki Türkologlardan G.İshakov¹ tarafından araştırılmaya başlanmıştır. Çokan Veli Hanov'un Rus seyahatçıları tarafından "araştırmacı" hüviyetiyle görüldüğü ve Doğu Türkistan'da Uygurlar'ın tarihinin tetkik edilmesinde ne kadar büyük gayretler sarfettiği bilinmektedir. Aşağıda bu alimin ilmi çalışmalarından örnekler okuyacaksınız:

Kazak alimlerinden Çokan Veli Hanov, Reşidi'nin CEMİYET-İ TAVARİH, Muhammed Haydar'ın TARİH-İ REŞİDİ ve HAN YARLIK-LARI ve benzeri el yazmaları ile ilgilenecek, Uygurlar'ın tarihi'ne vakıf olmuştur. Uygur Hanları'ndan Tohtamış'ın rakibi Yoğayla'ya gönderdiği "Yarlıklar" ı araştıran Ç. Veli Hanov, bu yarlıkların eski Türk Dilinde Uygur yazısı ile yazıldığını, araştırmalarında kaydetmişti.

Bu kayd gerçeğini Kâzım Bey adlı şahsın Uygurlar hakkında yapmış olduğu araştırması da doğrulamaktadır.

Tarihi kaynaklar, alimin eski Türk halklarından biri olan Uygurlar hakkındaki araştırmaları ile, Uygurlara ve onların diyarı Doğu Türkistan'a olan aşinalığını arttırdığını belirtmektedir. Bu aşinalık, Çokan Veli Han'ın Orta Asya araştırmalarına hızla yönelmesine sebebiyet vermiş oldu. Ki, bu Kazak aliminin Orta Asya araştırmalarında daha bilgili ve geniş düşünceli olduğu gerçektir.

Bu düşüncemize araştırmacının Kazak ve Kırgızlar hakkında yapmış olduğu araştırmaları örnek olarak göstermek mümkündür. Ancak araştırmacı, Kazak ve Kırgızlar'ı araştırırken Uygurlar'ın tarihleri hakkında da geniş malumat vermekten kaçınmıştır. Ç.Veli Hanov, yenisey Kırgızlar'ının nerelerden göç ettiğini ve Orhun nehri kıyısındaki Uygur Hakanları ile münasebetlerini anlatırken Uygurlar hakkında çok şeyler yazmış idi.

Şimdiki Uygurlar'ın ecdâdı olan Gav yu yi (Gag ki yu vi) kabilesinin ülkesi olan İli vilayetinde² ve Yedisu bölgesinde eski zamandan beri hakim olduklarını teyit eden Kazak Türk alimi, Cengiz Han'ın yürüyüşü devrinde de mezkûr yerlerin Uygurlar'ın hâkimiyeti altında olduklarını, Ebul Gazi Han'ın hatıratına dayanarak İleri sürmüştür. Kadim Türk kabilelerini araştırırken de Uygurlar'ın ittifak sistemi içinde olduğunu esaslı şekilde dile getirmiş bu arada Uygurlar'ın medeniyet terakkisini de anlatmayı unutmamıştır.

"Uygurlar hakimiyet kurduğu şehir ve ülkelerde ilmi kültürünü ihmal etmeyip, devam ettirmiş ve çevresine örnek, ilham kaynağı olmuştur" diyen Ç. Veli Hanov, böylelikle Uygurlar'ın tarihini ortaya çıkarmakta "ilk nasibli" ünvanını kazanmıştır.

Çokan Veli Hanov, Bunun dışında Uygurlar'ın edebiyatı ile ilgilenecek, Türkologların dikkatlerini üzerine çekmiştir.

Neticede Hanov, Uygurlar hakkında yapmış olduğu araştırması sonucunda elde ettiği etnoğrafya materyalleri, Türkoloji çalışmasında bugün önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Hakkında yukarıdan bu yana kısa bir bilgi vermeye çalıştığımız Ç. Veli Hanov'un materyalleri nereden, nasıl topladığı hakkında daha geniş malumat vermekte fayda var sanırım.

Hanov, 1858 yılının Ağustos ayında Çin hükümeti ile Çar Rusyası arasındaki ticari alâkaya müsteniden Doğu Türkistan'a giden heyetin arasına katılmıştı. Araştırmacı Doğu Türkistan'ın ticari merkezlerinden en gelişmiş olan Kuzey vilayetlerinden Gulca(İli) şehrine gelerek, burada üç ay kalmış, bu süre içerisinde topladığı materyalleri "Rus Şarki şinaslık Edebiyatı"nda neşretmiştir. Bu materyaller içerisinde İli şehrinde meskûn zenginlerin nereden geldiklerini, neden bu bölgeye yerleştiklerini, buradaki Uygurlar'ın örf ve adetlerini ve hatta Çin hanedanından çektikleri ziyeti daha en açık bir şekilde izahı vardır. Hatta İli vilayetindeki Uygur çiftçilerinin

erzaklarının, Çin hanedanının askerleri için zorla aldığı ve her ay muhtelif miktarda erzak (Buğday, arpa, un, mısır, pirinç vs.) verilmesinin mecburiyet olduğu bile edebi olarak Hanov tarafından yazılmış ve "yüzkarası" olarak nitelendirilmiştir.

Hanov, 1858-59 yılında "Kaşgariye" adı verilen Kaşgar vilayeti ve çevresine yaptığı seyahat esnasında daha fazla ilmi faaliyetlerde bulunduğunu ve bu esnada Rus şark şinaslık ilminin çok ilerleme kaydettiğini belirtmiştir. Hanov, burada kaldığı beş ay gibi uzun bir zaman içerisinde ciddi çalışmalar ile meşgul olarak, ciddi ve önemli belgeler toplamaya muvaffak olur.

Ancak Hanov'un bu çalışmalarda önemli bir eksiği vardı. O da Uygur lehçesini bilmeyişi idi. Bu bakımdan çalışmalarının en faal olduğu bir zamanlarda Uygur lehçesini öğrenmeye çok özen göstermeye başlamıştı. Neticede Uygur Türkçesi'nde vakıf olmuştu. Bu konuda materyellerinin bir yerinde Hanov şöyle der:

"Ben Kaşgarya'da bulunduğum süre zarfında Uygur dilini öğrenmeye çok çalıştım. Bu dil, Türkoloji alimleri arasında henüz tamamen anlaşılmalı, çözüme kavuşturulmuş bir dil değildir. Hatta tam manasıyla işitilmemiştir. Fakat Uygurlar'ın dili, Çağatay kitabi diline biraz benzemektedir."

Çokan Veli Hanov, Uygurlar hakkındaki materyelleri toplamada azami gayretini esirgemeyip, Etnoğrafya Dairesi'nin üstün çalışmaları sayesinde konuyu oldukça geniş tutmuştu. Uygurlar'ın sahip oldukları medeni varlıkları, manevi değerleri tarihi ve ilmi kaynakları, elde ettiği coğrafi mevki ve durumları, vesair meselelerine ayrı ayrı özen ve önem göstererek araştıran Hanov ayrıca Etnoğrafyasında ilk defa olarak Uygurlar'ın "toprak kültürleri" hususunda geniş bir bilgi vermiş, Uygur çiftçilerinin tarla sürmelerini, ekin biçmelerini, tohumlamalarını ve bilhassa mahirane davranışlarını tafsilatlı olarak izah etmiştir. Doğu Türkistan Uygurlarının kendi kendilerini yönettiği devirlerde, çiftçilik, bahçecilik ve her türlü sebzeçilik bilhassa kavun karpuz ekimini ayrıca su kanallarını kazma usullerinin, bugünkü asırda uygulananlardan hiç bir farkı olmadığını hayretini ifade ederek tarif etmiştir.

Daha sonra Çin-Mançu istilâsına temas eden Hanov, 1825 yılında Uygurlar'ın Cihangir Han Töre liderliğinde ayaklandıklarını, fakat mağlup olduklarını, Cihangir Han Töre'nin bir ka-

fes içerisine kapatılıp, Çin merkezine götürüldükten sonra idam edildiğini, kızı Dilşad Sultan (İparhanım)'ın da Çin prensine teslim edilişi esnasında, teslimiyeti kabul etmeyip savaştığını dile getiren Hanov, daha sonra bu kahraman Türk kızının, Doğu Türkistan'ın namus sembolü olduğunu yazmıştır.

Doğu Türkistan tarihinde meydana gelen yukarıdaki hadiseler neticesinde ve Mançular'ın kahredici zulmü karşısında da Doğu Türkistan'ın Kaşgar, Han Erik ve Dolan taraflarında bulunan Uygur Türkleri'nin bir kısmı Batı Türkistan'ın Hokant şehrine ve Fergane vadilerine göç etmişlerdir. O tarihte bunların sayılarının 7000 civarında olduğu bilinmekteydi. Araştırmalarında daha sonraları Kaşgar çevresinden tekrar göçlerin meydana geldiğini yazan Veli Hanov, o tarihteki Uygur Türklerinin durumunu kısaca şöyle anlatmaktadır.

"Bilhassa Kaşgar çevresinde aşırı zulme düşen halk o kadar "kaşşaklık" yani kötü duruma düşmüş olmalarına rağmen hiç bir zaman Mançular'a boyun eğmemiş ve çok zorluklar içerisinde günlerini idare etmişlerdir. Eğer Doğu Türkistanlılar kendi gıda kaynaklarından yeteri kadar faydalanma imkânini elde ederler ise; kısa zamanda komşu milletler gibi zengin olmaları mukadderdir. Doğu Türkistan halkının başında olan zalim Hitaylar (Çinliler) Uygurlar'ın millî varlıklarını yok ederek cahil bırakma gayesi içinde olmuşlardır. Bu yüzden hergeçen gün Doğu Türkistan halkının Çinliler'e karşı olan kin ve nefreti artmaktadır..."

Veli Hanov'un Uygurlar hakkında mülâhazaları arttıkça etnoğrafik araştırmaları da daha iyi bir düzene girmeye başlamıştı. Hanov, uzun yıllar süren yorucu çalışmalarından sonra hazırladığı Uygur Türkleri hakkındaki bilgileri ve karanlık kalmış problemleri dünyaya takdim etmek için "Uygur Etnoğrafyası"nı hazırlamıştır. Bu eserin tek önemi doğru ve gerçek oluşudur. Aynı zamanda Hanov'un devrine kadar böyle disiplinli bir materyel hazırlanmamıştı. Bu bakımdan ayrı bir önem teşkil etmektedir. bunların dışında Hanov Uygurlar'a ait karanlık kalmış bir çok el yazma eserleri ortaya çıkarıp tanıtmış ve Doğu Türkistan'ın eski zamandan beri "Türk Diyarı" olduğu gerçeğini her zaman vurgulamıştı. Kadim tarihçilerin senelerden beri Doğu Türkistan için kullandıkları "Altınşehir", "Tatariye", "Çin-i Türkistan" ve "Sinkiang" terimlerinin hiç birinin gerçeği ifade etmediğini söylemiş olan Hanov, bir çok delilleri bir araya

getirerek, neticede bu koca Türk yurdunun isminin "ŞARKİ TÜRKİSTAN" olması gerektiğini belirtmiştir.

Görüldüğü gibi Kazak Türk boyuna mensup olan Çokan Veli Hanov'un yukarıdaki görüşleri, Türk birliği düşüncesi için ibret alınması gereken bir örnek teşkil etmektedir... Hanov, bu bakımdan hizmeti sonsuz olan değerli bir Türk

alimidir.

Yukarıdan bu yana anlata geldiğimiz Çokan Veli Hanov'un Uygur Türkleri sahasındaki yolculuk bilmeyen çalışmaları, şimdiki zaman araştırmacıları için bulupmaz bir malzeme teşkil etmektedir. Türkoloji araştırmaları için büyük bir eser meydana getirmiş olan Hanov daha doğrusu Çokan Veli Han ile övünüyoruz.

DİPNOTLAR

- 1- G. İshakov, yayınlamış olduğumuz bu makalenin yazarı olup, halen Rusya'da yaşamaktadır. kendisi Uygur Türklerine mensup olup, Rusyada'ki türkoloji araştırmaları ile yakın alakası vardır. Bu yazı onun makalesinden derlenerek hazırlanmıştır.
- 2- Gav yu yi çince bir isimdir. Ne manada söylendiğini bilemiyoruz. Bahsi geçen İli, Bugünkü D. Türkistan'ın kuzey batısında, Rus hududunda gelişmiş bir şehirdir.
- 3- Hanov'un öğrenmekte zorluk çektiği Uygur lehçesi halkın konuştuğu veya yazdığı lehçe değildir. Kitabî ve divani lehçedir. Tarihi Uygurca'dır. Bugün Orta Asya'daki Türk kavimleri birbirleriyle hiç bir zorluk çekmeden anlaşabilmektedirler.
- 4- Çokan Veli Hanov'un eseri olan Uygur Etnoğrafyası derlediğimiz arşivinde bulunmaktadır. Ancak bu eserin temini için çalışılacak ve Türk okuyucularının istifadesine sunulacaktır.

Altun alma dua al

Dua altun emes mu?¹

Ata ananın duası

Tögemes² dünya emes mu?

1- Değil mi 2- Tükenmez

KAZAKİSTAN OLAYLARI

Sovyetler Birliği, yaklaşan yeni yılla birlikte Bolşevik ihtilâlin 70. yılını kutlamaya hazırlanırken, Orta Asya'da Kazakistan SSC'nin başkenti Alma-Ata'da komünizme karşı büyük bir isyan oldu.

1986 yılı Aralık ayının 17-18'inde cereyan eden hadiselerde, Üniversite öğrencilerinin önderlik ettiği yaklaşık 300.000 Kazak Türkü, arabaları ateş verip, partiye ait bir çok büro, mağaza ve dükkânı tahrip ettiler. İki hapisaneyi basıp içindekileri serbest bıraktılar. Üç koldan Komünist Parti Merkezi'ne yürüyerek bazı karakolları ele geçirdiler.

Olayların ilk anda görülen sebebi, 16 Aralık 1986 günü uzun süredir Kazakistan Komünist Partisi Birinci Sekreterliği görevini yürüten ve aynı zamanda Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Politbüro üyesi olan Kazak Türkleri'nden Dinmuhammed Ahmedulu Kunayev'in görevden alınarak parti şefliğine bir Rus olan Gennady Kolbin'in getirilmesi idi.

Protesto sırasında Kazaklar, "Avtonom-Kendi kendimizi idare hakkı isteriz.", "Birleşmiş Milletler'de temsil hakkı isteriz.", "Ruslar Rusya'ya dönün" gibi sloganlar atmışlardır. Gösterilerin ortak "uran"¹ ise "Kazakistan Kazaklarıdır" cümlesiydi. Ayaklanmada 15 öğrenci, 7 polis ölmüştür. Yaralananlar da az değildir.

İlk anda yaklaşık 1000'e yakın kişi tevkif edilmiş, gösteriyi bastırmak için 70.000 Rus askeri vazifelendirilmiştir. Takviye olarak, Mos-

kova'dan kalkan 15 nakliye uçağı ile binlerce KGB görevlisi Kazakistan'a gönderilmiştir. Şehir polis kordonu altına alınmış, yabancıların giriş-çıkışı yasaklanmıştır. Kazakistan sınırlarında, özellikle Afganistan sınırında kaçma ve sızmaların önlenmesi için olağan üstü tedbirler alınmıştır.

Ayaklanmadan bir gün sonra Sovyet Resmî Haber Ajansı TASS tarafından yapılan açıklamada, "Komünist Parti'nin Kazakistan'da yapılan son toplantısından sonra milliyetçi hareket tarafından yönlendirilen bir grup öğrenci, dün ve bu gün sokaklara dökülerek, toplantıda alınan kararları protesto etti" şeklinde bir ifade kullanıldı. Haberde olayları başlatanlar için "serseriler, parazitler ve antisosyaller" sıfatları kullanıldı. TASS son olarak olayların kanunlara karşı gelmek olduğunu bildirdi.

Kazakistan'daki olayları ilk haber olarak veren BBC Radyosu uzunca bir yorum yaptı. Radyo, Çernobil faciasını bile geciktirerek haber veren TASS'ın ayaklanmayı anında dünyaya duyurmasından olayların büyük çapta olduğunun anlaşıldığını kaydetti.

Sovyet Resmî Haber Ajansı'nın ayaklanmayı dünyaya duyurmasında, Gorbaçov'un reformlarının ve sürdürülen "Glasnot-Açıklık" politikasının hiç bir tesiri yoktur. Hadiselerin Alma-Ata gibi turistik bir yerde ve yabancıların gözü önünde cereyan edişi, Şovyet makamlarının olayı geciktirmeden dünyaya duyurmasına sebep olmuştur.

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin Yıllık Kongresi Yapıldı

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin yıllık olağan kongresi 22 Aralık 1987 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Okunan faaliyet ve hesap raporundan sonra yapılan seçimler neticesinde:

Dernek Başkanlığı'na : Abdulveli Can
Başkan Yardımcılığı'na : M.Niyazi Turfan
Başkan Yardımcılığı'na : Abdusselâm Aykanat
Sekreterliğe : Hızırbek Gayretullah
Sek.Yardımcılığı'na : İsmail Cengiz

Muhasipliğe : Abdulmansur Akyol
Diğer Üyeliklere : Kadir Haydar,

Vahit Pamir, Dursun Tarancı, S.Ahmet Bozkurt, Kutlu Bey Sevinç, Celil Taşçı, Gulam Muhammet Makin seçilmişlerdir.

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin yeni Yönetim Kurulu'na başarılar dileriz.
D.T.S.

DOĞU TÜRKİSTAN'DAN HABERLER

● Çin Halk Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'a Çinlileri yerleştirme politikası, çeşitli usullerle devam etmektedir. Bu cümleden olarak ordudan terhis edilen 1300 askerin Doğu Türkistan'ın Kumul, Urumçi, Kaşgar şehirlerindeki "Bölge Yerleştirme Bürolarına" ve "Doğu Türkistan Askeri Bölgesinin" ilgili şubelerine talimat verilmiştir. Söz konusu bu eski askerlerin tamamı Çinli olup, terhislerini müteakip Çin'e gönderilmiyerek, Doğu Türkistan'da yerleşmeleri temin edilmektedir. Bu askerlerin ailelerinin de Doğu Türkistan'a getirileceği tabiidir. Aynı zamanda bu rakamın Çin rejimi makamların verdiği unutulmamalıdır.

● Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Türkistan'da iktisadi hayatı canlandırmak için yabancı fonlara ve yabancı teknolojiye önem vermektedir. 1980 yılından beri bu bölgede ciddi şekilde dışa açılma politikası uygulanmaktadır. Doğu Türkistan'da iktisadi hayatın canlandırılmasındaki hedef: Bölge halkını kaldırmaktan ziyade, her zaman olduğu gibi, daha fazla Çinli'nin bu bölgeye yerleştirilmesine zemin hazırlamaktır.

● Doğu Türkistan bölgesinde, "Ekonomik Yapısal Reform" faaliyetleri da yoğun bir şekilde devam etmektedir. Prensipler, politikalar ve diğer çalışma meselelerinde karşılaşılan problemleri çözmek ve çeşitli reform görevlerinde rehberlik yapmak üzere; "ekonomik Yapısal Reformlar Bölge Komisyonu" adıyla bir grup kurulmuştur. Bu gruba tayin edilen başkan, başkan yardımcısı ve diğer elemanların hepsi Çinli'dir. Bundan da Çin Halk Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'ın kalkınmasında ne derece samimi olduğu anlaşılmaktadır.

● Doğu Türkistan'da göze çarpan önemli faaliyetlerden biri de Urumçi-Shihezi demiryolu-

lunun süratle tamamlanmış olmasıdır. 113 km. uzunluğundaki bu yol; 20 adet köprüsü, dört büyük istasyonu ile tamamlanmış ve işletmeye açılmıştır. Bundan sonra Çin'den gelecek muhacir kabileleri bu yol sayesinde daha rahat ve fazla miktarda Doğu Türkistan'a akmak imkânı bulacaklardır. Aynı zamanda bu yol sayesinde bölgenin yer altı ve yer üstü zenginliklerinin Çin'e taşınması da kolaylaşmış olacaktır.

● Sanayi hamlelerinin yanı sıra, ulaştırma sektöründe de geçen yıllara nisbetle önemli artışlar kaydedilmektedir. 1986 Eylül sonu itibarıyla bölgenin sanayi üretim değeri, 5.63 milyar yuan'a ulaşmış olup; geçen yılın aynı dönemine oranla % 10.39' luk artış sağlanmıştır. 1986 Ocak ve Eylül ayları arasında, 1985 yılının aynı dönemine göre demiryolları ile seyahat eden yolcu sayısında % 4.4, taşınan yük hacminde % 5.8'lik artış olmuştur. Hava taşımacılığında da, aynı dönemlere oranla % 287 artış kaydedilmiştir. Ulaştırma sektöründeki bu artışlar da göstermektedir ki, Çin'den Doğu Türkistan'a, her geçen gün daha çok Çinli taşınmakta ve Doğu Türkistan'dan daha çok zenginlik Çin'e taşınmaktadır.

● Doğu Türkistan bölgesindeki maden arama faaliyetleri de geniş ölçüde devam etmektedir. Bu yıl, Junggar havzasının kuzeyinde ve Altay Dağları'nın güneyinde bulunan sahada (Non Ferrous) metal yatakları, kalay cevheri, Kumul bölgesinde bakır ve mobilden bulunmuştur. Aynı zamanda Altay'da ilk defa "Tungsten" keşfedilmiş ve Karatunggu'nun güney batısında zengin bakır yatakları bulunmuştur.

● Anavatan Doğu Türkistan'ın ne derece zengin maden cevherlerine sahip bulunduğu görülmektedir. Ancak bütün bunlar, Çinliler'in kasalarına ve keselerine akmakta, Doğu Türkistan'ın sahiplerinin kalkınması için hiç bir faaliyet ve niyet görülmemektedir.

●1986 yılının Kasım ayında Urumçi'de "millî diller" üzerine yapılan toplantıda, bölgenin parti komitesi sekreter yardımcısı Cenabil bu toplantıda yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "azınlıkların kendi dillerini incelerken, Han dili Çince'yi de öğrenmeleri gereklidir. Çince'nin de azınlıklar arasında popüler bir dil haline getirilmesi mutlaka lâzımdır."

Bölge parti sekreteri Cenabil, bir Türk'tür. Parti üyesi olduğu ve partinin bölge sekre-

teri bulunduğu için, azınlık olarak kabul edilen Doğu Türkistanlı Türkler'in Çince'yi öğrenmelerinin lüzumuna işaret etmektedir. Bir milletin kendi öz vatanında azınlık olarak kabul edilmesi keyfiyeti ise, asrımızda insan haklarını çiğnemenin ve siyasi emperyalizmle beraber kültür emperyalizminin de Doğu Türkistan'daki çarpıcı örneğini teşkil etmektedir.

★ Not: Bu haberler Urumçi Radyosu tarafından yapılan yayınlardan derlenmiştir.

"Doğu Türkistan'ın SESİ"

**DOĞU TÜRKİSTAN FOLKLORU
VIDEO KASET
FİYATI: 10.000 TL.**

**İsteme Adresi: Millet Cad. 26/3
Aksaray / İSTANBUL**

"Her milletin kendine mahsus gelenekleri, kendine göre millî hususiyetleri vardır... Hiç bir millet aynen diğer bir milletin taklitçisi olmamalıdır... Çünkü böyle bir millet ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne de kendi milliyeti içinde kalabilir. Bunun neticesi şüphesizdir ki, acıdır..."

Mustafa Kemal ATATÜRK

600 sahifelik dev eser 2000 TL. (KDV. dahil)

ESİR

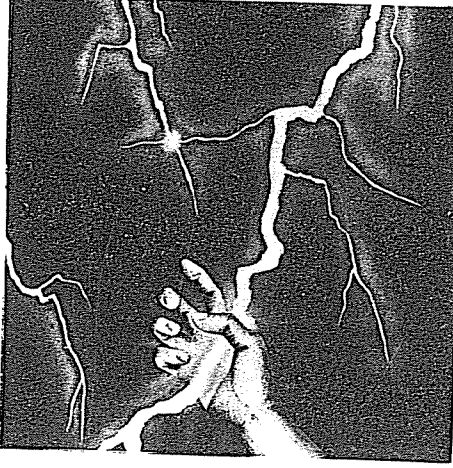
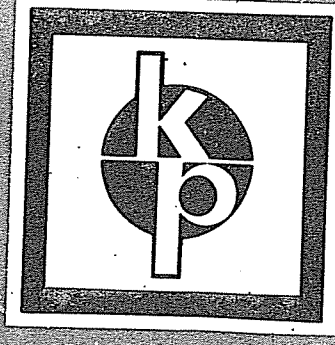
DOĞU

TIRAKİSTAN
İÇİN

*İsmail Yusuf
Altınkaya'nın
mücadele
hatıraları*

Akbank - Yusufpaşa Şubesi İstanbul
18733 numaralı hesaba kitap bedeli
yatırıldığı takdirde derhal gönderilir.

İŞİNİZ ELEKTRİK İSE SEÇİMİNİZ DAYANIKLI VE GÜVENİLİR OLMALI.

Kaleporsele, alçak gerilim elektrik tesisat malzemelerindeki kaliteli üretimi ile elektroteknik alanında Orta Doğu'da hakedilmiş bir üne sahiptir.

KALEPORSELEN

"Elektroteknikte Emniyet"

MERKEZ VE FABRİKA
Halkalı Asfaltı No:170 Sefaköy-İstanbul
Tel: 579 12 10 (2 Hat) 580 13 35 (3 Hat)
Pazarlama Md: 579 02 29 - 579 82 88
Telex: 28771 KASE TR.
Telefax: (9-1) 579 09 80

MARMARA BÖLGESİ
Okpımusa Cad. No:82
Karaköy-İstanbul
Tel: 155 35 51 - 155 31 96
Telefax: (9-1) 155 31 96

İÇ ANADOLU BÖLGESİ
Ambarlar Cad. Beyaz Saray Apt.
No:10/1 Sıhhiye-Ankara
Tel: 29 36 11
Telefax: (9-41) 29 14 05

EGE VE BATI AKDNZ. BÖL.
Lozan Meydanı No:3
Alsancak-İzmir
Tel: 21 55 77 (3 Hat)
Telefax: (9-51) 21 14 28

**DOĞU AKDNZ. VE
GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖL.**
T.Cemal Beriker Bulvarı
Kalaçoğlu İş Hanı
Kat:3 No:7-8 Adana
Tel: 19 765
Telefax: (9-711) 35 047

KARADENİZ BÖLGESİ
Kâzımpaşa Cad. Alemdeği İş Hanı
No:5 Samsun
Tel: 13 510
Telefax: (9-361) 20 862

ŞAMPİYON MOTOR YAĞI

TÜRKİYE RALLİ ŞAMPİYONLARI
ALİ BACIOĞLU VE METİN ÇEKER
TAVSİYE EDERLER

VOICE OF EASTERN TURKISTAN

Quarterly Review

Year:4, Vol-4. No. 13
Jan-Feb-Mar-1987

Founder:
İsa Yusuf Alptekin

On behalf of Eastern Turkestan

Proprietor
M. Rıza Bekin

Editor:
Niyazi Yıldırım
Gençosmanoğlu

★
Publisher's address

Eastern Turkistan Trust

Millet Cad. 26/3,
Küçük Saray Apt., Aksaray,
İstanbul, Turkey
Telephone: 524 41 21

Single issues:
For Turkey:750 TL.
8 U.S. Dollars

Subscription Rates
Yearly for Turkey: 4000 TL.
Yearly for foreign countries
(surface mail): 30 U.S. Dollars.

Manuscripts sent to the
Review and not printed are
not returnable.

CONTENTS

Autonomy in East
Turkistan? Policy of Annihila-
tion of İslâmic Existence.....
Rahmetullah Ahmed Rahmeti

Dear Readers.....

Mehmet Rıza Bekin

A. Memorandum
M.Rıza Bekin

Dear Readers!

With this thirteenth issue the Review of "**Voice of Eastern Turkistan**" has begun the fourth year of its life in publication.

Our Review which has perceived the thirteenth issue with your material and moral support, will live for many years with again your supports and efforts.

There are a lot of technical difficulties in publishing a review in three languages; in addition to these difficulties its fiscal burden is very heavy. The cost of only one review in your hand is thousand liras and its selling price is again thousand liras.

The only remedy for decreasing the cost, is increasing the number of subscribers. We cannot distribute "**Voice of Eastern Turkistan**" all through Turkey because we haven't reached the enough number required by the distributing organizations.

Event though "**Voice of Eastern Turkistan**" is sent to the farthest and most solitary parts of the world, the highest number it is printed does not exceed 3000.

While "**Voice of Eastern Turkistan**" will continue to be published in a stronger and more matured way, the number of publication will be increased with your support and help. Our belief that you will not leave us alone in the struggle we have begun, is the only source of power we have.

Many worthy proposals and criticisms we have received from our readers, have augmented our desire and enthusiasm for working. The greatest force that has led us to perfection is the interest you have showed us. We believe that "**Voice of Eastern Turkistan**" will be a review sought by everyone, with God's help and your lasting support. Thus, it will be the most important factor in serving our national culture and Eastern Turkistan case in the direction of the Eastern Turkistan Trust.

We thank every one of our subscribers and readers and hope that the interest they have showed us up to now, Will continue.

Mehmet Rıza BEKİN

Autonomy in East Turkistan? Policy of Annihilation of Islâmic Existence

Rahmetullah Ahmed Rahmeti

For some time, information agencies and international press have been carrying news of demonstrations by Turkistani Muslim students in Urumqi, capital of East Turkistan, in Beijing, capital of the People's Republic of China, and recently, in the city of Shanghai, the biggest seaport of China.

These reports are distressing for they have come from the People's China which has, for decades, lived almost confined to itself. Not much was known about it till recent introduction of a policy of "opening-up" with a view to accelerating the projects of development and modernisation in the post Mao-Tse Tung China that had been shrouded in secrecy and backwardness due to Communist rigidity, extremism and suppression. The present government, whose policy is mainly enunciated by Deng Xiaoping, has started claiming that it has provided fundamental rights to all its citizens without discrimination of religion or race.

These events deserve to be taken notice of by Muslim circles as they reflect the facts of life in East Turkistan about whom the Government of the People's China claims that they enjoy their full political, religious, cultural and economic rights in their country, East Turkistan, which is officially named the province of Xinjiang Uighur Autonomous Region.

According to these reports which were given maximum coverage, among other Muslim papers, by the daily Arab News, Jeddah, students' demonstrations started in the town of Urumqi on December 15, 1985, when the Chinese Central Government replaced members of the provincial

"autonomous government" and removed Mr. Ismail Ahmad from the leadership of the provincial government. More than four thousand students marched to the headquarters of the Chinese Communist Party in the town and their representatives submitted the following demands to the Party's Secretary-General, Song Han Liang:

- 1- Discontinuance of atomic experiments in Eastern Turkistan.
- 2- Prohibition of the migration of Chinese from the interior of China to East Turkistan.
- 3- Enforcement of the proclaimed democratic autonomy law through free elections for the head of the administration and the chairmen of the People's Committees.
- 4- Annulment of the policy of birth control for the Muslims of East Turkistan.
- 5- Authorization to utilize part of East Turkistan's resources for the development and modernisation of the Region.
- 6- According preference to Turkistani youth in employment at local establishments and enhancing the social and economic standards of East Turkistan.

When Turkistani Muslims achieved no results from the new provincial government, the students thought of conveying their demands direct to the central authority and the Communist Party high command at Beijing. More than four hundred Turkistani

students took part in demonstrations on December 23, 1985, and walked in procession to the headquarters of the Party at Zhong Nan Haii, bearing placards and shouting slogans for grant of actual powers to exercise autonomy and urging discontinuation of atomic experiments threatening the safety of Turkistani Muslims and their environment. Students handed over a memorandum containing their demands to an official of the Central Communist Party of China. At meetings held at the Central Institute of Nationalities in Beijing of December 25 and 26, the Chinese authorities turned down the demands of the Turkistani Muslims of plea that Beijing was munificent in its behaviour towards them and that atomic experiments were necessary for ensuring the security of the country. The Muslim students thus organized yet another demonstration this time in Shanghai, in support of the demands of their East Turkistan brethren.

Since its occupation by China in, Beijing treats East Turkistan as an integral part of its political and administrative system and considers Muslims of East Turkistan to be an "ethnic minority" living on Chinese territory. It has taken numerous measures commencing with the adoption of a Chinese name "Xinjiang" (for Sinkiang), prohibiting the use of its ancient name "East Turkistan" on all occasions just like Zionist practice of using "Israele" instead of "Palestine." The Chinese authorities regard Turkistani Muslims to be a projection of Chinese Muslims, scattered over the vast expanse of China, and publicise the news relating to Muslims of East Turkistan as the news about Chinese Muslims, despite the fact that Turkistanis are different from them in race, history, culture and language. The purpose of this policy is to make the world believe in China and that there is no Muslim state with a personality of its own called East Turkistan in it. It has succeeded to some extent in this as one rarely finds a Muslim newspaper or journal mentioning Xinjiang by the name of East Turkistan. Such is the background of the Turkistanis insistence on

retaining the historic name of their distinct entity within China, lest they are forgotten by the Muslim world that there was an Islamic country in Central Asian known as East Turkistan.

It is in the context of a hard struggle for retaining national identity that the recent demonstrations by Muslim Turkistanis assumed proportion in different places. They wanted to convey to the Chinese, Muslim and world public opinion that they belong to East Turkistan and were its real and indigenous people, whatever new names may be given to it by the Chinese. They demand their legal rights of exercising the prerogative of actual national sovereignty represented in the "autonomy rule" approved by the general constitution of China, so that they can have the right to preserve their Turkistani customs and traditions in their sacred homeland. This is the principal issue in their demands. But the Chinese media has been trying to divert the opinion by asserting that the demands were almost confined to the question of discontinuing nuclear experiments which caused destruction of life and property in East Turkistan.

Atomic Experiments

Quantities of Urumium existing in East Turkistan are estimated by French experts to be around 12 trilliontons. The People's China started excavating it with Soviet assistance in 1950 under an agreement signed by the two sides on April 19, 1950. At present, it is excavated from more than eight mines, four of which are stated to be very rich. In 1960, China set up a factory for processing in the radio-active elements at a place between the cities of Urumqi and Qumol, and another one on the bank of the river Tarim to develop and refine Plutonium extracted from Uranium.

They also established a factory to produce raw Uranium in Urumqi. According to a Sino-Russian accord of September 1957, some nuclear reactors were built up with Soviet assistance enabling China to produce atomic bombs despite the withdrawal of Russian advisers and experts in the wake of rup-

ture between the two Communist powers. The programme was also given a boost by the British atomic scientist, Borono Bon-tokorvo.

On October 16, 1964, the People's China exploded its first atomic bomb in Lup Nor district of East Turkistan. It was of 20 kilo intensity and made a terribly violent TNT blast. On September 29, 1969, the People's China detonated its first Hydrogen bomb of 3 Mega-ton intensity, after having conduct its tenth atomic explosion of 250 kilo-ton intensity of TNT stuff on September 22 in the district of Lup Nor. China keeps on exploding its atomic and thermonuclear bombs which have exceeded thirty such experiments in East Turkisatn alone. Undoubtedly, the selection of East Turkistan to be the site for research in nuclear warfare has not been without purpose. It was part of a plan to get rid of the Turkistani people by spreading epeçemics and ailments through nuclear radiation and elements which accompany the explosions, such as atoms and dūsts, all lethal to human, animal and botanical species. The Chinese do not bother to think of human life and environment, particularly if the victims are Turkistani Muslims and the ground is East Turkistan.

In its issue of November 5, 1985, the Arab News published an article by one Mary-Louis O'Callaghan wherein Wu Shing, the Chairman of China's Committee for Technology and Science, was quoted to have said that China still lagged behind in matters of nuclear safety and that it would have to study foreign systems of safety before formulating its own system and devices. The nuclear energy establishments of China are, as yet, in their primary stages. As regards their efficiency and protection from any fall-out due to experiment, therein, many questions raised locally and abroad remain

unanswered. The article pointed out that Chinese official press might emanete from it. It also mentioned that last year it had published a detailed report on about a nuclear accident in East Turkistan in 1969 when a pipe in the rigion of experiments ex-

ploded and workers were exposed to nuclear radiation.

Another Islamic Journal, Arabia, reported in its issue No. 3 of November 1981 that the Chinese speak of ever-increasing numbur of cases of lever, lung and skin-cancers und the acquiculture in Tarim Basin being marred by certain pests. Western diplomats who have visited Urumqi, capital of East Turkistan, mentioned repeated utterances of officials admitting that apricots, for instance, in Tarim Basin were like pieces of rubber and often rotten.

Prior to 1960, no serious cases of cancer had occurred among Muslims of East Turkistan. But, thereafter, cancer became the biggest cause of the rise in death rate in the region. The coincidence of these maladies with the commencement of nuclear istablishments in these regions affirms the close relationship between them.

Although the Chinese Government claims that it always takes necessary precautions at the time of atomic explosions and that the procautionary measures it adopts are not different from those taken in other countries, the above-mentioned affirmation is apparent from an official enquiry into the issue of cancer as many cancer patients are under treatment at hospitals in Beijing, Nanjing and Shanghai.

Thus we find that some reports of the dangers of atomic experiments being undertaken in East Turkistan and which Muslims are exposed to leak out, despite the special care of the Marxist regime in China, like the rest of Comminist States, to prevent such information as would harm its policy and strategic considerations from falling into alien hands and coufirming the fact o nuclear threats to the Muslim people, particularly in East Turkistan.

Autonomy in East Turkistan

The spark that made the anger of Turkistani Muslims explode and drove them to massive demonstrations demanding political rights and greater powers for the autonomous government of the province of

Xinjiang Uighur (East Turkistan) was the incident of dismissal of Mr. Ismail Ahmiad from the post of the Chief executive of the province on his return from the official visit to Saudi Arabia, and the arbitrary appointment in his place, of Mr. Hamaduddin Niaz as Chairman of the Permanent Committee of the People's Congress of the province. Although these two men are Turkistanis, they are censured for their total submission to the Chinese leadership as was apparent during their official assignments. They are merely tools in the hands of the Chinese authorities for implementing its policies which are hostile to Muslims of East Turkistan.

The Turkistani people, while expressing their denunciation of this government action, want to have freedom in electing the person to assume the position of the head of the provincial government, so that they could have the leadership of a man who would materialise their ambitions and look after their interests, rather than serve a hireling whom Beijing would depose and appoint at its will, as per its whims and imperialistic policy. As a matter of fact, the struggle for autonomy, being multifarious and tedious, dates back to Turkistan's armed revolution in 1944, between the Government of China represented by General Chang Chung and representatives of the Revolutionary Government of Republic of East Turkistan.

These representatives were Mr. Rahim Jan Sabir Haji, Shaikh Abul Khair Tura and Mr. Ahmad Jan Qasimi. Their treaty comprised of all articles stipulating the main conditions for restoring autonomy in East Turkistan. The two parties also fully agreed on its realisation. The leadership of the first autonomous government was assumed by Dr. Moswood Sabri on May 31, 1967, followed by Al-Haj Burhan Shaheedi, now in Beijing and as one of the presidents of the political advisory committee of General People's Congress of China, who had continued as the head of the autonomous government even after Communist takeover in September 1949. The leadership of the autonomous government remained in the hands of

Turkistanis in accordance with a previous treaty, but the Chinese regime evolved a special regulation for the autonomy rule which it put in to force on October 1, 1955, killing the very spirit and characteristics of the 1946 treaty that the Turkistanis has concluded with their blood.

The new regulation, which robbed Turkistanis of their freedom, comprise nominal privileges and judicial titles. Even a layman can see the great difference between the content of this regulation promulgated officially and its actual application and official proceedings carried out by the Chinese Government in autonomous provinces, particularly East Turkistan. This article is, however, not enough to dilate and cover it. Anyway, the conditions which the Turkistanis are suffering from, confirm the bogey of the autonomy rule pronounced at the top of its voice by the Government of People's China.

According to China's official claim, East Turkistan is an autonomous province and is called Xinjiang Uighur Autonomous Region. But the territory is divided in five districts, each enjoying "autonomy" and are called, in Chinese, Zhou, and also six local units, each enjoying autonomy and called, in Chinese, Xian. These units, in Chinese parlance, work on "tribal disintegration", notwithstanding the fact that the tribes of Uighur, Qazaq, Kirghez, Uzbek, Tatar and Tajik, one and all, belong to Turk race, are Muslims, speak Turkish and, in every respect, one people with one history. It is only the policy of "divide and rule" and giving rise to communal slogans which is behind this ruffianism.

In early days of Communist rule, that is in 1953, the number of Buddhist Chinese in East Turkistan was 324,000, which is 6.63 per cent, and the number of Turkistani Muslims 4,218,000 which is 86.54 per cent of the total (official) population of 4,874,000. This is as per the census conducted by government agencies. In 1983, the number of Buddhist Chinese in East Turkistan was said to have gone up to 5,287,000, that

is 40.27 per cent, and the number of Turkistani Muslims to 7,059,000, which is only 53.64 per cent of the total population of 13,159,000. This is again as per the official census figures. The Turkistanis, however, state that the number of Chinese people migrating to their land, at present is more than three the number announced. In fact, the Chinese Government's plan is to transfer more than a hundred million Buddhist Chinese to Muslim territories in the next few years, which mean that the Turkistani Muslims are subjected to an intensive policy of absorption, liquidation and annihilation an unprecedented influx of the people. This is what drives them to making a demand for the discontinuation of Chinese migration to their homeland.

The Government of the People's China, in its policy aimed at having East Turkistan evacuated of its Muslim people, did not stop at experiments of nuclear explosions, nor at emigration of Buddhist Chinese to it, but went further by imposing the policy of birth control and restricting the number of children to one per family, which is in conflict with the Islamic Shariah, and suppresses the growth of their population as against legion of Chinese migrating to East Turkistan, in order to expedite its Chinisation and sumbergence of the local people and then its complete alienation from the Islamic Ummah.

The autonomy bill passed in 1952 and amended late in 1984 comprises definition of autonomy and its principles. The actual fact is, however, different from the cherished definition and the bill on paper. For, the practical application of the bill must take care of the interests and rights of the original people living in the country which is supposed to enjoy priviles granted by the bill within its legitimate bounds. The law is different from the practice as is the case in all Communist countries. Following is a brief account of the prevailing situation:

1-The Government of Xinjiang Uighur (East Turkistan) "Autonomous" Region is not formed by nomination and election of

members of the Regions people by their choice. It is the government of the People's China which oppoints and sacks heads of the People's Councils in the Region in accordance with policy and interests.

2. A majority off the members of the government, the People's Congress and the Permanent Committee of the Communist Party in the Region and other government bodies in East Turkistan belong to migrated Chinese. For instance:

- a- The Communist Party of China Xinjiang Uighur Autonomous Regional Committee, which is the highest authority there and is, at present, headed by Song Han Liang, a geologist and an expatriate Chinese, has 15 members only four of them being Turkistanis.
- b- The Xinjiang Uighur Autonomous Reigonal People's Government is headed at present by Mr. Tomur Dawamat. It has 9 members, 5 of them are expatriate Chinese.
- c- The Standing Committee of Xinjiang Uighur Autonomous Regional People's Congress is lead, at present, by Mr. Hamaduddin Niaz. It has 16 members, 9 of them are expatriate chinese.

3- The Chinese have not only monopolised the high positions in the government and leadership of the province, but most of the posts and jobs in various walks of life in the provinccé are also occupied by them. The proportion of Chinese employees in departments and factories has reached 75 percent. Similarly, the proportion of expatriate Chinese labour has reached 80 per cent of the lobour force in the region. As for instance, during my visit to Tiane Tian Xian weaving woollen factory at Urumgi in 1984, when I enquired the the director of the factory as to the number of workers in the factory, he said "there are 450 workers out

of whom 15 are Turkistani". This monopoly and hegemony in jobs has led to large-scale unemployment and poverty in the Turkistani people and a general decline in their economic and social conditions.

4- Following the Chinese Government's usurpation of the right of the Turkistani people of electing their government and its complete domination in jobs, all official and public levels and sectors have fallen into the hands of Chinese. Irrespective of his job and status, the Chinese holds the sway and wields authority, and no Turkistani has any right to oppose and question him. This despotism and practice always keep leading to agitations and armed scuffles. Among them was one which occurred in Aqsu in 1980 when a Chinese lad killed a Turkistani youth who had refused to vacate his seat in a cinema hall in his favour and the one in Kasgar in 1981 when a Chinese hit a Turkistani farmer by his car because he had demanded wages for his work.

5- The Chinese Government is exploiting mineral and agricultural resources of Turkistan and sucking them up into China with a view to reprocess and export them. For instance, Petroleum of Kara Mai of East Turkistan, is brought to Lanzhou, capital of Gansu province of China, where it is refined and then exported to South-East Asian countries. Al-Jade stone is transported from Khotan to Peking to Nanking. Similarly, cotton is brought from Altay fields to Shanghai and their produce is exported direct to the Soviet Union by means of which the People's China is settling her debts with Soviet Union. All this goes on without there being any dividend coming to the province of East Turkistan for its development and reconstruction.

6- And if this the attitude of the Chinese Government, the conduct of the Chinese expatriates is not much different. All the wealth and money that the Chinese acquire by means of legitimate or illegitimate practices is remitted to their regions of origin within China.

The result is that Turkistan whose

resources are looted everyday is afflicted with such a poverty and backwardness that it is rarely to be found even under Communist-Fleeced territories. The Turkistani immigrants visiting their lands after 40 years or so observe that their country has further deteriorated from what it had been half a century ago. The Turkistani Hajis who came in recent years state that electricity has yet not reached many towns, let alone the villages, and more than 30 per cent of the residents of Urumqi, capital of the province, continue to be deprived of the use of electric power.

Perpetuation of illiteracy and imposition of ignorance among the Turkistanis is part of a planned policy aimed at driving them to practicing menial jobs so that employing migrant Chinese for jobs in the state government becomes easy on plea of non-availability of competent and educated locals. It also aims at creating a cultural and ideological lacuna in Turkistani Muslims, which could be filled by Communist and Chinese propaganda trashing their faith and national history and bringing them to the point of accepting the Chinese culture without argument, thus expediting the process of Chinisation of Turkistani culture and thought.

Among the definite evidences of this policy is the fact that the alphabets of the Turkistani script have been changed four times during a span of thirty years. Prior to (1950, it were Arabic alphabets which were in vogue in East Turkistan right from the time Cyrillic (Russian) alphabets was imposed on Turkistan. Following the deterioration of the Sino-Russian relations, Latin alphabets were adopted for the province. With the advent of the era of the policy of "relaxation", Muslims are now using distorted Arabic alphabets which and the ideological damage affected by these changes in the field of caused to Muslim heritage by insisting on the use of Chinese language in all spheres and treating it as the sole medium of airports of Aqsu, Kasghar and Urumqi in 1984, I found all announcements at the

airports in the Chinese language at all, although these are Turkistani cities and situated within Xinjiang Uighur (East Turkistan) "Autonomous" Region. In his article captioned "Some Points on Issue of Development of University level Education in Socialist Xinjiang (East Turkistan)" which appeared in issue No. 10 of the Xinjiang University Journal in 1982, a Chinese Writer, Shu Wei Golu, says: "Number of Turkistani students in Universities and institutions reached 5125 in 1979. This number, compared with the number of University students in any other Chinese province, is very low. Even if compared with the neighbouring Republics of Qazakhstan and Uzbekistan in the USSR, we find that education is much farther behind in East Turkistan. For instance, proportion of the educated in East Turkistaan comes to 9.4 for every thousand, whereas proportion of the educated in Qazakhstan is 157 per thousand in Uzbekistan 174 per thousand.

Religious freedom exercised by Muslims at present may be deemed as one of the characteristic of the new policy of relaxation pursued by the Government of the People's China which has been able to mobilise public opinion in its favour received wide publicity without being scrutinised about the reality of the situation through individuals and organisations in the world. Indeed, no serious study has been conducted of the nature of religious freedom exercised by Muslims in East Turkistan, in particular, and other Chinese provinces, in general.

The new constitution of China declared in 1982 propounds the "impossibility" of religious education for those who are less than 18 years of age and prohibits religious training and guidance for the youth. Hence, the state suppresses religious education the ground schools were, therefore, forbidden to operate, except in cases where they were set up to produce cadres to fill government posts related to Muslims. There is only one Islamic institution in East Turkistan in which the number of students does not exceed even 70. It is situated in the capital, Urumqi.

As to the Shariah precepts in matters of personal and family life (Muslim Personal Law), the Government does not allow this to be implemented and does not honour it. Instead, it has launched a war against it, and freely encourages marriage between Muslims and Chinese Budhists and compels Muslim on adopting common precepts based on Budhist teachings and Communist creed pertaining to social conduct, such as marriage, divorce, inheritance, habits of food, dress, living, etc. The Muslims are continuously made targets of harassment by Chinese Budhist in performance of their prayers. For instance, Mrs. Lena U. Sun, Correspondent of Washington Post in Peking, wrote in its issue of January 13, group of Budhist youth "stands flagrantly in front of Muslims while they pray" in order to arouse their anger, saying that bowing down of head and prostration were both acts done in honour of Chinese to express submission which is called, in Chinese, Kow-too.

As to ideological freedom, it continues to be banned despite the assurance given by the Chinese Constitution. There are more than 15 thousand political deteneues in East Turkistan on charge of propagating reactionary, imperialistic, religious and chauvinist ideologies. Articles and books derogatory to Islam and Muslims keep on appearing frequently. A book entitled "History of Religion of Islam" by a Communist author, Fang Xi, was published in 1981 in all languages used in the People's China. It contains lot of columnies and fabrications.

All writers, scholars and authors are compelled by the Chinese Government to make their writings and essays conform the principles of the Communist Party of China, and to be the protagonist of its philosophy, policy and programme. The "new" history of East Turkistan has been propounded so as to appear a part of the general history the proletarian revolution in China. The Turkistani (Uigharian) language has become semi-Chinese language owing to the introduction of a large number of Chinese expressions which have replaced Arabic phraseology on the plea that the Arabic

language is a remnant of the past. So much so that tunes of Turkistani songs, which were based on famous Arabic tunes composed by the Turkistani Muslim philosopher, Abnu-Nasr el-Farabi, and are known in East Turkistan as "Al-Muqumat el-Ithna Ashriya", have been distorted into Chinese tunes in such a way that their Arabic origins are hardly discernible.

It is an account of these reasons that the Turkistani people unitedly an early and actual application of the autonomy regulation approved by Beijing. The journal "Sheng Ming" of Hong Kong in its issue of September 1981 says: "The iron-man of China, Deng Xiao Peng, discovered that Uigharians (Turkistanis) are plotting a tumultuous revolt against the Chinese regime and that they are raising slogans like "We want actual, real autonomy", and "We don't want to be made slaves".

This observation confirms the bloody events that took place in East Turkistan from 1980 to 1982. It also reflects its peoples desire to be liberated from the policy of annihilation and racial and cultural absorption pursued by the Government of the People's China against them, availing itself of the opportunity afforded by the indifference of the Muslim world which remains too busy in its own internal and external problem.

However, the obligation of the Islamic fraternity, whose foundations are laid firm by the Holy Qur'an, is both explicit and emphatic. Allah Almighty says: "The believers are but brothers". This fraternity is further emphasised upon its rights advised to be protected and taken care of by our guide and master, Prophet Muhammad (peace be on him) when he said: "Muslims, among themselves, are like an edifice each holding the other. If a limb gets sick, the whole body suffers for it by means of sleeplessness and fever." I am, therefore, prompted to appeal to Muslim societies and personalities to lend

"Atomic Cities Of East Turkistan", (Voice of Turkistan), Cairo: No. 4, 1953, pp. 25-26.

some of their concern to the issue of Islamic Turkistan so that our brethren there do not feel that the Muslim world has abandoned them and let them become the victim of the Chinese imperialism, and so that the Chinese Government is also made conscious that the Islamic solicitude for things made sacrosanct by Allah is still well and alive and that the Muslims can never abandon their brethren and their heritage.

Our Islamic concern should commence with Muslim governments and organisations demanding from the Government of the People's China "to stop emigration of Chinese to, and repatriation of Chinese expats from, East Turkistan, and to discontinue the policy of genocide represented in nuclear experiments and birth control movement. We should work in unison to persuade the Chinese authorities to translate their "cordial sentiments" towards the Islamic world into practical implementation of the autonomy rule in East Turkistan and giving the Turkistani people an opportunity of conducting their affairs, developing their country and preserving their national and religious entity.

I also hope that the Islamic Organizations will pay more attention to the issue of Eastern Turkistan Muslims by baking scientific studies and Research about their conditions and situations. The people of Turkistan Should take part in such a study and researcho that their support would take them for conviction and better understanding of the problem which would be a good occasion for giving the issue the support and help it needs. It will also be a good accasion for those organizations to have a general knowledge about this Islamic issue which has long been neglected so that Western and foreign sources to Islam and Muslims do not remain to be remain to be the only and basic references of Muslim problems.

May Allah guide us all to the right Path!

Mohammad Harb, "Atomic Products of China and their Link with Muslims of East Turkistan", (Towards Islamic Awaken-

ing), Series No. 43, Cairo: Al Mukhtar al Islami, 1979.

Autonomy for Nationalities in the Peoples Republic (Uighur), Beijing: Nationalities Publishing House, 1984.

She Wei Golu, "Some Points About the Issue of Development of University Level Education in Socialist Xinjiang" (Chinese), Beijing: Journal of Xinjiang University, Vol. X. 1982, pp. 1-17.

Lena H. Sun, "Chinese Turkic Minority in Northwest - Live in Uneasy Peace", The Washington Post, January 14, 1985.

Jim Mann, "China's Uighurs - A Minority seeks Equality", Los Angeles Times, July 13, 1985.

Constitution of the People's Republic Of China, promulgated for implementation on December 4, 1982.

Liu Zheng, Song Jian, et al, China's Population: Problems and Prospects, Beijing: New World Press, 1981.

China Directory, Tokyo: Radiopress, Inc., 1985. Owen Lattimore, Pivot of Aisa, Boston: Little Brown Co., 1950.

Donald H. MacMillen, Chinese Communist Power and Policy in Xinjiang 1949-1977, Boulder, Colorado: Westview Press, 1979.

Leo Yueh Yun Liu, China as a Nuclear Power in World Politics, New York: Taplinger Co., 1972.

"Radiation in Xinjiang", Arabia: The Islamic World Review, No. 3, No. 1981, p. 29.

Mary-Louis O. Challaghan, "China Taking N-Safety Step", Arab News, Nov. 5, 1985.

"Hold Protest in Peking Against N-tests: Ethnic Chinese Urge more Autonomy," Arab News, Dec. 24, 1985.

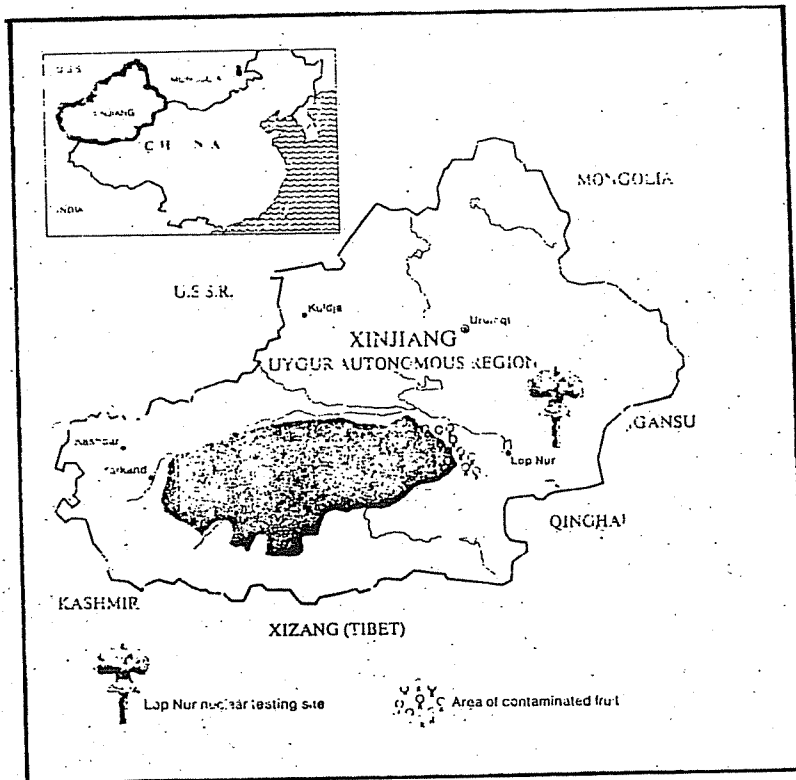
"Meeting Called to View Xinjiang Pupil's Demands", Arab News, Dec. 25, 1985.

"Xinjiang Student Storm out of Peking Meet", Arab News, Dec. 27, 1985.

"Muslim Students in Shanglai Protests N-tests", Arab News, Dec. 27, 1985

Mark O. Neill, "China Hit by Unusual Series of Protests", Arab News, Dec. 28, 1985.

EASTERN
TURKISTAN

A MEMORANDUM

[Memorandum Submitted to His Excellency Saharifuddin Pirzade Secretary General of the Organization of Islamic Conference, on the occasion of the Islamic Summit Meeting held in Kuwait on January 26-29 1987.]

Your Excellency Syed Shairf-ud-Din Pirzada, Secretary General of the Organization of Islamic Conference.

1- I take this opportunity to pray that the coming summit meeting of the Organisation of Islamic Conference (to be held in Kuwait on January 26, 1987), seen by Muslims all over the world with eyes full of hope, will achieve its noble goals of solidarity and Islamic brotherhood so that Muslims recover their unity, glory and strength, and will assist them in raising the banner of Islam to keep the word of All Mighty God high and supreme.

2- I submit to your Excellency the case of Eastern Turkistan, which the Republic of China calls the "Xinjiang Uigur Autonomous Region". This was after China took it from the Muslim world in the year 1878. Eastern Turkistan, which occupies a pivotal position in Asia because of its strategic importance, was the original homeland of Turks and the seat of their governments throughout the history. It had the honour of embracing Islam during the first Hijrah century. The first Turkish-Islamic state was created in this region when the state of "Kara Khan" was established in the year 380 A.D. which became a centre of Islamic civilization by virtue of its great personalities and scholars of science and culture.

The Turkistanis played an important role in spreading Islam, carrying the banner of Jihad along with other Muslim nations.

3- But Eastern Turkistan, whose

area is 1,650,000 kms and its Muslim population is approximately 15 million, was occupied by China, in the year 1878, after overthrowing the government of King Yakoob Bek who had diplomatic relations with Czarist Russia, Britain, Ottoman Government, Afghanistan and Egypt during his fifteen years rule from 1863 to 1878.

4- The Turkistanis revolted several times against the foreign Chinese rule and hundreds of thousands of Muslims became martyrs for the sake of liberating their country from alien colonization. Their struggle resulted, in the year 1933 in the formation of the "Islamic Eastern Turkistan Republic" under the presidency of Al-Haj Khoja Niyaz. But the use of named power by the colonial powers at that time put an end to it. The Turkistanis again formed the Republic in the year 1945, during the Communist Revolution in China, under the presidency of Shaikh Ali Khan Torah. This time, the Soviet Union, which supported the revolutionaries in China, pressed the Turkistani rebels to accept peace with the Chinese government. Initially, the Turkistanis rejected the peace offer made by the Chinese but later they agreed to it on the basis of recognition of self-rule in Eastern Turkistan, holding of free elections to elect the members of its regional government and appointing the natives to replace the alien Chinese in government positions. The agreement was signed by General Jangh Gi Gong, who was appointed general com-

mander of North West China, as a representative of the Chinese government headed by General Chiang Kai-shek at that time, and the representatives of the government to Eastern Turkistan, Mr. Raheem Jan Sabir, Ali Khon Torah and Ahmed Jan Kasmi, in Urumchi on June 6, 1946. The agreement was published officially in Chinese at Jonkin on June 7, 1948.

5- In early 1947, general elections were held to elect the members of the autonomous regional government of Eastern Turkistan. Dr. Masood Sabir became the President of the Eastern Turkistan. Dr. Masood Sabri became the President of the government in May, 1947. But Soviet Russia which was supporting the communist revolutionaries and working to strengthen their hold over the country, sent its men and spies on the pretext of strengthening the native revolution. It pressed the Chinese government to assign Burhan Shaheedi in place of Dr. Masood Sabri as President of the State in December, 1948. After a short period, the Chinese communists and the Soviets got control over the affairs, General Chiang Kai-shek was defeated and he took refuge in the Island of Taiwan.

6- On 26/09/1949 Burhan Shahedi the Governor General, and Tawtsi Ya, the Commander of the Chinese army, announced their surrender to Mao Tse-tung, leader of the Chinese Communist Party. The communist troops entered Eastern Turkistan on 12/10/1949. Thus, a new epoch of terrorism and oppression began in the history of Muslim Eastern Turkistan. Burhan Shahedi the Governor General, announced from Urumchi radio station (on 1/1/1952). The hanging of one hundred and twenty thousand persons from ulema, leaders and scholars. Even Ahmed Jan Kasmi, Ali Khan Torah and Abdul Kareem Abbas, revolutionary leaders of the Communist Turkistanis, were reported killed in an "aircraft crash" on

their way to Peking on 27/8/1949, because their patriotism was stronger than their communist belief and ties with the Chinese regime.

7- The recent Chinese communist rule in Eastern Turkistan can be divided into three different periods as follows.
a. COMMUNIST BUILD UP AND CHINESE CONTROL (1949-1965)

After the Communist Chinese strengthened their foothold in Eastern Turkistan and Wang Inmo formed the Chinese Communist Party of Eastern Turkistan in December 1954, they worked in three directions:

(1) Getting rid of the nationalist leaders and ulema through various accusations, manoeuvres and torture.

(2) Promotion of communist system by confiscation of properties and arrest of the rich and politicians; formation of national militias from among thieves and criminals; and attack on social and cultural institutions in the name of their being "antagonistic to communism"

(3) Expanding Chinese control through positioning Chinese officials in great numbers in governmental departments and centres as well as public enterprises; settlement of the Chinese Buddhists in Eastern Turkistan and implementation of assimilationist policies in the cultural and educational fields.

b. CULTURAL REVOLUTION (1966-1975)

During this period the Communist Chinese worked to put an end to the Islamic teachings, Turkish civilisation and national symbols in Eastern Turkistan. They closed all the mosques and misused them. They prevented the Muslims from practising any religious rites, through terrorism and murder. They forced the local population to use the Chinese language. Islamic and Turkish books were burnt and confiscated. All Muslims were forced to read Mao Tse-tung's books and enter into intermarriage between the Muslims and Chinese.

This period is notable for the Chinese policy of getting rid, by force, of whatever remained from the first period.

C. THE LAST DECADE (1976-1986)

This period is marked by a shift from open terrorism to a policy of secular communism and cultural Chineseisation. The Chinese have adopted this tactic after they were successful in their earlier policy aimed at:

(1) Spreading terror and fear in the hearts of Muslims and promoting illiteracy and ideological ignorance among them.

(2) Getting rid of the influential, Islamic and nationalist leaders/personalities in the opposition.

(3) Establishing a firm and lasting grip over the country's future. This is reflected in their ability to migrate more than five million Buddhists (Chinese) to Eastern Turkistan.

8- Under this modern policy of the Government of China, which is named as "open relaxed policy", Muslims in Eastern Turkistan are enjoying some sort of limited religious tolerance, but the real danger lies in the fact that it seeks to divert the attention of Muslims from the real Chinese objectives which, among other things, include immigration of two hundred million Chinese Buddhists to that Muslim country, who would be enough to absorb the Muslims ethnically, culturally, religiously and economically. This is indicated by the fact that the Muslims are not only deprived of religious education, but are also denied scientific and other types of education. Illiteracy is actively promoted among them and they are deprived of opportunities to work in governmental and industrial institutions, except to the extent that helps the Chinese regime in executing its colonial policy. This is reflected in the widespread unemployment and the economic as well as cultural slump in Eastern Turkistan.

9- Finally, the Turkistanis are expos-

ed to various health hazards resulting from the nuclear explosions in their country, which are being carried out without the necessary security measures by the government. Moreover, Muslims are denied proper health and social care. Your Excellency,

10- Muslim Eastern Turkistan is suffering from the Communist Chinese tyranny and oppression. Its sons have expressed their feelings against the oppressive colonial policy in their historic procession which took place in the beginning of the year 1986 and was reported by the foreign news agencies of the world. There is concrete and tangible evidence before the eyes of Islamic leaders, peace lovers and supporters of justice and freedom that the Turkistani Muslims are the victims of cruel designs aimed at the liquidation of their ethnic and cultural existence. They demand:

a. An end to the Chinese Buddhist immigration to their country.

b. Stopping of nuclear explosions in their area.

c. Implementation of the legal provisions granting autonomy and self-rule to the Turkistani Muslims by holding free elections in Eastern Turkistan to elect a president of the government and heads of the national committees.

d. Stopping the application of birth control policy to the Muslims of Eastern Turkistan.

e. Enabling the government of the country to utilize a part of its resources in the development and modernization of Eastern Turkistan.

f. Giving priority to the Muslim youths of Turkistan for work in governmental institutions, establishments and factories.

g. Steps towards raising the educational, economic and health standards of the Eastern Turkistani Muslim youths.

11- Eastern Turkistan, whose population consisted of 95 percent Muslims and

%5 Chinese Buddhist in 1949, has been subjected to an organised and systematic immigration of Chinese Buddhist whereby the number of Muslims dropped to 54% of the total population (13,081,681) in 1982. Moreover, the Turkistani Muslims are facing deadly diseases because of the nuclear tests which have been carried out in their country since 1964. They are also neglected by the Chinese communist authorities in providing proper health care. On top of it all, the Muslims have been subjected to a campaign of birth control aimed at speeding up of dissolution of Muslims and their absorption by a majority of the Chinese Buddhists who were made to migrate to their country.

12- "Newsweek" magazine has published on June 16, 1986, a statement by the leader of the communist party, Hu Yao Bang, that Sinkiang (Eastern Turkistan), the country of 14 million people, which consists of 6 million Uighur Muslims and 5.3 million Chinese Buddhists, can easily absorb another two hundred million people. This brings into focus the existence of designs by the government of the Republic of China to flood and inundate this Muslim part with the Chinese Buddhist immigrants. This policy will ultimately result in an end to the Islamic identity and permanent annexation of this Muslim country. Your Excellency,

13- Tibet is a country which is under the rule of the Republic of China, like Eastern Turkistan, but it received the support and assistance of India and both the Buddhist and Western world which led to the discussion of Tibet's case three times in the United Nations. Hence, Tibet is receiving a special treatment by the Chinese government. This is evidenced by the fact that by 1982 the Chinese immigration to that region did not exceed %10 of its total population of 1,892,393

14- The Turkistani Muslims, on the other hand did not receive any support

or assistance from the Islamic world, whether governments or private bodies. This is despite the fact that the suffering of Turkistani Muslims is more severe and the number of Muslims in the world as well as the Muslim governments have increased considerably.

15- Keeping in view the OIC's responsibility to preserve and promote the interests of Muslim Ummah, for which this auspicious summit conference is being convened, and moved by the belief that God has made it a duty of every Muslim to support his brothers-in-faith in order to glorify this religion and elevate His Word, we approach the Organisation of Islamic Conference on behalf of your co-religionists in Eastern Turkistan who are looking for your help and support in preserving their Islamic identity and existence which is exposed to a grave danger of ethnic and cultural assimilation and ultimately, dissolution at the hands of the communist regime of China. We request the attention and patronage of OIC for our struggle to realize the following demands:

FIRST.

Immediate steps to stop the Chinese Buddhist immigration to Eastern Turkistan and evacuation of the Chinese Buddhist who were made to migrate after the communist occupation in 1949. This is to be done before the situation becomes critical and the Muslims are buried by the immigrating Chinese majority, more so in view of the fact that the government is executing a plan to transfer two hundred million Chinese Buddhists to Eastern Turkistan in the near future.

SECOND:

Renunciation of the policy of China's annihilation of Turkistani Muslims culturally, educationally and socially. Grant of full freedom to them to preserve their Islamic identity and practice their religious rites and Islamic teachings.

THIRD:

Immediate end to nuclear tests in Eastern Turkistan, because of their inherent direct danger to the safety and health of the Muslims and their country, not to speak of a real danger to their existence.

FOURTH:

Grant of the right of self-determination to the Turkistani Muslims. The government of the Republic of China should demonstrate its good intentions towards the Islamic nation by enabling the Turkistan Muslims to form their own government through free and fair elections.

FIFTH:

Formation of a special committee of the OIC to study the conditions of Turkistani Muslims, and to send a fact-finding mission to Eastern Turkistan so that it can familiarize itself with the conditions of the Muslims there and the colonial designs to which they have been exposed.

SIXTH:

Urging the governmental and private economic establishments to execute some of the development projects which can help in raising the economic, educational and civil standards of the Muslims in Eastern Turkistan, and would assist them in facing the colonial designs of imposing illiteracy, backwardness and absorption.

SEVENTH:

Recruitment of Muslim labor from Eastern Turkistan for Muslim countries will increase the income of Turkistani Muslims, raise their living standard and make them acquire the skills and experience necessary to develop their country.

EIGHTH:

Allotment of scholarships to the sons of the Turkistani Muslims in colleges and universities in the Muslim countries with

a view to assisting them in learning knowledge and educating themselves. They would, thus, be better able to preserve their identity and religion, as well as stand against the policy of illiteracy and backwardness which is being practised by the government of the Republic of China.

NINETH:

Financial assistance and support by Muslim countries and institutions to repair the mosques and construct schools, technical institutes and Islamic research and studies centres in Eastern Turkistan.

Your Excellency,

The new administration of the Peoples Republic of China is, on the one hand, trying to gain friends and allies against Russia and striving to end its isolation and economic backwardness, on the other. In order to achieve that, it is making extraordinary efforts to come close to the Islamic World and the West. We perceive that this motive alone is enough to include the Republic of China to change its policy in Eastern Turkistan.

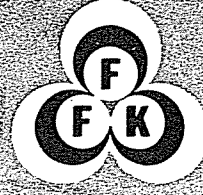
We are also sure that making China aware of the case of Eastern Turkistan will lead to a change in its policy to the benefit of the oppressed Muslims there. Your patronage of our demands will decrease the oppression and coercion faced by your brothers-in-faith in China.

On behalf of the millions of oppressed Muslims in Eastern Turkistan, as well as on behalf of the hundreds of thousands of the Turkistani emigre in the world, we request your Excellency to give this Islamic cause the required attention and concern. We also hope that our Memorandum will receive due attention and will be submitted to the coming OIC Summit Conference.

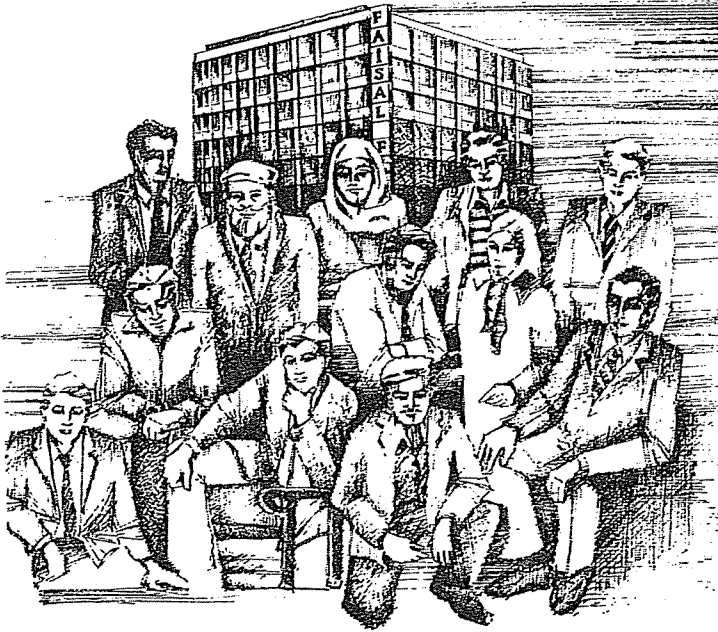
MOHAMMAD RIZA BEKIN:

Retd Briggeneral

President, Eastern Turkistan Trust,

Güvenciler Kazandılar

**1. Hizmet yılında,
1.5 Milyar Kâr Payı**
"Kâr-zarar ortaklığı" esasına dayalı bir anlayışla tasarruf sahiplerine ve müteşebbislere hizmet veren Faissal Finans Kurumu 1. hizmet yılında, hesap sahiplerine 1.5 milyar TL. kâr dağıttı.

**Katılma Hesaplarına
En Yüksek Kazanç**
Faissal Finans Kurumu, "Katılma Hesabı" sahiplerine her 100.000 TL. için 5 Mayıs 1986 itibarıyla 3 ayda net 10.826 TL. 6 ayda net 24.813 TL. 1 yılda net 49.927 TL. kâr payı kazandırdı.

**T. Vakıflar Bankası
Aracılığıyla
Başvurma İmkânı**
Faissal Finans Kurumu'na şahsen başvurma imkânınız yoksa, T. Vakıflar Bankası'nın bütün şubelerine müracaat ederek hiçbir ücret ödmeden telefon ve teleks havalesi ile Kurumumuz nezdinde "Katılma Hesabı" açtırabilirsiniz.

FAİSAL FİNANS KURUMU
"Faizsiz Sistem"

Kemeraltı Caddesi No: 46 Tophane / İstanbul
Tel: 145 67 54 (5 hat)
Teleks: 25 694 ffk tr - 25 729 ffks tr

**BAHARİYE
MENSUCAT**

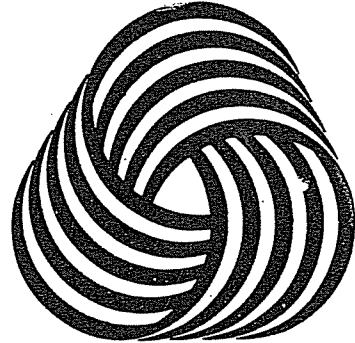
HALIDA ve KUMAŞTA

KALİTE

TEK KELİMEYLE

BAHARİYE

Bahariye Cad. Nu: 20 - 24
Tel: 581 26 10 - 13 (4 hat)
Teleks: 23779 Bmf.

**BAHARİYE
MENSUCAT
SANAYİİ VE
TİCARET A.Ş.
HALI VE KUMAŞ FABRİKALARI**

Bahariye Mensucat Mamülleri
Saf Yeni Yün Damgası Taşır

« ئەرك! دە ئەل ئىقىغا رىشتە باغلاپ

ئولسەك مو يا ووز يا ونيك جا دوسيدا

قوللوق كون - زولمە تليك تون قينا لغان جان

يا و دوشمەن قان - تيريك نك ماغزىن جا ققان

ئشەنمە ئىزىتقونك سوزلر يگە

قايسى جان قوللىغىدىن بەخت تاپقان؟

شوسوزدىن توو وەت ئالدىم كوچكە تولوپ

كوزليرىم روشەنلەشتى قەلبىم يوروپ

ئاقتىمەن ئەلنك غەزەپ دەرياسىدا

يات دوشمەن لوجىلارنى باسماق بولوپ

كورەش يول - ئەگىر - توقاي ە سورلوك دا وان ە

بو يولدا نەسىپ بولدى مانكا زندان

ئىلىمنىك قەست دوشمىنى شوم دىويگە

يەك توروپ بىر تاش ئاتتمە نىمە ئارمان؟

بو كورەش مىنىك سويگەن ئەھدىم بولور

ئومرومدە تاپقان مىنىك بەختىم بولور

ياشايمەن مەزلوم ئىلىم ئىشى بىلەن

بارلىغىم جان وەتەنگە تەغدىم بولور

بهختمنى تاياى ديدىم مهنسهب توتوب
 بىردەملىك شەنجاك بولدوم ئوستەل قورۇپ
 كوللىلىق خزمەتكارىم مەندىن زوركەن
 تاسقالدى يوقا تىقلى مېنى يوتوب

بهختمنى تاياى ديدىم جاھان كىزىپ
 كوردوممەن شونچە كۆپكەن مسكىن - غىرىپ
 بهخت دەپ، مېنى توققان ئەل يىغلايدۇ
 مىليون جان بەرپا تىچىكەر جاندىن بىزىپ

"توووا!" دەپ يا قام توتوب بىقىرىتتىم
 تەنكىرىمگە قىنى مېنىك بەختىم دىدىم
 يا مانكا بەختسىزلىك قوشگىزەكمۇ
 يا بىركون ئونكىشىلارمۇ شورلوق بېشىم؟

شەشچاغ ئانا تەنكىرى مانكا قاراپ
 بىر ئىغىر ھەسرەتچىكىپ قىلدى جاواب
 بىلىمەن دەرتلىرىنكىنى مسكىن بالام
 شو ھالدا سېنى كوروش مانكا ئازاپ

بەخت بار ئەل ئارمىنى - ئارزۇسىدا
 شورلوغوك ئەلنىك قوللوق قايفوسىدا

بەخت ئىزدەپ

نىجادى
.....

كۆپ ئىچىتىم بو ھايا تىنىك ئاغوسىنى
زاما نلار ئارقىتى تاغدەك قايفوسىنى
بەخت دەپ كۆككە باقسام شو قوياشنىك
بولوتلار توستى يوروق ياغدوسىنى

بەختىمنى ئەمگىگىمىدىن تاپاي دەپمەن
ئىلىدىم كىچە - كوندوز چىيىپ كەتمەن
يىل ئوتتى بوجوق زاغرام پوتون بولماي
بارغانچە قايفوم ئىشىپ بولدوم دەتمەن

بەختىمنى تاپاي دىدىم مەرىپەتتىن
ئوقودوم قوتولاي دەپ شوم غەپلەتتىن
كوزلىرىم پەرق ئەتسە ئاق - قارىنى
بو بېشىم قوتولمىدى ھا قارەتتىن

بەختىمنى تاپاي دىدىم قارا قاشتىن
"بەلكىم بار خورلوق كىتەر يالقوز باشتىن"
بالىلىرىم يىغلاپ قالدى ھەيرانلىقتا
كوزىمىز قورومىدى قانلىق باشتىن

اوقتوتوپ توركستان نيك مللى دعواسىنى هندستان دا آنكلاتيش اوچون كورهش قلدى .
 سىياسى سهوہب لهردين شرقى توركستان بىلەن كشمير ئاراسىدىكى يولنى ختايلار
 توساپ قويغا نلىقدين ، شرقى توركستان دين خەبەر ايليش تەس بولوپ قاليدور وہ
 مللى فعالىيەت سوسلوشيدور . يا ئابىر ترەبدين كشميردە شرقى توركستان نلىقلار ئاز
 قالغانلىقى اوچون يات مللەتلەر بىلەن اوپلېنىش وہ مونقرض بولوش خوفيدىن قورقت
 قان محمد قاسم داموللام محترم عيسى افنديم نيك يار دەمى بىلەن 1977 يىلى تور-
 كىه گە مهاجر بولوپ كلدى . استانبولغا ئورونلاشتى .

استانبولدا بىكار تورمىغان محمد قاسم داموللام توركستان نلىقلار ئاراسىدىكى بە-
 زى مسئلەلەرنى ھەل قلىش اوچون كوپ خزمەت قلدى .

1984 يىلىدا حج فريضةسىنى ادا قلىش اوچون عربستانغا بارغان محمد قاسم دائ-
 موللام نى ئويەردىكى شرقى توركستان نلىق لار قارشى ايلېپ خزمەتلىرىدە بولدى .
 محمد قاسم داموللام 1985 يىلىدا كىسەل بولوپ عربستاننىڭ طائف شەھرىدە اللە
 نيك رەخمەتگە ئايىل بولدى .

ايزاھات

I- محمد امين حضرت شرقى توركستان دعواسىنى ياراغ و سىياسى ساھەدە قلىپ اوت-
 كەن بىتر مجاھىد دور . كەك معلومات اوچون "ميدان لاروس آنسىكلوپىدىيەسىگە" قارا-
 لسون .

2- بو كىتاب نيك باسىلىش چقيمىنى على روزى حاجم برگە نلىكى اوچون محمد قاسم

داموللام كىتاب نى پولسىز تارقاتقان .

بولسا سياسي سه وهب لردين شرقى توركستان نيك "كوك آت" چيگا راسيدا خقتا يلاز
 تره بيدين بولانغا نليقى اوچون پول سيز قالغان بولسا مو شره فليك كشيلا ر ئيدى .
 باي لر بولسا نهايتى بيششيق بولوپ بوليغا ئيشينيب باءقالردين هورمهت و احترام
 كوتوپ اوز مللتى نى خور كورگن . كه مبه غل لرگه قول اوز اتما يبتى . هه رحالدا
 داموللام توه نديكى شميرنى بوكشيلا رگه قارىتتپ يا زغان بولسا كيرهك .

پولى پوقلار قارا يوز دور

اگرچى تولغان آي بولسا

قىلور تازيم ئيشه ككه

گرلباسى هاي هاي بولسا

محمد قاسم داموللام نيك خودالىق اوچون قلغان ياخشىلىق وه خزمهت لريگه چيديبا -
 لميغان بهزى كشيلا ر ينىكى بىر جمعيت قوردورومهن ، وه يا قوروميز دهپ هه ره كهت
 قلغان بولسيمو ، قلغان ئيشله رى ئه مه لگه ئاشماي تارقلىپ كهتتى . يه نه محمد
 قاسم داموللام حق بيلگه ب يوليدىن قايتماي مللتىگه خزمهت قلىشقا تريشتى .
 بيزله ردين اول توركيه گه كه لگن محمد امين حضرتم نيك ايلتماس و بهزى
 ناتله ر نيك يارده مله رى بيله ن بيزله رنى توركيه مهاجىر قلىپ قبول قلدى 30 قافله
 حاليدا توركيه گه كه لدوق .

محمد امين حضرتم كشمير نيك شرقى توركستان غا يقين بولوشى سه وه بيدىن محمد
 قاسم داموللام نيك كشميرده قلىشنى فائده ليق كورگن ليكى اوچون بيز بيله ن بىرگه
 كه لمه ي كشميرده قالدى 1965 يىليدا محمد امين بوغرا انقره ده وفات بولدى .
 محمد قاسم داموللام كشميرده اوز بيشيغا يالقوز شرقى توركستان مجاده له سىنى قو -
 ليدىن كه لگونچه دوام قلدوروپ 1973 يىليدا محمد امين حضرتم نيك " شرقى توركستان
 مىلى انقلاب تاريخى" ² آتلىق اثرىنى باستوردى ، هه ر نىل حضرتم نيك روھيغا قرآن

تره پیدین ههیده پچقریش وه یاکی اویهرده توغولغان بالانهر تورکچه اوقویالمفا -
 نلیقی اوچون ئانا تیلی و عرف ئادهت لرینی یوقوتوپ قویوشقا اوخاش قینچیلیققا
 دوچار بولیدور. بو نیکفا ئیچینغان داموللام خودایم غا مونداغ یالواریدور.

قارانکفو تارچیلیق بولدی بیزگه صفه ی دنیا

قایان بارساق یوتولدوق یا سورولدوک تاپمیدوق ماوا

یوره رمیز ههرتره بلهرده چیکپ میک آه و واویلا

جهان مللتلهری اوتراسیدا بولدوق عجب رهسوا

یوره رمیز دهر به دهر هه رآن اوروپ آه وه فغان یاره ب

داموللا حاجیم بو خزمهت لهر دین تاشقری 1940 یلیدا محمد امین حضرتم نیک

" شرقی تورکستان تاریخی" اسم لیک کتابنی باستورپ تارقیتیدور. بو کتاب نیک

شرقی تورکستان غا کیریشی چه کله نکهن لیک دین خاتون مجاهیدلهر دین بوبی زهینه پ

خانیم بو کتاب نیک قولیا زما نوسخه سیننی اوچسیگه تیکپ یوشوروپ شرقی تور-

کستانفا ایلیپ باریدور.

ایلی انقلابی نیک نتیجه سیده قولفا که لگن قسقا مختارییهت 1949 یلی نیک IO-

تاییدا ختتایلهر نیک شرقی تورکستاننی بیسیپ ایلیشی بیلن تمام بولدی . بو-

ندین کیین ایکنجی بیر هجرت یوز بهردی . بوپرده یرزی بولمیفان سه بهب و قیین -

چیلیقلهر بیلن کشمیرگه که لگه نمیزده محمد قاسم داموللام حضرتم نی قارشى آلدی .

داموللام بیلن تونوشتوق .

داموللام بولنی ، مالنی دوست توتمیفان ، ساده یاشیفان دین دار بیر مجاهید

ئیدی . اگو یورتداش لرینی یاخشی کورودیفان وه هورمهت قلماق لازم بولسا مه نصپ

وه پولیفا ئەمهس ملله تیگه وه یورتیفا خزمهت قلغان کشیلهرگه هورمهت قیلور

ئیدی . کشمیرگه کیلیوالغان شرقی تورکستان نلیقلار نیک برقصی که امبه غل برقصی

وہ تہ ننی قوتوقوزوش نیک نییہ تیدہ بہلباغلیدوق احرام
 نہسیپ اتسہ خودانیم پات یقین دا ہاسل قیلورمیز کام
 شہادت شہر بہ تیدین یا ئیجرمیز تویغیچی بیرجام
 یا قیلسون تہن توکولسون اوز وہ تہن توپراغیدا قانلار
 XXXXXXXXXX X

حیاتیک بار یچہ "ہسرہ تی" کوشیشتا بول ہارما
 غلہ ت ملتچیلہر دہک ئیشقی راہت فکریگہ بارما
 تہ وہ ککول قیل خودا غا باشقا ہیچ بیر کیمگہ یا الوارما
 ریبا زہت بیرلہ یہ تتی مہ تلویغا اہلی ایما نلار
 محمد قاسم داموللام امیر حضرتم (محمد امین بوغرا) نیک ئارقیسیدین پامیر نیک
 موز تاغلاریدہ تونکوپ ، ہندستان نیک ئیسقیدہ پیٹیپ شرقی تورکستاننی قوتوقو۔
 زوش اوچون ہارماسدین ہہرخیل یول بیلہن کورہش قلیدور۔ بونی خہبہر آلفان ایندگلیز
 حکومتی حضرتم نی قولفا ایلپ یا قاما قخانہدہ یا تیسہن وہ یا ختتای غا کیتیسہن
 دەپ قستاپ تورووالیدور۔ چارہسز قالغان حضرتم مجادہ لہ سیننی ختتای ئیچیدہ سیاسی
 یول بیلہن مانکدورما ققا مجبور قالیدور۔ محمد قاسم داموللامغا یول یوروق کورہ
 سوتوپ وہ بہزی خزمہ تلہر تابشوروپ ختتای ئیچیگہ کیتدور۔

بو تاریخلہردہ ختتای باسقونچیلہریگہ قارئی قوزغالغان وہ زولومگہ چیدیا۔
 لمیغان یوزلہرچہ شرقی تورکستانلیق او زامان ایندگلیز لہرنیک قولیدہ بولغان
 ہندستانغا قیچیپ چققا نلیقی اوچون بونلہر نیک ہہرخیل دردیگہ دەرمان بولماق اوچ
 چون محمد قاسم داموللام وآرقاداغلری کشمیردہ 1937 یلی "شرقی تورکستان محاجرلہر
 انجومہنی" نی قورودو۔ بو جمعیت 1977 بیلیغچہ شرقی تورکستانلیقلرنیک سیاسی
 اجتماعی وہ ماددی مسئلہ سیننی ہل قلیپ بیریش اوچون اللہ یولیدا خزمہت قلیدور۔
 بو شرقی تورکستان لیقلا یورتلریگہ قایتیب کیتہ لمیگن لیکدین بہزی دولتلہر

يتشكهن • بو شههرده و خوتهن گومادا اوقودى • بويهرده اوقوشنى توگوتوب
 قهشقەر مەدرەسسەسىدە اۈچ يىل اوقوغان بولسا مو 1933 يىلى خوتهن دە محمد امين
 حضرت^I و خوتهن ئولوما لەرىنىڭ يولباشچىلىقىدا خىتاي لەرگە قارشى مىلى مجادەلە
 باشلىنىدۇ • بونى آنكىلىغان محمد قاسم دا موللام مەدرەسىنى تاشلاپ خوتهن گە كىلىدور •
 خوتهن دە محمد امين حضرت (بوغرا) نىڭ خىزىنەدارلىق خىزمىتىگە كىرىدور •
 خوتهن - يەرگەن و ناھىيەلەرى بىلەن قهشقەر نىڭ بىر قىسمى خوتهن مجاھىدلەرى
 ترەپىدىن فتح قىلىنىدۇ • خوتهن دە واقتلىق ئىسلام حكومتى قورولىدۇ • محمد قاسم دا -
 موللام بو ھادىسەنى مۇنداق تەرىپ قىلغان دور •

بىرىپ تەنكىرىم خوتهن اھلىگە نىسەت

قورولمىش اردى ئىسلامى حكومت

بولوپ اردى خوتهن لىك ھەر بىرى شىر

چوماق آلاچ قولىغا ياكى شەمشىر

پوتون شرقى توركىستان نى قوتقوزوش اۈچون قىلغان بو سوقوشتا بىر مۇنچە سەبەبلەر
 و تونىڭغا ئالارنىڭ خاتىنلىقى بوزىدىن خوتهن حكومتى يىنىكلىدور • محمد قاسم دا موللام
 محمد امين حضرت بىلەن بىللە ھىندىستان وھ آفغانىستان غا بارىدور • غايەلەرى بو
 مەملەكەتلەردىن آلدورغان ملتقلەر بىلەن باسقونچىلەردىن شرقى توركىستان نى قو-
 تقوزوشتور • بو جوشقونلوق ئىچىدە محمد قاسم دا موللام مۇنداق شەرلەر يازىدور •

فدا قىلدىم ئولوغ ملت اۈچون بو جان وھ مالم نى

وھ تەن تەرىپىگە سىز قىلدىم فىكىرو خىالىمنى

قاچا نكىم تا تىرىكەن تاشلاما يەن بو ماقالىمنى

قبول اتكەى خودايم بىر كۈنى ئوشبو دعا يىمنى

مەيسەر ايله گەى قىلماقنى مەيدان ئىچىرە جەۋانلار

شرقى توركىستان مجاھىدلىرىدىن

محمد قاسم داموللا ھاجىم

(1907-1985)

عبدالشكور توران
.....

محمد قاسم داموللامنى تونوتوش اوچون بو كىچىك يازىنىڭ يەتمەيدىغانلىقى اوپ ،
اوچوقدور . محمد قاسم داموللام دىنى جەھەتتىن عاليم ، ادەبى تەرەپتىن شاعر و ادىب
دور . داموللام نىڭ كىم خوسوسىيەتى بولسا شرعى توركىستان خوتەن مىلى مجادەلە -
سىگە قاتناشقا ئىلغىدور . داموللام نىڭ يوقارىدىكى اىچ خوسوسىيەتىنى بىزىش اوچون
داموللامقا قەدەر دىنى عاليم بولوش ، ادىب لىك تەرەپى اوچون عربچە ، پارىچە بىلىش
و شاعر بولماق لازم دور .

محمد قاسم داموللام نىڭ مجادەلىسىنى و سىياسى ھاياتىنى بىزىش اوچون خوتەن انقلا
بىنى تەكشورگەن ، محمد قاسم داموللامنى بىلگەن و خوتەن انقلا بىنىڭ چىقىش سەبەبى
بىلەن نەتىجەسىنى عقل و مىلى آك تارازىسىدا تارتىپ ھىكوم قىلالايدورغان تارىخچىلەر
گە محتاج دور مەيز .

اىلگىرىدە مونداغ كىشىلەر چىقىپ بو موزونى قەلمگە آلسا شرعى توركىستان نىڭ
يىقىن تارىخىگە چوك خىزمەت قىلغان بولىدور .

مەن بو يەردە محمد قاسم داموللام نىڭ 1953 دە كىمىردە يازغان " نىجات -

يولى " ناملىق كىتابىغا بولونوب داموللامنى تونوتوشقا تىرىشمەن .

محمد قاسم داموللام 1907 يىلىدا خوتەن وىلايىتىنىڭ قاراقاش شەھرىگە باغلىق

جىلغۇغا بىدىسىدا توغۇلدى . چوك دادىسى امىن قارى ئاخونوم قاراقاشقا قازى بولغا -

ندىن كىيىن محمد قاسم داموللام مو قاراقاشقا كوچوب كىرىپ گۆدەر مەھەللىسىدە

”خوسوسەن قەشقەر خەلق ما نچولار نىك ھەددى ھىما پسىز زولمىغا اوچرىغان . شو۔

نداق بولسمو خەلق ھېچ قاچان بولارغا بويون ئەگمىگەن .
ئەگەر شرقى توركستان خەلقى اوزىنك دەقا نچىلىق مەھسوللرىدىن يتەرلىك دەرىجەدە

پايدالينىش امكانىيەتىنى قولغا كەلتورەلىسە ، قسقا مددە تەدە خوشنا مللتلەرگە

ئوخشاش باي بىرھالغا كىلىدىغا نلىغى شېھەسىز دور .
شرقى توركستان خەلقى نى ئىدارىسى ئاستىدا توتوپ تورغان ختتا يىلار ، اويغورلار

نىك مىللى ھويتى نى يوق قلىش و بولارنى ئارقىدا قويوش اوچون تىرىشماقتا دور .

بو نىك اوچونمو شرقى توركستان خەلقى نىك ختتا يىلارغا بولغان نىفريتى كوندىن

كونگە ئارتماقتا دور ”

ولى خانوف نىك اويغورلار ھەققىدىكى چوشونچە لىرى و ئىلىپ بارغان اتنوگرافىك

تدقىقا تلىرى بارغانسرى تىخمو موكە مملەشتى . او اوزون يىلار دوام قلغان جدوجهد

بىلەن توپلىغان اويغور تورك لىرى گە ئائىد معلوما تلىرىنى و بولار ھەققىدە

جوابسىز قالغان مسئله لىرىنى دونياغا تەغدىم قلىش اوچون ” اويغور اتنوگرافىسى ”

نى ھازىرلدى .

بو اثر دە اويغورلار ھەققىدە كوپ اھمىتلىك معلوما تلار بولوپ ، شوندا قلا ئو دەوير۔

دە قىمەتلىك و اورىگىنال ما تىرىياللار دىن يا يىدىلىنىپ ئىلمى ئسىپلىن بىلەن روسىە

دە اويغورلار ھەققىدە ھازىر لاتغان بىردىن بىر اثر دور . بو نىك سرتىدا ولى خانوف

اويغورلارغا دائر بىر مونچە قول يازما اثر لىرىنى دونياغا تونوتتى و شرقى توركستان

نىك بوروندىن بىرى ” تورك يورتى ” بولغان نلىغىنى تاكيد قىلدى . بەزى تارىخچىلەر

ترەپىدىن يىزىلغان و ايشلە تىلگەن ” ئالتى شەھەر ” ، ” تاتارىيە ” ، ” چىنى توركستان ” و

” شىنجاك ” تىرمىنلرىنىك خاتا بولغان نلىغى نى بيان قلغان و تارىخى ھىجىت لەرگە تا۔

يىنىپ توروپ بو تورك يورتى نىك ھەقىقى اسىمىنىك ” شرقى توركستان ” بولغان نلىغى نى

يازغان .

قازاق تورك لىرىدىن بولغان چوقان ولى خانوف نىك بو كوروش و چوشونچە لىرى ،

تورك بىرلىگى مفكورەسىنىك جانلىق بىر افادەسى دور .

قىمەتلىك بىر تورك ئالمى بولغان چوقان ولى خانوف نىك ھوقۇق غىرت بىلەن كىچە۔

كوندوز ئىشلەپ ، اويغورلار ھەققىدە ياراتقان اثرى ، زامانىمىزدا توركولوگىيە

ساھەسىدا ئىلمى تدقىقات ئىلىپ بارماقتا بولغان لار ئوچون قىمەتلىك بىر خەزىنە دور .

اىزاھات ئوچون بو ماقالە نىك توركچەسىگە قارالسون .

توروپ ناھايتى كوپ ئىلمى اثرلەر و تارىخى حجتلەر توپلىغان .
 ولى خانوف اوڭغورلارنىڭ مەدەنىيىتى نى ، تارىخىنى ، عرف - عادەتلىرىنى ، ئىلمى
 منبعلىرىنى و جغراپىيەسىنى و بولار ھەققىدىكى ھەر تورلوك مەسىلەلەرنى بىر -
 بىرلەپ و نھايتى دققەت بىلەن تەكشورۇپ چاققان بولۇپ ، شۇنداقتا اتنوگرافىيىسىدا
 تونجى قىتم اوڭغورلارنىڭ " ئىككىنچىلىك سەنئەتى " گە دائىر كەڭ مەلۇمات بەرگەن ،
 بولۇپمۇ اوڭغورلارنىڭ تىرىقچىلىق قلىش و ئوما ئوروش دىكى ماھارەتلىرىنى خىران
 لىق بىلەن بيان قىلغان .

ولى خانوف ، 1825 يىلىدا اوڭغورلارنىڭ مانجو استىلاسىغا قارشى جھان گىرخان
 تورەم نىڭ يولباشچىلىقىدا ئىسان كوتەرگەن بولسۇمۇ ، اما مغلۇپ بولغانلىقلىرىنى
 و بو مغلۇبىيەت نەتىجەسىدە اوڭغورلارنىڭ ناھايتى كوپ زولوم و قرغىنچىلىققا اوچر -
 يغانلىقلىرىنى ، ھەتتا ئىسان نىڭ رەھبىرى بولغان جھان گىرخان تورەم نىڭ موختايلا
 تەرىپىدىن اسىر ئىلىنىپ تومور قەبەزدە خىتتاينىڭ بايتختى گە ئىلىپ بىرىلىپ ،
 ! ولتورولگەن لىگى نى تەپسىلاتى بىلەن يىزىپ قالدوزغان . شۇنداقتا جھان گىرخان تو -
 رەم نىڭ قىزى دلشات سولتان (ئىپارخانم) نىڭ مو مانجولارغا قارشى قەھرىمانلىق
 بىلەن كورەش قلىپ ، شىرقى توركىستان نىڭ ھور ئىتسىمبولى ھالىغا كەلگەن لىگى نى
 اثرىدە بيان قىلغاندور .

شىرقى توركىستان تارىخىدا يوز بەرگەن بو قانلىق ھادىسەلەر نەتىجەسىدە خىتتايلار -
 نىڭ ، انسان ئەقلىغا گە سىغمايدىغان دەشەتلىك تىرور و زولمىغا چىدىيالمايدىغان ،
 قەشقەر ، خان ئىرىق و دولان خەلقى نىڭ بىرقىسمى غىربى توركىستان غا قاچقان ئىدى .
 شو دەۋىردە بولارنىڭ سانى 7000 دەپ ھىساپلانغان .

ولى خانوف ، تەتقىقاتلىرىدا كىنكى يىللار دىمۇ بونداق چىقىش ھەرىكەتلىرىنىڭ يوز
 بەرگەن لىگى نى تاكىد قلىپ او دەۋىردىكى اوڭغورلارنىڭ وضعىتىنى نى تەتقىقە مونداغ
 بايان قىلغان .

چوقان ولى خانوف نيك او يغورلار ھەققىدە يېقى تەدقىقا تلىرىنك نتيجهسىدە قولغا كەلگەن اتنوگرافيا ماتىرىياللىرى ، بوگون توركولوگىيە تەدقىقا تلىرىدا مەھم بىر مەنبە رولى اوينا ماقتادور .

چوقان ولى خانوف نيك بو ماتىرىياللارنى نەدىن ، قانداق قىلىپ توپلىغانلىقى توغرىسىدا بىرئاز مەلۇمات بىرىش فائىدەلىق بولور .

ولى خانوف 1858 يىلىنك ئاغوست ئايدا مانچوختتاى ھوكومتى بىلەن چار روسىيە ئاراسىداكى تىجارى بىر مەسئەلە مەناسەتتى بىلەن شىرقى توركىستانغا بارغان بىر ھىيەت ئىچىدە ايدى . او شىرقى توركىستان نيك شو دەويردە اينك تىرقى تاپقان مەركىزى بو . لغان ئىلىغا كىلىپ اوچ ئاى تورغان . بو مەدەت ئىچىدە توپلىغان ماتىرىياللارنى " روسىيە شىرق شىناسلىق ادبىياتى " دا نىش قىلغان . بو ماتىرىياللار ئاراسىدا ئىلى دە ئولتوروشلوق بايلارنىك نەدىن كەلگەن لىك لىرى ، نىمە ئوچون بو بولگىگە يەرلەشكەن لىك لىرى ، بو يەردىكى او يغورلارنىك عرف . عادەت لىرى وچىن خاندانى نيك بو يەردىكى خەلق گە قىلغان زولوم و بىداد لىرى ھەققىدە مەلۇمات بەرگەن . شوندا قىلا ئىلى ولايتى دىكى او يغور دەقانلارنىك اوزوق لىرىنك خىتتاى ئەسكەر لىرى تىرىپىدىن زورلوق بىلەن ئىلىنغا نلىقنى ، ھەر او يغور دەقان ئائىلەسىنك خىتتاى ئەسكەر لىرىگە بىر مەقدار اوزوق (بوغداى ، ئارپا ، قوناق و گورۇچ) بىرىشكە مەجبور توتولغان لىقى ئىادى بىر شەكلدە يىزىپ چىققان . خىتتايلار نيك بو زوراوانلىقلىرى ولى خانوف تىرىپىدىن " يوز قارىسى " دەپ تەرىپ قىلغان .

ولى خانوف 1858-59 يىلىدا ئوزامان " قەشقەرىيە " دەپ ئاتالغان ، قەشقەر ولايتى و اتراپىغا ساياھەت قىلغان بولۇپ ، بو ساياھەت جىريانىدا تىخىمۇ كۆپ ئىلىمى بەئالىيەت لەر ئىلىپ بارغان ايدى . بو نيك بىلەن بىرگە روسىيەدە شىرق شىناسلىق ئىلىمى موكۇپ تىرقى قىلغان ئىدى . بو سەفرى اثناسىدە شىرقى توركىستاندا بەش ئاى

يېمىنى ئارتورغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ بولسا ئالىم نىك اوترا ئاسيا ھەققىدە ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىلمىي تەتقىقاتىنى تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە و قزغىن لىق بىلەن دوام قلدوروشىغا سەۋەپ بولغان .

بۇ پىكىر چۈشۈنچە لىرىمىزگە ئالىم نىك قازاق و قرغىزلار ھەققىدە ئېلىپ بارغان تەتقىقات لىرىنى مىسال قلىپ كۆرسەتمەك مومكىن . اما ەلى خانوف قازاق و قرغىزلارنى تەتقىق قىلغانىدا اويغورلارنىڭ تارىخى ھەققىدە كۆپرەك مەلۇمات بېرىشتىن ھەزەر قىلغان . ەلى خانوف يىنكى سەي قرغىزلەرنىڭ نەدىن كۆچۈپ كەلگەن لىك لىرىنى و اورخون درىياسى بويىدىكى اويغور خانلىرى بىلەن بولغان مەناسەت لىرىنى يازغانىدا - اويغورلار ھەققىدە كۆپ مەلۇمات بىرگەن ايدى .

ھازىرقى اويغورلارنىڭ اجدادى بولغان گاۋچى قەبىلەسىنىڭ يورتى بولغان ئىلى (2) ولايتىدە و يەتتى سو بولگەن سەيدە قەدىمى زاماندىن بىرى ھاكىم بولغانلىقىنى تەكىد لىگەن قازاق ئالىمى ، چىنگىزخان دورىدە مو مذكور يەرلەرنىڭ اويغورلارنىڭ ھاكىمىتى ئاستىدا بولغان لىغىنى ابولغازى خان نىڭ اسلىمىسىگە تايىپ اوتتورغا قولىغان .

قەدىمقى تورك قەبىلە لىرىنى تەتقىق قلىش جريانىدا اويغورلارنىڭ تورك اتفارق سىستىمى ئىچىدە بولغانلىقىنى ئاساس لىق بىر شەكىلدە سۆزلەپ اوتوشتىن تاشقىرى اويغورلارنىڭ نىوكسەك مەدەنىيەتگە اىگە اىكەن لىگىنى كۆرسەتكەن .

اويغورلار ھاكىمىت قورغان شەھەر و اولكەلەردە ئىلىم مەدەنىيەتنى تەرەقى قلدو - روپ باشقىلارغا اورنەۋالھام مەنبەسى بولغان " دىگەن چوقان ولى خانوف ، روسىيەدە اويغورلارنىڭ تارىخى بىلەن تونجى قىتم علاقە لانغان ئالىم عنوانى ئالغان . بوندىن تاشقىرى اويغورلارنىڭ ئەدەبىياتى بىلەن مو مشغول بولۇپ توركولوگىيە ساھە -

سىدا ئىشلىگەن لەرنىڭ دىققەتىنى اوزىئە جەلىپ قىلغان ايدى .

" اويغور اتنوگرافياسى " و

چوقان ولى خانوف

ھازىرلىغان اسمائىل چىنگىز
.....

سویتا تفاقى دە شرقى شناسلىق ساھەسىدە خوسوسەن اويغورلەرنىڭ اتنوگرافياسى ھەققىدە چوڭ خىزمەت كورسەتكەن ئاتاغلىق قازاق ئالىمى چوقان ولى خانوفنىڭ تەدقىقا-تارى سویتا تفاقى دىكى توركولوگ لەردىن گ . اسحاقوف ترەبىدىن تەدقىق قلىنىشقا با-
شلىدى .

چوقان ولى خانوفنىڭ روس-ياھەتچىلىرى تىرىپىدىن تەدقىقا تىجى صفتى بىلەن تونولغان بولوپ ، شرقى توركستان دا اويغورلارنىڭ تارىخى نىڭ تەدقىق قلىنىشىغا قانداغ چوڭ ھەسسە قوشقان لىقى بىلنىگەن بىر خوسوس دور .

توۋەندە بوئالىم نىڭ تەدقىقا تىرىپىدىن نونونەلەر سونومىز .

قازاق ئالىمى چوقان ولى خانوف ، رشىدى نىڭ "جمعىتى توارىخ" محمد حىدرنىڭ

" تارىخ رشىدى" ، خان يارلىقلارى و بونىك غا ئوخشاش قول يازمالار نى تەكشوروپ

چىقىپ ، اويغورلارنىڭ تارىخى بىلەن ئاشىنالىق ھاصل قىلغان .

ولى خانوف ، اويغور خان لىرىدىن توختامىش خان نىڭ ، رقىبى يوكايلغا ئىۋەتكەن يار-

لىقلارنى كوزدىن كۆچوروپ بو يارلىقلارنىڭ قىدىمى اويغور بىزىغى بىلەن بىزىلغانلىغى

نى اورتىغا قويغان .

بو نىڭ ھەقىقەت بولغانلىغى نى كالىم بەگ دىگەن بىر ذات نىڭ اويغورلار ھەققىدە

اىلىپ بارغان تەدقىقاتى ھم اثبات قىلماقتا دور .

تارىخى منبع لەر ولى خانوفنىڭ ، قىدىمى اويغور تورك لىرى ھەققىدىكى تەدقىقات

لىرى بىلەن ، اويغورلار و ئولار نىڭ يورتى بولغان شرقى توركستان غا دائىر بىل-

بیرلیكتە ئیشلەش دینی میزمو امرقلغان بیر وحببە دور. خصوصاً بیزنیك بو مسئله گە نهایتی اهمیت بیریشیمیز کیرهك .

یتشکن آدملریمیزنیك بیربیرلەپ ئارا میزدین ئایرلیپ کیتیپ بارغا نلیق لریگە البتتە کوپ متاثر بولماقتا میز، بولرنیک قایتیپ کلمەیدیفا نلغنی کوزدە توتوپ بولارنیك ئورنیغا دەسەیدیغان کیشیلەرنی وقتا وتکوز مەسدین یتشتوروپ چقشیمیز لازم .

انسانلار فانی ، مللتلەر ابدیت گە قدر یاشایدیفا نلیق لریگە کورە ، عصریمز و کیلەر عصرلەر اوچون مللت و تەنیمیزگە فائده لیق اولاتلار تریبە قلیپ چقش بیزنیك اینك مەم وظیفە میزدور .

قاسم حاجم امروالله یاشیغان محیط و شرطلرئچیدە اوزینی یتشتورگەن بیر انسان ئیدی . ئیلمی و تجربەلری بیلەن مللتیگە خدمت قلیشنىك تالیق تەمینى تیتیفان و خلقیگە بولغان بورجنى ئادا قلغان حالدا بو دونیادین ئایرلدى. قلغان خدمت و فداکارلیق لریگە شاھید بولغان بیر انسان صفتی بیلەن من ئونیک حقیقە بیلگەن لریمنى یزیشنى وظیفە دەپ بیللیپ ، شوندا قلا شرقی تورکستان لیق قرینداش لریم نیک حسیاتینغا ترجمان بولوشنى استەدیم .

قاسم حاجم مولوی نیک من ئا نکلیمیغان و بیلیمگەن نهایتی کوپ فضیلت لرینك بولوشی شېهەسیر دور .

خوش حولق ، وەتەن پرور ملت پرور ، خیرسور ، بیلیم لیک و حقیقی بیر مسلمان و تورک عالمی نیک اولاتلریدین بیری بولغان مرحوم قاسم حاجم مولوی گە جناب الله دین رحمت و مغفرت تیلەپ عائیلە توابعاتیغا و بوتون شرقی تورکستان لیق لارغا تەضیە لریم نی بیلدورومەن ، شوندا قلا مرحوم نیک اوغوللرینك مو دادالرینك یولیدا بولوشلرینى و استا نبولدیکی امارەت لرینى شرقی تورکستان ئوچون فائده لیق بیر شکلدە اشلە تیشلرینى تلەیمەن .

مادى و معنوى ياردم تامين قىلغان و شخسى عىنا وىتى سايەسىدە تىزىملىغان اوج يوز
 مىك سعودى رىيالىنى خىج قىلىپ خوتەن دە بىر مسجد بىنا قىلدورغان .
 مرحوم، 1982 يىلىدا استا نىبولغا كلىپ شىرقى توركىستان دىن كلىدىغان حاجىلەر نىك
 استا نىبولغا كىلگەن ئىدە . يىتىپ قوپىشلىرى اوچون بىر بىنا ئالغان .
 من قاسم حاجم بىلەن 1985 يىلىدا استا نىبولغا كىلگەن ئىدە تونوشتوم . ئوزون
 بويلىق يوزى نورلوق كىلىشكەن 65-70 . اشلىرىدا بولغان بولسىمۇ امانىيەتتىكى
 كۆلەر يوزلىك ، خۇشخۇلق و خوش سىبىت بىر آدم ايدى .
 كوپ اۆتمەيلا بۆكىش نىك عالم ، بازىل ، عارق و نىيەتتىكى اۆتكور بىر دىپلومات
 بولغانلىقى معلوم بولدى .
 او يىل شىرقى توركىستان دىن حج قىلىش اوچون استا نىبولغا 300 كىشى كىلگەن ايدى . بولار
 نىك بىر قىسمى قاسم حاجم نىك صفا كۆى دىكى اوبىدە ياتىپ قوپماقتا ايدى .
 ئاسم حاجم سعودى عربستان حوكومتى ئالدىدا اىگە بولغان عىنا و تىگە تايىنىپ
 كىچە كوندوز چىيىپ يوزوپ چوك فدا كارلىق و مەھارت بىلەن بو حاجىلەر نىك عربستان
 قونسولوسلىقى بىلەن بولغان باسپورت و وىزە اشلىرىنى حج قىلدى .
 شىرقى توركىستان لىق حاجىلەر اوزون يولچىلىق دىن سونكرە استا نىبولغا كىلگە -
 ئىدە بو ذات نىك خوشخۇلق و لىق مەاملەلىرىنى كورۇپ بىردىنلا هاردوقى چققاندىك
 مەنون بولاتتى .

دونيادا هىچ زامان اوزگەرمەيدىغان بىر قاندىق بار . بو قاندىق بولسا شوكى
 مىللەتلەر يىتشتورگەن بىلملىك و بەزىلىكلىك انسانلار سايەسىدە ترقى قىلدور .
 غونىك ئوچون بونداق انسانلار نىك قەدرىنى بىلىش كىرەك .
 ئالى مەكتەپ لردە اوقوغان ، ئىلم نىك قايس ساهەسىدە بولسا بولسون اوزىنى كورسە -
 تكەن يوقورى موقع لىرگە يوكسەلگەن انسانلار دىن فائىدەلىنىش اولار بىلەن بىرلىشىپ

قاسم حاجم مولوى نيك وفاتى مناسبتى بىلەن
 شرقى توركستان نيك وان پرور خيرو سخاوت لىك و ملتچى اولاتلر يدين بولغان
 قاسم حاجم امروللە 1986 يىلى 12-ئايدا ئورومچى دە وفات قىلدى .
 مرحوم ، شرقى توركستان نيك خوتەن ولايتى گە قاراشلىق قارىقاش ناھىيەسىدە
 دىندار مللت پرور حوريت پرور بىر عائىلەدە توغولغان . قاسم حاجم نيك
 داداسى امروللە افندى شرقى توركستان نيك ئازادلىقى اوچون مجادلە قلىپ بو
 يولدا سوقوش ميدان لرىدا ئوروشقان بىر مجاهد ايدى .
 قاسم حاجم بالايىق چاغلىرىدىلا عائىلەسى بىلەن بىرگە عربستان غا ھجرت
 قلىپ مكا المكرمە شەھرىگە بەرلشكەن ايدى . بويەردە او قوشىنى دوام قلدوروب
 مدرس لىك عنوانى ئالغان . بوندىن كىيىن عربستان دا توروشلوق شرقى توركستان
 لىقلار گە درس بىرىپ دىنى و عظر قلىپ اولارنىك ئىلم ارغان و ئاك سويە لرىنك
 ئوشوشىگە خذمت قىلغان .
 شرقى توركستان غا بىرىپ كىلىش يولى ئىچلغان دىن كىيىن بىر قانچە قىتلاپ
 مملكت گە بىرىپ اويەردىكى مسلمان و تورك قىرىندا شلرىنك مللى و دىنى سويە -
 لرىنى اوستوروشكە ترىشقان ايدى . آخرقى يىللاردا مرحوم پوتون مادى و معنوى
 كوچنى ملتىگە خذمت قلىش ئوچون آديغان بولوب ، 1983 يىلىدىن 1986 دە وفات
 قىلغان غە قدر ھرىك شرقى توركستان غا بىرىپ كلگەن ، بىو بىرىپ كىلىش جريا -
 نىدا شرقى توركستان نيك پوتون چوك شەھەر لرىنى آيلا ئىپ كوروب اويەر لردىكى
 وطندا شلرى بىلەن تونوشوب اولار نيك درتلىرى بىلەن درتلىنىپ اولارنىك ئچن شلىق
 حالىغا ئچنغان . شوندا قلا شرقى توركستان دا كورگەن لرىنى و خلقى نيك ئىيفر
 و ظمىتنى اسلام دونياسى دىكى سلاھىت لىك دوست و بورا درلرىگە سوزلەپ خلقى گە

سەۋىمىس، يۈكسەك لىندو و اولكە نىك تەرەققى قىلىش اوچون احتياجى بولغان بىلىم
وفا بىلپەت قولغا كەلتۈرۈلۈدۇ.

8-اسلام دولەتلىرى و تەشكىلاتلىرى غە شرقى توركىستان دىكى جامع و مسجدلارنى

تەمىر قىلىش ، مەكتەپ سىلىش ، تەخنىكى اوۋنلەر و اسلامى تەدقىقات مركزى نىك

قورۇلۇشى اوچون مالى يار دەم قىلىنىشى .

جناب عالی لری ،

چىن خەلق جۇمھۇرىيىتى حۇكىمىتى سۈيىت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر اتفاقى غە قار-

شى يىنكى دوستلار و اتىفاقچىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش اوچون تىرىشماقتا ايكەن عىنى

زاماندا سىياسى يالغۇزلۇق بىلەن ئىقتىسادى جەھەتدىكى آرقىدا قالغانلىقىنى يەنكەمەك

اوچون كۈچ سىز قىلماقتا، بو مقصدلرگە يىتىش اوچون اسلام دونىياسى و غەربگە يىقىن -

لاشماق غا فوقولئادە كۈچ سىز قىلماقتادۇر . يالغۇز موشو شەۋەب لاجىن نى شرقى تور-

كىستان دىكى سىياسەتتىكى اوزگەرتىشكە ما قول قىلىش اوچون يىتىدۇ دىگەن قناعتىمىز بار .

بوندىن باشقا شونىڭغا مو ايشىنىمىزكى، شرقى توركىستان مۇئەسسە توغرىسىدا

چىن نى آگاھ لاندۇرۇش ، چىن سىياسىتىدا ، زۇلوم غا اوچرىغان مسلمان توركلەر اوچون

ياخشىلىق طرە فىگە بىر اوزگۈرۈش گە يول آچىدۇ . بو تەلەپلر ئىمىز طرە فىنكىزىدىن

ھمايە قىلىنغاندا چىن ھاكىمىيەتى آستىدىكى قىرىنداش لرىنكىز نىك دوچار بولۇوا -

تقان زولوم و ئازاپلرى ئازالغۇسىدۇر .

جناب عالی لری نىك بو اسلامى دعوا اوچون لایق بولغان دىققەت اعتبار لرىنى كور-

سوتۇشلرىنى، شرقى توركىستان دىكى مىليونلارچە مەزلوم مسلمانلرى بىلەن موھاجرت

دىكى يوزمىنكلەرچە يورت داشلر ئىمىز نامىدىن ايلتماس قىلىمىز .

موخترامىز نىك لایق بولغان اعتبارنى كورىدىغان لىقنى و اسلام كونفرەنسىيەسى

نىك كەلگۈسى نوبەتلىك يىغىن مەجلىسىگە تەقدىم قىلىنىشىنى امىد قىلىمىز .

محمد رضا بكىن

(امەكلى توغ گىنرال)

شرقى توركىستان و قى نىك ئىدارە ھىيئىتى رەئىسى

بەرلەشتۈرۈشىگە قاراتقان پىلاننى عمل گە آشۇرۇشقا باشلىغانلىق ھەقىقەتنى دېق

قەت كە ئالغاندا اھوال نىك جددى ايگەن ليگى تىخمو اوچوق اورتيغا چقماقتا دور .

2- شرقى توركستانلىق مسلمانلارنى مەدەنىيەت ، معارف و اجتماعى طرفلەردىن

چىن لەشتۈرۈش سىياسەتىنىك توختۇتۇلۇشىنى شرقى توركستانلىق مسلمانلارغە مسلمانلار

قلىرىنى قوغداش ، دىنىي واجىبا تلىرىنى ئادا قىلىش و اسلامنىك امرلرىنى بجا كەلتۈرۈش
اوچون تولوق اركىن ليك بىرلىشىنى .

3- بو رايوندا ياشا واتقان مسلمان خەلقلىرى نىك سا قلىغى و خوفسىزلىگى و ھە-

تتا ھاياتىغا بىواستە خىرلىك توغدرولغانلىق دىن شرقى توركستان دىكى يادرو (نىو

كلىبەر) سناقلارنىك درھال توختۇتۇلۇشىنى .

4- شرقى توركستان خەلقىغا اوز تەقدىرىنى اوزى بەلگۈلەش حىقى بىرلىشىنى .

چىن جومھورىيتى حكومتى شرقى توركستانلىق مسلمانلارغە اركىن و دوروست سايلام لار

بىلەن اوز ئىدارە اورونلرىنى تشكيل قىلىش امكالى بىرىش صورتى بىلەن اولارغا قار-

شى ياخشى نىھەتلىك بولغانلىقىنى ئوتتورغا قويسون .

5- اسلام كونفرەنسىمى تشكىلاتى ئىچىدە ، شرقى توركستان مسلمانلرىنىك اھوا-

لىنى تەكشرىش اوچون مەخسوس بىر كومىتېت قورولسون و شرقى توركستان دىكى مسلمان

لارنىك اھالى . اولارغا قارشى يورگوزولۇو اتقان موستەملىكەچىلىك ھەرىكە تلىرى تو-

غراسىدا . معلومات حاصل قىلىش اوچون بىر تەكشرىش ھەيئىتى ايپەرىلىشى .

6- شرقى توركستان دىكى مسلمانلارنىك ئىقتىسادى ، معارف و مەدەنى سەۋىيە -

لرىنى اوستۈرۈش اوچون يارمەدە بولىدىغان و موستەملىكەچىلىك ھەرىكە تلىرى نىك

مەھسولى بولغان جاھالەت ، آرقىدە قالغانلىق و ايزىلشگە قارشى توروش كۈرەشلىرىدا

اولارغە يارمەچى بولىدىغان بعضى تەرەققىيات پىلانلرىنى عمل گە آشۇرۈش مقصدى

بىلەن ، رەسمى و شەخسى ئىقتىسادى تشكىلاتلارغا چا قىرىق دە بولۇشنى .

7- اسلام اولكەلرىدە ايشلەش اوچون توركستان دىن ايش كۈچى (ايشچى) چقىرىش .

بو عمل گە آمقان تەقدىردە ، شرقى توركستان مسلمانلرى نىك كرىمى آشىدۇ . تورموش

شورادەن چىنلىقلار نىڭ سانى 393.892. I بولغان عمومى نوپوسىنىڭ 10% دىن ئاشمىغا -
 نلىنى نى كورسىتەلمەيمىز .

I4- بونىكا قارشى شىرقى توركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئىسلام ئالەمىدىن كىرەك ھۆكۈمەت-
 لەردىن بولسۇن وياكى غەيرى رەسمى تەشكىلاتلاردىن بولسۇن ، ھېچ قانداق بىردەستەك
 ويا ياردەم كورمىدى . دۇنيا دە مۇسۇلمانلارنىڭ و ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ سانى خېلىلا
 كۆپ مقداردا ، بولارنىڭ سانى نىڭ كۆندىن كۆنگە كۆپۈشۈپ بارىدۇ . توركىستانلىق مۇسۇلمان
 لارنىڭ ازدا پلارى نىڭ تېخىمۇ ئىلگىرى بولغانلىقىغا قارىغاندا ئۇلار دەستەك لەرىنى
 بولاردىن ئايرىغان . مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلامنى اولوغلاشتۇرۇش يولىدا بىر بىرلەشكەن دەستەك
 لىمەكلىرى خۇدا نىڭ بۇيرىقى بىلەن بىرلىشىشى كېرەك . ئىسلام مۇسۇلمانلارنىڭ مەۋجۇد بولۇشىنى و مەنپەئەت
 لىرىنى قوغداش قوللاش و زىيەسىنى ئىسلام كۆنفرەنسى تەشكىلاتى و ستەگ ئالغانلىقى و جەھىدىن ،
 چىن كومۇنىست لىرى طرفىدىن يولغا قويۇلماقتا بولغان لىمىتلىك سىياسەتنى تۈپەيلى-
 دىن يوق بولۇپ كېتىشى خۇددى ئاستىدا ياشىماقتا بولغان مۇسۇلمانلىقنى و مەۋجۇد بولۇشىنى
 نى ساقلانماقچى كۆرەش قىلماقتا . شىرقى توركىستان شىرقى توركىستانلىق دىن قىرىنداش
 لىرىنىڭ نامىدىن ئىسلام كۆنفرەنسى تەشكىلاتىغا چاقىرىلماقتا بولۇشىنى ئىستەيمىز و
 تۈۈندە غەيرەت قىلغان خۇسۇسلارنىڭ ئىشلىرىنى كۆرۈشۈپ بولىدىكى كۆرۈشۈشۈمىزنى
 ئىسلام كۆنفرەنسى تەشكىلاتى نىڭ ياردەم و ھامايە قىلىشىنى ئىستەيمىز .

I- شىرقى توركىستانغا مۇسۇلمان بولمىغان چىن لىقلارنىڭ ئاقىن ھالدا كىرىشىنى توس-
 سماق و 1949 ئىنجى يىلى شىرقى توركىستاننى كومۇنىست لار بېسىۋالغاندىن تارتىپ بۇرا -
 يونغا بەرلەشتۈرۈلگەن چىن لىقلارنى چىقىرىۋېتىش و چىن دەرھال تەدبىر قىلىۋېتىش .
 اھۋال نىڭ تېخىمۇ يامانلىشىپ كېتىشىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ كۆچمەن چىن لىقلارنىڭ
 كۆچۈرۈلۈشىنى ئىستەيدۇ . كومۇنىست لار بۇرۇن تەدبىر ئالماق لازىم بولماقتا .
 چىن ھۆكۈمىتى نىڭ بۇ يىلى كېلىچەك شىرقى توركىستانغا 200 مىليون ئىنساننى چىنلىقلارنى

ناقلرى نتيجهسىدە اولوم ئەھلىپ بارىدىغان كەلىمەلەرگە دوچار بولماقتا . ئۇ-
نىڭ بىلەن بىرگە چىن كومونىست مسئوللىرى بولارنى كىرەكلىكلىرىنى امكانلاردىن مەھ-
روم تۇتماقتا دور . بوندىن باشقا مسلمانلارنى " توغۇتنى چەكلەش" ھەزكەتلىرىگە قا-
تناشتورۇپ ئولارنى ئىيرىتىشكە و شرقى توركىستانغا كۆچۈرۈپ الپ كەلگەن چىن بودى-
ست لار ار قىدىن يۇتۇپ كىتىشنى عمل گە آمورماقتا دور .

I2- نىوزونىڭ زورنالى نىڭ I986نجى يلى 6نجى ئاينىڭ I6نجى كۈنىدىكى سانىدا
چىن كومونىست پارتىيەسى رەھبىرى خۇيا وپباي نىڭ بىر بايانا تى بىسىلدى . بو بايانا-
تتا خۇيا وپباي شرقى توركىستان نىڭ نوپوسىنىڭ I4مىليون ايگە ئىلگى بونىڭ 6مىليون-
نى اوڭغورۇ 5مىليونى چىن لىقلاردىن عبارەت و بو توپراقلار يا نا 200مىليون
كىشىنى پىقىپ كىتەلەيدىغان لقىنى بىلدۈرمەكتە دور .

بوسوز ، بومسلمان منلاقەغە بودىستچىن كۆچمەنلەرنىڭ ايقىن ايتىپ كىرىشكە يول قو-
يۇپ مسلمان ئەمەس چىن لىقلار بىلەن تولدۇرۇشقا اوخشاش بىر بلان نىڭ بارلىغىنى
اورتىغا قويماقتا دور .

بونداق بىر بلان نى عمل گە آشۇرۇش نتيجهسىدە شرقى توركىستان نىڭ اسلامى ھوويەتى
يوقالغان بولۇدۇ . شونىڭ بىلەن بو اسلام اولكەسىنىڭ چىن غە قوشۇلۇپ كىتىشى داوام-
لىق قازانيدۇ .

عالى كرام لرى

I3- تىبەت ، شرقى توركىستانغا اوخشاش چىن جومھورىتى ئىدارەسى آستىدىكى اولكە
لاردىن بىرى دور . ھەم ھىندستان و بودىزىم دونياسى ھەمدە غەرب دولەتلىرى بو اولكە
نىڭ دعواسىنى دەستەكلىمەكتە . بو دەستەك نتيجهسىدە تىبەت دعواسى اوچ قىتم بىرلە
شكەن مىللەتلەر دە موزا كىرە قىلندى . تىبەتچىن ھوكۈمىتى طرفىدىن آلاھىدە بىر اوپ-
رونغە ايگە قلىنغان دور . بو نكنا بىر مىسال قلىپ I982- يلى غىچە تىبەت دە يەرلە-

شرقى توركستان مسلمانلىرى نىك اتنىك و مەدەنى بايلىقلىرىنى يوقىتىشقا قارىتىلغان
 ۋەھشىيەت ھەرىكەتلىرى ، اسلام دونياسى رەھبەرلىرى ، تىنچلىق نى ھمايە قىلغۇرچىلەر
 ئادالەت ۋە ھۆرمەت قوغدىغۇچىلىرىغا ھىجەتلىك بىر شەكىلدە كۆرسۈتۈپ بىرەلەيدىغان
 ايشىنچىلىك ۋە ساغلام دەلىل لازىمچۇد دور . بو اھۋال آستىدا شرقتى توركستان مسلمان
 خەلقلىرى شۇلارنى تەلەپ قلىدۇ :

1- اولكە لرىگە چىن كوچمەن ايقىمى توختوتولسون .

2- بو رايوندا الپ برىليوا تقان يادرو سناقلىرى توختوتولسون .

3- شرقتى توركستان مسلمانلىرىغا موختار يەت بىرىش توغرىسىداكى قانۇن ھۆكۈملىرى
 تولۇق اجرا قىلىنىپ رايوندا اركىن سايلام يولغا قويولسون ۋە ھۆكۈمەت باشلىقى بىلەن
 مىللى كومىتەت باشلىقلىرى سايلام ئارقىلىق بەلگۈلەنسۇن .

4- توغۇتنى چەكلەش چارىسى توختوتولسون .

5- ھۆكۈمەت ، اولكە نىك يە رآستى بايلىق ارىدىن بىر قىسمى نى شرقتى توركستان

نىك تەرەققىياتى ۋە زامانىۋى لىشىنى اوچون قوللۇنۇش ھوقوقى برىلسۇن .

6- شرقتى توركستان نىك مسلمانلىرىغا رەسمى ئىدارە ، مۇئەسسەسە ۋە فابرىكا لاردا

ايشلەش اوچون ئالدىن عىتبار برىلسۇن .

7- شرقتى توركستان نىك مسلمان باىلىرى نىك تەلىم تەربىيە ، ئىقتىسادى ۋە ساقلقنى

ساقلاش جەھەتتە سەۋىيە لرىنى اوستورۇش اوچون كېرەكلىك تەدبىرلار ايلىنسۇن .

1949نجى يلى نوپۇسى نىك 95% مسلمان ۋە 5% ئەتنىك چىنلىقلار دىن تەركىپ تال .

بىئان شرقتى توركستان تەشكىللىك ۋە سىستەملىك بىر شەكىلدە چىن كالونىستلار نىك ايقىپ

كېرىشىگە اوچراماقتا دور . بونىك نتيجه سىدە 1982نجى يلى 13.081.681 بولغان
 جەمى نوپۇس ئىچىدە مسلمانلار نىك سانى 54% گە چۈشۈپ قلغان . بونىك اوستىگە تور-

كستان مسلمانلىرى 1964نجى يلىدىن تارتىپ بو رايوندا الپ برىاواتقان يادرو س-

لغان اھوال ، بو سياست نيك مسلمانلار نيك ديققه تينى چين ليقلار نيك اصلى مقصدلر۔
 يدين باشقا تره بگه تارتيش نى مقصد قىلىشى دور ، چين ليقلار نيك بو ديگن مقصدلر يدي
 ين برسى ، بو مسلمان اولكە گە 200 ميليون مسلمان بولمىغان چين ليقلار نى اليپ۔
 كليپ يرلەشتورمە كدور ، بو قوبوقلوق ديكى بير چين موسته ليكهچى نفوسى شرقى تور۔
 كستان ديكى مسلمان خەلقلىرى نىك عرق ، مەدە نىيەت ، دين و ئقتسادى جەھەت تدين چين كو
 بچىلىگى ئىچىدە بوتونلەى ايرىپ كىتىشىگە يتەر ليك دور ، شرقى تور كستان مسلمانلر۔
 ينك يالغوز دىنىي تعليم دەغنە ئەمەس بەلكى ھەر خىل زامانوى تعليم دىن مەھروم
 قىلنغانلقلرى بو نيك دەلىلى دور ، سا واتسىزلىق تەشويق قىلنماقتا دور ، مسلمان
 توركلەر دولت ئىدارە لر يەدە و سناھت اورونلر يەدە ايشلەش امكانى دىن مەھروم دور ،
 (ھازىرقى چين رژىمى نيك موسته مليكەتچىلىك سياستى لازم كورگن اھواللار بو نيك
 سرتيدا) بو ھەقىقەت ، شرقى تور كستان دە عموم يوزلوك بير ئىشزلىك و مەدە نىيەت
 تە زاوللققا يوزلننن بولوپ شەكىل لەنمەكتە دور ۔

9- شرقى تور كستان ليقلار اولكە لر يەدە داوام قلىپ كيلواتقان يادرو سناقلرى
 نەتىجە سىدە اورتيغا چققان اولوم گە اليپ بارىدىغان ساغلىق مسئلەلرى آلدىدا مو
 دافەمىز بير احوال آستىدا دورلەر ، بو تەھلىكە گە قارشى رژىم ھىچ قانداغ بير
 آلدىنى ايش تەدبىرى آلمادى ، اوندىن باشقا اولكە خەلقى اساسى ساقلقنى ساقلاش
 وە اجتمائى كاپالەتلىكە ردىن مو مەھروم دورلەر ۔

جناب عالی لری ،

IO- شرقى تور كستان ياشلرى چين كومونىست لرى ذىك موسته مليكچى زورلوق سياستى
 گە قارشى ھەرىكەتلىرىنى اورتيغا قويماق اوچون 1986نجى يلى نيك باشلرىدا ،
 دونيا منبوعات ساھەسىدا كەك تەسىر قوزغىغان تارىخى بير نازىلىق نمايشىنى
 عمل گە ئاشوردى ۔

بىلەن منغى قىلىدىلار. يەرلىك خەلقنى چىن چە سوزلىشىشگە زورلىدى. ۰ اسلامى كىتابلار-
نى و تور كچه ئەسەرلارنى موسا دىرە قىلىپ كۆيدوردى. ۰ پوتون مسلمانلارنى ما و زىدوك
نىك كىتابلىرىنى اوقوشقا مەجبور قىلدى و مسلمانلار بىلەن چىن لىقلار آراسىدا ئوى-
لىنىش نى زورلوق بىلەن يولغا قويدى. ۰ بو باسقۇچ نىك دىققەت قىلىشقا تىگىشلىك
يرى شوكى، ۰ آلدىنقى باسقۇچلاردا قالغان شىرقى توركىستانلىقلارنىك مىللى آلاھىدەلىك
لرئىنى بو قىتم زورلوق بىلەن كىچ قوللنوپ يوقىتىش بولدى.

(iii) كىنكى اون يىللىق دەۋرى (I976-I986)
.....

بو دەۋرنىك آلاھىدەلىكى، ۰ آشكارا تىرور سىياسەتتىن لىقىق كومونىزىم و
مەدەنىيەتتە چىن لەشتوروش سىياسەتتىگە اوتوش دىن عبارت بولدى.
چىن لار بو تاكتىكانى:-

(A) مسلمانلارنىك يورەگىگە نەشەت و قورقوسىلىش و اولار ئىچىدە قارا ساۋا-

تسىرلىقنى و فكرى جاھالەتنى تارقىتىش؛

(ب) يوز آبرو بىلوق و توزوم گە قارشى اسلامى و مىللى رەبىر و كىشىلەرنى يوق ايتش

قا، ۰ وە

(ج) اولكە نىك كىلەچىكى اوستىدە ساغلام و داۋاملىق ھاكىمىيەت قوروشقا قارا-

تقان ايلگىرىكى سىياسەتلەرىنىك اوتوغلوق قازانغانلىقتىن بو سىياسەتنى يورگوزوشكە

باشلادىلار. (بەش مىليون دىن اوشوق چىنلىقلارنىك شىرقى توركىستانغا الپ كلىپ يەر-

لەشتورەلىگە نلىكى بو ساھەدىكى غەلبەلرئىنى كورسەتمەكتە دور.)

8-چىن حكومتى نىك بو يىنكى سىياستى، كى " آشكارا يومشاش سىياسەتى" دەپ

آتالماقتا، شىرقى توركىستان مسلمانلرىغا بىر اولچىدە دىنى جەھەتتە كەنگىرىچىلىك

بولغان بىر وضعىتتە ياشاش امكانىنى بەرمەكتە دور. لىكن بو يىزدە خەتەرلىك بو-

ين وچين كومونىست لىرىغە بىقندى بولماقتىن ئارتوغراق كوچلوق ايدى .

7-شرقى توركستان دىكى كومونىست ادارە ھاكىمىيەتىنى تووۋندىكىچە اوچ با-

سقوچلوققا آيرىش مومكىن

(i) كومونىست ھاكىمىيەتىنىڭ كونترولى نى كوچلاندىرۇش باسقۇچى (1949-1965)

چين كومونىست تۈزۈمى ، شرقى توركستاندا اوز اورنىنى موستەھكەم لەشتۈرۈپ

و واك اينما و طزفیدین شرقى توركستان كومونىست پارتىيەسى قورولغان دىن كىين

شو اوچ جەھەتدىكى ايشلىرىنى چونكقورلاشتۈرۈپ الپ باردى .

(آ) مللەتچى رەھبەرلەر و معتبر دىنى كىشىلەرنى ھەرخىل بوھتان ، قىن قىستاق و

باشقا يوللار بىلەن يوقاتماق .

(ب) خوسوسى مال و مولوك لارنىڭ موسادىرە قىلىنىشى و باى كىشىلەر و سياسى آدملىر

نى قولغا الپش ، اوغرى و لوکچەك قاتىل لار دىن تركيب تاپقان بىر خەلق عسكرى كو-

چلىرىنى قورۇپ چقىش ، اجتماعى وە مەدەنى اورۇنلەرگە كومونىست لارغە دوشمەن -

لىك قىلدى دىگەن باھانە بىلەن ھوجوم قىلماق .

(ج) رھبرى ئىدارەلارغا و غاممەوى تشكىلاتلارغە كوپ ساندا چين لىق معمورلارنى

بەلگۈلەش ، اتنىڭ چىنلىقلارنى شرقى توركستان غا بەرلەشتۈرۈش ، مەدەنىيەت و

معارىف ساھەسىدە آسىمىلاتسىيە سياسەتىنى يورگۈزۈش .

(ii) مەدەنىيەت انقلابى (1966-1975)

بو باسقۇچ ئىچىدە چين كومونىست لرى ، شرقى توركستان دا اسلام دىنىنى ،

توراك مەدەنىيەتىنى و مللى آلهىدەلىكلىرىنى يوقۇتۇش اوچون تىرىشتىلار . بوئون

مەسجىد و حامى لەرنى تاقاپ آتتى و بو بىنا لارنى بايقا ايشلارگە قوللاندىلەر . مسلمان

لارنى دىنى واجىبات لەرىنى عىلگە آتۇرۇش نى تىرۈرۈش و اولوم تەھدىدى

كېلىشىم 6 ئاينىڭ 7 كۈنى چىنچە يېزىلىپ چىن نىڭ سوقۇش زامانىدىكى پايتەختى بولدى.

لغان چۈنكۈچىن دە رەسمەن اعلان قىلدى .

5-1947نجى يىلى نىڭ باشلىرىدا ، شىرقى تۈركىستان موختارىيەت رايونىدا ھۆكۈمەت

مىتتە ئورنىنى بەلگۈلەپ چىقىش ئۈچۈن ئومۇمى سايلام ئېلىپ بېرىلدى . 1947نجى يىلى

5-ئايدا دوختور مەسعود سابىرى ھۆكۈمەت رەئىسى لىڭگە بەلگۈلەندى ، لېكىن كومۇنىست

ئىنقلابچىلارنى ھامايە قىلىدىغان بولغاچقا رايوندا ئوزىنىڭ ئورنىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن

تەرتىپتا ئىقتىسادىي سىياسەت رەئىسى يەنە ئىنقلابچىلارنى كۈچلەندۈرۈش باھانىسى بىلەن

ئوز ئادەملىرىنى ۋ جاسوسلىرىنى اولكەگە كىرگۈزدى . 1948نجى يىلى 12-ئايدا دوختور

مەسعود سابىرى نىڭ ئورنىغا بۇرھان شەھىدىنى ھۆكۈمەت باشلىق لىقىغا بەلگۈلەشنى

قبۇل قىلدۇردى . ئوزون ئۆتمەي چىن كومۇنىستلىرى ۋ روسىيە ھۆكۈمەت گە ھاكىم بولدى .

لىدىلار ، گېنېرال جاك كەشى مەغلۇپ بولۇپ تەيۋەن گە سىنىشقا مەجبۇر بولدى .

6-1949نجى يىلى 10 ئاينىڭ 26-كۈنى اولكە رەئىسى بۇرھان شەھىدى ۋ بۇ رايون

دىكى چىن ھۆكۈمەت باش قۇماندانى ، گېنېرال تاۋسىۋە چىن كومۇنىست پارتىيەسى رەھبىرى

ماۋزېدۇڭ غا تەسلىم بولغان ئىلىقلىرىنى اعلان قىلدى . 1949نجى يىلى 11-ئاينىڭ 12-

نجى كۈنى كومۇنىست قوشۇنلىرى شىرقى تۈركىستان غا كىردى . شۇ نىڭ بىلەن مۇسلمان

شىرقى تۈركىستان تارىخىدا يىنكى بىر تەرەپ ۋ بېسىم دورى باشلانغان بولدى . اولكە

رەئىسى بۇرھان شەھىدى 1952نجى يىلى 1-ئاينىڭ 1-كۈنى ئورومچى رادىئوسىدىن ئىزاھات قىلغان

بىر نۇسخىدا ، اولكە دىكى ئىلىم ، سىياسى رەھبەر ۋ بىلىم ئادەملىرى دىن 120.000

كىشىنىڭ اولوم جىزاسى بېرىلپ اولتۇرۇلگەنلىگى نى بىلدۈردى . كومۇنىست شىرقى تۈركىستان

دىكى رەھبەرلەر دىن احمدجان قاسىمى ، ابولخىر تۇرۇم ۋ عبدالكەرىم عباس لەرنىڭ

دىكىن گە تاراپ بولغان چاققان اوچاق سەفرىدە " بىر اوچاق قىناسى دە اولگەن " لىكەن

بىر ئۆلتۈرۈلدى . چۈنكى بۇ كىشىلەر نىڭ ۋەتەن تەرەپلىگى ، كومۇنىست بولۇپ تۇردى .

روپ اسلام نيك تارقيلشى ده ئالاھىدە فايدهلىق كورسەتكەن .

3- يەر مەيدانى كوادىرات كىلومېتر وئىسلامان نفوسى 15 مىليونغا

قەدەر بولغان شىرقى تۈركىستان 1878نجى يىلى اولكە نيك ھۆكۈمرانى يا قوپ بەگ

نيك ئاغدورولوشى بىلەن چىن اشغاليە تيگە اوچرىغان . يا قوپ بەگ 1863-1878
نجى يىللىرى ئاراسىدىكى 15 يىللىق ھۆكۈمرانلىق مەزگىلىدە چار روسىيە، انگىلىتەرە،

عثمانلى دولەتى، ئافغانىستان و مۇسۇلمان دىپلوماتىك علاقە اورناتقان ايدى .

4- تۈركىستان نلىقلار، اجنبى چىن باشقۇرغۇچىلارغا قارشى نورغون قىتلاپ قوز-

غالغان، مىنگەچچە مىسلمان اوزبورتىنى اجنبى ازگۇچىلار دىن قوتقۇزۇش يولىدا شەھىد

بولدىلار . بۇ كۆرەشلەر نەتىجەسىدە 1933 نچى يىلى خوجا نياز ھاجى باشچىلىقىدا شىرقى

تۈركىستان اسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلدى . لېكىن شۇ زامان نيك مۇستەملىكەچىلەر نيك زۇب-

راوانلىق كۇچى بۇ جۇمھۇرىيەتكە باشباش امكانى بەرمىدى . شىرقى تۈركىستان لىقلار

1945 نچى يىلى چىن دە كومۇنىست انقلابى داوام قىلماقتا ايكەن على خان تورەم با-

شچىلىقىدا اوز جۇمھۇرىيەتلىرىنى قايتا دىن قۇرۇپ چىقتىلار . بۇ قىتەم چىن انقلاب

چىللىرىنى قوللىغان سۇيت اتتفاقي، تۈركىستان نلىق مۇھىدلارنى چىن ھۆكۈمىتى بىلەن

مىلى قىلىشقا مۇجبۇر قىلدى . دەسلەپتە تۈركىستان نلىقلار چىن لارنىك تىنچلىق تىكلەشنى

رد قىلغان بولسۇمۇ شىرقى تۈركىستاندا مۇختارىيەت ھىقى نيك قىبول قىلىنىشى رايونلۇق

ھۆكۈمەت ھىقۇماتلىرى ار كىن سايلام يولى بىلەن ايش بىشىغا بەلگۈلىنىشى و باشقۇرۇش اور-

نىدىكى اجنبى چىنلىق مەمۇرلارنىك يەرلىك مەمۇرلار بىلەن آلاشتۇرۇلوشى غە او-

خىش پىرە نىسپ لارگە ئاساسەن بۇ تىكلەشنى قىبول قىلدىلار . كىلىشىم گىنرال جىياك كەي-

شىك رەھبەرلىكى دىكى چىن طرفى و كىلى غىرب - شىمال چىن ھىقۇماتلىرى رايون قۇماندانى

جىياك - جى - جۇك طرفىدىن و شىرقى تۈركىستان و كىلى رىھىم جان مابىرى، على خان تورەم

و اھمىدان قاسى طرفىدىن ئورۇمچى دە 1946 نچى يىلى 6 نچى ئاينىك 6 كۈنى امضالاندى

1987نجى يىلى بىرىنجى آينىك 26وہ 27 نجى كونلرى

ئاراسيدا كوويت دە ئىچىلغان اسلام دولەتلىرى

يغىنى منسبتى بىلەن اسلام كونفرانسيەسى تشكىلاتى

باش سىكرىتارى محترم شريف الدين پرزادە غە

سونولغان مەمورانىدوم

XXXXXXXXXX

اسلام كونفرانسيەسى تشكىلاتى باش سىكرىتارى جنابى

شريف الدين پرزادە ھالى كرام لىرىغە

پوتون دونيا مسلمانلىرىنىڭ بويوك اميد بىلەن كوتكەن اسلام كونفرانسيەسى

نوبەتلىك يىغىنى (كوويت دە 1987 نجى يىلى بىرىنجى آينىك 26 نجى كوني) نىك

مسلمانلار آراسى ھەمكارلىق ، بىرلىك بىرلىكى نىك عمل گە ئاشورولوشىگە قارا-

تقان ھالى جناب غا يەسىگە يتشنى اللہ دىن تىلەيمەن .

2-چىن خەلق جومھورىيتى تىرىپىدىن " شىنجاڭ اويغور مختارىيەت رايونى " دەپ

ئاتالغان شىرقى توركىستان نىك دەراسىنى جناب ھالى لىرىغە سونماقنى استەيمەن .

1878نجى يىلى چىن طرفىدىن اسلام دونياسىدىن آجىرىتبا تاشلانغان دىن بىرى شىرقى تور-

كىستانغا بو نام بىرىلگەن . ستراتىگىيەلىك موھىم لىكى بىلەن آسىادە آچقوچلوق بىر

مضمون غا ايگە شىرقى توركىستان تارىخ بويونچە توركلەرنىك آنا يورتى و دولە-

تلىرى نىك مەركىزى بولۇپ كەلگەن . ھىجرەت نىك بىرىنجى عصرىدە اسلام دىنىنى قىبول

قىلىش شىرقىغا ايگە بولدىلار . 880 مىلادىدە "قاراخانىلار" دولەتى دورىدە بو منطقه

دە تونجى توراك - اسلام دولەتى قورولغان ، يتشتورگەن بويوك شىخىيەتلىرى ، مەدە-

نىتى و بىلىم آدملىرى ساپەسىدە اسلام مەدەنىيەتنىك بىر مەركىزى ھالىغا كەلگەن ايدى .

توركىستانلىقلار باشقا مسلمان مللەتلەر بىلەن بىرلىكتە جھاد بايراغىنى كوتو-

وه تهن ئه دىياتى گولزارىدىن نمونه لەر

كىشى

خاروززار بولماس جاھاندا يوز تىنى سويگەن كشى

ھەرزامان ئانا ۋە تەن نىك ئىشقىدا كويگەن كشى

شان قوچۇپ نومرى حياتى ساقلىنار نامى ئەبەت

ئەل ئىشى غا جان پىدا قىپ تىك تورۇپ ئولگەن كشى

ئەك سويوملوك ئەك ئىيزىز دور نەگە بارسا بەختيار

چىن ئجات مەنەت بىغىغا ئەجرىنى توككەن كشى

تەك توشى يوق بى بەھ دورە ھورمىتى ئالەمگە تەك

كەلگوسى ئەولات غەمىنى قەلبىگە بوككەن كشى

خەسكە ئوخشاش قەدرى بولماس ھەممە يردە خارزار

نام ئاتاق شوھرەت كويىدە غەم قلىپ ئوتكەن كشى

مىك ئولۇپ مىك رەت تىرلسون شوندىموبى ئىتوار

قارغا قونماس دونگە ئوخشاش توھپى كەتكەن كشى

ئوز بلىپ توكسەك سىرىنكى، دوست بولالماس ھىچ قاچان

ئالدىدا دەردىگە يغلاپ كەينىدىن كولگەن كشى

ئەستە توتقىن ئەى نىيازى سورتى ئادەم ئىرور

باشقىلارنىك كوز يەشىنى مەى قلىپ ئچكەن كشى

تورسون نىياز

تقدیم قلفوجى غلام الدین باختا

سياسه تىنى بىلىدو. مەيلى شاھ اسمائىل دەۋرىدە، مەيلى بەھلوى ويا خومەينى دەۋرىدە بولسون ايران ھۆكۈمرانلىرىنىڭ بىزگە قارىتا بولغان ايىككى يۈزلۈك سىياسەتى ھېچ ئوز-گەرمىدى.

بو دولت نىڭ بوگونكى ئىدارەچىلىرى نىڭ باشلىرى شونچولا بالادا تورۇپ ئاخرقى كۈنلەردىكى ھال و ھەرىكەتلىرى ايران نىڭ بىزگە قارىتا بولغان صميمەت سىزلىگى نى كورسۈتۈپ بىرەلەيدو.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز، تورك نىڭ تورك دىن باشقا دوستى يوق دىمىز. ئوغوزغا، اويغورغا، ئوزبەك گە، كورت گە، قرغىزغا و بولارغا ئوخشاش باشقا تورك قىبىلەلەرگە ئىشىنىپ ئولار دىن صميمەت و دوستلوق كۈتەلەيمىز، اما..... توركىيە دە، زامانىمىزنىڭ ئىدارەچى و سىياسەتچىلىرى قانداق فكر دە بولسا بولسون؛ تورك مىللەتچىلىرىنىڭ و ھەتتا ئەقلى ئازغىنە بولسۇ بو مىللەتلەرگە ئىشلەيدىغان لارنىڭ چۈشۈنچىسى شو دور و مەنگو شۇنداق بولىدو.

1970 يىلىدا يازغان بو ماقالەنى و قوشۇمچە قلىپ يازغان بىر ھىكايە قىسمى ھېچ ئوزگەرتىلمەيدىن "شرقى توركستان نىڭ ئاۋازى" ژورنالىدا نىش قلىش نى پايدىلىق دەپ كوردۇم.

مىنڭچە بو ماقالەنىڭ اينىڭ پايدىلىق تەرىپى، تاشقى تورك لەر مىللەتلەرىدە 1970 دە بولسون، بوگون بولسون ئەينى چۈشۈنچە دە بولغانلارنىڭ، و بو چۈشۈنچەلەرنى مودايئە قىلغانلارنىڭ، فكر و چۈشۈنچە لرىدە قانچىلىك، ھەقلىق ايكەنلىگى نىڭ پۈتۈن ئوتوغۇ-تەرىپىدىن بىلىنمەسى دور.

فقطلاه هوما نيست (انسان دوستلوق) بىر كوز قاراش ، ئاتا تورا ، ئوزى قبول قليب بو .
تون ئاتا تورك چى لەرگه موقبول قلدورغان ، قانون ئاساسى مىزدا موھىم اورون تو .
تقان مللتچىلىك چوشونچەسى نيك تاثيرى بىلەن يازغان ئىدىم بو ماقالەمنى .
انگليس گازىتمىچى موخبىر دىن باشقا ، ئامرىكا نيك سفارىتىدە بو ئىشلار بىلەن
وليفه لىك بولغان زەت چىبەر جىنا بلىرىمۇ تورا نچى بىر چوشونچە نيك مەھسولى دەپ باھا
بەردى ماقالە مگە .

اما ، مەن بو ايككى چەت ئەللىك نيك خاتا كوز قاراشلىرىغا ھىچ ئەجەپ لەنمىدىم .
مەن توران خيالى نى قورمىدىم . لما " توران " دىگەن خيالى تورك يورتى نى ياخشى
كوروش مو گوناھ ئەمەس .

شونى سوزلەپ اوتەمەكچىمەن كى ، بىز ويتنام دا اولگەن لەرگه ئىچىنىپ يىغلاپ ، غربى
تراكيادا ، توركستاندا و باشقا بەرلەردە زولوم و دەشەت ئاستىدا ئىزىلگەن لەرنىك
انسانى ھەق لىرىنى تەلەپ قىلغانلارنى پاشىست ، شووېنسىت دەپ تەنقىد قىلغان مەقسەت
لىك كىشلەرنىك مەقسەت لىك تەھلىل لىرىگە ئەمەس ، بەلكى ماقالە مىزنى ئوقوپ ، يازو
لارى بىلەن بىزگە رىخەت بىلدورگەن چىن قىلى دىن مللتى نى و تەننىنى سويگەن ئاتا
تورك مللتە تچىلرىنك چوشونچە و فكر لىرىگە اھمىت بىرىمىز .

ماقالە مىزنى خاتا تەھلىل قىلىپ ، بىر سفارەت مەنسوبى نى ئويومگىچە ئىوۋە تىپ
شاھانە سلام لىرى بىلەن بىرگە بو ماقالە منىك ايككى دولەت ئارىسىدا (توركىيە - ايران)
ئوقوشما سلىق لەرگە سەۋەپ بولوپ قالدىغىنا نلىغى نى ئىمپراتورلارغا يارىشار بىر نزاكەت
بىلەن بىزنى ئاگاھلاندورغان ھەشمەتلىك ايران پادشاھى نىك قىمەتلىك تەمىلچىسى
گە " ھەق لىق بولغانلىغى مىزنى ئوپ ئوچوق بىر شكىلدە سوزلەپ اوتكەن ايدىم .
500 يىللىق تارىخىمىزغا ئاگاھ بولغان ھەركىم ، ايران نىك بىزگە قارىتا تارىخ
دىن بىرى ئىلىپ بارغان تەتقىق قىلىپ كەلگەن صىمىيەت دىن ئوزاق و ايككى يوزلوك

بو. ما قاله نيك هيك يهسي
.....

بو ما قاله نيك هيك يهسي • يهني تونجى قىتم " شرقى توركستان نيك، ئاوازى " ژورنل
تاليدا نىش قىلنمىدى • اوزون يىللار بورون كورونگەن مەجبورىيەت تويىلىدىن 1970 يىلى
دا يىزىلغان ۋە 197۰ 8-ئايدا " مالىيەت " گازىتەسىدا يوقوردا ئوقولغان شەكلدە
كىچىك بىر پەرق بىلەن ئەينەن نىش بولغان ئىدى • ئو پەرق بولسا، بوگون دوستلوق
موناسىبە تىرىمىز بار بولغان چىن خەلىق جومهورىتى بىلەن او زامان دىپلوماتىك
موناسىبە تىرىمىز نىك بولمىغا نلغى دور • شوندا قىتمو ئولار نىك اھوالى دىن سوزلىمەي
اوتەلمەيدىغا نلغى مىزنى بىلدورگە نلىگى مىزدور •

بو ما قاله شوندىن بويان بىر قانچە ليگەن ژورنال و گازىتەلەردە ئەينەن ويا
مىك روخسە تىم بىلەن نىش بولدى •

شوندا قىلا، توركىيەنى و توركلەرنى كوپ ياخشى تونويدىغان ، دەروقە ياخشى نىيەت
لىك بولغانلىغىغا ايشنچىم تولوق بولغان بىر انكگىلىس موخبىر بو ما قاله نى
" توركلەر " نىسلىك اثرىدە ناھايتى خاتا تەلىل قىلدى •

من شرقى توركستان نىك ئاوازى ئوچون باشقا بىر ما قاله ھازىرلىغان ايدىم • اما
اوتكەن ساندىكى ما قاله نى ئوقوغان و بو كونا ما قاله نى خاتىرلىگەن بىر دوست
توم نىك تولىمىسى بىلەن يىنكى يازغان ما قاله نى كىلەركى ساندا و بو كونا ما قاله
نى بىر هيكايە قىمىنى قوشوب بو ساندا نىشلىشنى توغرا تاپتىم •

بو ما قاله نىك هيكايەسىنى 1977 دە نىش قىلغان " ئاتا تورك دىن ۱2 مارتغا "
دىگەن كىتابم نىك ايككىنچى جىلدى ئىچىدە مونداغ دەپ يازغان ئىدىم •

" بو ما قاله نىك نىمە ئوچون يىزىلغانلىغى نى ما قاله نىك ئىچىدە اىزاھ قىلغان
ئىدىم • خاتا تەلىل لەرگە و عىب لىلەرگە كىرەك لىك جولب ئالدىدىن بىرىلىپ
بولغان ئىدى • شوندا قىتمو مەلوم رىئايىسى بولدى •

بو دوله تلەر بيلەن بولغان مونا سيبه تلر يميز ده اويەردە ياشاۋاتقان تورك لەرنىك مسئله لەر يدين سوز ئاچقيني يميز. تەقدير دە ، دوستلوق و كيلي شيم لەر بىر ترەپ ليك بولو ب قلي شيدىن چي قيدو . نتيجه دە بىر بىر يميز نيك هەق و هو قوقىغە هە قيقە تەن هور مەت قلغىن و ئارا مېزدىكى دوستلوق نى كوچىتكەن بولاي يميز :

بو سەۋەپ دىن بىر بىر يميز گە قارىتا ياخشى نىيەت گە تايانغان ، مللەتلەر ئارىسى مونا سيبه تلەر دە ، دوستلوق و اتفاق كيلي شيم لريده ئو اولكە لەردە ياشايدىغان و بىزنى رەھبەر و يول كورسە تكوچى دەپ بىليپ بىزدىن يالغوز معنوى يار دەم كوتمە كتە بولغان تورك قىرىندا شلر يميز نيك هەق و هو قوق لريدىن هە تەمەن سوز ئىچى شى يميز لازم . ئولار نيك مەدەنى ، ئىقتىسادى احوالى خوسوسەن خوسفىز ليك لريگە جەزمەن كونكل بولوشى مېز كىرەك ليك دور .

ئەگەر مونداغ بولىدىغان بولسا ، بو تاشقى تورك لەر ياشاۋاتقان دولەتلەر بىلەر ئار يميزدا بىر كيلي شى مەسلىك مسئلهسى بولوشدىن چي قيدو . هەتتا بەلكى بو دولەتلەر بىلەن تاشىر ليك و قووۋە تليك دوستلوقلار نيك قورولوشىغا مو سەۋەپ بولاي يديو . بو سوز لريمدىن ئەلبەتتە توركيە باشقا دولەتلەردىكى تورك لەرنىك مسئله سىگە هيچ كونكل بولمىگەن ايكەن دەپ قارالمسون . بو مسئله لەر گە ئەلبەتتە كونكل بولوندى . اما ، مەيلى توركيە دە بولسون ياكى باشقا دولەتلەردىكى تورك لەر بولسون بو قلغىن ئىشلار دىن و تامين قلغىن ، هەق لەردىن خەبەر دار بولوشنى خالايدو . فقط شوندا قتيلا ، هو كومتە لەر ئار يسيديكى دوستلوق و اتفاقلار هو كومتە لەرنىك قسقە ئومور لەرى بىلەن ئا يا غلي شىدىغان وقتليك كيلي شىم لەر ها ليغا چوشوپ قلي شىدىن چي قيدو . ئەكىنچە مللەتلەر ئار يسيدا چىن كونكل دىن ئىستەنگەن ، كوچلوق ، قىمە تليك و صىمى دوستلوقلار نيك قورولوشىغا ئىمكان بىرىدو .

قابول كورولگەنلىكى ئۈچۈن مو مىللى بىر سىياسەت گە ئايلانغاندور .
 ھازىرمۇ ھاكىمىيەت باشىدىكى پارتىيە و قارشى پارتىيەلەرنىڭ چوڭ بىر قىسمى كوپ لىپ
 گەن مەنئەلەردە پەرقلىق كوز قاراشلاردا بولغان بولسىمۇ ، تاشقى سىياسەت توغرىسىدا
 ئومومەن ئارالرىدا ئانچولا پەرق يوق . اما بو پارتىيەلەرنىڭ تەبىقات دا ئەلبەتتە
 پەرق لىق چۈشۈنچە و كوز قاراشلاردا بولىدىغانلىقى تەبئى دور .

تاشقى سىياسەتى مىزنىڭ ئاساسى بولسا ، پۈتۈن دونيا اولكەلەرى بىلەن خوسوسەن خو-
 شنالەرىمىز بىلەن ياخشى دوستلوق مۇناسىبەتلىرى قوروش و تىنچلىق ئىچىدە ياشاش دىن
 اعبار تەدور . بىز ھىچ كىم نىڭ ئىچكى ئىشلىرىدە ئارىلىشمايمىز . باشقا لارنىڭ بىزنىڭ ئىچكى
 ئىشلىرىمىز گە ئارىلىشىشىنى مو ھىچ بىر زامان قبول قىلمايمىز .

اما ، توتقان سىياسەتىمىز باشقا اولكەلەردىكى تۈرك قىرىندا شلارمىز بىلەن ھىچ
 كارىمىز بولماسلىق و ئولاردىن ھىچ سوز قىلماسلىق شەكلىدە تەھلىل و تەبىق قىلىنپ قا-
 لمىسون .

خوشنامە مەلەكە تەرىپىلەن و دوست اولكەلەر بىلەن تاشقى مۇناسىبەتلەرنى كۈرۈشكۈنىمىز
 دە و دوستلوق عەھدنامەلىرى تۈزگۈنىمىزدە ، شو اولكەلەردە ياشايدىغان تۈركلەرنى
 و اولارنىڭ ھەق ھوقوق لىرىگە دائىر مەنئەلەرنى اورتىغا قويۇشىمىز ، بو خوسوسدا
 او اولكەلەردىن بىر تۈركۈم ئىلتىماسلار قىلىشىمۇ تەبئى بىر ھەرىكەت دور .

ئاخىرقى يىللاردا بو دولەتلەرنىڭ بەزى لىرى بىلەن بو نىڭ غائۇخاش مۇناسىبەتلىرىمىز
 بولغان بولسىمۇ ، اما ھىچ بىر رەسمى بىيانا تدا ئۈيەردىكى تۈركلەرنىڭ مەنئەسى
 توغرىلوق سوز قىلغانلىقىغا دائىر خوشھاللىنارلىق بىر خەبەر ئانگىلىمىدوق .

باشقا بىر دولەتدە ياشا و اتقان تۈرك قىرىندا شلارمىز دىن سوز ئىچىش و اولارنىڭ
 ھەق ھوقوق لىرىگە دائىر مەنئەلەرنى اورتىغا قويۇش ھىچ قاچان او دولەتنىڭ ئىچكى
 ئىشلىرىگە ئارىلىشىش دىگەن بولالمايدۇ .

كەلتۈرۈش و استقلالىنى ئىشلىش اميد و ھەرىكەتلىرىگە اۆرنەك بولۇپ ، يول كۆرسە-
ككەن لىدىكى مېز ئوچون بىزنى رەھبەر دەپ تونۇپ اوزلىرىگە اولگە قىلغان دورۇ .

تاشقى سىياسەتى مېز
.....

تاشقى تۈرك لەرنىك بىزگە بولغان كوز قارىشىنى خولاسەلىگەن بولدۇق . ئەمدى
بىزنىك ئولارغا قارىتا كوز قارىشىمىز و توتقان يولىمىزنى اىزاھ قىلىشنى استە-
يمەن . ھەتتا بو ماقالەمىزنىك ئاساس مقصدى مو موئو كوز قارىشىمىزنىك تايانچى
بولغان تاشقى سىياسەتىمىزنى تىدقىق قىلىش دورۇ .

ئىتراپ قىلىش لازم كىلىدۇكى ، بو مسئلە (تاشقى تۈرك لەر مسئلەسىنى) نى كوزگە
كەلتۈرگۈنىدە انسان قاتتىق ئەپسوسلىنىدۇ . تاشقى تۈرك مسئلەسى بىلەن شوغوللا-
نسا پىشانىسىغا ارقچى ، شووېنىست و فاشىست دىگەن تامغالاردىن ھىچ بولمىسا بىرىنىك
بىسىلىپ قىلىشىدىن قورقان كۈپلىگەن ئادەم لىرىمىزنىك بو مسئلەنى تىلغا ئىلىشىدىن
چىككەن لىدىكى نى نورغون كىشىلەردىن توپقان ايدىم .

مىنىك چۈشۈنچەم شوكى ، تاشقى تۈرك لەر (تۈركىيە سرتىدىكى تۈرك لەر) نىك مسئلە-
سىنى تىلغا ئىشلىش و بونىك بىلەن شوغوللۇنۇش ، ارقچىلىق و فاشىستلىك اويىقتا
تورسون ، يالغوز ھەربىر تۈرك نىك مىللى بورچىلا ئەمەس ، بەلكى " من انسان " دىن
گەن ھەربىر ئادەم نىك شوغوللۇنۇشى كىرەك لىك بولغان بىر انسانلىق وظيفەسى

دورۇ .
اما ، ئەپسوسكى بىز يىللاردىن بىرى ۱۰ يازدەم گە موھتاج و زولوم مشقەت ئاستىدا يا-
شاواتقان بو انسانلارنىك دردىگە دواوا بولۇش اويىقتا تورسون ، ھەتتا بولارغا مەد-
نوى بىر يقىنچىلىق ھم كورسوتەلمىدۇق .

تۈركىيە جومھورىتى نىك تاشقى سىياسەتى ئوچۇق دورۇ . افتخا ئىبىلەن بىلدۈرۈش لازم
كى بوسىياسەت اوزون يىللار دىن بىرى داوام قلىپ كىلىۋاتقان و مىللىتىمىز تىرىپىدىن

وق •

بوتورك لهر نيك بىرقسى بىلەن يوز يىللاردىن بىرى ، ئەينى ئاتادىن بولوشىمىز نىك سرتىدا بەلكى ھەتتا ھىچ سىياسى بىرلىگى مېز بولمىغاندور . اما ، بولار نىك ناھىتى چوك بىرقسى بىلەن 100 يىل 50 يىل بورون بىر ئىمپىراتورلوق چىگا راسى ئىچىدە ، بىر باھراق ئاستىدا و بىر ۋەتەن دە بىرگە ياشىغان ئىدوق •

سىياسى سەۋەپلەر توبىلىدىن ، ئانا ۋەتەندىن جامائەت لەرھالدا ويا مالى بىر ۋايفە بىلەن ئايرىغان ويا شەخسى سەۋەپلەر يوزىسىدىن كەك ئىمپىراتورلوق تىرىتورىيەسى نىك چىگرا رايونلىرىغا ئىۋەتىلگەن ويا كوچكەن بو انسانلار ، ئو توپراقلار بىر- بىرلەپ قولىمىزدىن چقىپ كەتكەن ليگى ئوچون ، قولدا بولمىغان سەۋەپلەردىن شو اولكەلەردە قلىپ قىلغان قىرىندا شلىرىمىز دور . بولار بومەملەكەت لەردە ناھىتى كوپ زولوم ، مەشققەت و قىنچىلىقلارغا دوچار بولغان بولسمو ، تورك لوك لرىنى ئونو- تىمدى و شوندا قلا ئانا ۋەتەن دەپ بىلگەن توركىيە دىن مو امىدلرىنى كەسمىدى •

بو تورك لهر نىك ھەممەسى دىگودەك ، تورك بولغان نلقلىرىنك تويغوسى بىلەن يوزىلار دىن بىرى بىزنى بىر دىن بىر مستقل- تورك دولتى بىلىپ ، رەھبەر دەپ تونوب كىدى • بىر پايدىسى بولمىغان ھالدامو ، بىزنىك مستقل و ھور بولوشىمىز ئولار ئوچون پوتەمس توگومەس بىر تەسەللى و افتخار منبەسى بولغاندور . قوللىرىدىن باشقا بىر نىمە كە- لىمىسمو ، چىن قلىبى بىلەن تىخمو كوچلوك بولوشىمىز و مستقللىگىمىز نىك داۋامى ئو- چون دوۋا قلىپ توردى •

گەرچى بولار نىك بىرقسى ، ئوچرىغان زولوم ھەقسىزلىقلاردىن قوتولوش ئوچون بىز دىن مەدەت كوتكەن بولسمو ، اما كوچىلىگى نىك بونداق بىر چوشونچە گە ايگە بولمىغ غانلىغى ئوچوق دور • اما ھەممەسىنك بىزنى ياخشى كورودىغانلىغى و ھورمەت قىلىدىغان لىغى شەبەسىزدور • مستقللىك سوتوشىمىزدىن بىرى ، بوتون اولكەلەرنىك ھورىتىنى قولغا

صداقت بىلەن خزمەت قلىپ بو دولت گە كوپ بايدا يتكوزگەن . شونىكە اوچون ھەرجىبەھ -
تەدىن ايران نىكە اينىكە موھىم بىر پارچەسى دور .

اما ، بو مملەكەت دىكى توركلەر تورك سوزىنى ئاغزىغا ئالمايدۇ . توركىيە دە ياشا -
واتقان ئازسانلىق لارغا تونولغان ھەق لەردىن ھىچ بىرىگە ايگە ئەمەس ، ھەتتا
ايران دا ياشايدىغان باشقا ئازسانلىق مللەتلەرگە بىرىلگەن ھەقلەردىن ھىچ بىرىنىك
بويەردىكى توركلەرگە بىرىلمىگەن لىكى ئىچىنلىق بىر ھەقىقەت دور .

ئاز ساندا بولسۇ باشقا ئوست ئوتراشق اولكەلەردە ياشا واتقان تورك لەرنىك

اھوالى مو يوقورىدا سوزلەپ وتكەن لرىمىزدىن فرق لىق ئەمەس .

بالكان اولكەلەردە كوشونداق . مەيلى يوكوسلاويا دا ياشا واتقان تورك لەر بو -

لسون مەيلى بولغارىدە و روما نىدە ياشا واتقان تورك لەر بولسون ھەممەسىنىك اھوالى
تەينى .

تاشقى تورك لەر دىگىنىمىزدە ، ئارىمىزدا ھىچ بىر خوشنولوق مناسبتى بول -

مىغانىدەك ھەتتاكى سىياسى مونا سىبە تىمىز مو بولمىغان چىن ئىدارىسى ئاستدىكى

تورك لەرنى ئەسلىمەى ئوتوشومىز مومكىن ئەمەس ئەلبەتتە . ئانكىلغىنمچە بولارنىك

اھوالى مو ناھايتى يامان ايگەن .

دونيانىك اوچ چوك قوروقلوقىغە تارقالغان ھالدا ، تورلوك شەرتلەر ئاستىدا

ياشا واتقان بولۇپ ، ارق ، تىل ، دىن و مەدەنىيەت جەھەتلەردىنلا ئەمەس ، بەلكى

كونكللرى بىلەن مو بىز بىلەن بىر بولغان تورك خەلقلەرىنىك بىزگە (توركىيە دىكى

تورك لەرگە) قارىتا كوزقارىشى نىمە ؟

گەرچى ، يوقورىدا ذكر قلىپ وتكەن اولكەلەردە ياشايدىغان تورك لەر نىكە ھەممە -

سىنىك ھالى و بىز بىلەن بولغان مونا سىبەت لرى ئىكەن ئوخشاش ئەمەس لىكى ئوچوق .

شونداقتىمىز بىز ھەممەسىنىك اھوالىنى بىز قىلم دە قولغا ئىلىشنى پايدىلىق دە كورد -

بو كتابدا يازغۇچى قىرىم نىك تارىخى اىگەلىرى بولغان تاتار تورك لىرى گە قارىتا ئىلىپ بىرىلغان دەھەتلىك تىرور و زولوم نىك ئىچ يوزىنىك ئاشكارىلىغىنىنى توھىيە قىلغان بولۇپ ، قىرىم تورك لىرىگە اوز يورتلىرىگە قايتىش ئۈچۈن روھىيەت بىرىلىشىنى تەلەپ قىلماقتادۇر .

يازغۇچىنىك بو تىكلىق لىرىنى ئوقۇغۇنىمىزدا ، سويت اتفاقى نىك قول ئاستىدا ياشا-
واتقان ئوترا ئاسىيادىكى قاقازىيادىكى 40-50 مىليون تورك قىرىندا شلىرىمىزنىك ئىچىنىشلىق اھوالى كوئىلدىمىزغا كىلىدۇ .

ئەمدى دوست اولكەلەردىكى قىرىندا شلىرىمىزنىك وضعىتىگە بىر قارايلى ،

عراق بىزنىك يقىن دوستى مىز و تام خوشنامىزدۇر . بىز بىلەن صىمى دوست بو -
لوشنى خالايدۇ . بىزمو دولت ومللەت بولۇپ عراق نىك ھەقىقى دوست لىرى . اما ، عراق
دا ياشا واتقان ، اتموشته استراتىيىك سەوھلەر توپىلىدىن ويا ئوز خواھىش لىرى
بىلەن ئو واقتلاردا بىزنىك بىر ولايتىمىز بولغان بو اولكەگە يەرلەشتۈرۈلگەن بولۇپ
يوزلەرچە يىل دولىتمىز و مللەتلىمىزگە فداكارلىق بىلەن ئىشلەپ ، ئونوتولماس خىز
مەت لەر كورسەتكەن تورك قىرىندا شلىرىمىزنىك اھوالى نىك ناھايىتى يامان بولغانلىقى
نى تىقلىق قىلىپ چىقىم . خوسوسەن 1958 ئىنقلابى دىن كىيىن عراق دىكى تورك لەرگە قارىتا
عراق ھوكومىتى تىرىپىدىن دەھەتلىك زولوم ، تىرور ، بىسىم و قرغىن چىلىق سياستى
ئىلىپ بىرىلغان .

وضعىت ايران دىمو بەر قلىق ئەمەس ،

ايران بىزنىك اينك يقىن دوست و خوشنامىز . ئىچىمىز دە بىز بىرىمىزگە قارىتا
تويغان دوستلوق و قىرىندا شلىق ھىس لىرىمىزغا قوشۇمچە دولەتلىمىزنىك ايران بىلەن
ھەرساھەدە سىياسى و ئىقتىسادى ئىشلىرىلىكى بار .

ئەسلىدە ايران دىكى تورك لەر يوز يىللار ھەتتا مىك يىللاردىن بىرى ايران دولتى گە

تاشقى تورك لەر (توركيه سرتيديكى تورك لەر)

م . سعدى قوجايش

بىر مۇددەت اول مانكا بوشتا ئارقلىق ئىۋە تىلگەن بىر كىتاب نى اوقوغان ايدىم .
بو كىتاب نىك يازغۇچىسى غربى تراكيادا خىلى وقت ئاۋارە و سەرگەردان بولۇپ يور-
گەن دىن كىيىن ئانا يورتغا قىچىپ كىلىپ ، يگرمنجى عصر نىك بو ايككنجى يىرىمىدا
غربى تراكيادىكى تورك لەرنىك قانداق ئىغىر شەرتلەر ئاستىدا ياشاۋاتقاليقنى بىر
رومان طرىقىسىدە بىزىپ چققان ايكەن . بو كىتاب نى اوقوغىنمىدىن خىلى اوزون زامان
اوتكەن بولسمۇ ، تاھازىرغە قدر كىتاب دا اوقوغانلرىم نىك ئىچىن شلىق تەئىراتى دىن
قوتولامىغان ھالدا من . تەبئىكى ، گرىسىدە زولوم ئاستىدا ياشاۋاتقان يالغوز غر-
بى تراكيادىكى تورك لەر لائىمەس . ھەر كۈن بىزىلىپ تورغان مەشلە بولغانلىقى اوچون
قىرس دىكى تورك لەرنىك بىلاردىن بىرى دا وام قلىپ كىلىۋاتقان وضعىتىنى بىزىشنىك
لازمى يوق . اما ، باشقا ئاراللاردا ياشاۋاتقان و تورلوك تاكتىكا و دەسىسەلەر بى-
لەن يوق قلىماق استىنىۋاتقان تورك لەرنىك ئىچىن شلىق ھاللىقى ئالاھىدە بىر باجىئە
دور .

بولارنى اويلىغىنىمدا اوزەمدىن اوزەم ، بو انسانلارنىك نىمە گوناھى بار؟ نىمە
ئوچون بوخەلقلارغە بوئىچىلا زولوم ، جفا و مشقەت رواكورولمەكتە دەپ سوراي مەن .
بولارنى چۈشەنگىنمە ، يوز بىلاردىن بويا ن يورتمىزدا ھورلوك بىلەن راھەت و موللوق
ئىچىدە ياشىغان و بىر قسى ھازىرمۇ ياشاۋاتقان روملار كوز ئالدىمغا كىلىدۇ .
يقىندا بىر روس متفكرى ترەبىدىن بىزىلغان كىچك بىر كىتاب قولومغا تەگدى .
بو كىتابدا بوگونكى سویتا تفاقىنى باشقا اولكەلەر بىلەن سىلوشتورغان نىھائىتى قىب
مەتلىك معلوما تلارغا قوشۇمچە سویتا تفاقى دىكى تورك لەر ھەققىدە ھم معلوما تلار
بار ايكەن .

ھورمەتلىك اوقوغچىلەر

" شرقى توركىستان نىڭ ئاۋازى " قولىنىڭ ئىزىدىكى I3- سانى بىلەن نىشرىيات ھاياتى نىڭ تورتى-نجى يىلىغا قەدەم قويغان بولدى .

سېزىلەرنىڭ مادى و مەنۋى ياردەم لىرىنكلار بىلەن يانا كۆپلىگەن يىللار نىشر بولۇشقا داۋام قىلىدىغان ئىلىغىغا ئىشنىچم تولۇق .

اۋچ تىل دا نىشر بولىدىغان بىر ژورنال نىڭ تەخنىكى جىھەتتىكى قىنچىلىقلىرىگە قوشۇمچە ، خراجىتى نىڭ مۇكەممەلەشكەن بولۇشى تەبئى دورى . بىر ژورنال نىڭ تەييار بولۇشى بىزگە I000 تۈرك لىراسىگە توختايدۇ . ئۆزى مېزمۇ بونى I000 تۈرك لىراسىدىن ساتما - قىتالمىز .

ژورنال نى ئەرەزەن گە توختۇتۇشنىڭ چارەسى ابونە (اشتراكچى) لىرىمىزنىڭ سانى نى كۆپەيتىش بىلەن مۇمكىن بولالايدۇ . ژورنال لىمىزنى ھازىرچە پۈتۈن تۈركىيە گە تارقىتىش ئىمكانىگە ئىگە ئەمەس مېز ، چۈنكى ژورنال تارقىتىدىغان تەشكىلاتلارنىڭ قانۇن لىرىدا شەرت قوشقان تىرازغا تىخى ئىرىشەلمىدۇق .

" شرقى توركىستان نىڭ ئاۋازى " نىڭ سېزىلەرنىڭ ياردەم لىرىنكلار بىلەن تىرازى نى ئارتۇرۇپ ، تىخىمۇ چىنك بىر ئاۋاز بىلەن نىشر بولۇشقا داۋام قىلىدىغان ئىلىغى شېھەسىز دورى .

باشلىغان مۇجالدەمىزدە بىزنى يالغۇز قويمىدىغان ئىلىغىنكلارغا بولغان ئىشنىچىمىز بىز نىڭ يىگانە كۆچ مەنبە مېز دورى .

اوقوغچىلەر لىمىزدىن كەلگەن تەكلىپ و تەنقىدلەر بىزنىڭ ئىشلەش ئۈچۈن بولغان ئارزۇ و شوق و ھىجانىمىزنى ئارتۇرماقتادۇر . شۇنداقلا بۇ تەكلىپ و تەنقىدلەر نىشرىيات ھاياتىمىزدا بىزگە يول كۆرسەتكۈچى بولىدۇ .

بۇندىن كىيىن مۇخدا خالىسا ، سېزىلەرنىڭ داۋاملىق ياردەم و غىرت لىرىنكلار بىلەن شرقى توركىستان نىڭ ئاۋازى تەقدىر گە لايىق بىر ژورنال بولۇپ قالايۇرىدۇ . شۇنداقلا مىللى مەدەنىيەت ئىمىزگە و شرقى توركىستان وقى نىڭ غايەسى استقامىتىدە ، شرقى توركىستان داۋام سىغا خىزمەت قىلىشتا بىرنى ئورۇن نى تۇتقان بىر ئامىل بولىدۇ .

پۈتۈن اوقوغچى و ابونە لىرىمىزگە رەخمەت بىلدۈرۈپ ، شۇنداقلا بۇندىن كىيىن مۇ ئالاقەلىرىنىڭ داۋام قىلىشىنى تىلەيمىز .

هورمه تليك اوقوغوچيلەر

محمد رضا بكين

تاشقى تورك لەر (توركيه سرتيديكى تورك لەر)

م . سعدى قوجاشر

گيشى (شعر)

تهقديم قلموچى غلام الدين باختا

.....

بیر مهورا ندوم

محمد رضا بكين

قاسم حاجم مولوى ناك وقاتى موناسبتى بيلهن

نيازى يلدريم گهنچ عثمان اوغلي

" ئويغورا تنوگرافياسى " و چوقان ولى خانوف

هازيرليغان اسمائيل چينگگيز

مرحوم موجهيد محمد قاسم دامولام هه ققيده

عبدالشكور توران

بهخت ئيزدهپ (شعر)

نيجادی

ÜLKER

“Ülker’siz çay saati düşünülemez...”

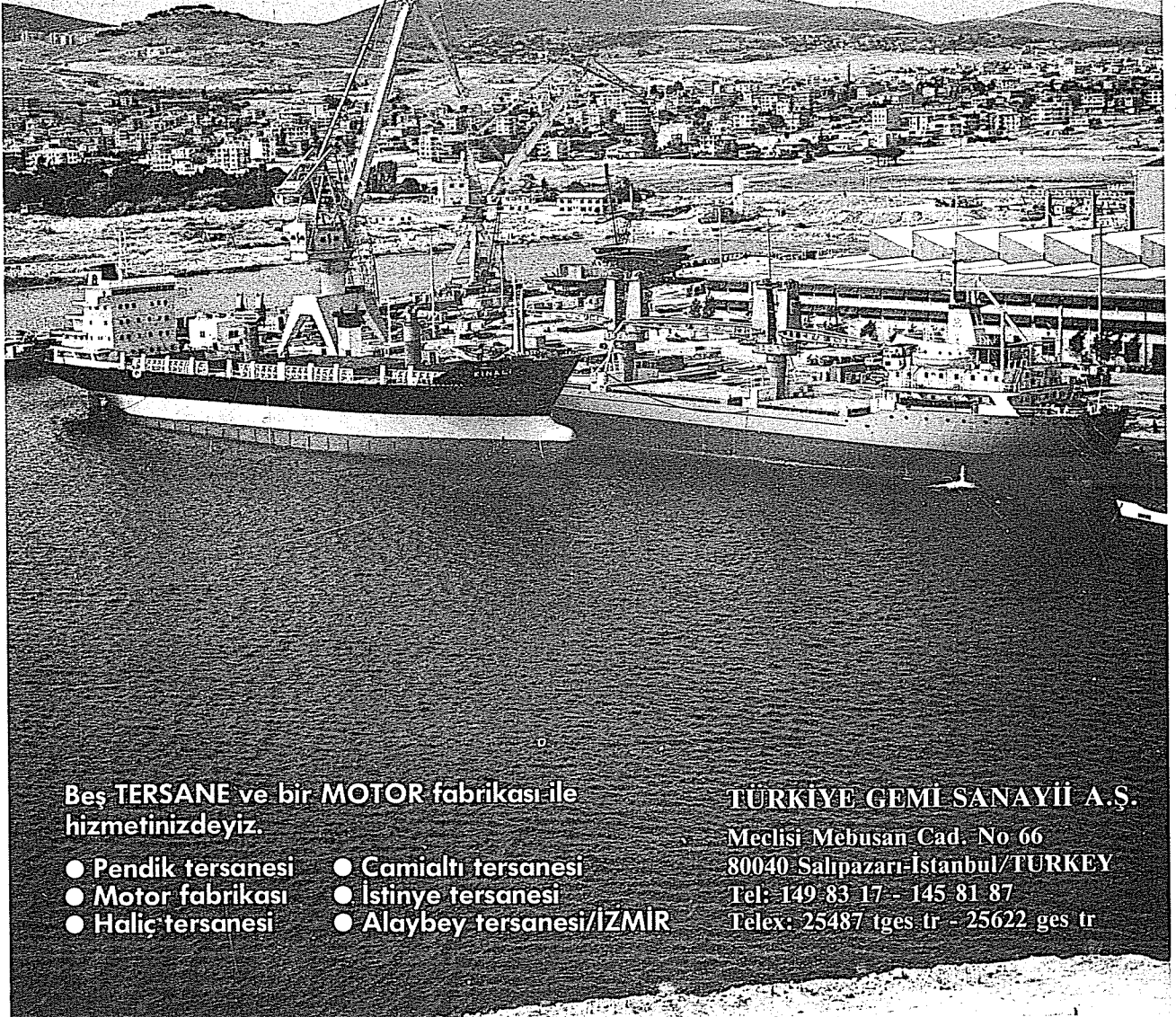
TÜRKİYE GEMİ SANAYİİ A.Ş.

TURKISH SHIPBUILDING INDUSTRY INC.

Gemi inşa sanayiinde Türkiye'nin en güçlü kuruluşu

- 75.000 DWT'a kadar her tip gemi imalatı
- 35.000 DWT'a kadar her tip geminin havuzlanması
- Su altı ve su üstü bakım ve onarım çalışmaları
- Her çeşit konstrüksiyon işleri ve
SULZER lisansı ile 2100 BHP gücüne kadar dizel motorları imalatı

Beş TERSANE ve bir MOTOR fabrikası ile hizmetinizdeyiz.

- Pendik tersanesi
- Motor fabrikası
- Halic tersanesi
- Camialtı tersanesi
- İstinye tersanesi
- Alaybey tersanesi/İZMİR

TÜRKİYE GEMİ SANAYİİ A.Ş.

Meclisi Mebusan Cad. No 66
80040 Salıpazarı İstanbul/TURKEY
Tel: 149 83 17 - 145 81 87
Telex: 25487 tges tr - 25622 ges tr

في كاشغر . . . وفقد زوجته في كاشغر حيث قتلها " التونقان عند ما خانوا تيمور سنجانغ " .
 واستولوا على مدينة كاشغر أبان الثورة وعملوا قتل عام في مدينة كاشغر . . . لذلك فقد عرض
 حاكم كشمير الأنجليزي على محمود محيطى تخصيص رواتب شهرية له ولأعوانه الا أنه رفض قبول
 ذلك العرض ، وظل يصرف على نفسه وأعوانه من الأموال التي خرج بها من تركستان الشرقية
 ولذلك فقد حرص الأنجليز على معاملته كزعيم وطنى لتركستان الشرقية دون غيره .
 وأضاف الشيخ الأسلامى : بأن السيد / محمود محيطى كان متدبناً لدرجة أنه كان
 يقوم الليل ويقرأ القرآن حتى طلوع الفجر . . . ووعده بأن يكتب عن تاريخ حياة الزعيم محمود محيطى
 اذا ما ساعدته صحته فى ذلك . . . وأختتم حديثه بالقول : " من سوء حظ تركستان الشرقية أن -
 الزعيم محمود محيطى لم يستقر فى الهند . فلو أنه فعل ذلك لكان تغيرت مجريات الامور
 فى تركستان الشرقية إذ أنه كانت الفرصه سانحه كي يقوم بنشاطات ذات تأثير سياسى على حركة
 التحرير فى تركستان الشرقية .

" يتبع "

قائمة الاسعار لمجلة صوت تركستان الشرقية

المملكة	سمن النسخة الواحدة	بدل اشتراك سنوي
امريكي	٥ دولار امريكي	١٥ دولار امريكي
العربية السعودية	٢٠ ريال سعودي	٨٠ ريال سعودي
المانى غربي	١٥ مارك المانى غربي	٤٠ مارك المانى غربي
بلجيكي	٣٠٠ فرنك بلجيكي	٨٤٠ فرنك بلجيكي
فرنسي	٥٠ فرنك فرنسي	١٥٠ فرنك فرنسي

لذلك فأننى أرغب أن تكون رفيقى بالسفر . . وكانت له رغبة فى الهجرة الى مصر^{١٧} ووجد هذا السبب مكان للإقامة حيث يمكن إصدار مجلة تنور الرأى العام الإسلامى بحقيقة ما يدور فى تركستان الشرقية وما يعانىه أخوتهم المسلمين من الظلم والظفیان تحت نير الأستعمار الصينى المتحالف مع روسيا ، لكن لم نتمكن من الحصول على سمة دخول لمصر . . ولما كان " محمود محيطى " قد وضع تحت المراقبة من قبل الأنجليز فى بومباى أتصل بشخص يدعى " عبد الفنى قارى طاشكندى " وكان يعمل أماماً لأحدى المساجد فى بومباى . . وكان هذا الشخص ثعلب ما كرحيث كان يعمل لحساب المخابرات الأنجليزية والألمانية واليابانية . . وبمساعدة هذا الشخص الذى أستحصل أجراً مجزياً من " محمود محيطى " تمكنا من الحصول على تأشيرة دخول لليابان . . فسافرنا - بالباخرة الى اليابان حيث أمضينا بالبحر مدة ١٤ يوماً . . وفى أثناء الرحلة علمت من محمود محيطى الأسباب التى دعت الحكومة الأنجليزية فى الهند الى الطلب اليه بمفادرة الهند . . ذكر لي قائلاً : لما ذهبت الى مكة المكرمة لأداء فريضة الحج أتصل بي شخص (طاشكندى) ولم يذكر لي اسمه . وقال لي أن هناك بعض الحجاج الذين أتوا من اليابان يريدون مقابلتك فدعاني الى داره حيث قابلت أربعة أشخاص منهم . . وهؤلاء طلبوا منى الحضور الى اليابان والطلب الى حكومة اليابان لم يد الساعده والعونه للمجاهدين فى تركستان الشرقية . . ثم بعد اداء فريضة الحج وذهابى الى تركيا تقابلت هناك مع بعض الاساتذة الأزيك وبشخص يدعى " عثمان بك - رئيس حكومة بخارى سابقا - وهم كانوا من المناصرين للألمان . و اشاروا علي بالتقدم بطلب العون والساعده من الألمان . وكلا الحادتين وصلت المعلومات عنهما الى الأنجليز . . وكاشفتى بهما الأنجليز عند ما أوقفونى بعد عودتى للهند من رحلتى الى الحج ولذلك قرروا أبعادى من الهند خشية أن تكون لي اتصالات بكل من الألمان أو اليابان . " .

ويعلق الشيخ محمد أمين إسلامى على ذلك بالقول :- وفى الحقيقة فأننى أشهد بأن السيد / محمود محيطى - يرحمه الله - كان زعيماً سياسياً محنكاً ووطنياً مخلصاً لبلاد ه ولائته ولم يكن عميلاً لليابان أو الألمان حتى أنه رفض أن يتسلم مرتباً شهرياً من الأنجليز عند ما عرضوا عليه ذلك إذ أن السيد / محمود محيطى . عند ما لجأ الى كشمير معه عشرون من أفراد قواته . - أستقبلته حكومة كشمير بكل ترحاب . وقبلتهم كالأجئین سياسيين لأن حاكم كشمير الأنجليزى يدعى على ما أعتقد جونسون (ويسرف اسمه جيداً السيد / غلام محمد حاجى المقيم الآن فى اسلام اباد) ، يعرف مكانة محمود محيطى فى تركستان الشرقية ويعرف بأنه كان زعيماً وطنياً وقائداً محنكاً . لأن " جونسون " هذا قبل توليه منصب حاكم كشمير كان القنصل العام لبريطانيا

تد قتل نيلراً لأنتها فترة القبول . . فذهبت إلى صهارنپور حيث تم قبولي طالباً بمدرسة
 مشاهير العلوم بها فدرست بها الصحاح الستة وتخرجت منها . . وفي عام ١٩٢٨ م سافر
 "محمود محييطى" مع أربعة من أعوانه إلى الحجاز لاداء تزيينة الحج . ومن الحجاز سافروا إلى
 مصر وتركيا . ثم عادوا مرة أخرى إلى الهند . وحال وصوله أعتقله الأنجليز . . ولما علمت
 بأمر حبسه ذهبت إلى لاهور لزيارته ففوجئت بأنه موقف باحدى القصور المخصصة لتوقيف
 السياسيين وكبار القوم . . فأستقبلت من إدارة السجن بكل ترحاب حيث أحلسونى فى صالة
 الأستقبال الموثقة بأحسن الأثاث وشاهدت الموقوفين يمارسون شتى أنواع التسلية من تينس
 وغيره . . وبعد خمس دقائق نزل عليّ "محمود محييطى" وعوفى كامل صحته وفى أحسن
 قيافته، الأمر الذى أدهشنى وذكزنى بالفارق العظيم بين السجن عند الأنجليز والسجن
 لدى الصينيين حيث كان (خوجه نياز) قائد ثورة عام ١٩٣١ م عندما أعتقله الصينيون
 ووضعوه فى زنزانه مع المجرمين العتاه وحرموه من أبسط حقوق الأتسان . . أماهنا فالأنجليز
 عاملوه مساملة الأبطال والذى هو أهل لذلك حيث كان بطلاً ومحبوباً من مواطنيه فى تركستان
 الشرقية . . لقد شاهدته فى تركستان الشرقية وهو يتجول فى المدارس ويوزع الدفاتر والمراسم
 للتلاميذ ويزور الرفاق ذات السماس برفاهية الشعب ويتفقد أحوالهم بنفسه عند ما كان له الأمر
 فى تركستان الشرقية أبان الثورة التى كان هو أحد قادتها فى عام ١٩٣١ م . . "ومحمود
 محييطى" من بلدة (كونه تورپان) وبالذات من قرية "استانه" (ويقال أنها
 موطن أهل الكهف) وينحدر من أكبر العائلات العريقة المعروفة بالثراء والكرم فى استانه وهو
 رجل علم بجانب كونه رجل سلاح ، وكما أسلفت فكان شعله من النشاط ، حبه لوطنه أنساه
 ذاته حيث كان يصرف كل ما يملك فى سبيل الجهاد من أجل تأمين أستقلال تركستان الشرقية ،
 فكان والحق يقال وحيد زمانه . . لم أر مثله قائداً وطنياً، لوطنه مخلصاً غيراً على مصالح
 بنى وطنه . الأمر الذى جذب القلوب إليه فملكها . . ولما سألت محمود محييطى عن أسباب سجنه
 من قبل الأنجليز أجاب بأنه لا يعلم لأنهم لم يحقوا معه حتى تلك اللحظة ، فودعه وعدت ثانيه
 إلى "صهارنپور" وبعد عشرة أيام تلقيت رساله منه يطلب منى فيها الحضور حالاً إلى بومباى
 ومقابلة شقيقته المقيم هناك فى ذلك الحين "السيد / موصل حاجى / . . فذهبت حالاً إلى
 بومباى ، فوجدت محمود محييطى قد سبقنى إليها .
 ولما سألته عن الخبر قال : أطلق سراحي الأنجليز وأمهلونى مدة خمسة عشر يوماً لمفادرة الهند

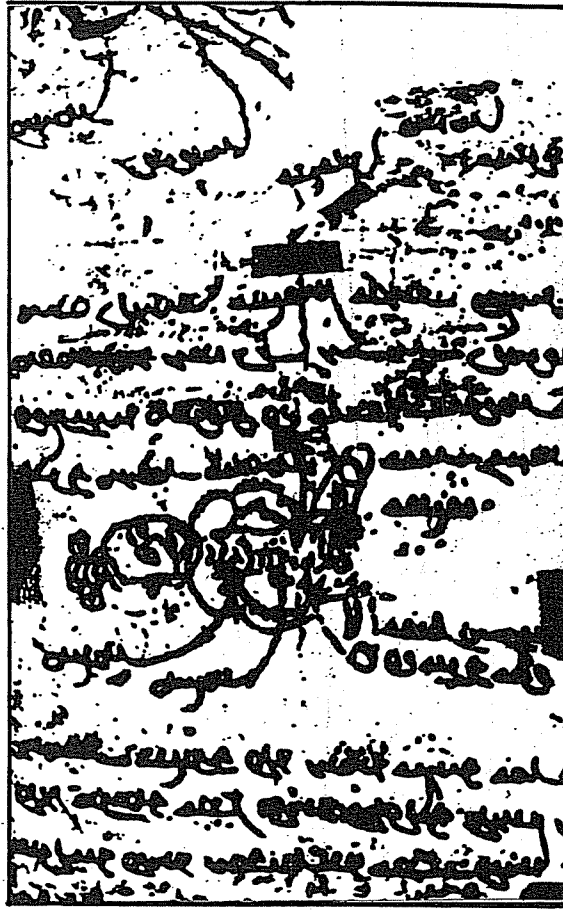
(ذكريات الشيخ محمد أمين أسلامي عن ثورة عام ١٩٣١)

الحلقة (الثالثة)

تسجيل وعرش: محمد الله ويردي

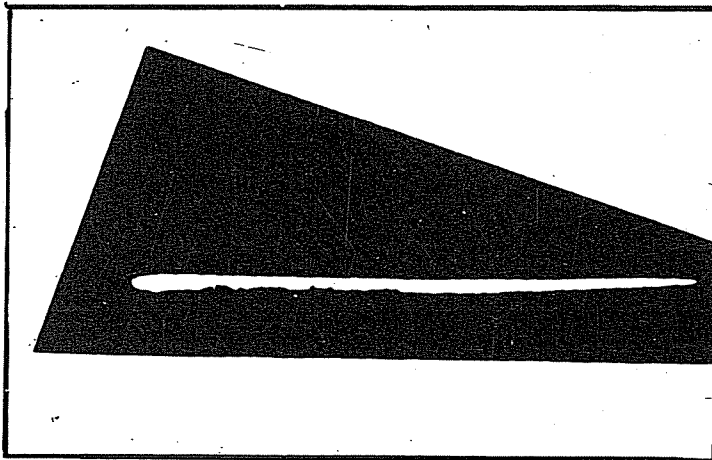
في الحلقة السابقة قس علينا الشيخ محمد أمين أسلامي كيف تمكن الثوار التركستانيون بقيادة البطل " عبد الله نياز " من تحرير جنوب تركستان الشرقي حتى وصلوا الى قلب البلاد في مدينة آقسو . وكيف كان الجيش الصيني يتقدم امام الهجمات البطولية للثوار المسلمين - حتى جاء الطمعه من الخلف من روسيا الشيوعيه التي زحفت قواتها من الشمال الغربي . ومن الجنوب الغربي ودكت طائراتها المنيه حصون وتجمعات قوات جيش التحرير التركستاني بقيادة " عبد الله نياز " حتى قضت عليه - الأمر الذي أضر شيخنا، قاص هذه المذكرات مع بعض من رجالات الثورة الى اللجوء الى الهند سعياً وراء البحث عن مساعدات خارجيه .

فيتابع حديثه قائلاً : بعد وصولي الى الهند ذهبت الى لاهور حيث كان يقيم محمود محيطي " القائد الذي شارك خوجه نياز في قيادة الثورة في تركستان الشرقيه في عام ١٩٣١ م وسردت في الحلقة الأولى كيفية اضطرازي في عام ١٩٣٧ م الى الخروج من تركستان الشرقيه واللجوء الى الهند . " ان كان الاعتقاد العام في تركستان الشرقيه بأن " محمود محيطي " لا بد وأنه قد تمكن من أستماله بريطانيا وأقناعها الى مد يد العون والمساعدة لجيش التحرير التركستاني ضد توى الظلم المتعالي (الروسي والصيني) . فنزلت عليه ضيقاً وقدمت له تقريراً وافياً عما آل اليه الحال في تركستان الشرقيه بعد التدخل الروسي للمرة الثانيه لأخاد الثورة . . فشعرت من كلامه بأن ليس بيده من الأمر شيء * وأنه لم يتمكن من اقتناع الأنجليز بنجدة بلاده . لذلك أرتأيت الذهاب الى بلدة ديوبند للتحقق بجايعتها الاسلاميه الشهيره فأشعرت بذلك وأخبرت أنه أن امانادي منادي الجهاد مرة أخرى فأنا على أستعداد لتلبية النداء . فشكرني وودعني ودعا لي بالتوفيق . . ولما وصلت ديوبند وجدت أن باب القبول بالجامعة

من العظم وكانت قد اكتشفت في
جمسار ، لذلك فالحقيقة القائمة الان
هي ان مثل هذه الابر كانت تستخدم

العظيمة والادوات الحجرية من خلال
عمليات تنقيب عن الاثار في جمسار عام
١٩٨٣م .

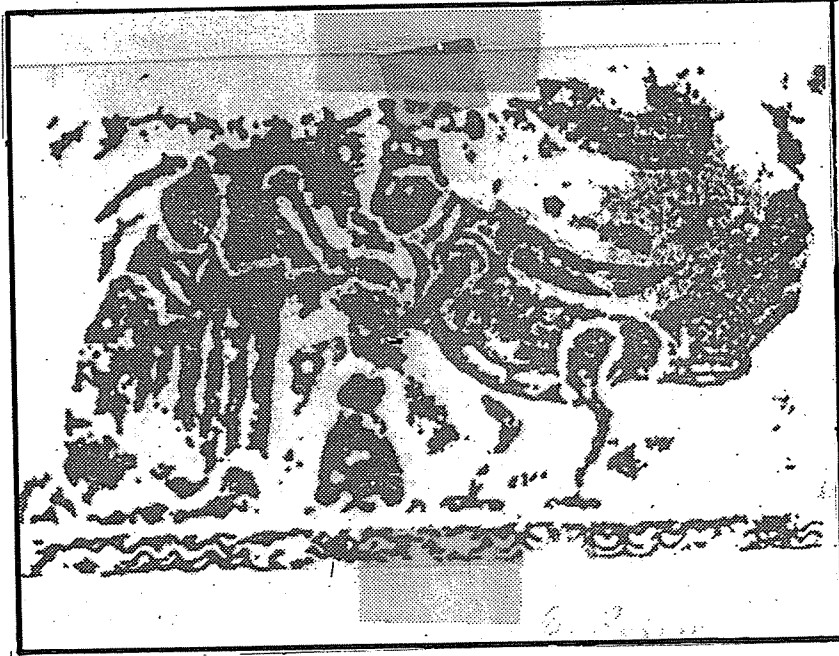

من قبل الاطباء الاويغور في ممارسة
عمليات الوخز بالابر ...

وعندما كنت ازور (خوتان) عام
١٩٨٣م فقد عرضت علي ابرة صنعت

وخوتان وتروفيان اكتشاف بعض الادوات
الحجرية مثل الكشاشات الصخرية
والصخون الحجرية والابر العظيمة .
الخ ...
ج - كذلك تم اكتشاف بعض الابر

احد اعضائها) وذلك لاجراء تحقيق في
موضوع علم الطب لدى الاويغور . ثم
حدث ان تم الغاؤها ، وتشكلت لجنة
اخرى برئاسة احد العلماء الصينيين في
علم ١٩٧٩م وهو نفس العام الذي اعدت

فيه موسوعه دائرة المعارف الصينية
الضخمة . وقد قام اعضاء تلك اللجنة
اثناء اجراء بحوثاتهم بزيارة العديد من
المتاحف ، والاشراف على العديد من
عمليات التنقيب عن الآثار ، ومن ثم
قدموا اخيرا تقريرا للمركز مكتوبا عن
نتائج بحوثاتهم ، كان عنوانه « تاريخ
موجز عن الطب القومي للاويغور »
واود الان اعادة تقديم بعض الاجزاء
المحددة عن المستند المذكور :

أ في كتاب تاريخ الطب الصيني
القديم ، هناك فصل (هون يانزى)
يتضمن نصا يذكر « انهم قد صنعوا
ايضا ابر عظيمة لاستخدامها في
المعالجة » .

ب - لقد تم خلال عمليات التنقيب عن
الآثار في مقاطعات جمسار وقوشنق

ولقد تقدمت الاشارة من قبل الى ان المصادر الصينية القديمة ترجع (الارض الام للاتراك - الاويغور) على انها (البلاد التي في الغرب) ويسمى الصينيون الان الاقليم نفسه بـ (شينجانغ اويغور المستقل ذاتيا) كذلك فان التماثيل والرسوم القديمة التي كشف عنها في عمليات التنقيب عن الاثار على طول طريق الحرير ، تصور اشكالاً بشرية متعددة يمكن التعرف عليها بسهولة وتصنيفها اما صينية او تركية . وقد وصف علماء الاثار الصينيون بصورة مفصلة الصفات الجسدية وعادات اللباس للاجناس الخاصة . فالشخص من الاويغور يتصف بانف عالية ودقن سوداء كثيفة ، ويرتدي زيا مشابها لما يرتديه احد الاتراك « الاويغور » .

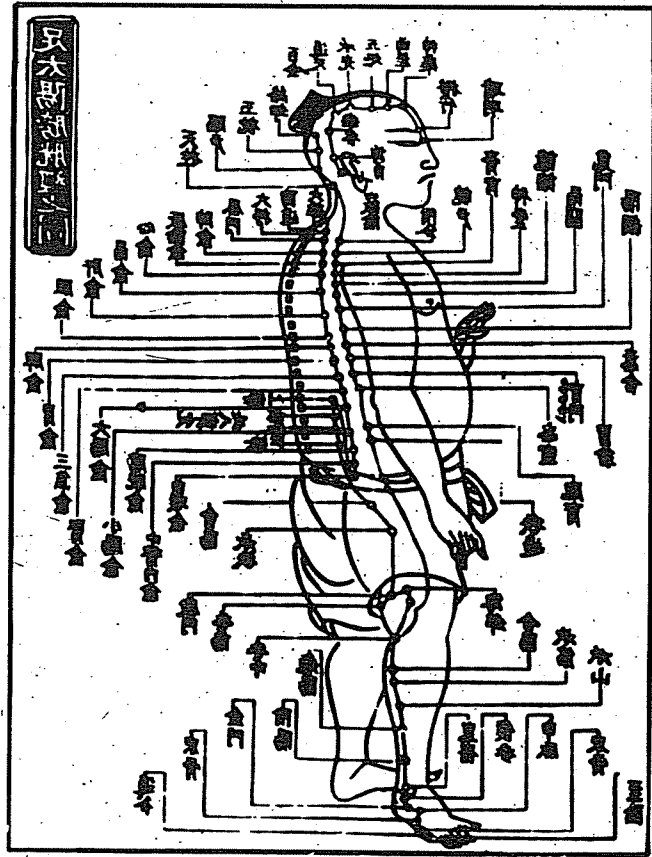
ويقترح في ان التمثال الذي اكتشف عام ١٩٧٩م خلال عمليات التنقيب عن الاثار التي تمت في « سونق تيسانق » انه يصور اول ايضاح لعملية الوخز بالابر .

الشكل (٦) وهو يصور رجلا (جسمه يشبه جسم الطائر) اثناء عملية ادخال ابرة في جسم احد المرضى . وبالتعمق الدقيق لهذا الشكل يتضح ان الطبيب المعالج الذي له انف عالية وملايسن عادية ، هو احد الاتراك الاويغور ، وهذا في حد ذاته دليل على ان اول من مارس عملية الوخز بالابر طبيب تركي .

ولقد شكلت الحكومة الصينية عام ١٩٦٠م لجنة من الباحثين (والتي كنت

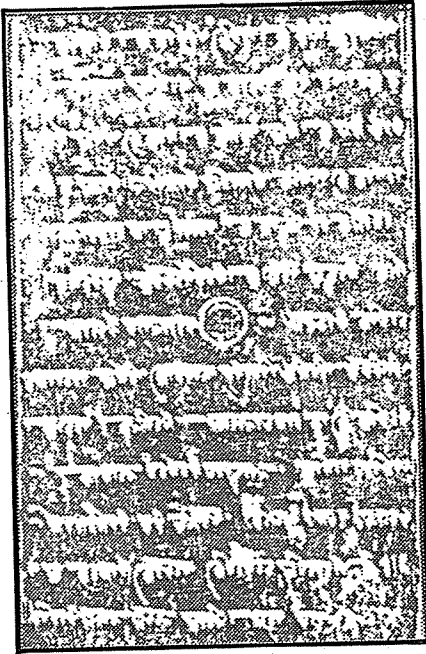
الجسم هي نقاط الوخز بالابر . شكل رقم (٥) وهذا الشكل مأخوذ من « هنيق خومي » وهو من الاعمال الاولى في مجال الوخز بالابر وقد كتب في الصين خلال الفترة من ٢٦٥-٢٦٠ ق.م. وبالنسبة للملاحظات الايضاحية التي مع الشكل الثالث والرابع فلقد تم الكشف عما تحمله من معاني بصعوبة . وفيما يلي جزء من المعنى الذي تحمله الملاحظة التي في الشكل الرابع :

١ - على الراس ١٠ (٤-٧) في حالة الحمى ٣٠ .

٢ - على الصدر ، على الايدي ٢٠ .

وهذه المستندات تضع امامنا الرأي الذي يمكن اثباته وهو ان الاتراك الاويغور قد مارسوا عملية الوخز بالابر قبل الصينيين بوقت مبكر.

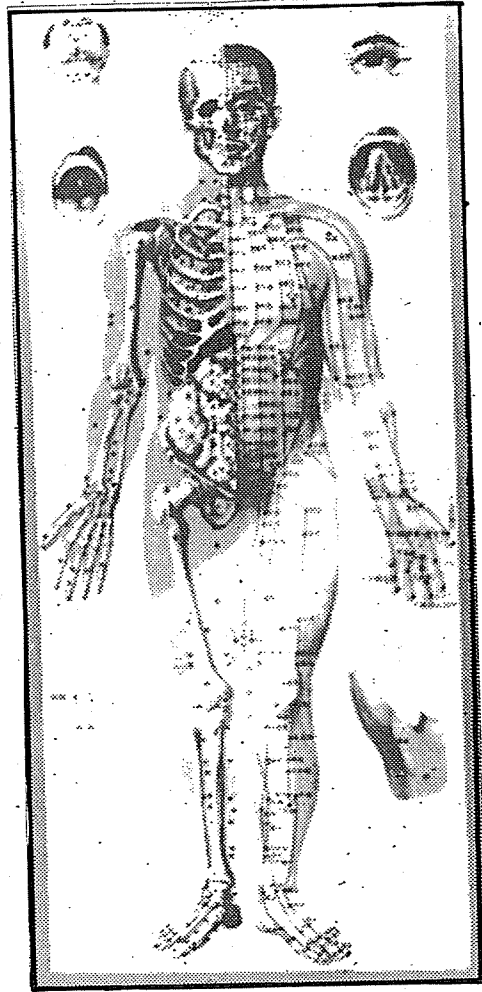
الذهبي) ويعتبر مستندا تاريخيا لا يقدر بثمان نظرا لتوضيحه للطرق التي يتم بها تشخيص بعض الامراض ومعالجتها (انظر :

شكل رقم (١) وقبل ان نفحص هذه الوثائق التاريخية سنحول انتباهنا الى اطلس يوضح لنا اهم نقاط الوخز بالابر مما هي معروفة اليوم .

شكل رقم (٢) هذا هو مخطط نقاط الوخز بالابر على الاربعة عشر دائرة والذي نشر عام ١٩٧٧م من قبل المركز الصيني لبحوث عملية الوخز بالابر وتعرف النقاط الـ ٣٦٥ الموضوعة على الخط الدائري الوهمي باسماء خاصة اطلقت عليها .

شكل رقم (٣) ويصور هذا المستند المحفوظ حاليا في متحف (برلين) وصف جسم بشري مجرد معلم بعدد كثير من النقاط والملاحظات التي تضي للشرح المكتوب بلغة الاويغور .

شكل رقم (٤) يشعر المرء بأنه مما لاشك فيه ن هذه النقاط التي تعلم

المؤرخ الصيني يوضح بأنه كان مندهشا لقيام احد اطباء الاويغور باجراء عملية جراحية لدماع احد المرضى .

وفي عمليات التنقيب عن الآثار التي اشرف عليها علماء الآثار الالمان عام ١٩٢٠م في العاصمة القديمة (ايدكوت) (تعرف حاليا بتورفان) ، تم الكشف عن اعمال كتابية مهمة اظهرت الكثير من علم الطب لدى الاويغور وهذه الآثار او ماتبقى منها محفوظ الان في متاحف برلين وطوكيو ولينينغراد وبكين . ومن تلك الاعمال الاثرية مايسمى (التون يوروك) (يوروك

الوخز بالإبر

الدكتور : محمد يعقوب بوغرا

لقد ولد الدكتور / محمد يعقوب بوغرا عام ١٩٢٨م في مدينة (خوتان) بتركستان الشرقية — وكان قد أنهى تعليمه الثانوي في الهند عام ١٩٤٧م - ثم تخرج من جامعة "سجناج" عام ١٩٥٦م وقد تخصص خلال الفترة ١٩٥٦-١٩٦٧م في مجال الامراض الباطنية والمعالجة بالوخز بالإبر .

وقد درس ايضا طبيعة الاعشاب واستخدمها في معالجة بعض الامراض . وكان يعمل طبيبا في مستشفى الحكومة في " خوتان " حتى عام ١٩٧٦م . وفي عام ١٩٧٦م قدم الى تركيا حيث استقر فيها . وبعد ان اصبح الآن تركي الجنسية فقد تمكن من الحصول على موافقة وزارة الصحة للعمل كطبيب ولقد منح في المؤتمر الدولي العاشر والذي عقد في اسبانيا بتاريخ ٢٧ / ابريل ١٩٨٦م حول علاج " الوخز بالابر واشعاع الليزر " منح لقب دكتور في الفلسفة .

اول استخدام له كان من قبل

الأتراك الاويغور

يمارس من قديم الازل من قبل الأتراك الاويغور . ولقد كان الشعب التركي والصيني على اتصال ويرتبطان بروابط وثيقة لفترة طويلة من الزمان ويتناوبان السيطرة على بعضهما البعض في فترات مختلفة ، وبسبب العيش مع الأتراك فقد توصل الصينيون لتعليم اساسيات عملية الوخز بالابر وهو التكتيك الذي اصبحوا يتقنونه .

ومن الجانب الاخر تذكر المصادر الصينية بان تركستان الشرقية والتي تسمى الوطن الام للأتراك ويطلق عليها الصينيون البلاد التي في (الجانب الغربي) . وقد ورد في مذكرات عائلة (تانق) التي كتبت عام ٩٠٥ ق. م بان

لقد تم مؤخرا اقرار عملية الوخز بالابر (لمعالجة الامراض او تخفيف الألم) وممارسته بصورة واسعة من قبل الاطباء الاوربيين . وهذا النوع من العلاج الفعال بصورة مذهلة قد جذب الكثير من الاهتمام والانتباه العام في تركيا حيث يشار اليه بصورة خاطئة بأنه (اعجوبة الصين) كما ان المفهوم العام للعلاج بالوخز بالابر بأنه نشأ اصلا في الصين ذلك المفهوم الذي لا اساس له من الصحة حيث ان التاريخ يحدثنا بان هذا النوع من العلاج كان ويذكر الهنود القدماء والتبتيون والاطباء في آثارهم المكتوبة بان اطباء الاويغور « مقتدرون واكفاء جدا » .

الاهتمام اللازم وتجد مذكرتنا الرعاية المطلوبة لعرضها على مقام مؤتمر القمة الاسلامي المبارك بالتأييد لما يحقق امال ونطلعات اخوانكم المسلمين في ذلك الجزء المسلم المغتصب .

وندعو الله عز وجل ان يكفل جهودكم والعاملين لما فيه الخير والصلاح وان يوفق الله عز وجل اصحاب الجلالة والفخامة وملوك ورؤساء الدول الاسلامية لما فيه خير الاسلام وعز المسلمين وتوحيد كلمتهم انه سميع مجيب ..

وتقبلوا فائق التحية والاحترام ..
والله يحفظكم ويرعاكم .

١٤٠٧/٤/٢٧

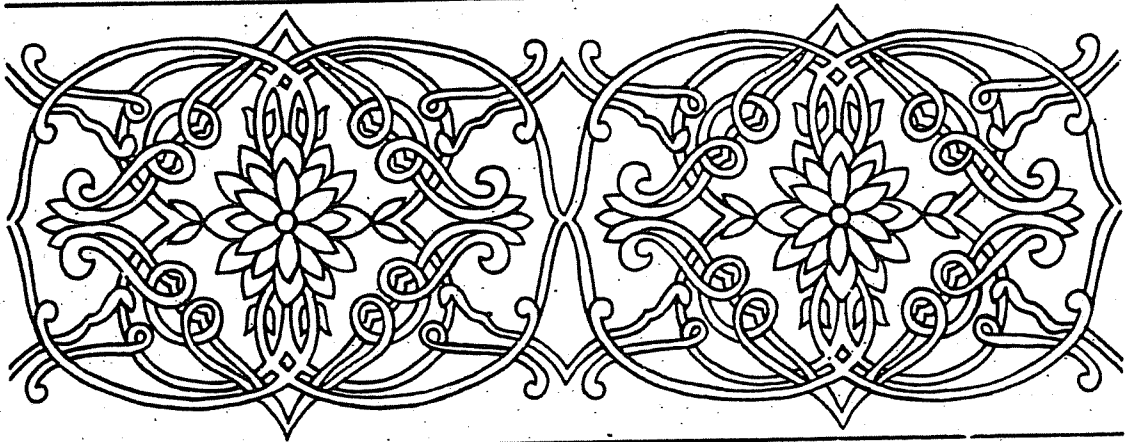
١٩٨٦/١٢/٢٦

رئيس وقف تركستان الشرقية
الجنرال المتقاعد
محمد رضا بكين

اصدقاء وحلفاء لها ضد روسيا من جهة وانقاد نفسها من العرشه والتناحر الحضاري من جهة اخرى وهي سبيل ذلك جهودا غير عادية من العالم الاسلامي والغرب ونرى ان هذا وحده كنبيل يحمل الصين الشعبية على تعديل سياستها في تركستان الشرقية وفق الجهود التي ستبذل من الدول الاسلامية في هذا الميدان .

ونحن علي يقين ايضا ان الاشعار باهتمام المؤتمر الاسلامي بقضية تركستان الشرقية سيؤدي الى تغيير في سياسة حكومة الصين الشعبية لصالح المسلمين المضطهدين هناك والرعاية بمطالبنا سيخفف مايتعرض له اخوانكم من الظلم والاستيصال .

باسم ملايين المسلمين المضطهدين في تركستان الشرقية المسلوقة وباسم مئات الالاف من المهاجرين التركستانيين في العالم نرجو معاليكم بان تجد هذه القضية الاسلامية

سادسا : حث المؤسسات المالية والاقتصادية الحكومية والخلاصة لانفاذ بعض المشاريع الانسانية التي تساعد على رفع مستوى المسلمين ماديا وحضاريا في تركستان الشرقية ويعينهم على مواجهة المخططات الاستعمارية لفرض الجهل والتخلف والامتصاص .

سابعا : استخدام العمالة الاسلامية من تركستان الشرقية الى الدول الاسلامية يؤدي الى زيادة دخل المسلمين التركستانيين ورفع مستواهم المعيشي واكتسابهم الخبرة والمهارة التي تفيدهم على تطويع بلادهم .

ثامنا : تخصيص منح دراسية لابناء المسلمين التركستانيين في المعاهد والجامعات في الدول الاسلامية لمساعدتهم في التعلم بما يمكنهم من حفظ كيانهم ودينهم ومقاومة سياسة الجهل والتخلف التي تمارسها حكومة الصين الشعبية .

تاسعا : تخصيص مساعدات ومعونات مالية من الدول والمؤسسات الاسلامية لترميم المساجد والجوامع وانشاء المدارس والمعاهد الفنية والمستشفيات ومراكز بحوث ودراسات اسلامية في تركستان الشرقية .

صاحب المعالي :

ان الادارة الجديدة لحكومة الصين الشعبية المعاصرة تسعى الى تأمين

ويندثر المسلمون بالاغلبية الصينية المهجرة ، ولاسيما ان حكومة الصين الشعبية تنفذ خطة نقل مائتي مليون صيني بوذي اليها في السنوات القادمة .

ثانيا : مطالبة حكومة الصين الشعبية بالغاء السياسة الاستعمارية على تصنيف المسلمين التركستانيين ثقافيا وعلميا واجتماعيا ومنحهم الحرية الكاملة لما يساعدهم على حفظ كيانهم ووجودهم الاسلامي وممارسة شعائرهم الدينية وتعليمهم الاسلامي .

ثالثا : مطالبة حكومة الصين الشعبية على وقف اجراء التفجيرات النووية في تركستان الشرقية لما في ذلك من تهديد مباشر لسلامة وصحة المسلمين وبلادهم ويشكل خطرا حقيقيا للقضاء عليهم .

رابعا : مطالبة حكومة الصين الشعبية على منح المسلمين التركستانيين حق تقرير المصير في حكم بلادهم وان تؤكد حكومة الصين الشعبية نواياها الطيبة نحو الامة الاسلامية وتطبيق نظام الحكم الذاتي تطبيقا فعليا وذلك بتمكين المسلمين التركستانيين على تشكيل حكومتهم من خلال انتخابات حرة لمرشحيهم المسلمين .

خامسا : تشكيل لجنة خاصة لدراسة احوال المسلمين التركستانيين وايفاد بعثة استطلاعية الى تركستان الشرقية للاطلاع على احوال المسلمين هناك وما آلت اليه بلادهم وما يتعرضون اليه من مخططات استعمارية .

ان التبت من البلاد الخاضعة لسيطرة حكومة الصين الشعبية مثل تركستان الشرقية ولكنها لقيت دعماً ومساعدة كبيرة من الهند والعالميين البوذي والغربي فتم بحث قضية التبت في الامم المتحدة ثلاث مرات وعلى هذا تجد التبت معاملة خاصة من الحكم الصيني اذ لم يبلغ التهجير الصيني اليها اكثر من ١٠% من مجمل سكان التبت البالغ ١٩٨٢,٣٩٢ نسمة عام ١٩٨٢ م .

بينما لم يتلق المسلمون التركستانيون اي دعم او مساعدة من العالم الاسلامي حكومات او هيئات مع ان معاناة المسلمين التركستانيين اكثر ظلماً واشد قسوة والمسلمون في العالم اكدت عدد واكثر دولا .

وانطلاقاً من المسؤولية الاسلامية التي تحملونها وينعقد من اجلها هذا المؤتمر الاسلامي الميمون . وايماناً من الواجب الالهي الذي يحتم على كل مسلم مناصرة اخيه المسلم لاعزاز دينه واعلاء كلمته نتقدم الى مؤتمر الاسلامي الموقر باسم اخوة لكم في الدين في تركستان الشرقية يتطلعون الى نجدتكم ونصرتكم لهم بما يعينهم على حفظ كيانهم ووجودهم الاسلامي الذي يتعرض للاذابة والامتصاص بالتصيين الجنسي والثقافي ان نجد الرعاية والاهتمام الاسلامي لمطالبنا التالية :

اولاً : الاسراع في العمل على وقف التهجير الصيني البوذي الى تركستان الشرقية واخراج الصينيين البوذيين المهجرين اليها بعد الاحتلال الشيوعي لها عام ١٩٤٩م قبل ان يحل الخطر

المسلمين فيها ٩٥% ونسبة الصينيين البوذيين ٥% من اجمالي السكان عام ١٩٤٩م تتعرض لعمليات تهجير مكثفة للبوذيين الصينيين حيث بلغ نسبتهم ٤٦% وهبط المسلمين الى ٥٤% من مجمل السكان البالغ ١٣,٨١,٦٨١ نسمة عام ١٩٨٢ م .

علاوة على ان التركستانيين المسلمين يواجهون نقى الامراض الفتاكة بسبب التفجيرات النووية التي تتم في بلادهم منذ عام ١٩٦٤م واهمال الحكومة الصينية الشيوعية لأمور الرعاية الصحية والتعليمية لمسلمي تركستان الشرقية - بالاضافة الى فرض تحديد النسل عليهم وذلك بهدف الاسراع في اذابة المسلمين وامتصاصهم بالاعلبية الصينية البوذية المهجرة الى بلادهم .

وقد نشرت مجلة « نيويورك » في ١٦ يونيه ١٩٨٦م تصريحاً لزعيم الحزب الشيوعي خويا ياونغ بأن سنكيانغ (تركستان الشرقية) بلد ١٤ مليون نسمة الذي يتكونون من ٦ مليون اويغور - مسلم و ٥,٣ مليون صيني بوذي تستطيع بسهولة استيعاب مائتي مليون نسمة . مما يؤكد وجود مخططات لحكومة الصين الشعبية في اغراق هذا الجزء المسلم بالصينيين البوذيين المهجرين لانها ترى في ذلك سياسة كافية للقضاء على الوجود الاسلامي وابتلاع ذلك البلد المسلم للابد .

صاحب المعالي :

عبر ابناءها المسلمون بما يلاقونه من سياسة استعمارية ظالمة في مسيرتهم التاريخية الوطنية في اوائل عام ١٩٨٦م التي تناقلتها وكالات الانباء والمصحف الاجنبية في العالم . وهي دلائل وشواهد حقيقية ملموسة للدعاة الاسلاميين ومحبي السلام ومناصري العدل والحرية بان التركستانيين المسلمين يتعرضون لمظالم ومخططات حاقدة ترمي الى تصفية وجودهم عرقيا وثقافيا فقد كان المسلمون يطالبون بما يلي :

- ١ - وقف التهجير الصيني البوذي الى بلادهم .
- ٢ - وقف اجراء تجارب التفجيرات النووية .
- ٣ - تطبيق قانون الحكم الذاتي الديمقراطي المعلن تطبيقا فعليا وذلك من اجراء انتخابات حرة في تركستان الشرقية لاختيار رئيس الحكومة ورؤساء اللجان الشعبية .
- ٤ - وقف تطبيق سياسة تحديد النسل لمسلمي تركستان الشرقية .
- ٥ - تمكين حكومة البلاد في استغلال جزء من ثرواتها على تطوير وتحديث تركستان الشرقية .
- ٦ - اعطاء الاولوية لشباب تركستان المسلمين للعمل في الاجهزة الحكومية والمؤسسات والمصانع .
- ٧ - العمل على رفع المستوى العلمي والصحي والاقتصادي لشباب تركستان الشرقية المسلم .

ان تركستان الشرقية التي كان نسبة

ج - سيطرة الصينيين على مقدرات البلاد وتمكنهم من تهجير اكثر من خمسة ملايين بوذي الى تركستان الشرقية .

وفي ظل هذه السياسة الحديثة لحكومة الصين الشعبية التي تسمى سياسة الانفراج النسبي يتمتع المسلمون في تركستان الشرقية ببعض ظواهر التسامح الديني المحدود ولكن الخطر الحقيقي يجمع في هذه الظواهر التي تلهي عامة المسلمين عن اهداف السياسة الصينية التي - تعمل على تهجير مائتي مليون صيني بوذي الى تلك البلاد المسلمة ، تكون كافية في امتصاص المسلمين بالاعلبية الصينية عرقيا وثقافيا ودينيا واقتصاديا . ذلك لان المسلمين محرومون من التعليم الديني بل من الفني وغيره من انواع التعليم بدليل نفى الامية بينهم ومحرومون من العمل في الاجهزة الحكومية والصناعية الا بالقدر الذي يساعد الحكم الصيني في تنفيذ سياسته الاستعمارية . بدليل انتشار البطالة والتدهور الاقتصادي والحضاري لتركستان الشرقية واخيرا التركستانيون معرضون للابادة بدليل التفجيرات النووية ببلادهم بدون ان تتخذ - الحكومة اجراءات السلامة اللازمة مع حرمان المسلمين من الرعاية الصحية والاجتماعية .

صاحب المعالي :

ان تركستان الشرقية المسلمة التي تعاني الاضطهاد الصيني الشيوعي قد

الصينيون في هذه الفترة للقضاء على التعاليم الاسلامية والحضارة التركية والمعاليم الوطنية في تركستان الشرقية . فقد اغلقت جميع المساجد والجوامع واستعملت لغير اغراضها وانتهكت الحرمات ومنع المسلمون من ممارسة اي شعيرة دينية بالقتل والارهاب وفرض استعمال اللغة الصينية على الجميع فرضا قسريا واحرقت وصدورت جميع الكتب الاسلامية والتركية واجبر جميع المسلمين لقراءة كتب ماوتسى تونغ والزواج المختلط بين المسلمين والصينيين وتميزت لفترة القضاء الجبري على بقايا الفترة الاولى ونتائج بناء الحكم الشيوعي والسيطرة الشيوعية الصينية وتدمير المؤسسات الثقافية والمعالم الفكرية والدينية .

٣ - الفترة المعاصرة ١٩٧٦ - ١٩٨٦م وتتميز بتحول الشيوعيين الصينيين من تطبيق سياسة الارهاب المكشوف الى ممارسة تطبيق الشيوعية العلمية والتصين الثقافي بعد ان نجحت سياستهم الارهابية في تحقيق اهداف ثلاثة هي :

١ - بث الرعب والخوف في نفوس المسلمين ونشر الامية العلمية والفكرية بينهم .

ب - التخلص من القوى الاسلامية والوطنية المؤثرة والمعارضة .

لان وطنيتهم اكبر من شيوعيتهم وارتباطهم بالحكم الصيني .

الحكم الصيني الاخير لتركستان الشرقية الى ثلاث فترات متباينة كالاتي :

١ - فترة البناء الشيوعي والسيطرة الصينية ١٩٤٩ - ١٩٦٥م بعد ان ثبت الشيوعيين الصينيين - اقدامهم في تركستان الشرقية وكون وانغ اينمو "WANG ENMO" الحزب الشيوعي الصيني لمقاطعة تركستان الشرقية في ديسمبر ١٩٥٤ عمل الشيوعيون الصينيون في ثلاث اتجاهات :

١ - القضاء على الزعماء الوطنيين والعلماء بشتى انواع التهم والاساليب والتعذيب .

ب - تطبيق النظام الشيوعي بمصادرة الاملاك والاقواف واعتقال الاثرياء والمفكرين وتكوين الميليشيات الشعبية من اللصوص والمنحرفين والهجوم على المؤسسات الاجتماعية والثقافية باسم « معاداة الشيوعية » .

ج - بسط السيطرة الصينية بتكثيف الموظفين في الادارات والمراكز الحكومية والشعبية وتنفيذ خطة التهجير الصيني البوذي الى تركستان الشرقية وفرض سياسة التصين الثقافي والتعليمي .

٢ - فترة الثورة الثقافية ١٩٦٦ - ١٩٧٥م عمل الشيوعيون

الانتخابات العامة لاختيار أعضاء الحكومة الذاتية الاقليمية لتركستان الشرقية ، وتولى رئاسة الحكومة الدكتور « مسعود صبري » في مايو ١٩٤٧م بيد ان روسيا السوفياتية التي كانت تدعم الشيوعيين الصينيين ، وتعمل على توطيد اقداهما في البلاد بثت رجالها وجواسيسها بحجة دعم الثورة الوطنية وضغطت على الحكومة الصينية في تعيين برهان شهيدي بدلا من الدكتور « مسعود صبري » في رئاسة الدولة في ديسمبر ١٩٤٨م ولم يمض وقت طويل حتى سيطر الشيوعيون الصينيون والسوفييات على مهام الامور - ومنى الجنرال « شانغ كاي شيك » بالهزيمة والاتجاء الى جزيرة تايوان .

وفي ١٩٤٩/٩/٢٦م اعلن برهان شهيدي الحاكم العام وتاوتسي يو قائد الجيش الصيني في تركستان الشرقية استسلام البلاد وخضوعها لماوتسي تونغ الحزب الشيوعي الصيني ودخلت القوات الصينية الشيوعية تركستان الشرقية في ١٢/١٠/١٩٤٩م وبذلك بدأ عهد جديد من الارهاب والظلم في تاريخ تركستان الشرقية المسلمة . وقد صرح برهان شهيدي الحاكم العام في اذاعة اورومجي بتاريخ ١/١/١٩٥٢م اعدام مائة وعشرين الف شخص من العلماء والزعماء والادباء ، حتى ان «احمد جان قاسمى» «وابي الخير توره» «وعبد الكريم عباس» من زعماء الثورة التركستانيين الشيوعيين تم قتلهم بحادث سقوط طائرة مصطنعة كانت تقلهم الى بكين في ٢٧/٨/١٩٤٩م وذلك

وقد ثار التركستانيون مرات عديدة على الحكم الاجبي الصيني واستشهد مئات الالوف من المسلمين في سبيل خالصهم وخالص بلادهم من الاستعمار الدخيل حتى اثمر في عام ١٩٣٣م على تكوين جمهورية تركستان الشرقية الاسلامية برئاسة الحاج «خوجه نياز» ولكن تكالب القوى الاستعمارية في ذلك الوقت قضى عليها ثم اعاد التركستانيون تشكيل جمهورية عام ١٩٤٥م برئاسة الشيخ «علي خان توره» وكان ذلك خلال الثورة الشيوعية في الصين التي كانت تجد العون من روسيا السوفياتية التي ضغطت على الثوار التركستانيين بقبول الصلح مع حكومة الصين ، وقد رفضه التركستانيون حين عرض الصينيون ذلك عليهم . وتم الصلح فعلا على اساس الاعتراف بالاستقلال الذاتي في تركستان الشرقية واجراء انتخابات حرة لاختيار اعضاء الحكومة الاقليمية لها واحلال الوطنيين الوظائف مكان الصينيين الدخلاء وتم توقيع الاتفاقية من قبل الجنرال جانغ جي جونج الذي عين قائدا عاما لشمال غرب الصين ممثلا لحكومة الصين التي كان الجنرال شانغ كاي شيك يرأسها آنذاك ، وممثلي حكومة تركستان الشرقية السيد رحيم جان صابر وابي الخير توره واحمد جان قاسمى في اورومجي بتاريخ ٦ يونيه ١٩٤٦م ونشرت الاتفاقية رسميا باللغة الصينية في جونكين بتاريخ ٧ يونيه ١٩٤٦م .

وفي اوائل عام ١٩٤٧م جرت

إلى شريف الدين بيرزاد

انعقاد مؤتمر القمة الاسلامية في الكويت خلال ٢٦ - ٢٩ يناير (كانون الثاني) ١٩٨٧ .

مذكرة مرفوعة الى سعادة سيد شريف الدين بيرزاد الامين العام لمنظمة المؤتمر الاسلامي بمناسبة

بسم الله الرحمن الرحيم

صاحب المعالي الامين العام لمنظمة المؤتمر الاسلامي حفظه الله

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته .

ان تركستان الشرقية التي تعتبر محور اسيا لاهميتها الاستراتيجية كانت مهدا للاتراك ومقرا اصيلا لحكوماتهم ودولهم عبر التاريخ . تشرفت بالاسلام في القرن الاول الهجري ونشأت بها اول دولة تركية اسلامية في تاريخ الاسلام والاتراك - حيث قام بها دولة قره خان في عام ٨٨٠م وغدت مركزا من مراكز الحضارة الاسلامية بفضل ماخرجت هذه التربة الطيبة من شخصيات وعلماء اجلاء في ميادين العلم والثقافة، ولعب التركستانيون دورا بارزا في نشر الاسلام حاملين راية الجهاد مع الشعوب المسلمة الاخرى .

بيد ان تركستان الشرقية التي تبلغ مساحتها (٢,٦٥٠,٠٠٠ كم^٢) ويبلغ سكانها المسلمون مايقرب من ١٥ مليون نسمة احتلتها الصين عام ١٨٧٨م بعد ان اطاحت بدولة الملك يعقوب بك الذي كاتى على علاقات دبلوماسية ببروسيا القيصرية وبريطانيا والدولة العثمانية وافغانستان ومصر اثناء حكمه تركستان الشرقية - ١٨٦٣ - ١٨٧٨م .

انتهد قرب انعقاد مؤتمر القمة الاسلامية المبارك في الكويت في ٢٦ يناير ١٩٨٧ الذي يتطلع اليه المسلمون في كل انحاء العالم بقلوب مليئة بالامل والرجاء بان يحقق المؤتمر اهدافهم السامية في توفيق عرى التضامن والاخوة الاسلامية بما يعيد للمسلمين وحدتهم ومجدهم وقوتهم ويعينهم على رفع راية الاسلام لاعلاء كلمة الله عز وجل ولينصرون الله من ينصره - ان الله لقوي عزيز .

واعرض على نظر معاليكم قضية تركستان الشرقية التي تسميها حكومة الصين الشعبية « مقاطعة شجنانغ - اويغور - المتمتعة بالحكم الذاتي . بعد ان اقتطعها الصين من العالم الاسلامي عام ١٨٧٨م .

أعزائي القراء !

ذلكم هو العدد الثالث عشر من مجلة «صوت تركستان الشرقية» الذي تدخل به عامها الرابع .

ان هذه المجلة ، وهي تصدر عددها الثالث عشر بفضل دعمكم المادي والمعنوي ، سوف تشهد اعواما طويلة قادمة ، وبفضل دعمكم واهتمامكم ايضا .

انه فضلا عن الصعوبات الفنية الكثيرة لمجلة تصدر بلغات ثلاث فهناك ايضا عبء مالي تنوء به المجلة . ان مبلغ التكلفة لكل نسخة منها هو ١٠٠٠ ليرة تركية ، وتباع ايضا بنفس هذا السعر (١٠٠٠ ليرة) . والحل الوحيد لتخفيض هذه التكلفة انما يأتي من زيادة حجم التوزيع . هذا في حين اننا لانوزع مجلة «صوت تركستان الشرقية» داخل تركيا الآن ، لأن المجلة لم تصل بعد الى الحجم العددي المناسب الذي يمكن ان يشجع مؤسسات التوزيع هنا على قبول توزيعها .

وعلى الرغم ان مجلة «صوت تركستان الشرقية» ترسل اعدادها الى شتى انحاء العالم ، الا ان عدد النسخ المطبوعة منها لا يتجاوز ٣٠٠٠ نسخة .

ونعتقد ان مجلة «صوت تركستان الشرقية» ، وهي تواصل صدورها بصوت اكثر قوة واكثر نضجا لقدرة بفضل تعاونكم ودعمكم لها ايها القراء الاعزاء على زيادة عدد نسخها وزيادة حجم توزيعها . ان ايماننا العميق بانكم ايها القراء لن تتركونا وحيدين في ساحة النضال الذي بدأناه هو دعامتنا الوحيدة على مواصلة الطريق .

ان الاقتراحات القيمة والتعليقات الناقدة التي يبعث بها كثير من قرائنا هي الباعث على زيادة سعادتنا والحافز الذي يحفزنا لمزيد من العمل . ان اهتمامكم بالمجلة هو اكبر دافع لنا على محاولة الوصول بها الى اكمل صورة .

اننا نؤمن ايمانا قويا بان عناية الله اولاً ثم دعمكم المتواصل للمجلة ثانياً سوف يجعلان من مجلة «صوت تركستان الشرقية» مجلة يتطلع الجميع لقرائتها . وبهذه الصورة سوف تكون المجلة دعامة اساسية في خدمة ثقافتنا القومية ، وخدمة قضية تركستان الشرقية سيرا نحو الغاية التي ينشدها «وقف تركستان الشرقية» .

ونهايةً أود ان اشكر جميع المشتركين والقراء للمجلة واحدا واحدا ، متمنيا ان يستمر اهتمامكم بها ، كما استمر منذ ظهورها وحتى اليوم .

صوت تركستان الشرقية

مجلته فصلية تصدر كل ثلاثة اشهر

زيانير فبراير مارس ١٩٨٧

العدد ١٢
العدد ٤
العدد الرابع

مؤسس المجلة : يوسف الب كين

صاحبها

محمد رضا بكين

باسم وقف تركستان الشرقية

المدير المسؤول بالفعل عن

شؤون التحرير :

نيازي يلديم كنج عثمان

مركز الإدارة :

وقف تركستان الشرقية

Millet Cad. 26/3,

Küçük Saray Apt., Aksaray,

Istanbul, Turkey

Telephone: 524 41 21

تليفون : ٥٢٤ ٤١ ٢١

سعر المجلة : ١٠٠٠ ليرة تركية

او ثمانية دولارات امريكية خارج
تركيا

الاشتراك السنوي : ٤٠٠٠ ليرة
تركية

او ثلاثون دولارا امريكية خارج تركيا
التنفيذ :

Türk Dünyası Araştırmaları
Yuluğ Vakfı Tckin Dizgi

الطبع :
Flaş Matbaacılık

في هذا العدد

- اعزائي القراء

* م. رضا بكين

•

- انذار

* م. رضا بكين

•

- اقوبونقطور

* محمد يعقوب موغرا

•

(ذكريات الشيخ محمد

امين اسلامي عام ١٩٣١م)

* الحلقة الثالثة

تسجيل وعرض : محمد الله ويردي

"DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ" 1987 YILI ABONE VE FİYAT LİSTESİ

Ülke	№ Beher Sayı	Yıllık Abone
Türkiye	1000 TL	4000 TL
ABD	5 Dolar	15 Dolar
S.Arabistan	20 Riyal	50 Riyal
B.Almanya	12 Mark	40 Mark
Belçika	200 B.Frangı	800 B.Frangı
Fransa	35 F.Frangı	150 F.Frangı

Banka Hesap No: 240022
Akbank Yusufpaşa Şubesi,
Aksaray-İstanbul

قائمة الاسعار لمجلة صوت تركستان
الشرقية

المملكة	ثمن النسخة الواحدة	بدل اشتراك سنوي
امريكي	5 دولار امريكي	10 دولار امريكي
العربية السعودية	20 ريال سعودي	80 ريال سعودي
المانسي غربي	10 مارك الماني غربي	40 مارك الماني غربي
بلجيكي	300 فرنك بلجيكي	800 فرنك بلجيكي
فرنسي	50 فرنك فرنسي	150 فرنك فرنسي

SUBSCRIPTION TERMS OF "VOICE OF EASTERN TURKISTAN" FOR 1987
FOR COUNTRIES OTHER THAN TURKEY

Country	Single Issues	Yearly Subscription Rates
USA	5 Dollars	15 Dollars
S. Arabia	20 Riyals	50 Riyals
W. Germany	15 Marks	40 Marks
Belgium	200 B.Francis	800 B.Francis
France	35 F.Francis	150 F.Francis

Our Bank Account:
Account no: 240022
Yusufpaşa Branch.
of Akbank
Istanbul.

صوت تركستان الشرقية

TV

من منشورات وقف تركستان الشرقية

العدد: ١٣ المجلد: ٤ رجب ١٤٠٧ هـ / ١٩٨٧ م

مجلة وطنية علمية وادبية تصدر باللغات التركية والعربية والانجليزية في كل ثلاثة أشهر